

GİRESUN
ÜNİVERSİTESİ . UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi
Merve DEMİRCİ
162012001

2019

GİRESUN

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA METİNLERARASI
UNSURLAR VE METİNLERARASILIĞIN OKUDUĞUNU
ANLAMAYA ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

**INTERTEXTUAL FIGURES IN 5th GRADE TURKISH
LANGUAGE COURSE BOOK AND AN INVESTIGATION OF
THE EFFECTS OF INTERTEXTUALITY ON READING
COMPREHENSION**

Yüksek Lisans Tezi

Merve DEMİRCİ

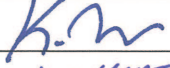
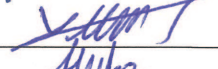

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Veli KUTAY

GİRESUN-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün **28.05.2019** tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Merve DEMİRCİ'nin "5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metinlerarası Unsurlar ve Metinlerarasılığın Okuduğunu Anlamaya Etkisi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı tezini incelemiş olup aday 21.06.2019 tarihinde, saat 14.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Keziban TEKŞAN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Veli KUTAY	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Müzeyyen ALTUNBAY	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../2019

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metinlerarası Unsurlar Ve Metinlerarasılığın Okuduğunu Anlamaya Etkisi Üzerine Bir İnceleme” “5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metinlerarası Unsurlar Ve Metinlerarasılığın Okuduğunu Anlamaya Etkisi Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Merve DEMİRCİ

Haziran, 2019

ÖNSÖZ

Temel dil becerilerinin ve üst düzey bilişsel becerilerin kazandırılmasında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin önemi büyüktür ve bu metinlerin, öğretme-öğrenme sürecinde işlevsel olarak kullanılabilmesi için taşınması gereken birtakım metinsellik ölçütleri vardır ki ‘metinlerarası ilişki’ bu ölçütlerden bir tanesidir.

Metinlerin, ders işleme sürecinde, içerdikleri metinlerarası unsurlara dikkat edilerek ele alınması, öğrenme sürecinde öğrenciyi etkin kılacak ve onun; eleştirme, yorumlama, karşılaştırmalar yapma, tahmin etme gibi zihinsel becerileri kazanmasına da yardımcı olacaktır. Dolayısıyla, Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinin metinlerarası bir yaklaşım gözetilerek seçilmesinin gerekliliği aşikârdır.

Bu araştırmada, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (2018-2019) içerisindeki okuma metinleri ve etkinliklerinde yer alan metinlerarası unsurlar tespit edilmiş ve bu unsurlar dâhilinde, metinlerarasılığın okuduğunu anlamaya etkisi incelenmiştir.

Araştırmanın ilk bölümünde “Problem Durumu”, “Problem Cümlesi”, “Amaç”, “Önem” ve “Sınırlılıklar” kısımlarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde, metinlerarasılığın ortaya çıkışı ifade edilmeye çalışılmış ve genel bir tanımı yapılmıştır. Daha sonra, bu terimin temellendirilmesinde öncülük yapmış olan kuramcılarının terim hakkındaki düşünceleri farklı kaynaklardan elde edilen bilgilere göre sunulmuştur. Çalışmanın kuramsal alt yapısını oluşturan bu bölümde aynı zamanda metinlerarasılık incelemelerinde kullanılan yöntemler üzerinde durulmuş ve bu yöntemler ayrı ayrı tanımlanmaya çalışılmıştır. Son olarak çalışmayla ilgili araştırmalara değinilmiş ve çalışmanın alandaki yeri ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde, araştırmada kullanılan yöntem ifade edilmiştir: “Araştırma Modeli”, “Çalışma Grubu”, “Veri Toplama Araçları”, “Verilerin Toplanması”, “İşlem” ve “Verilerin Analizi” başlıklarına yer verilerek gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, iki aşamalı olarak gerçekleştirilen bu araştırmanın nitel ve nicel veri toplama teknikleriyle elde edilen bulguları işlenmiştir. İlk aşamaya ilişkin bulgular ders kitabındaki 8 adet tema içerisinde yer alan okuma metinlerinin başlıklarına göre tasnif edilmiştir. Bu tasniflerin içerisinde metinlerarası ilişkilerin kuruluş şekillerine göre, Aktulum’un belirlediği ölçütler dâhilinde, sınıflandırmalar yapılmıştır. İncelenen her bir metnin sonuna; ‘ortakbirliktelik ilişkileri (alıntı, gönderge/gönderme/gönderim, gizli alıntı/aşırma, anıştırma)’, ‘türev ilişkileri (yansılama/parodi, alaycı/gülünç dönüştürüm, öykünme/pastiş)’, ‘diğer ilişkiler (ana metnin ciddi düzende dönüşümü, klişe-basmakalıp söz, anlatı içinde anlatı,

göstergearası ilişkiler)' başlıklarını içeren tablolar eklenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasındaki bulgular ise, ders kitabının 7. Temasında yer alan "Anadolu'nun Cirit Oyunları", "Sağlıklı Yaşıyorum" ve "Cazgır" metinlerinin etkinlikleri aracılığıyla toplanan verilerden oluşmaktadır. Bu veriler, her bir metnin sonrasında yer verilen etkinlikler belirli kriterler doğrultusunda puanlanarak elde edilmiştir. Tespit edilen ilişkiler ve elde edilen veriler farklı kaynaklardan edinilen bilgilere göre yorumlanmış ve değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Araştırmanın son kısmını oluşturan beşinci bölümde ise "Tartışma, Sonuç ve Öneriler" başlığı altında, elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlar ifade edilmeye çalışılmış ve bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara, alan eğitimcilerine sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmamızın, Türkçe öğretmenlerine bu becerinin edinimi noktasında fayda sağlar nitelikte olacağı düşünülüyor olmakla birlikte, öğrencilerin aktif okuyucular olmalarını sağlama, onlara kitap okuma alışkanlığı kazandırma ve metni anlamlandırma sürecinde metin içi ve metin dışı unsurları dikkate alarak çözümlenmeler yapabileceği gibi noktalarda alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca etkin bilgisiyle çalışmamın her safhasında bana rehberlik eden tez danışmanım, kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Veli KUTAY'a, görüş ve önerilerini benden esirgemeyen Giresun Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü'ndeki değerli hocalarıma, tezimin uygulama aşamasını yürüttüğüm Sivas/Suşehri Atatürk Ortaokulu'nda görev yapan değerli Türkçe öğretmeni Mehmet SARI'ya ve her zaman yanımda olarak düşüncelerime saygı duyan canım aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum ve araştırmanın yapılacak olan çalışmalara ve Türkçe öğretmenlerine katkıda bulunmasını temenni ediyorum.

Merve DEMİRCİ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metinlerarası Unsurlar ve Metinlerarasılığın Okuduğunu Anlamaya Etkisi Üzerine Bir İnceleme

Her metin kendisinden önce yazılmış olan metinlere ilişkin izler taşımakta ve gelecekte de kendisinden sonra yazılacak olan metinler için izler bırakmaktadır. Yazın alanının devamlılığını sağlayan da, metinler arasındaki bu iz bırakma serüvenidir. Kristeva'nın, "alıntılar mozaiği" olarak ifade ettiği bu serüven, oldukça geniş bir alana yayılmış ve kuramsal olarak "metinlerarasılık" ifadesi ile karşımıza çıkmıştır.

Farklı disiplinlerde, farklı şekillerde tanımları bulunan metinlerarasılık, edebiyat eleştirisi alanında Kristeva ve Barthes gibi yazın eleştirmenlerinin 1960'lı yıllarda görüşlerini, Bakhtin'in söyleşimcilik kuramına dayandırarak ortaya attıkları yeni bir kavramdır ve metinlerin birbiriyle kurdukları ilişkiler dâhilinde varlık bulmalarına karşılık gelmektedir.

Yenilenen Türkçe dersi öğretim programında okuma başlığı altında; metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurmaya, metinler arasında karşılaştırmalar yapmaya ve metni yorumlarken metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıflarda bulunmaya yönelik kazanımlara yer verilmiş olması, programda metinlerarasılık ve metinlerarası okumanın metin çözümlemelerindeki öneminin vurgulandığını göstermektedir.

Bu araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak çoklu metot, diğer ismiyle karma yöntem, kullanılmıştır. İki aşamalı olarak gerçekleştirilen araştırmanın ilk aşamasında, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki (2018-2019) 24 okuma metni Aktulum'un, metinlerarasılık kuramcılarının çalışmalarından yararlanarak derlediği metinlerarası ilişki türleri bakımından incelenmiştir. Bu aşamanın nitel verileri doküman inceleme yöntemi ile elde edilmiştir. İncelenen okuma metinlerinde en çok rastlanan metinlerarası unsur klişe-basmakalıp sözlerdir. Onu sırasıyla; gönderge, alıntı, göstergelerarası ilişkiler, anıştırma ve öykünme izlemektedir. Hiç rastlanmayan metinlerarası unsurlar ise; gizli alıntı, alaycı dönüştürüm, vezin dönüşümü ve öyküsel dönüşümdür.

Araştırmanın ikinci aşamasında, metinlerarasılığın okuduğunu anlama üzerinde ne şekilde bir etkiye sahip olduğunu tespiti etmek için deney ve kontrol gruplu deneysel bir çalışma yürütülmüştür. Bu aşamanın örneklemini, Sivas / Suşehri Atatürk Ortaokulunun 5-B ve 5-D şubeleri oluşturmaktadır. Bu sınıflardan 5-D deney grubu ve 5-B kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubunda 26, kontrol grubunda 24 öğrenci olmak üzere toplam 50 öğrenci çalışmaya katılmıştır.

Uygulama, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Sağlık, Spor teması altındaki üç metin ile sınırlandırılmıştır ve bu metinlerin etkinlikleri fotokopi şeklinde çoğaltılarak öğrencilere dağıtılmıştır. Bir önceki aşamada tespit edilen metinlerarası unsurlar; metinlerin işlenmesi sürecinde ve sonrasında, dersin akışı bozulmadan, öğretmen tarafından deney grubundaki (5-D) öğrencilerle paylaşılmıştır. Kontrol grubunda (5-B) ise, bu metinlerarası unsurlara ilişkin olarak öğretmen tarafından herhangi bir paylaşımda bulunulmamış, metinler dersin olağan akışı içerisinde, her zamanki gibi, işlenmiştir. Ders kitabındaki etkinliklerin, işlenen her bir metinden sonra, her iki grupta da, öğrencilerin kendileri tarafından cevaplandırılması sağlanmıştır. Etkinlikler öğrencilerce cevaplandırıldıktan sonra, sınıfça doğru cevaplar verilmeden öğrencilerden toplanmıştır. Öğrencilerin etkinlik kâğıtları toplandıktan sonra, belirlenmiş olan puanlama sistemine göre değerlendirilmiş ve her bir öğrencinin puanı tespit edilmiştir. Ardından, öğrenci puanları toplanılarak ortalaması alınmış ve iki sınıf arasındaki farklar üzerine değerlendirmeler, bu ortalama puanlar üzerinden yapılmıştır. Araştırmanın bu aşamasında elde edilen nicel bulgularda ise, deney grubunda yer alan öğrencilerin ortalama puanını, her üç metinde de, kontrol grubunda yer alan öğrencilerden yüksek çıkmıştır. Bu yüzden, genel olarak, deney grubunda yer alan öğrencilerin okuduklarını daha iyi anladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Metinlerarası okumanın okuduğunu anlamaya olumlu bir etkisi olduğunun saptandığı bu çalışma neticesinde ders kitaplarında yer alacak olan bütün metinlerin metinlerarasılık bağlamında incelenerek ders anlatım sürecine dâhil edilmesinin, öğrencilerin işleyecekleri metinleri daha iyi anlamalarını sağlayacağı kanısına varılabilir.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık, Metinlerarası Unsurlar, Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Metinlerarası Okuma.

ABSTRACT**Master's Thesis****Intertextual Figures In 5th Grade Turkish Language Course Book And An Investigation Of The Effects Of Intertextuality On Reading Comprehension**

Every literary work has closed relations with the texts which was written before it and which will be written after it. The continuity of creating new literary works are driven by the reality of a text has echoes and traces of other texts. Kristeva's notion of "mosaic of quotations" expanded its meaning and formed the literary theory of "intertextuality".

Intertextuality has different meanings in different disciplines. It showed up as literay theory in 1960s with the contributions of literary critics such as Kristeva and Barthes. Their theories based on Bakhtin's ideas on "dialoguicity" and might be defined as interconnection between similar and related literary works.

The new Turkish language curriculum includes some gains in reading section which are related to intertextuality. These are: "Producing paratextual and intertextual meanings", "Making comparisons between texts" and "Referring to examples and details in a text while interpreting it". These are the evidence that the new curriculum lay emphasis on intertextuality and intertextual reading on text analysis.

In this study, the mixed method which is a combination of quantitative and qualitative methods was used. In the first part of the study, 24 texts in fifth grade Turkish language course book which is used in 2018-2019 school term was analysed according to intertextual figures created by Aktulum. The qualitative data of the study was gathered through document analysis technique. Throughout the analysis of the texts, it was found that the most common intertextual figure was cliché and stereotyped statements which was followed by anaphors, quotations, intersemiotic relations, allusions and pastiches. On the other hand, there were no examples of hidden quotations, parody, prosodic alternation and narrative alternation.

In the second part of the study, an experimental research with experimental and control groups was conducted in order to investigate the effects of intertextual reading on comprehension of a text. The experimental research was conducted in two fifth grade classes in Atatürk middle school in Suşehri/Sivas. The experimental group of the sample has 26 students and control group has 24 students. Three texts from the analysed course book was chosen and read and re-read to the students in experimental group by expressing intertextual elements which were found in the first part of the study. In the other group, same three texts were analysed in its usual way. Then, the students in both groups were asked to answer the questions about the texts. Then, the answers of the students in both groups were collected and marked by the reseracher. Afterwards, the mean scores of both groups were calculated. Determinations about the effects of intertextual reading on comprehension of a text were made according to these mean scores. It was found that the mean scores of students in experimental group were higher than those in control group in all three texts. Therefore, it can be said that students in experimental group comprehend the texts better compared to those in control group.

The study found that intertextual reading has a positive influence on comprehension of a text. Therefore, it might be said that if intertextual elements in all the texts in Turkish language course books were determined and used while analysing the texts, it would provide a better understanding of the texts.

Key words: Intertextuality, Intertextual Elements, Fifth Grade Turkish Language Course Book, Intertextual Reading

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	X
TABLolar DİZİNİ	XI
I. BÖLÜM	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	4
1.2. Problem Cümlesi.....	6
1.3. Araştırmanın Amacı	6
1.4. Araştırmanın Önemi.....	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları:.....	7
II. BÖLÜM	9
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1. Metinlerarasılık Teriminin Ortaya Çıkışı ve Tanımı	9
2.2. Metinlerarasılığın Temellendirilmesi.....	11
2.2.1. Rus Biçimcileri	11
2.2.2. Mikhaıl Bakhtin	12
2.2.3. Julia Kristeva.....	13
2.2.4. Roland Bathes	15
2.2.5. Michael Riffaterre	16
2.2.6. Gerard Genette	17
2.3. Aktulum'a Göre Metinlerarası İlişki Türleri.....	19
2.3.1. Ortakbirliktelik İlişkileri	20
2.3.1.1. Alıntı	20
2.3.1.2. Gönderge/Gönderme/Gönderim.....	21
2.3.1.3. Gizli Alıntı (Aşırma).....	21
2.3.1.4. Anıştırma.....	21
2.3.2. Türev İlişkileri.....	22
2.3.2.1. Yansılama (Parodi).....	22
2.3.2.2. Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm.....	22
2.3.2.3. Öykünme (Pastiş).....	23

VIII

2. 3. 3. Diğer Metinlerarası Yöntemler	23
2. 3. 3. 1. Ana Metinlerinin Ciddi Düzende Dönüşümü	23
2. 3. 3. 2. Yeniden Yazma	24
2. 3. 3. 3. Anlatı İçinde Anlatı	25
2. 3. 3. 4. Klişe-Basmakalıp Söz	25
2. 3. 3. 5. Göstergelerarası İlişkiler	25
2. 4. Ögeyik'in Metinlerarasılık Sınıflandırması	25
2. 4. 1. Yazarlar Arası Göndermeler	26
2. 4. 2. Eserler Arası Göndermeler	26
2. 4. 3. Türler Arası Göndermeler	26
2. 4. 4. Açık Göndermeler	26
2. 4. 5. Örtük Göndermeler	26
2. 5. Metinlerarasılık Kavramı Üzerine	26
2. 6. İlgili Araştırmalar	30
III. BÖLÜM	35
3. YÖNTEM	35
3. 1. Araştırmanın Modeli	35
3. 2. Çalışma Grubu	36
3. 3. Veri Toplama Araçları	36
3. 4. Verilerin Toplanması	37
3. 5. İşlem	38
3. 6. Verilerin Analizi	39
IV. BÖLÜM	41
4. BULGULAR VE YORUM	41
4. 1. Nitel Bulgular: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metinlerarası Unsurlar	41
4. 1. 1. "Çocuk Dünyası" Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	41
4. 1. 1. 1. "Oyuncak" Metni	41
4. 1. 1. 2. "Çocukluk" Şiiri	53
4. 1. 1. 3. "Ben Bir Çınar Ağacıydım" Metni	57
4. 1. 2. "Millî Mücadele ve Atatürk" Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	60
4. 1. 2. 1. "Bilmeyen Var Mı?" Metni	60
4. 1. 2. 2. "Mustafa Kemal'in Kağnısı" Şiiri	67
4. 1. 2. 3. "15 Temmuz" Metni	73
4. 1. 3. "Erdemler" Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	78

4. 1. 3. 1. “Güvercin” Metni.....	78
4. 1. 3. 2. “Karagöz Hacivat - İncelik” Metni	83
4. 1. 3. 3. “Püf Noktası” Metni.....	87
4. 1. 4. “Bilim ve Teknoloji” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	91
4. 1. 4. 1. “Uzayda Bir Gün” Metni	91
4. 1. 4. 2. “Sarımsak Soslu Makarna” Metni.....	96
4. 1. 4. 3. “Bir Dâhiyle Konuşmak” Metni.....	98
4. 1. 5. “Millî Kültür” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	102
4. 1. 5. 1. “Anadolu Sevgisi” Şiiri.....	102
4. 1. 5. 2. “Forsa” Metni.....	106
4. 1. 5. 3. “Tanburi Cemil Bey Enstrümanları Anlatıyor” Metni.....	112
4. 1. 6. “Okuma Kültürü” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	114
4. 1. 6. 1. “Okuma Kitaplarım” Metni	114
4. 1. 6. 2. “Kitabın Serüveni” Şiiri	116
4. 1. 6. 3. “Karikatür” Metni	119
4. 1. 7. “Sağlık, Spor” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	121
4. 1. 7. 1. “Anadolu’nun Cirit Oyunları” Metni	121
4. 1. 7. 2. “Sağlıklı Yaşıyorum” Metni	131
4. 1. 7. 3. “Cazgır” Şiiri.....	136
4. 1. 8. “Doğa ve Evren” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	146
4. 1. 8. 1. “Yüksek Evde Oturanın Türküsü” Şiiri	146
4. 1. 8. 2. “Reçete” Metni.....	152
4. 1. 8. 3. “Kar Tanesinin Serüveni” Metni.....	156
4. 2. Nitel Bulgulara Dair Genel Bir Değerlendirme	160
4. 3. Nicel Bulgular: Metinlerarasılığın Okuduğunu Anlamaya Etkisi.....	162
V. BÖLÜM	166
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	166
KAYNAKÇA.....	169
EKLER.....	181
ÖZGEÇMİŞ.....	187

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.	:	Aktaran
Çev.	:	Çeviren
Ed.	:	Editör
Haz.	:	Hazırlayan
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:	Sayfa
TDK	:	Türk Dil Kurumu
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve diğerleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: “Oyuncak” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	52
Tablo 2: “Çocukluk” Şiiri Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	57
Tablo 3: “Ben Bir Çınar Ağacıydım” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	59
Tablo 4: “Bilmeyen Var Mı?” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	66
Tablo 5: “Mustafa Kemal’in Kağnısı” Şiiri Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	73
Tablo 6: “15 Temmuz” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	77
Tablo 7: “Güvercin” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	82
Tablo 8: “Karagöz Hacivat - İncelik” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	87
Tablo 9: “Püf Noktası” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	90
Tablo 10: “Uzayda Bir Gün” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	95
Tablo 11: “Sarımsak Soslu Makarna” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	97
Tablo 12: “Bir Dâhiyle Konuşmak” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	101
Tablo 13: “Anadolu Sevgisi” Şiiri Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	106
Tablo 14: “Forsa” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	111
Tablo 15: “Tanburi Cemil Bey Enstrümanları Anlatıyor” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	113
Tablo 16: “Okuma Kitaplarım” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	115
Tablo 17: “Kitabın Serüverni” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	118
Tablo 18: “Karikatür” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	120
Tablo 19: “Anadolu’nun Cirit Oyunları” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	131
Tablo 20: “Sağlıklı Yaşıyorum” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	135
Tablo 21: “Cazgır” Şiiri Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	145
Tablo 22: “Yüksek Evde Oturanın Türküsü” Şiiri Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	151
Tablo 23: “Reçete” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	156
Tablo 24: “Kar Tanesinin Serüveni” Metni Ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar	160
Tablo 25: İncelenen Okuma Metinlerinde Tespit Edilen Metinlerarası Unsurların Genel Görünümü	160
Tablo 26: Öğrencilerin Etkinliklerden Aldığı Ortalama Puanlar Ve Yüzdeleri	162

Tablo 27: Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrencilerin Ortalama Puanları Ve Yüzdeleri
163

Tablo 28: Metnin İçeriğine İlişkin Etkinlikten Alınan Ortalama Puanlar Ve Yüzdeler
164

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

İnsan ihtiyaçlarının ortaya çıkardığı hâsılat olarak ifade bulan kültürün, bu hâsılatta büyük söz sahibi olan edebiyat ile ilişkisi, edebiyatın dil ile kurduğu bağlaşıma benzer. Sosyal bir varlık olması sebebiyle çevresi ile sürekli iletişim hâlinde olan insan bu iletişimini, çoğu zaman dilini kullanarak, anlatım yolu ile gerçekleştirir. Anlatımı, yani duygu ve düşünceleri sözlü veya yazılı olarak belirtme eylemini, estetik unsurlar ile süsleyip kültür içerisinde yoğurunca edebiyata kapı aralamış oluruz. Etrafımızdaki bütün nesnelere nasıl ki kültürün obje olarak dışavurumları iseler edebiyat da şair ve yazar olarak nitelediğimiz sanatkarların duygu, düşünce, gözlem, hayal ve isteklerini içinde buldukları toplumsal ve siyasal şartlara muhalefet eden bir üslupla, dilin baskın olarak estetik yönü dâhilinde dışavurumları sonucu meydana gelmektedir.

Anlatılanların kelimelere dökülmesi, insanın doğası gereği içinde yer aldığı bildirişim sürecinde en etkili dışavurum aracı olan dil vasıtasıyla gerçekleşir. Bu bakımdan edebiyatın temel malzemesi olarak kabul edeceğimiz dili, bugüne dek yapılan en kapsamlı tanımlamalardan biri olan, Muharrem Ergin'in tanımlaması ile açıklamak doğru olacaktır: "Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai (toplumsal) bir müessesedir." (Ergin, 2009: 3).

İletişimin; bilgi, duygu, düşünce, gözlem, fikir kısacası yaşantıya dair her şeyin gönderici ve alıcı olarak tabir edilen taraflar arasında çeşitli yollarla paylaşıldığı psiko-sosyal bir süreç olduğunu düşünürsek, bu süreçte tarafların mesaj alışverişinde kullandığı en yaygın iletişim aracı kabul edilen dilin yansıtıcı, yaratıcı, etkileyici ve yönlendirici işlevlere sahip çok yönlü bir araç olduğunu görürüz (Kaya, 2012: 5). İletilen bilginin hem gönderici hem de alıcı tarafından anlaşılabilmesi bir ortamın sağlanması, ortak bir dili gerektirir. Çalışma alanımızda mesajların gönderildiği aracın, yani kanalın, yazı olması sebebiyle gönderici konumunda yazar,

alıcı konumunda ise okur bulunur. İletinin bağlamının yazarın kurduğu şekliyle okur tarafından anlaşılması, okurdan dönüt alma imkânının kısıtlı olması dolayısıyla oldukça zordur. Okur, okuduğunu yazarın kurduğu bağlamdan çok, okuma sürecinde kendi içinde bulunduğu şartların etkisiyle anlamlandırmaya çalışır. Yani bir metin okura ulaştığı anda yazarından kopar ve okurun elinde onun şartları neticesinde anlamlandırdığı bambaşka bir metne dönüşebilir (Ögeyik, 2008: 3).

Türkçe dersleri, temalar ve bu temalara uygun farklı türdeki metinler aracılığıyla metne dayalı sorular üzerinden etkinlik temelli olarak işlenmektedir. Dolayısıyla Türkçe öğretiminde farklı alanlardan seçilen metinlerin amaca uygun bir şekilde derlenerek öğretim sürecine dâhil edilmesi söz konusudur ki bu anlayış disiplinler arası bir çalışmayı gerektirir. Bu sebeple metinleri inceleme ve çözümlenmeye yönelik olarak geliştirilen ve disiplinler arası çalışmalara en uygun kuramlardan biri olan metinlerarasılık kuramının verilerinden yararlanmak gerekir. Ayrıca bu dersin öğrenci odaklı bir anlayışla geliştirilmesi öngörüldüğü için öğretim sürecinde işlenen metinlerin metinlerarası yöntemler kullanılarak çözümlenmesi, öğrenciyi merkeze alma hususunda eğitimcilere fayda sağlayacaktır. Öğrencinin okuduğu bir metni anlayabilmesi, o metni daha önce okumuş olduğu metinlerle bağdaştırma yeteneği ile doğru orantılıdır. Çünkü var olan hiçbir metin kendisinden önceki metinlerden tamamen soyutlanamaz. İşte, metinlerarasılık kuramının temeli bu düşünceye dayanmaktadır. Bu kuramın anlaşılabilmesi için öncelikle metin kavram üzerinde durmakta fayda vardır.

Günümüze dek yapılan metin tanımlamalarında farklı görüşler bulunmakla birlikte bu tanımlamalardan da yola çıkarak genel itibarıyla metnin, “üzerinden anlam kurulabilen bir bildirişim aracı” olduğunu söyleyebiliriz (Köksal ve Ünal, 2008: 156). Üzerinden anlam kurma eylemi yalnızca dilsel unsurlar mahiyetinde gerçekleşen bir eylem değildir. Geniş anlamda düşünüldüğünde anlam kurmaya yardımcı birtakım dil dışı uzantıların varlığının bu eylemdeki işlevsel önemi açıkça görülebilmektedir. Dolayısıyla, metin yalnızca dile özgü bir kavram değildir (Aksan ve Aksan, 1991: 95). Akyol (2003: 49-50)'un metinleri dilsel ve semiyotik (göstergebilimsel) olmak üzere ikiye ayıran Siegel (1984) ve Rowe (1987)'den aktardığı bilgilere göre kapsamlı bir şekilde anlam kurma, dilsel metinler (hikâye,

masal, şiir, makale, vs.) ile semiyotik metinlerin (resim, fotoğraf, film, şarkı, harita, drama vs.) birlikte yorumlanması ile mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, Türkçe öğretiminde ulaşılmak istenen amaç ve davranışların kazandırılmasında ve kazanımların gerçekleştirilmesinde araç olarak kullanılan metinleri hem biçimsel, yalnızca dili ilgilendiren yönleriyle, hem de işlevsel, dil dışı uzantıları da dâhil ederek, ele almak metnin anlamını yorumlamada ve metinlerin birbiriyle ilgilerinin tespitinde yol gösterici olacaktır. Öyle ki öğretim sürecinde metinlerarası bir anlayışın benimsenmesi, ezberciliği ortadan kaldırarak anlama ve yorumlama becerilerinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla, metinleri oluşturan öğeler arasındaki bağlantıları saptamak, ister yazınsal (kurgusal) ister öğretici (bilimsel) her türlü metni inceleme alanına dâhil etmekle mümkün olacaktır (Ülper, 2014: 92). Bu da sağlam bir okuma becerisi gerektirir.

Yenilenen Türkçe dersi öğretim programında okuma becerisinin kazandırılmasına yönelik olarak 5, 6, 7 ve 8 sınıflar için belirlenen ve ‘Anlama’ alt başlığı içerisinde yer alan “metinle ilgili sorulara cevap verir” kazanımı altında “metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur” açıklamasının verilmiş olması, programın metinlerarası okuma anlayışını desteklediğini göstermektedir. Programın ‘Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın Özel Amaçlar’ başlığı altında verilen bilgiler arasında yer alan şu ibare de bu düşüncüyü doğrulamaktadır: “Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinlerarası okuma yoluyla anlam oluşturmayı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır.” (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2019: 8). Ayrıca ‘Okuma’ ana başlığı altında verilmiş olan ve söz konusu çalışma alanımızla alakalı olması muhtemel kazanımlar ve açıklamalarını 5. sınıf bazında ele aldığımızda karşımıza çıkan tablo şu şekildedir:

5. SINIF KAZANIM VE AÇIKLAMALARI

T. 5. 3. OKUMA

Anlama

T. 5. 3. 17. Metni yorumlar.

a) Yazarın bakış açısını fark etmeleri, olayları ele alış şeklini yorumlamaları ve öğrencilerin metinle ilgili kendi bakış açılarını ifade etmeleri sağlanır.

b) Metin içeriğinin yorumlanması sırasında metinlerdeki örneklere ve ayrıntılara atıf yapılması sağlanır.

T. 5. 3. 19. Metinle ilgili sorulara cevap verir.

Metin içi ve metin dışı anlam ilişkileri kurulur.

T. 5. 3. 23. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.

b) Köprü metinlerin (Hipertekst) dış bağlantı olduğu belirtilir.

T. 5. 3. 27. Metinler arasında karşılaştırma yapar.

Metinleri biçim ve tür gibi açılardan karşılaştırmaları sağlanır.

(Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2019: 36-37).

Verilen kazanımların düşünen bireyler yetiştirmek amacına hizmet ettiği ortadadır ve görülen odur ki yenilenen program eleştirel ve yaratıcı düşünceyi temel almaktadır. Bu da bilginin içselleştirilmesi konusunda disiplinler arası bir etkileşimi zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, öğretim sürecinde eleştirel düşünmeyi, sorgulamayı ve yeni fikirler üretmeyi destekleyen yöntemler kullanılmalı ve etkinlikler tasarlanmalıdır düşüncesiyle metinlerarası okumanın önemi üzerinde durmak gerekmektedir.

1.1. Problem Durumu

Bireyin kelime hazinesini arttırma, bilgi dağarcığını zenginleştirme, ifade gücünü geliştirme yollarından biri olan okuma ömür boyu süren bir etkinliktir. Okumak, göz ile algılanan işaret ve simgelerin anlamlandırılması eylemidir. Bu eylem zihinsel bir süreç içerisinde gerçekleşir ve sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, değerlendirme gibi zihinsel becerilerin gelişimine katkıda bulunur (Gündüz ve Şimşek, 2011: 14). Kişinin okuduklarını anlamlandırma eylemi ile okuma deneyimleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü anlamlandırma eylemi ön bilgiler üzerine inşa edilir. Dolayısıyla okumak bireysel bir etkinliktir ve her okurun alımlama koşulları, yaşam deneyimleri, art alan bilgisi yazarınkiyle aynı olmadığından okuma ediniminin doğal bir sonucu olarak her metin, okuma sürecinde

yeniden üretilir. Yani bir metni yorumlamak, anlamlandırmaya çalışmak; konusundan, türünden, içerisinde sunulan bilgilerden yola çıkarak o metnin bağlamına bir yeniden üretim kazandırmak demektir (Ögeyik, 2008: 4). Görüldüğü üzere yazarın amaçları doğrultusunda şekillenen metin, okurun koşulları doğrultusunda anlamlandırılmaktadır.

Bir metnin yaşamını sürdürmesi, dönemi dışına taşmayı başarması, okurun beklenti seviyesini yakalayabilmesine bağlıdır. Metnin dönemi dışına taşması demek, yeni nesillerin ondan etkilenerek yeni yapıtlar ortaya koyması demektir. Üretildikleri dönemin koşulları neticesinde şekillenen metinler, onlara iletişimsel bir olgu olma niteliği kazandıran metinsellik özellikleri sayesinde kendilerinden sonra gelen yazarlara malzeme olmuşlardır. Ögeyik (2008: 20)'in Beaugrande ve Dressler (1981: 182)'den aktardığı yedi metinsellik özelliği arasında yer alan metinlerarasılık kavramı, metinler arasındaki karşılıklı ilişkiye dayanır. Öyle ki, “Bir metnin değeri, amacı, anlaşılması başka metinleri bilmekten anlamaktan geçer. Bu ilişki; izlek, biçem, biçim, dil, konu gibi metni oluşturan tüm birimleri içerebilir.” (Akt. Ögeyik, 2008: 20). Metinlerarası ilişkiye sahip bir metnin okunması, o metnin ilişki içinde olduğu diğer metinleri de okumayı gerektirir ki bu durum aynı anda birden fazla metnin okunması anlamına gelmektedir. Çünkü okuyucunun elindeki metni anlama oranı, o metnin ilişki kurduğu diğer metinler hakkında sahip olduğu bilgiler ile doğru orantılıdır. Okuduğu metin aracılığıyla başka metinlere de ulaşma imkânı bulan okur, ulaştığı diğer metinler sayesinde metni kolaylıkla yorumlayabilme ve bağlantıları daha net görebilme yetisi kazanmış olur (Özbay ve Bahar, 2012: 166). Dolayısıyla metinlerarası okumalar yaparak metinler arasındaki ilişkileri keşfetmek öğrenciyi mutlu kılacağı gibi, karşılaştırmalar yaparak ona eleştirel okuma yetisi kazandıracak ve okumalarını da zenginleştirecektir.

Öğrencilerin okuma becerisi kazanmalarında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin önemi büyüktür. Ders kitapları, “Öğretim programlarındaki derslerin içeriğine ilişkin bilgileri öğrencilerin kullanımına sunan, onlara pekiştirme, sınava hazırlanma ve kendi öğrenme hızına bağlı olarak uygun çalışma olanağı sağlayan bir öğretim aracıdır.” (Ülper, 2014: 3). Bu özelliklerinden dolayı, ders kitapları öğretim sürecinde temel kaynak olarak kullanılırlar. Ancak öğretim sürecinin verimli olması,

derse ilişkin başarı sağlanabilmesi ve öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanabilmeleri yalnızca ders kitapları vasıtasıyla gerçekleşecek bir durum değildir. Akyol (2003: 50-51)'a göre metinlerin anlamlandırılması; metin içi metin dışı ve metinler arası anlam kurma olmak üzere üç şekilde gerçekleşir ve sınıf düzeyi yükseldikçe metin içi anlam kurma etkinlikleri azaltılırken, metin dışı ve metinlerarası anlam kurma etkinliklerinin artırılması gerekir. Metinler aracılığıyla verilmek istenen bazı amaç ve kazanımları, o metinlerin metinlerarası bağlamda ilişki kurdukları diğer metinler doğrultusunda ortaya çıkan yardımcı kaynaklardan da faydalanarak vermek ve öğrencilerin bu kaynaklara yönelmesini sağlamak, onlara okuma alışkanlığı kazandırmada faydalı olacaktır. Ayrıca Türkçe dersi öğretim programında yer alan, “Öğrencilerin Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ne benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır.” (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2019: 8) ibaresi, öğretmen ve öğrencileri zaten yardımcı kaynaklardan faydalanmaya teşvik etmektedir. Bu açıdan baktığımızda, ders kitapları dışında başka kitapları okuma hususunda yetersizlik gösteren bir toplum olduğumuzu da göz önüne alırsak, ders kitaplarındaki metinlerin işlenmesi ve çözümlenmesi sürecinde öğrencilerin metinlerarası bir üslup takınmalarının gerekliliğini ve önemini daha iyi anlamaktayız.

Bu çalışmada ifade edilen problem doğrultusunda, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, metinlerarası ilişkiler bağlamında okunmuş ve farklı kaynaklar da dikkate alınarak tespit edilen ilişkiler üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

1. 2. Problem Cümlesi

Bu çalışmada, “5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde hangi metinlerarası unsurlar yer almaktadır ve metinlerarasılık okuduğunu anlama üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?” sorularına cevap aranacaktır.

1. 3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler üzerinde metinlerarası ilişkiler bağlamında okumalar yaparak bu metinlerdeki metinlerarası

unsurları tespit etmek ve tespit edilen unsurların Türkçe dersi metin işleme sürecine dâhil edilmesinin, öğrencilerin metinleri anlamlandırmaları üzerinde bir etkisinin olup olmadığını belirlemektir.

1. 4. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada, metinlerarası okumalar yoluyla yapılan tespitler ders işleme sürecinde Türkçe öğretmenlerine okuma metinlerinin çözümlenmesi noktasında yol gösterici olacaktır. Metin okunduktan sonra öğrencilere sorular sorarak onların daha önce okudukları diğer metinlerle derste okudukları metin arasında yer, zaman, şahıs, konu, düşünce, olay, üslup, yazar gibi açılardan ilişki kurmalarını sağlamak öğrenciyi metin üzerinde düşünmeye sevk edecektir. Bu sayede hem metin her yönüyle anlaşılabilirlik kazanabilecek hem de öğrenciler, okudukları metin vasıtasıyla alt metinlere ulaşmaya teşvik edilmeleri dolayısıyla, okuma zevki kazanarak kendi okuma kültürlerini oluşturabileceklerdir.

Öğrencilerin alt metinlere ulaşma çabası, Türkçe öğretmenlerinin metinlerarası izleri bulma becerisine sahip olmalarıyla mümkündür. Çünkü öğrencinin metni anlaması, onu başka metinlerle ilişkilendirerek içselleştirebilmesine bağlıdır. Okuduğu metinle benzerlik teşkil eden parçaları bulmak, öğretmenin doğru yönlendirmesi ve öğrencinin bu parçaları araştırıp, bulup öğrenme ortamına getirebilmesini sağlaması neticesinde olacaktır.

Çalışmanın, Türkçe öğretmenlerine bu becerinin edinimi noktasında fayda sağlar nitelikte olacağı düşünülüyor olmakla birlikte, öğrencilerin aktif okuyucular olmalarını sağlama, onlara kitap okuma alışkanlığı kazandırma ve metni anlamlandırma sürecinde metin içi ve metin dışı unsurları dikkate alarak çözümlenmeler yapabilme gibi noktalarda alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca, metinlerarası okuma yapılarak gerçekleştirilen metin işleme süreçlerinin okuduğunu anlamaya ne şekilde etki edebileceğinin belirlenmesi Türkçe dersleri metin işleme süreçlerinin yeniden ele alınıp değiştirilmesini sağlayacaktır.

1. 5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ortaokul ve imam hatip ortaokulları için hazırlanmış olan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ile sınırlıdır.

Metinlerarasılığın kavram olarak ilk kez kimler tarafından kullanıldığı ve bir yöntem olarak gelişimi ikinci bölümde ele alınacaktır.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2. 1. Metinlerarasılık Teriminin Ortaya Çıkışı ve Tanımı

Metnin tanımı ve metin türleri hakkında daha önce verdiğimiz bilgilerden yola çıkarak metnin, üzerinden anlam kurulabilen bir bildirişim aracı olduğunu ve Rowe tarafından dilsel (hikâye, masal, şiir, makale vb.) ve semiyotik (resim, fotoğraf, film, şarkı, harita, drama vb.) metinler şeklinde bir ayrıma tabi tutulduğunu tekrar dile getirdiğimizde, metinlerarasılığın disiplinlerarası bir kavram niteliği taşıdığı görülür. Dolayısıyla, farklı disiplinlerce farklı şekillerde tanımları mevcut olmakla birlikte metinlerarasılık, edebiyat eleştirisi alanında Kristeva ve Barthes gibi yazın eleştirmenlerinin 1960'lı yıllarda görüşlerini Bakhtin'in 'söyleşimcilik' kuramına dayandırarak ortaya attıkları yeni bir kavramdır. Metinlerin birbirleriyle kurdukları ilişkiler dâhilinde varlık bulmalarına karşılık gelen bu kavram, her metnin özerk bir yapı taşıdığı düşüncesinin benimsenmesi ile birlikte metin çözümlemelerinde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Ögeyik, 2008: 21).

Metnin özerkliği onun tam anlamıyla özgün olamayacağına işaretler ki bu durum her metnin başka metinlerle açık ya da gizli ilişkileri olduğunu, yani yazarların doğrudan veya dolaylı olarak bir etkileşim içerisinde olduklarını ortaya koyar. *Yazı, İmge ve Gerçeklik* isimli eserinde; "Güneş altında söylenmedik bir şey kalmamış olsa bile, sen, sözünü öyle bir biçimde dile getirmelisin ki, o sözün o biçimde dile getirilmiş olması, dinleyenlerin kendi gerçeklikleriyle yeniden ve yeni bir irtibat kurmasına yol açsın." diyen Rasim Özdenören (2002: 164)'in bu ifadesi, her metnin kendisinden önce yazılmış metinlerden herhangi bir açıdan az çok etkilenmiş olmasının muhakkak olduğu savını öne süren metinlerarasılık kuramını açıklarken yazarın etkilendiği metni, kendi oluşturacağı metnin bağlamında yeniden üretmesi hususunu dile getiriyor olması bakımından önemlidir. Daha önce söylenen sözlerin farklı biçimlerde dile getirilmesi, özgünlük kaygısı taşımayan edebi akım eserlerinin metinlerarasılık konusunda daha ön planda olduğunu gösterir. Dolayısıyla postmodern edebiyat, ortaçağ edebiyatı ve divan edebiyatı ürünleri

konu, biçem, izlek gibi açılardan benzer metinlerin farklı kişilerce yeniden işlenmiş ve işlenebilir olmaları noktasında örtüşmektedir. Ancak metinlerarası incelemeler daha çok, gelenekten ve klasik edebiyattan beslenen postmodern edebiyat ürünleri üzerinde yapılmaktadır (Türkdoğan, 2007: 169).

Metinlerarasılık kuramının çekirdek yapısı, Ferdinand de Saussure'nin dilbilim kuramlarından esinlenen Rus Biçimcileri tarafından oluşturulmuştur. Bir Rus eleştirmen olan Bakhtin'in; "Her söz yalnızca söyleyenin ürünü değildir. Sözler, söyleyen ile dinleyen arasındaki ortak etkileşimin bir sonucudur. Hiçbir söylem anlamsal olarak ele alınmamış değildir. Dolayısıyla her söylem, yaşanmış başka durumlardan ve doğduğu yazınsal ortamdan kaynaklanır" (Aktulum, 2007: 40) ifadeleriyle ortaya koyduğu söyleşimcilik kuramı, Kristeva tarafından Fransa'da tanıtılmıştır. Kendi çalışmalarını Bakhtin'in söyleşim kuramına dayandıran Kristeva, söyleşimciliği göstergebilimsel, yani metnin anlamını gösterenlerin yeniden düzenlenişi ve dönüşümü içerisinde arayan bir anlayışla, "metinlerarasılık" adı altında yeni bir kılığa sokmuştur (Aktulum, 2007: 41). Görüldüğü üzere çıkış noktası Saussure'nin dilbilim çalışmalarına, Rus Biçimcileri'ne, Bakhtin'in söyleşimcilik anlayışına kadar uzanan metinlerarasılık, bir terim olarak ilk kez Kristeva tarafından kullanılmıştır.

Julia Kristeva'nın ardından Roland Barthes, Michael Riffaterre, Laurent Jenny, Harold Bloom, Gerard Genette gibi kuramcılarının çalışmalarıyla metinlerarası ilişkiler, edebi metin çözümlemelerinde kullanılan temel kavramlardan biri durumuna gelmiştir. Genel itibariyle tüm kuramcılar metinlerarasılığın iki metin arasında meydana gelen ilişkiler olduğu ve bu ilişkileri bularak metnin alıntısız özelliğini ortaya çıkarmayı amaçlamaları noktasında hemfikirdirler. Özünü toplumsal ve sözel etkileşimden alan metinlerarasılık kavramına dair çalışmalar ortaya koymuş olan bu araştırmacıların malum konu üzerinde yaptıkları tanımlamalar ve çözümleme yöntemleri arasında bir takım farklılıklar mevcuttur. Dolayısıyla metinlerarasılığın temellendirilmesinde rolü olan birkaç araştırmacıya ve yaptıkları tanımlara değinmek faydalı olacaktır.

2. 2. Metinlerarasılığın Temellendirilmesi

2. 2. 1. Rus Biçimcileri

Ferdinand de Saussure'nin gösterge ile ilgili görüşlerinden etkilenen bir grup Rus kuramcı tarihsel süreç içerisinde salt metin üzerine yapılan değerlendirme ve incelemelerde yazar-metin ilişkisine odaklanan anlayışa karşı çıkarak, her metni göstergelerin bir araya gelmesiyle oluşan yeni bir gösterge kabul etmiş ve metin-okur ilişkisi odaklı bir metin inceleme yönteminin yolunu açmışlardır. Ancak, bu kuramcılar göstergeler arası alışverişlerde yazarın etkisini göz önünde bulundurmadıkları için yaptıkları incelemeler eserlerin biçimsel yönüyle sınırlı kalmıştır (Aktulum, 2007: 19-21).

Göstergebilimin temel kavramları olan gösterge, gösteren, gösterilen gibi kavramlar, bu kavramlardan esinlenerek metni gösterge kabul eden Rus Biçimcileri tarafından her metnin birbirleriyle kurdukları ilişkiler dâhilinde varlık bulup anlamlı hâle geldiklerini savunan metinlerarasılığın kuramsal temellerinin Ferdinand de Saussure'e dayandırılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, göstergebilimin kurucusu Saussure'nin görüşlerine değinmek, konuya açıklık getirecektir.

Saussure'nin dil bilimi çalışmalarında gösterge kavramı, nedensizce bir araya gelen gösteren ve gösterilen kavramları arasında gerçekleşen iki yönlü bir oluşum olarak ifade edilmiş ve dil, göstergesel bir olgu olarak ele alınmıştır. Bir dil göstergesinde 'kavram' göstereni, 'işitim imgesi' ise gösterileni ifade etmektedir. Dolayısıyla dil göstergesi, bir kavram ile bir işitim imgesinin birleşimi sonucu oluşmaktadır (Saussure, 1998: 109-111). Saussure, dili oluşturan bütün parçaların, göstergelerin, anlamsal değerlerini diğer parçalarla eş zamanlı olarak bir arada bulunmaları ve aralarında benzerlik, zıtlık, farklılık gibi ilişkiler oluşması neticesinde kazanacağı düşüncesindedir ki bu durum, metni gösterge kabul eden kuramcılar metinler arasında meydana gelen ilişkinin kaçınılmazlığı noktasında birleştirir (Özdemir, 2011: 16).

Saussure, göstergeler arasındaki ilişkinin türünü açıklarken 'syntagmatik ve paradigmatic ilişkiler' şeklinde bir ayrıma gitmiştir. Syntagmatik ilişkiler metnin

kendi içindeki göstergeler arasındaki ilişkileri karşılarken, paradigmatik ilişkiler metnin dışındaki göstergeleri ifade etmektedir. Dolayısıyla syntagmatik ilişkiler metnin yüzeysel yapısını (şeklini) ortaya koymakla sınırlı kalırken, paradigmatik ilişkiler metni derinlemesine ele alarak tarihsel süreç içerisindeki farklı oluşumlarını ve bağlantılarını (içeriğini) tespit etmeye yöneliktir. Rus Biçimciler bu ilişkileri biçimsel bir etkileşim olarak değerlendirdikleri için metinler arasındaki göndermeleri tespit ederken, yazarın yaptığı gönderme üzerindeki söylemini ihmal etmişlerdir. Onların bu ihmaline karşı çıkan Bakhtin bunu söyleşim kavramını ortaya atarak göstermiştir (Özdemir, 2011: 16-17).

2. 2. 2. Mikhail Bakhtin

Bakhtin'in doğrudan bir metinlerarasılık tanımlamasının olmadığını ve onun, metinlerarasılığa temel teşkil eden kavramlardan biri olan 'söyleşimcilik' üzerine odaklandığını belirten Şeref (2013: 10)'e göre, Bakhtin'in söyleşim olarak ifade ettiği kavram, metinlerin bağlamlarına göre metinden metine yer değiştiren sözcelerin metinler arasında bir ilişki kurulmasına vesile olması durumudur. Gerek söyleyen ile dinleyen gerekse yazan ile okuyan arasında anlaşma sağlanması için ortak bir etkileşim gerekir ki bu etkileşim sözcelerle sağlanır. Sözceler, aradaki alışveriş nesnelere, Kıran (1999: 94)'ın ifadeyle; "sözcelem süreci sonunda üretilen somut iletiler"dir. Sözcelem ise; "Bir gönderen (konuşan özne) ile alıcının (dinleyen özne) varlığının üretilen sözcede kendini değişik biçimlerde göstermesidir." Dolayısıyla anlaşılabilirliği sağlayan şey, sözcelerin okuyan veya dinleyen üzerindeki çağrışım gücüdür. Sözcelerin çağrışimsal nitelikleri, onların bağımsız ve yeni olmadıklarının göstergesi olmakla birlikte Aktulum'un şu ifadesi metinlerarası ilişkilerde anlatımı değiştirenin sözce değil, sözcelem olduğunu vurgular niteliktedir: "Herhangi bir söyleyen, henüz gösterilmeyen nesnelere karşısında bir Âdem değildir ki ilk kez adlandırsın." (Aktulum, 2007: 28).

Sözcenin kullanım biçiminden, yani bireysellikten doğan söylem farklılıkları, bir başka deyişle sözcelem, metinlere 'çok sesli' ve 'çok anlamlı' bir yapı kazandırır. Çünkü söylem; "İçerisinde farklı bakış açılarının, dünya görüşlerinin, eğilimlerin kesiştiği, bir araya geldiği ve birbirinden ayrıldığı bir yerdir." (Aktulum,

2007: 28). Dolayısıyla, Bakhtin için metinlerarasılık, yazarın oluşturduğu metinde çok sesliliği sağlamak için bilinçli olarak farklı söylemlere yer vermesidir.

Görüldüğü üzere, Bakhtin'in metinlerarasılık anlayışında yazar-metin ilişkisi göz ardı edilmemiştir. Çünkü onun için önemli olan söylemdir ve her söylem söyleyenin şartlarına göre değerlendirilmelidir. Dolayısıyla Bakhtin metinlerarası ilişkilerin tespiti esnasında, yazarın içinde yetiştiği çevrenin tarihi ve sosyal özelliklerini de göz önüne almıştır. Allen (2000: 23), Bakhtin'in çok sesliliğe dair görüşünü "Çok sesli roman kişisel söyleme dayalı olmayan bir dünya sunar. Bireysel söylem, ancak nesnel bir şekilde diğer bir söylem içinde yer alabilir. Bütün söylemler dünyanın birer yorumlanması ve diğer söyleme bir karşılıktır." (Akt. Özdemir, 2011: 18). Çok sesli metinler, içerisinde farklı söylemler barındırdığına göre her söylem, söylemin öznesinin sahip olduğu tarihi ve sosyal çevrenin koşulları dâhilinde ele alınmalıdır.

Mikhail Bakhtin'in metin incelemelerinde ortaya attığı söyleşimcilik, çok seslilik, sosyal çevre gibi kavramlar üzerine araştırmalar yaparak onun çalışmalarının Fransa'da tanınmasını sağlayan kişi, Bulgar asıllı Fransız kültür bilimci, psikanalizci ve göstergebilimci Julia Kristeva olmuştur.

2. 2. 3. Julia Kristeva

Julia Kristeva, metinlerarasılığı bir edebiyat terimi olarak ortaya atan ilk kişidir ve bu terimi ilk kez 1967 yılında yazdığı bir makalesinde kullanmıştır (Ekiz, 2007: 124). Bakhtin'in söyleşimcilik anlayışını göstergebilimsel bir boyuta taşıyarak metinlerarasılık adı altında daha sistemli çalışmalar elde eden Kristeva'nın çalışmalarının dayanak noktası yine söyleşimcilik olmakla birlikte, bu anlayışa 'sosyal metin', 'yer/bağlam değiştirme' gibi kavramları da eklediği görülmektedir. Sosyal metin, metinlerin kendi içinde incelenip anlamlandırıldıktan sonra sosyal ve tarihi metinler ile ilişkilendirilerek tarihi ve sosyal bir bağlam içerisine oturtulmasıdır (Özdemir, 2011: 19). Kristeva'nın çalışmalarında üzerinde sıkça durduğu sosyal metin kavramında Ferdinand de Saussure'nin göstergeler arası ilişkilerin şeklini incelerken ikiye ayırdığı yöntemlerden biri olan paradigmatik inceleme yönteminin etkilerinin olduğu aşikârdır. Ancak o, Bakhtin'in yaptığı gibi

tarihi ve sosyal olayların söylemler üzerindeki etkilerini araştırmak yerine, sözcelerin tarihi ve sosyal süreçlerdeki değişim biçimleri üzerine odaklanmıştır (Şeref, 2013: 11).

Her metni ‘kültürel deneyimlerle iç içe geçmiş bir mozaik’ olarak gören Kristeva’nın metinlerarasılığa dair düşünceleri, Ögeyik’in cümleleriyle şöyle ifade bulmuştur:

“Metinlerarasılık bir metnin gönderim yaptığı diğer metinler düzleminde paylaşılan ortak kültürel deneyimler dünyasında, okurun ve yazarın özerk bütünlüğünü çözmektir. Bu da bir metnin tek bir yazarın ürünü olmadığı ancak başka metinlerle ilişki içinde olduğu için birçok yazarın ürünü olduğu anlamına gelir.” (Ögeyik, 2008: 22).

Bakhtin’in metni ‘söylemler bütünü’ olarak gören anlayışı, Kristeva’da ‘alıntılar mozaiği’ olarak karşılık bulur. Söylemler, hem söyleyen hem de dinleyen açısından ortak kültürel deneyimleri gerektirir. Dolayısıyla her metnin kültürel deneyimler dünyasında öteki metinlerle bildirişme girerek anlaşılmasını sağlayan kesişim noktaları vardır. Bu noktaların varlığı, metnin bağlamında eriyen alıntılardan anlaşılır ve her alıntı bu bağlamlar dâhilinde yeniden anlam kazanarak yeni metinler ortaya çıkarır (Kristeva, 1996: 190’dan akt. Şeref, 2013: 11). Yani alıntıların bu şekilde birbirleriyle kaynaşmış olması metnin önceki metni yenilediği, ona ait unsurları taklit ettiği veya olduğu gibi yeni metne döktüğü anlamına gelmez. Çünkü bu bir taklit değil, Kristeva’nın da deyimi ile ‘bağlam değiştirme’ işlemidir (Aktulum, 2007: 43). Yer /bağlam değiştirme, herhangi bir metin parçasının başka bir metne taşınmasıdır. Bu durumda her metin metinlerarası bir alışveriş merkezidir ve Kristeva için metinler arasındaki bu alışverişlerin açığa çıkarılmasında en etkili unsur, düzeyli bir okurdur (Şeref, 2013: 11).

Metinlerarası gönderge alışverişlerinin ve çağrışımların bulunarak metnin anlamlandırılması sürecinde okur profillerinin önemine dikkat çeken bir diğer araştırmacı da Kristeva’nın yaptığı çalışmaları benimseyerek bu çalışmalara yeni kavramlar ve bakış açıları getiren Barthes’tir.

2. 2. 4. Roland Barthes

Barthes'in metinlerarasılığa dair çalışmalarının en önemli noktası, 'yazarın ölümü' şeklinde dile getirdiği anlayıştır. Onun metni ön plana taşıyan bu anlayışına göre, her metnin geniş bir çağrışım alanı vardır ve metinlerin anlamı, çağrışım alanlarındaki diğer metinlerle girdikleri ilişkilerde aranmalıdır. Bu çağrışım alanını oluşturan, metnin yazarı değil okurdur. Çünkü okurun metne yüklediği anlam okurdan okura değişebilir veya aynı okurca her okuyuşta farklı şekiller alabilir. Kısacası bir metin okura ulaştığı anda yazarından kopar.

Barthes, metnin bu şekilde anlamsal çağrışımlara açık olması durumunu, ortaya attığı 'açık metin/yapıt' kavramı ile karşılamıştır (Aktulum, 2007: 56). O hâlde hiçbir metnin kendi içinde bir bütün oluşturmadığı fikri doğrultusunda, metnin başka metinlerle olan bildirişimine yönelik Ögeyik (2008: 23)'in Barthes'in bu düşüncelerinden yola çıkarak belirttiği gibi, "Bir metin kendinden önce yazılmış metinlerin bir yansıması olarak okurun karşısına çıkar ve dolayısıyla önceki metin veya metinler sonraki metine kaynak oluşturur. Böylece yazardan bağımsız bir biçimde bir metin diğer metinlerle ilişkili olarak varlık kazanır."

Barthes, metinlerarası ilişkilerin geriye dönük olarak, yani yeni metinlerin önceki metinlerden yapılan alıntılarla, meydana geldiği düşüncesinde olan Kristeva'dan farklı olarak, her metnin kaynak bakımından kendisinden önce gelen metinler kadar kendisinden sonra gelen metinleri de içerdiğini söylemiş ve metnin yazarının yaşadığı dönemdeki edinimleri dolayısıyla metne yansıyan güncel etkiler üzerinde durmuştur. Kristeva'nın metne verdiği 'alıntılar mozaigi' tabiri, "... alıntılar, metinleri anonimliğe ve daha önceden okunmuşluğa gönderir." (Orr, 2003: 22'den akt. Özdemir, 2011: 21) diyen Barthes'te 'eski alıntıların yeni bir örgüsü' şeklinde ifade bulmuştur.

Barthes için bir metnin kaynağı, önceki ve sonraki metinleri içine alan sonsuz bir metinler kümesidir ki bu küme insanlığın kültürel birikimine dayanır. "Metinlerarasılık sonsuz bir metnin dışında yaşama olanaksızlığıdır." (Aktulum, 2007: 59) sözüyle metinlerarası ilişkilerde bu sonsuzluğa vurgu yapan Barthes bu kanıya, bir sözcenin okuyucunun zihnine getirebileceği çağrışımsal metinlerin

sonsuzluğundan yola çıkması ve metinlerarasılığı bir ‘okuma etkinliği’ olarak görmesi dolayısıyla varmıştır. Onun için, metinler arasındaki ilişkilerin tespit edilmesinde okurun okuma deneyimleri çok önemlidir. Ancak bu ilişkiler okur tarafından tespit edilemese bile, o metin metinlerarasılık niteliğinden bir şey kaybetmez. Çünkü Barthes’e göre, “Her metin metinlerarasıdır.” (Aktulum, 2007: 56).

Metinlerarası ilişkilerin tespitinde metin-okur ilişkisi üzerinde duran araştırmacılardan bir diğeri ise bu ilişkide okurun algılama düzeyinin rolüne odaklanan Riffaterre’dir.

2. 2. 5. Michael Riffaterre

Riffaterre, metinlerarasılığı “...okurun kendinden önce ya da sonra gelen bir yapıyla başka yapılar arasındaki ilişkileri algılamasıdır.” (Aktulum, 2007: 61) şeklinde tanımlamış ve bu tanımıyla, bazı kuramcılarının benimsemiş oldukları metinlerarasılıkta ‘bilinmezlik’ ve ‘saptanamazlık’ gibi özelliklerin var olabileceği düşüncesinden ayrılarak metinlerarasılığın ön koşulunu ‘aradaki ilişkilerin okur tarafından algılanabilir olması’ şeklinde belirtmiştir. Çünkü ona göre okur tarafından tespit edilemeyen ve anlamlandırılmayan göndermeler amacına ulaşamamış ve metinlerarasılığı sağlayamamış demektir. Bu nedenle, okurun metin okurken göndermeleri fark etmesi ve yorumlama aşamasında esas metin ile gönderge metinler arasında ilişki kurabilmesi, Riffaterre’nin metinlerarasılık anlayışı için bir zorunluluktur. Esas metin, göndergelerin toplandığı metindir. Gönderge metinler ise genellikle esas metinden önce yazılmış olan ve herhangi bir şekilde esas metin ile ilişkilendirilebilen metinlerdir. Gönderge metinler esas metnin derin yapısının ele alınmasıyla ortaya çıkar. Bu durum Riffaterre için, İtalyan edebiyatçı Umberto Eco’nun deyimiyle, ‘ideal okur’ tipini gerekli kılar. Çünkü onun okurun algılamasına dayalı metinlerarasılık anlayışında, saptanması zor olan metinlerarası ilişkileri tespit edebilecek kapasiteye ve donanıma sahip bir okur modeli büyük önem taşır. Böyle bir anlayış Riffaterre’i, bu alanda okurun rolünü bu denli önemsiyor olması açısından, diğer kuramcılardan farklı bir tarafa koymamıza ve metinlerarasılık kavramının onun için bir ‘alımlama estetiği’ vazifesi gördüğünü söylememize neden olur (Özdemir, 2011: 23).

Metnin yorumlanması ve çözümlenmesinde alımlayıcıyı, yani okuru, ön planda tutan ve onu pasiflikten alıp aktif bir konuma getiren alımlama estetiği anlayışı, okura kurmaca metinler içerisindeki çok çeşitli şekillerde karşılaşılabileceğimiz ‘boşlukları’ ve ‘belirlenmemişlik alanlarını’ anlamlandırmak/somutlamak yükümlülüğü vererek onu üretken bir uğraşın içerisine sokmuştur (Ekiz, 2007: 123). Ancak bir metnin yorumlanmasında Riffaterre’in bahsettiği ‘sıradan olmayan okur tipi’ dahi tek başına yeterli değildir. Çünkü metinlerarası izlerin sürülüp, araştırılıp, ortaya çıkarılması onu yorumlamaya ve somutlamaya çalışmaktan fazlasını gerektiren bir çalışma alanıdır.

Metinlerarasılığı yazınsallığın temel unsuru olarak gören ve onu metinlerin aralarında kurulması muhtemel ilişkiler olarak kabul eden kuramcılardan biri de Genette’dir.

2. 2. 6. Gerard Genette

Genette, metinlerarası ilişkileri biçimlerine göre sınıflandırıp kuramsal bir çerçevede kategorize ederek metinlerarasılık üzerine oldukça kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Yaptığı çalışmalarla metinlerarasılık alanında bir otorite haline gelen Genette, çalışmalarında, daha çok, esas metin ile gönderge metinler arasında meydana gelen biçimsel değişiklikler ile ilgilenmiştir ki bu durum onun fikirsel açıdan Rus biçimcilerine yaklaştığını gösterir. O, metinler arasındaki olası ilişkileri, ‘metinlerarası ilişkiler’ terimi altında ele alan Julia Kristeva ve diğer kuramcılardan farklı olarak, ortaya attığı ‘metinsel aşkınlık’ kavramı altında ele almıştır. Dolayısıyla Genette, metinlerarasılığı ‘metinsel aşkınlık/metin ötesilik/dönüşümmetinsellik’ terimiyle karşılamış ve söz konusu metinlerarası bağlantıları, ana metin ve alt metinler arasındaki ilişkiler çerçevesinde, şu şekilde beş farklı kategoriye ayırmıştır:

Metinlerarasılık: Bir metnin başka bir metin üzerinde ‘alıntı, gizli alıntı (çalma), anıştırma’ yoluyla beliren somut varlığını ifade etmektedir. Alıntı, kaynağın tırnak imi içerisinde belirtilmesidir. Gizli alıntı, yapılan alıntının kaynak belirtilmeden aktarılmasıdır. Anıştırma ise metindeki varlığının

anlaşılma durumu, okurun aktarılan metinle ilgili olarak sahip olduğu bilgi ve farkındalığa bağlı olan aktarmalardır.

Ana Metinsellik: Metinler arasında yalın bir dönüşüm ya da öykünmeyle oluşan ‘taklit ve dönüştürme’ ilişkilerini ifade etmektedir. Bir metinde konu aynı bırakılıp biçem değiştirilebilir veya biçem korunup konu bazında değişiklik yapılabilir.

Yan Metinsellik: Metnin dışında kalan ‘kitabın adı, kapak, başlıklar, alt başlıklar, notlar, epigraflar, önsözler, resimlemeler, açıklamalar’ gibi ikincil metinsel unsurlarla verilen ipuçlarıyla kurulan ilişkileri ifade etmektedir.

Üst Metinsellik: Bir metnin diğer metinlerle ‘türsel açıdan’ kurduğu ilişkileri ifade etmektedir. Metnin türsel söylem biçimini belirlemede ‘okur deneyimleri’ önemlidir.

Yorumsal Üst Metinsellik: Metinler arasında ‘çağırıştırma, yorumlama, anımsatma’ şeklinde gerçekleşen eleştirel ve yorumsal ilişkileri ifade etmektedir (Aktulum, 2007: 83-89).

Genette’in malûm konu üzerine yaptığı çalışmalarda ana metin kavramı, yazarların çeşitli niyet ve yöntemlerle üzerinde değişiklik yaptıkları alt metinlerdir. Alt metin kavramı ise metnin, üzerinde oynama ve değişiklik yapılmamış hâlidir, yani ana metinden önce yazılmış olan ve ona kaynaklık eden eserlerdir. Kristeva’nın yer/bağlam değiştirme kavramı, Genette’de onun ‘metinlerarasılık’ kategorisi içerisinde ele aldığı kavramlar (alıntı, gizli alıntı, anıştırma) ile karşılık bulur. Yine Kristeva’nın ‘alıntılar mozaïği’ tabiriyle dile getirdiği ‘alıntıların metnin bağlamında erimiş hâlde bulunması’ durumunu, Genette ‘ana metinsellik’ kategorisinde sıraladığı kavramlar (taklit, dönüştürme) ile karşılamıştır. Görüldüğü üzere Genette’in ‘metinsel aşkınlık’ teriminde ilk kategoriyi oluşturan ‘metinlerarasılık’ kavramı ile Kristeva’nın ‘metinlerarası ilişkiler’ terimi, her iki kuramcının da yapmış oldukları tanımlarda alıntıları metinlerarası bağlantıların temel unsuru kabul etmeleri dolayısıyla örtüşmektedir (Özdemir, 2011: 29-30).

Ana metin ile alt metin (gönderge metin) arasındaki ilişkilerin ele alınması noktasında farklılıklar yaşayan kuramcılardan Kristeva ve Barthes, bu ilişkileri yazı merkezli olarak; Riffaterre, Genette gibi kuramcılar ise okuma merkezli olarak ele almışlardır. Bazıları bu ilişkilere biçimsel değişimler açısından yaklaşırken, bazıları metinlerin anlamsal boyutlarıyla da ilgilenmişlerdir. Örneğin Laurent Jenny sözcelerin biçim olarak uğradığı değişiklikler üzerinden kurulabilecek metinlerarası ilişkilere dikkat çekerek, sözcelerin uğradığı değişiklikleri sözbilimsel sözcüklere göre sınıflandırılmıştır (Şeref, 2013: 14). Harold Bloom ise metinlerarasılığı 'kendisinden önceki metinlerden etkilenme' olarak görmüş ve 'etkilenme endişesi'ne dayalı bir öncelik sonralık ilişkisi içerisinde metinlerin önceki gelenin yerine geçme, onu yıkma arzusuyla yeniden yazıldığı düşüncesindedir (Özdemir, 2011: 25).

Anlaşılan o ki, tüm kuramcılar konu ile ilgili olarak birtakım fikrinsel farklılıklar yaşamışlardır. Dolayısıyla, kuramcıların hepsi için geçerli tek bir metinlerarasılık tanımı yoktur. Ancak, kuramsal kaynağı Rus biçimcilerine ve Bakhtin'in 'söyleşimcilik' teorisine dayanan; bir terim olarak kullanımına Kristeva ile başlayan; Barthes, Riffaterre, Genette, Jenny, Bloom, Hebel, Allen, Orr gibi postmodern edebiyat kuramcılarının yaptıkları çalışmaların da katkılarıyla bugünkü konumuna gelen metinlerarasılık, yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere zaman içerisinde daha çok okur merkezli bir okuma etkinliği şeklinde ele alınır olmuştur.

Metinler arasındaki ilişkiler farklı kuramcılarca alıntılar mozaigi (Kristeva), alıntıların yeni bir örgüsü (Barthes), etkilenme endişesi (Bloom), çok seslilik (Bakhtin), okuma etkinliği (Riffaterre), metinsel aşkınlık (Genette) gibi farklı görüşlerle ele alınsa da kuramcıların konu üzerinde birleştikleri ortak görüş, metinlerarasılığın 'bir metnin bir veya daha fazla metinle aralarında meydana gelen çeşitli ilişkiler ağı' olduğu görüşüdür. Bir sonraki başlıkta bu ilişkilerin zaman içerisinde değişiklik gösteren uygulama ve ilişkilendirme biçimleri ele alınacaktır.

2. 3. Aktulum'a Göre Metinlerarası İlişki Türleri

Okuma-yazma bir bakıma metinlerarası bir süreçtir. Çünkü bu süreçte yazar da, okur da doğrudan veya dolaylı olarak önceki deneyimlerine ve bilgilerine başvurur

(Ögeyik, 2008: 21). Elbette metinlerarası okumalar ağını sınırlandırmak ya da tamamıyla tespit etmek mümkün değildir. Ancak bu durum, kuramcılarını “Metinler arasında bağlantılar nasıl kurulabilir, göndermeler ne şekilde gerçekleşir?” gibi sorular üzerine kafa yormaya zorlamış ve bir metnin başka metinlerle kurduğu ilişkileri bulmada birtakım metinlerarası yöntemler geliştirmeyi gerekli kılmıştır. Bu yöntemlerin neler olabileceği üzerinde duran kuramcılardan biri olarak Kubilay Aktulum, metinlerarası yöntemleri Genette’nin ‘metinsel aşkınlık’ kategorilerinden esinlenerek şu şekilde iki başlık altında toplamıştır: Ortak birliktelik ilişkileri (alıntı, gönderge/gönderme/gönderim, gizli alıntı/aşıırma, anıştırma) ve türev ilişkileri (yansılama/parodi, alaycı/gülünç dönüştürüm, öykünme/pastiş). Bunların yanı sıra; ‘ana metinlerin ciddi düzende dönüşümleri’, ‘yeniden yazma’, ‘klişe-basmakalıp söz’, ‘anlatı içinde anlatı’ ve ‘göstergelerarası ilişkiler’ gibi yöntemlere de değinmiştir (Aktulum, 2007: 93).

Metinlerarasılık üzerine çalışmalar yapan bir diğeri araştırmacı Muhlise Coşkun Ögeyik ise metinlerarası göndermelerin tespiti için geliştirdiği yöntemi, onun tabiriyle metinlerarasılık betimlemesini, şu beş ana başlık altında sınıflandırmıştır: Yazarlararası göndermeler, eserlerarası göndermeler, türlerarası göndermeler, açık göndermeler ve örtük göndermeler (Ögeyik, 2007: 50). Çalışmamızın devamında açıklamaları ile ele alacağımız Ögeyik’in metinlerarası gönderme türlerinden önce Aktulum’un metinlerarası yöntemlerini inceleyelim.

2. 3. 1. Ortakbirliktelik İlişkileri

2. 3. 1. 1. Alıntı

Alıntı, metinler arasında yapılan göndermelerin açık olarak belirtilmesidir. En bilinen tanımıyla; “Bir yazarın bir cümlesinin, bir dizesinin ya da sözlü bir ifadesinin, bir başka yazarın yazılı bir ifadesinde ya da konuşmasında yer almasıdır.” (Ekiz, 2002: 19). Bu yöntem, bir metinde diğeri metinlerden alınan sözcelerin, yani alıntılanan kısmın, tırnak imiyle gösterilmesi gibi farklı vurgulama teknikleriyle belirginleştirilmesi şeklinde açıkça gerçekleştirilir (Ekiz, 2007: 124). Alıntılama, bilimsel çalışmalar için bir kuraldır. Metin, yapılan alıntılar sayesinde anlamsal ve

izleksel açıdan destek bulmuş olur (Koçak, 2015: 365). Alıntılama, net bir şekilde gösterilmediği takdirde anıştırma ile karıştırılabilir.

2. 3. 1. 2. Gönderge/Gönderme/Gönderim

Göndergeler genel itibariyle bir ana metin tarafından gönderimde bulunan unsurlardır. Bunlar somut bir varlığa karşılık gelebilecekleri gibi, soyut bir varlığı da karşılayabilirler. Göndergeyi alt metinler oluşturabileceği gibi, herhangi bir kültür ögesi, sosyal, siyasi, tarihi bir olay, sinema, tiyatro yapıtı, gazete, dergi, reklam da oluşturabilir. Kısacası, göndergeleri metne derin ve çoğul anlamlar katarak onu tekdüzelikten kurtaran metinlerarası izler olarak ifade edebiliriz (Özdemir,2011: 31). Bu izler, bir metinden alıntı yapmadan okuru doğrudan bir metne gönderir. Bu gönderim yapının başlığının, yazarın adının, eserdeki kahramanların anılması ya da epigraf şeklinde gerçekleştirilebilir (Aktulum, 2007:101).

2. 3. 1. 3. Gizli Alıntı (Aşırma)

Gizli alıntı bir yazarın başkasına ait düşünceleri, başkasının ortaya koyduğu çalışmaları kendisininmiş gibi sunma çabasıdır. İlk olarak karmaşık ve anlaşılması zor olan bu yöntemde, yapılan alıntıyı fark edebilmek için gerekli bilgi ve donanıma sahip bir okur gerekir. Çünkü yazar burada yaptığı alıntıyı gösterecek herhangi bir vurgulama tekniği kullanmaz ve alıntı yaptığı eserin kaynağını belirtmez. Yaptığı alıntıyı kendi metninde kurduğu bağlamın içerisinde yine kendi zihin süzgecinden geçirerek verdiği için onu fark etmek zordur (Somuncu, 2016: 60).

Herhangi bir metinden alıntılanan bir kesitin, yeni metnin içerisine anlamsal farklılık oluşturmayacak şekilde büyük bir uyumla yerleştirilerek kurgusal bağlamda uyumun yakalanması şeklindeki bu yöntem 'kolaj' olarak da anılmaktadır (Şeref, 2013: 19).

2. 3. 1. 4. Anıştırma

Gizli alıntıya benzeyen, ancak biraz daha kapalı olması dolayısıyla ondan ayrılan bir yöntemdir. Metinler arasında kurulan bu tür ilişkide gönderimde bulunan olay, durum, kişi ya da nesnenin doğrudan değinilmeden, ima ve telkin yoluyla zihinde belirmesi, sezinlenmesi sağlanır. Yapılan göndermeler açıkça verilmez, örtük göndermeler söz konusudur. Bu nedenle anıştırmayı bulmak, okurun

kendi birikimine bağlıdır. Dolayısıyla anıştırma için “alıntının dolaylı bir biçimi” diyebiliriz (Aktulum, 2007: 113). Bu tekniğin edebiyat lüğatindeki karşılığı “telmih”tir (Saraç, 2007: 82). Çünkü gönderimde bulunma eylemi herhangi bir kaynak, olay, durum, kişi ya da nesnenin belirtilmeden söylemsel ustalık ve incelikli bir dil ile hatırlatılması şeklinde gerçekleştirilir. Sadece edebi metinlere ve sanat metinlerine değil, gündelik veya tarihi, olay, durum ve eserlere de anıştırma yapılabilir (Koçak, 2015: 371).

2. 3. 2. Türev İlişkileri

2. 3. 2. 1. Yansılama (Parodi)

Yansımada konu düzeyinde bir değişim vardır ve metnin biçim, üslup özellikleri korunur. Amaç, okuyucuyu eğlendirmek ve gülünç bir etki yaratmaktır. Bir taklit söz konusudur. Ancak bu taklit saf bir kopya şeklinde değil, bir metnin kullanılma amacına göre düşsel ve yorumsal uyarlamalarla yeniden üretilmesi şeklinde yapılır. Örneğin, çok ciddi bir konu sıradanlaştırılabilir, olağanüstü bir konu gerçeğe uyarlanabilir ya da tam tersi de olabilir. Yani bu tür bir metinlerarası ilişkide yazar, bir eserin biçimini konusundan koparıp eseri başka bir konuya uyarlayarak ideal olan ile gerçek olan arasında gülünç bir uyumsuzluk yaratma peşindedir. Hicvetme, eleştirme, tartışma yaratma gibi durumlar neticesinde yapılan saptırmalar ve yadsımlar sebebiyle metin inandırıcılığını kaybeder (Aytaç, 2003: 361).

Yaratılmak istenen etki kolaylıkla algılanabilir olsun diye yansılama genelde kısa olup kısıtlı bir anlatım alanını kapsar ve daha çok yapıt başlıkları, siyasi partilerin sloganları, tarihi sözler, atasözleri ya da metinlerden çok kısa alıntılar yansılır (Aktulum, 2007: 122).

Gelenek, postmodern edebiyat yazarlarınca bir parodi nesnesi olarak kullanılmıştır. Çünkü bu yazarların amaçlarından biri de eski metinlere, geleneğe ve tarihe ironik bir eleştiriyile yaklaşmaktır (Gökalp-Alpaslan, 2007: 8).

2. 3. 2. 2. Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm

Ciddi bir üslupla yazılmış olan metnin konusu değiştirilmeden biçiminin sıradanlaştırılarak ciddiyetsiz ve basit bir üslupla yeniden yazılması yöntemidir.

Burada biçimsel bir değişim söz konusudur. Yazarın metne karşı takındığı tavır saldırgan ve yansımaya göre fazlasıyla eleştireldir. Yansılama da alt metnin ‘konusunu’ değiştirip metni anlamsal bir dönüşüme uğratarak ‘gülünçleştirmek’ amacı söz konusuysen, alaycı dönüştürümde alt metinde ‘biçimsel’ değişiklikler yaparak onun ‘söylem değerini yitirip sıradanlaştırılması’ söz konusudur (Aktulum, 2007: 119).

2. 3. 2. 3. Öykünme (Pastiş)

Öykünme, bir yazarın kullandığı dil ve anlatım özelliklerinin taklit edilmesi olarak tanımlanabilir. Ancak, öykünmede metinler arasında kurulan ilişki dönüşümsel değil, ‘taklitsel’ bir boyutla sınırlıdır. Yani, alaycı dönüştürümdeki gibi metnin dönüştürülmesi değil, ‘biçiminin taklit edilmesi’ söz konusudur. Ayrıca yazarın alt metne karşı saldırgan ve alaycı bir tutumu da yoktur (Aktulum, 2004: 301). Aktulum sadece üslûbun değil, içeriğin ya da izleğin taklit ve tekrarlarını da öykünme olarak ele almıştır. Ona göre kişi, mekân, konu gibi unsurlarla da bir metinden başka bir metin çıkarılabilir (Aktulum, 2007: 133).

2. 3. 3. Diğer Metinlerarası Yöntemler

2. 3. 3. 1. Ana Metinlerin Ciddi Düzende Dönüşümü

Aktulum’un, alt metin üzerine yapılan taklit ve dönüşümlerin yalnız okuru eğlendirme eksenli olarak yapılmadığını, daha ciddi bir düzende de gerçekleştirilebildiğini gösterdiği bu yöntemde; dönüşümleri, Genette’in aktarımıyla, ‘biçimsel’ ve ‘izleksel/anlamsal’ olmak üzere iki alt başlıkta ele aldığını görmekteyiz (Aktulum, 2013: 138).

- **Biçimsel Dönüşümler**

Bu başlık altında; çeviri, düzyazılaştırma, koşuklaştırma, vezin dönüşümü, kipsel dönüşüm, indirgeme, genişletme gibi biçimsel değişimler hakkında bilgiler söz konusudur.

- **Çeviri:** Bir metnin bir dilden başka bir dile aktarılmasıdır (Aktulum, 2007: 142).

- **Düzyazılaştırma:** Dizeler hâlinde yazılmış bir metnin düzyazıya dönüştürülmesidir (Aktulum, 2007: 143).

- **Koşuklaştırma:** Düzyazı şeklinde yazılmış bir metnin dizeler hâlinde yeniden yazılmasıdır (Aktulum, 2007: 143).

- **Vezin Dönüşümü:** Belli bir hece sayısına göre yazılmış bir şiir metninin hece sayısında değişiklikler yapılmasıdır ki burada şiir metninin vezninin başka bir vezne dönüştürülmesi söz konusudur (Aktulum, 2007: 144).

- **Kıpsel Dönüşüm:** Bir romanın sahneye aktarılması ya da sinemaya uyarlanması gibi kurgusal bir yapıtın gösterim biçimine ve kipte yapılan değişikliğe verilen isimdir (Aktulum, 2007: 146).

- **İndirgeme:** Bir metnin bazı parçalarının kesilip çıkartılması işlemidir (Aktulum, 2007: 144).

- **Genişletme:** Metne yeni bölümler, serüvenler, kişiler vs. eklenmesi işlemidir (Aktulum, 2007: 146).

- **Anlamsal/İzleksel Dönüşümler**

Burada; öyküsel ve edimsel dönüşümlerden bahsedilecektir.

- **Öyküsel Dönüşüm:** Bu dönüşümler, tarihi ve coğrafi çerçevede değerlendirilmektedir ki buna göre olayın-eylemin bir zamandan başka bir zamana veya bir yerden başka bir yere aktarılırken olayda-eylemde meydana gelebilecek değişiklikler olarak tanımlanmaktadır (Aktulum, 2007: 147).

- **Edimsel Dönüşüm:** Öyküsel dönüşümün bir sonucudur ve olayın-eylemin akışındaki değişiminin ona desteklik yapan nesne ve araçlarda da değişime neden olması durumu olarak ifade edilebilir (Aktulum, 2007: 147).

2. 3. 3. 2. Yeniden Yazma

Başka metinlere ait parçaları tutarlı bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirmek, derleyip toparlayarak aralarında uyum sağlamak ve bunun sonucunda ortaya bir metin çıkarmak şeklinde bir yöntemdir. Bu şekilde ortaya çıkarılan bir

metin; ilişki kurduğu metni yineleyen, taklit eden, dönüştüren, açık veya kapalı biçimde ona gönderme yapan yinelenmiş bir metindir. Başkasının metnini yeniden yazma yoluna giden bir yazarın, o metne derinlik katma; üzerinde düzeltmeler yapma veya ona yeni bir işlev yükleme gibi farklı amaçları olması muhtemeldir. Yazar yalnızca başkalarının yapıtlarını değil, kendi eserini de yeniden yazabilir. Yeniden yazma eylemi içeriksel olarak yapılabileceği gibi, biçimsel olarak da yapılabilir. Eski bir yapıt, güncel bir anlatımla yeniden ele alınabilir (Dikici, 2007: 24).

2. 3. 3. 3. Anlatı İçinde Anlatı

Aktulum (2007: 160)'un; “yansıma özelliği taşıyan, ilk anda ayrışık ancak içerisine sokulduğu metinle bir benzeşiklik ilişkisi kuran, anlam üreten, metnin anlamını destekleyen sözcü” olarak tabir ettiği ‘iç anlatı’nın kullanıldığı yöntemdir. Burada önemli olan, iç anlatının konusunun temel anlatıyla uyumlu olması ve onu yansımasıdır. Bu yöntem metnin içinde, anlatılan kurguya uygun başka bir öykü ya da gönderge bulunması biçiminde gerçekleşebilir veya metnin içinde bir olayın, bir metnin, bir durumun özetlenmesi şeklinde yer alabilir. Aktulum iç anlatıyı metinlerarası bağlamda daha çok, altında belli bir yazarın imzası bulunan metin dışı göndergeler, yani alıntılar, şeklinde değerlendirmiştir (Aktulum, 2007: 160-162).

2. 3. 3. 4. Klişe-Basmakalıp Söz

Toplum içerisinde ortak bir aklın ürünü olarak doğan, sık sık yinelendiği için sıradanlaşan ve dolayısıyla yazarın özgün yaratımı olmayıp genel durumları yansıtan düşünce ve sözlerin metin içerisinde kullanılmasıdır (Şeref, 2013: 18).

2. 3. 3. 5. Göstergelerarası İlişkiler

Aktulum (2011: 411)'a göre göstergelerarasılık; “İki farklı gösterge dizgesi arasındaki (örneğin yazının resimle, resmin müzikle vb.) alışveriş işlemini, değişik gösterge dizgelerine ait yapıtlar arasındaki açık ya da kapalı ilişkileri belirtir.” Kısacası, göstergelerarasılık, yazılı, sözlü, görsel ya da işitsel metinlerin birbirleri içerisindeki etkin varlıklarıdır ki bir yazının diğer sanat türleriyle mutlaka göstergelerarası bir ilişkisi vardır.

2. 4. Ögeyik’in Metinlerarasılık Sınıflandırması

Söz konusu sınıflandırmalar aşağıda sıralanmıştır:

2. 4. 1.Yazarlar Arası Göndermeler

Başka bir yazarın söylem özelliklerine, yazarın kendisine ve yazarın kullandığı biçimi özelliklerine yapılan göndermelerdir (Ögeyik, 2008: 51).

2. 4. 2.Eserler Arası Göndermeler

Bir başka esere atıf yapılması, bir eserin yeniden yazılması, eserlerin ana kurguları kullanılarak bir başka kurgu oluşturulması ve güncellenmesi gibi çeşitli şekillerde yapılan göndermelerdir (Ögeyik, 2008: 56).

2. 4. 3.Türler Arası Göndermeler

Farklı yazın türlerine ait metinler arasında yapılan göndermelerdir (Ögeyik, 2008: 65).

2. 4. 4. Açık Göndermeler

Alıntılamanın, farklı vurgulama teknikleriyle açık bir şekilde belirtilerek yapıldığı göndermelerdir (Ögeyik, 2008: 67).

2. 4. 5. Örtük Göndermeler

Metin içerisine açık olarak yerleştirilmediği için alımlanmasında okurun çabasını ve yorum gücünü gerektiren göndermelerdir (Ögeyik, 2008: 77).

Bu bölüme dair son olarak 'metinlerarasılık kavramı üzerine' başlığı altında bu alanda çalışmaları bulunan birkaç yazar ve araştırmacının metinlerarasılık ve metinlerarası okuma hakkındaki düşüncelerine yer verilerek kavramın zihnimizde iyice netleşmesi sağlanacak ve hazırlayacağımız çalışmayla ilgili olması muhtemel birkaç araştırma incelenecektir.

2. 5. Metinlerarasılık Kavramı Üzerine

Eskiden metin incelemeleri tarihe, yazara, yazarın psikolojisine göre yapılırken, metinlerin çok katmanlı yapılarının fark edilmesiyle birlikte onları sadece yazardan yola çıkarak incelemenin yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu katmanlı yapı, metinlerin zamanla üst üste gelerek birbirleriyle karşılaşmaları, kesişmeleri

neticesinde sahip oldukları çok sesliliği, çok anlamlılığı ifade etmektedir. Yani bir metin; içinde farklı yazarların söylemlerini barındırarak farklı görüşler içermesi dolayısıyla çok sesli, birçok metnin iç içe geçmesinden oluşması dolayısıyla da çok katmanlı bir yapıya sahiptir (Akkoyun, 2004).

Metin tek başına ne tarihe ne yazara ne de kültürel ortama bağlıdır. Bu unsurların her biri tek başına, metnin bağlam içerisinde yalnız belli bir özelliğini ortaya koymayı amaçlayan unsurlardır. Metinlerarası ilişkiler, metni tamamen bağımsız bir yapı ve bir bütün olarak kabul etmez (Adıgüzel, 2009: 14).

Bir metnin varlık bulması, başka bir metnin varlığını gerektirir. Çünkü bir metnin oluşumu, metnin içerisinde kurduğu bağlama uygun bir şekilde başka metinlerden yaptığı gizli alıntılarla; başka metinlerin vardığı görüş ve düşünceleri geliştirmesi, özümlemesi ve dönüştürmesi şeklinde gerçekleşir. Bu şekilde, metinlerin kendi yapıları içerisinde başka metinleri barındırması, ortaya metinlerarası ilişkiler sorununu çıkarmıştır (Rifat, 2009: 97-98).

Metinlerarasılık, "... bir metnin bir başka metin içinde etkin olarak varoluşu, bir başka deyişle, bir ya da birçok metnin alıntı çalıntı (aşırma, intihal) ya da anıştırma (telmih) yoluyla aynı yerde kurdukları birliktelik ilişkisidir." (Rifat, 2014: 269).

Aktulum (2007: 217)'un aktarımıyla, metinlerarasılık anlayışının ortak kanısı, "eski bir yazarın 'ilk kez' yazdığı ve ardından başka bir yazarın (çoğu zaman taklitçi ya da kopyacı diye anılan) yeni bir metnin sayfalarını yazarken aslında eski bir metnin yazılarını silip onu bir başka türlü yeniden yazdığı" şeklindedir. Dolayısıyla 'ilk metin' yerini artık 'kopya metin'lere bırakmıştır. Sonuç olarak, metinlerde özgünlükten bahsetmek gittikçe olanaksızlaşmıştır.

Gökalp-Alpaslan (2009: 461)'a göre, "Her sanatçı, eserlerinin çok açıkça anlaşılabilir üst yapısında ya da dikkatli bir okumayla çözümlenebilecek derin yapısında kendisini var eden bütün diğer sanatsal ve edebi yapıtlardan izler barındırır. Bu izler bazen geçmişin izleri bazen de sanatçının yaşadığı çağın, günün izleridir."

Metinlerarasılık, yazarlar arasındaki etkileşimin somut bir kanıtıdır. Eski metinlerin yeni metinler içerisinde farklı biçimlerde karşımıza çıkan izleri, yazarların bu metinleri, çeşitli düzlemlerde, yeni yapıtlarda malzeme olarak kullandıklarının göstergesidir (Bars, 2013: 69).

Metinlerarasılığın temel çıkarımı, “Söylenmedik yeni bir söz yoktur ve bundan sonra söylenecek her şey daha önce söylenmiş olanların farklı biçimlerde dile getirilmesi olacaktır.” belirlemesidir (Yıldırım, 2010: 5).

Metinlerarasılık teorisi, “... yazınsal metinlerde daha önceden yazılmış metinlerin bildirgelerini arayan ve diğer metinlerin arka plânından önce metinlerin olası okuma türlerini, yöntemlerini sorgulayan ‘alımlama estetiğine’ dayalı bir teoridir.” (Uyanık, 2011: 108-109).

Metinlerin sahip oldukları tarihsel bağlam ve estetik kültür öğeleri, metinlerarası ilişkilerin tespitinde göz ardı edilmemesi gereken unsurlardır. Çünkü bir metnin yazıldığı dönemin zihniyetini barındıran bu tarihi ve kültürel unsurlar, metinlerarası ilişkilerde bir diğer metne taşınarak üst dil oluşturur. Dolayısıyla metinler arasında kurulan bu bağlantılar, geçmişe ışık tutan bir kaynak niteliği taşıyabilmektedir (Çakır, 2009: 49-50).

Metinlerarasılık, kültürel mirası kucaklamaktır. Özdenören onu, eski edebiyattan kalma ‘mazmun geleneği’ni sürdürmek, kültürel kodlarla teması devam ettirmek, metne anlamsal bir derinlik katmak için kullanır. Kısacası metinlerarasılık, Hilmi Yavuz’un da tabiriyle, ‘geleneğe ilişki kurmak’, ‘geleneği yeniden üretmek’ bağlamında değerlendirilmesi gereken bir alandır (Türkdoğan, 2007: 170).

Koçyiğit (2014: 215)’e göre ise metinlerarasılık “aslında okurun algısıdır. Okur metinde kendi özünün yansımalarını, kendi okurluk düzeyinin tarihini, geleneğini, kaynaklarını, duygu ve düşünce dünyasını bulduğu oranda metinlerarasılık gün yüzüne çıkar.”

Bir metni sadece içindeki öğelerine bakıp incelemek yanlış ve yetersizdir. Çünkü metindeki çok anlamlılık sadece yazarın bilinçli/bilinçsiz olarak tercih ettiği söylemlerinden oluşmayabilir. Okuyucunun yorumu da metin gibi yeni bir metindir

ve ikisi metinlerarası bir ilişki içindedir. Dolayısıyla, sadece yazarın değil, aktif olarak okuyucunun yaklaşımı da önemlidir ve okurun metne kattığı çok anlamlılık da metinlerarasılığa dâhildir (Görmez, 2006: 48). Okur, bu çok anlamlılığa yazın eğitimi yoluyla verilen yönlendirmeler neticesinde sahip olur ve gerçek dünyanın birebir yansımaları olmayan kurmaca bir âlemde, tarihi, kültürel vs. bilgiler, deneyimler, hayat felsefesi edinebilir (Ögeyik, 2008: 99).

Ögeyik (2008: 101), metinlerarasılığın eğitimsel yönünün dikkate alınması gerektiğini belirtir. Çünkü metinlerarası ilişki kurmuş metinler, ilişki kurduğu diğer metinlerin de okunmalarını gerekli kılar ve okunan her metin, okuru farklı anlamlamalara yönlendirir. Böylece bir metin üzerinden birkaç metnin okunması ve yorumlanması, bireyin okuma deneyimlerini zenginleştirerek donanımlı olmasını sağlar (Ögeyik, 2008: 115).

Eğitim düzleminde metinlerarasılık, öğrencilerin metinlerarası okumalar yapmalarını sağlayacak öğretim materyallerini gerektirir. Öğrencilerin birbiriyle bağlantılı eğitim materyali ile eğitim almasını sağlamak, onların okudukları metinle daha derin bir bildirişime girerek yorum yapmasına zemin oluşturur (Ögeyik, 2008: 101).

Metinlerarası okumayla bireyin karşılaştırmalar yapması sağlanarak, eleştirel okuma yetisi kazanması amaçlanmaktadır. Okur, metni okuma sürecinde, metni anlama eylemini kendi ön bilgilerini kullanarak gerçekleştirir. Çünkü metin hakkında herhangi bir ön bilgisi olmayan okur, metni yorumlamakta zorlanacak ve bu durum, onun metinden uzaklaşmasına sebebiyet verecektir. Okuduğu metin aracılığıyla başka metinlere de ulaşma imkânı bulan okur; ulaştığı diğer metinler sayesinde metni kolaylıkla yorumlayabilme ve bağlantıları daha net görebilme yetisi kazanmış olur (Özbay ve Bahar, 2012: 166).

Sonuç olarak, metinlerarasılık terimi, metinler arasında var olan bağlantıları bulmaya odaklanmakla; bir olguyu, bir kavramı, bir okuma ve yazma etkinliği yöntemini, bir kuramı kısacası metinler arasında gerçekleşen sonsuz bir etkileşimi aynı anda çerçeveleyen bir terimdir (Gür, 2013: 21). Bu sonsuz etkileşimin kaçınılmazlığı dolayısıyla da, 'sonsuz bir metin' ve 'sınırsız bir metinsel ağ'

içerisinde yapılan metinlerarası okumaları sınırlandırmak ya da tamamıyla tespit etmek mümkün değildir (Özdemir, 2011: 13).

2. 6. İlgili Araştırmalar

Durmuş (2018), “Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki (2017) Okuma Etkinliklerinin Metinlerarasılık Açısından Değerlendirilmesi” isimli araştırmasında, 2017 Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan 24 okuma metnini, Gérard Genette’in Metinsel Aşkılık İlişkileri Kuramı’nın beş alt boyutu olan metinlerarasılık, ana metinsellik, yan metinsellik, üst metinsellik ve yorumsal üst metinsellik çerçevesinde ele almıştır. Çalışmasını, doküman incelemesine başvurarak betimsel analiz süreçleri ile şekillendiren Durmuş, verilerin analizi sonucunda, etkinliklerin yorumsal üst metinsellik hariç kuramın bütün alt boyutlarına yönelik olarak düzenlendiğini tespit etmiştir.

Aydın ve Çinpolat (2018), tarafından hazırlanan “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatı Metinlerinde Metinlerarası İlişkiler” isimli bu çalışmada, metinlerarasılık kavramı ile 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan anlatı metinleri incelenerek metinlerarası ilişkiler saptanmıştır. Verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılan bu çalışmada, incelenen metinlerin metinlerarasılık yönünden zayıflıklar içerdiği belirtilmiştir.

Kolcu (2017), “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Metinlerarasılık Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme” isimli yüksek lisans tezinde, Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Türkçe derslerinde ders kitabı olarak kullanılmasına onay verdiği ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları üzerinde çalışmıştır. Bu kitapların metinlerarası görünümünü belirlemek amacıyla literatür taraması yaparak bir ‘metinlerarasılık değerlendirme formu’ geliştirmiştir. Araştırma sonucunda metinlerarası unsurların Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde belirli bir düzen çerçevesinde bulunmadığını ve metin türlerine göre belirli bir dağılım göstermediğini tespit etmiştir.

Durmuş (2017), “Metinsel Aşkılık İlişkileri Kuramına Göre Düzenlenen Metin İşleme Süreçlerinin Okuduğunu Anlama Becerisine ve Okuma Tutumuna

Etkisi” adlı çalışmasında nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma yöntemlerin, ‘açıklayıcı sıralı deseni’ni kullanmıştır. Oluşturduğu deney ve kontrol grupları üzerinde öntest-sontest yöntemini uygulamış, süreç değerlendirme testleri kullanmıştır. Araştırmada nicel verilerin analiz sonuçlarına göre; Türkçe dersleri metinselaşkinlık ilişkileri kuramına göre işlenen deney grubu, dersleri 2006 Türkçe Öğretim Programı’na göre gerçekleştirilen kontrol grubundan daha başarılı olmuştur. Deney grubu öğrencileri; metinlerarasılık, ana metinsellik, yan metinsellik, üst metinsellik ve yorumsal üst metinsellik etkinlikleri hakkında genel olarak olumlu görüş bildirmişlerdir. Deney grubundaki öğrencilerin en çok sevdiği etkinliklerin ana metinsellik etkinlikleri, en çok zorlandıkları etkinliklerinse üst metinsellik etkinlikleri olduğu anlaşılmıştır.

Çeçen ve Doğan(2014), “Türkçe Ders Kitaplarında (6-8. Sınıflar) Yer Alan Okuma Kültürü Teması Metinlerinin Metinlerarasılık Bakımından İncelenmesi” isimli araştırma yazısında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2011-2012 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul Türkçe ders kitapları üzerinde çalışmışlardır. Betimsel analiz yöntemini kullanarak inceledikleri okuma kültürü temasını içeren metinlerden yalnız dördünde hiçbir metinlerarası söyleme rastlamamışlardır.

Şeref (2013), “Nazan Bekiroğlu’nun Kurmaca Eserlerinde Metinlerarası İlişkiler” adlı çalışmasında, metinlerarası ilişkiler bağlamında ele aldığı eserlerde; açık alıntı, gizli alıntı, anıştırma ve öykünme yöntemlerinin sıklıkla kullanıldığını ve bu kullanımların, eserlerin çok sesliliğini güçlendirdiğini görmüştür ve bu ilişkilerin tespit edilmesinin entelektüel bilgi birikimine sahip bir okur kitlesininin gerektirdiği kanısına varmıştır.

Mert (2011), “8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları” isimli çalışmasında, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Malatya ilindeki 8. sınıf öğrencilerine Türkçe ders kitabı olarak dağıtılan kitaplarda yer alan ‘öğretici’ ve ‘kurgusal’ metinleri, tarama modeline dayalı olarak metinsellik ölçütleri bakımından incelemiştir. Araştırma sonucunda bu metinlerin metinsellik ölçütleri dikkate alınarak oluşturulmadıklarını ve seçilmediklerini belirlemiştir.

Özdemir (2011), “Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Alt Metinler” adlı çalışmasında, Ömer Seyfettin'in eserlerini, metinlerin göndergelerinden hareketle anlamayı ve açıklamayı hedeflemiş ve bu amaçla ‘metinlerarası izler’ ile ‘alt metinler’ merkezinde bir metin inceleme yolu izlemiştir. Araştırma sonucunda Ömer Seyfettin'in eserlerindeki metinlerarası göndermelerin bilinçli olarak yapılmadığını, göndermelerdeki çeşitliliğin yazarın okuma birikiminden kaynaklandığını tespit etmiştir.

Karatay (2010), “Türkçe Dersi Öğretim Araçlarında Yapılandırıcılık: Metinlerarasılık” isimli araştırmasında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2009-2010 eğitim-öğretim yıllarında kullanımına onay verilen üç farklı yayınevine ait 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarını metinlerarasılık ölçütü bakımından değerlendirilmiştir. Araştırmada verileri ulaştırmak için doküman inceleme tekniğini kullanmıştır. Metinlerdeki göndermelerin, ‘Türkçe dersi dışındaki disiplinlerle ilişkilendirme’ şeklinde yapıldığını ve bu göndermelerin hepsine kılavuz kitapta yer verilmediğini tespit etmiştir.

Ünal ve Köksal (2008) tarafından hazırlanan, “Metinlerarası Okumanın Okuduğunu Anlamaya Etkisi” isimli bu çalışma, öntest-sontest kontrol gruplu modelle yapılandırılmıştır, Araştırmanın örneklemini pilot okullar içerisinde rastgele belirlenen bir okulun 5. sınıfları oluşturmuştur. Araştırma sonucunda metinlerin metinlerarası okumayla işlendiğinde; hem okuduğunu anlamının hem de bilgiyi kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında anlamının üst düzeyde gerçekleştiği görülmüştür.

Rızvanoğlu'nun (2007), “Söyleşimcilik, Metinlerarasılık: Bakhtin, Kristeva, Barthes” adlı çalışması, metinlerarasılığın kuramsal olarak temellendirilmesini ele alan çalışmalardan biridir.

Ünal (2007), “Metinler Arasılık ve Metinler Arası Okuma” adlı çalışmasında metinlerarasılık kavramını ve uygulamada metinlerarası okumanın nasıl olması gerektiğini tasvir etmeye çalışmıştır

Çelebioğlu (2007), “Metinlerarasılık Kavramı ve Bu Kavramın Türk Edebiyatı Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Dokuzuncu ve Onuncu Sınıf Türk Edebiyatı Kitaplarında Okutulan Şiir Metinlerinde Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi” isimli tez çalışmasında, söz konusu kitaplar içerisinde seçtiği 79 şiir metnini incelemiş ve araştırma sonucunda şiirlerin ders kitaplarına gelişigüzel yerleştirildiğini gözlemlemiştir. Kitapların kendi içerisinde gönderimlere sahip olduğu, ancak sınıflar arası bir gönderimin söz konusu olmadığı kanısına varmıştır.

Aydın-Yardım (2005), “Metinlerarası Evrensel Ögeler Bağlamında Çocuk Edebiyatında Çocukluk Felsefesi” isimli çalışmasında, evrensel bir çocuk edebiyatının varlığından söz ederek, bu varlığı metinlerarası evrensel ögeler vasıtasıyla kanıtlayarak gitmiştir. İncelediği yerli ve yabancı çocuk yazını eserlerindeki metinlerarası evrensel öğeleri tespit ederek, bu öğelerin oluşturduğu çocukluk felsefesine ait unsurlardan eğitim alanında nasıl yararlanabileceğini dair öneriler sunmuştur.

Akyol (2003), “Metinlerden Anlam Kurma”adlı çalışmasında, metin kavramını tanıtarak, metinlerden anlam kurma yolları ve bu yolların zenginleştirilmesi üzerinde durmuştur ki bu yollardan bir tanesi olarak metinlerarası anlam kurmaya da yer vermiştir.

Metinlerarasılık konusunda ülkemizde yapılan ilk kuramsal çalışmalara; Tahsin Yücel, Kubilay Aktulum, Ayşe Eziler Kıran, Zeynel Kıran, Gürsel Aytaç, Murat Belge gibi genel itibarıyla Fransız geleneğinden gelen edebiyat bilimcilerde rastlamaktayız. (Ekiz, 2002: 6-10). Çoğu makale ya da deneme niteliğindeki bu çalışmalara karşın metinlerarasılık konusunda doktora seviyesinde karşımıza çıkan ilk çalışma, Tefik Ekiz’in metinlerarası olarak nitelendirdiği toplam yirmi dört kategori(eser belirterek yapılan göndermeler, halk deyişleri ve inanışları, ağıt, atasözleri ve deyimler, anıştırma, bilmeceler, eser içi göndermeler, hikâyeler, gazete manşetleri, isim belirterek yapılan göndermeler, kendi eserine gönderme, kaynak belirtilerek yapılan alıntılar, İslam inancında dualar, kutsal kitaba gönderme, ilençler ve batıl inançlar, masallar, parodi, marşlar, antlar, mitoloji, slogan, şarkı sözleri ve şiirler, tiyatro metinleri ve tekerlemeler) üzerinden incelediği eserlerden

oluşan “Almanca Yazan Türklerde Metinlerarasılık” isimli tez çalışmasıdır. (Ekiz, 2002).

Bu başlık altında yer verilen çalışmalara genel olarak bakıldığında, metinlerarasılığın eğitim alanında kullanımının faydalı ve gerekli olduğunu ileri süren araştırmaların varlığı göze çarpmaktadır. Ancak metinlerarasılık üzerine hazırlanan lisansüstü çalışmaların önemli bir bölümünü, edebi eser üzerinde yapılan ve ‘yazar-eser’ bağlamı üzerine kurulan incelemeler oluşturmaktadır. Araştırma konumuz daha çok ders kitaplarındaki metinlere yönelik bir konu olduğu için bu çalışmalara yoğun olarak yer verilmemiştir.

Söz konusu bu araştırma, yukarıda ele alınan benzer çalışmalardan ‘evren’ ve ‘örneklem’ farklılıkları dolayısıyla ayrılıyor olmakla birlikte, daha önce karma bir metot kullanılarak bir yandan ders kitabının metinlerarasılık bağlamında incelenip diğer yandan yapılan inceleme sonucunda tespit edilen metinlerarası unsurların ders işleme sürecine dâhil edilmesinin sürece olan yansımalarının gözlemlendiği bu şekilde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde ‘araştırmanın modeli’, ‘çalışma grubu’, ‘veri toplama araçları’, ‘verilerin toplanması’, ‘işlem’, ve ‘verilerin analizi’ hakkında bilgiler verilmiştir.

3. 1. Araştırmanın Modeli

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki (2018-2019) metinlerarası unsurları tespit etmeyi ve metinlerarasılığın okuduğunu anlama üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel ve nicel araştırma tekniklerinden yararlanılarak ‘çoklu metot’ kullanılmıştır. Çoklu metot, diğer ismiyle ‘karma yöntem’, aynı araştırma projesi içerisinde nicel verilerin yanı sıra nitel verilerin de kullanıldığı bir yöntemdir (Robson, 2015: 199). Pragmatik yaklaşımın desteklendiği bu yöntemde, nitel verilerin toplanması ve analizinin ardından nicel verilerin toplanması ve analizi söz konusudur ve bu iki yöntem, çalışmanın yorumlanması aşamasında bütünleştirilmektedir (Robson, 2015: 204).

Nicel ve nitel veri toplama yöntemlerinin bir projede bir araya getirilmesinin birçok faydası vardır. Nicel ve nitel veriler arasındaki destek, bulguların geçerliliğini arttırmaktadır. Nicel bulgular nitel verilerle örneklendirilebilmekte ve böylece araştırılan olgunun daha iyi betimlenmesi mümkün olabilmektedir (Robson, 2015: 206).

Nitel araştırma yönteminin temel özelliği, üzerinde araştırma yapılan kişilerin bakış açıları, yorumları ve çoklu subjektif görüşlerine odaklanmasıdır. Üzerinde araştırma yapılan kişilerin; incelenen olay, olgu, norm ve değerler hakkındaki duygular ve düşüncelerini belirtirken kullandıkları ifadelerden yola çıkarak, bu kişilerin olay, olgu, norm ve değerlere yükledikleri anlamları ortaya çıkarmak esastır. Ayrıca araştırmacıların çalışmadaki bilgiyi nasıl yorumladıklarını, çalışmadan ne kazandıklarını, deneyimlerini çalışmanın çeşitli bölümlerinde ifade edebilmeleri dolayısıyla yansıtıcı ve yorumlayıcıdır (Ekiz, 2009: 31).

Araştırmanın birinci aşamasındaki nitel veriler doküman inceleme yöntemi ile elde edilmiştir. Bu yöntem, araştırılacak olgu veya olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Bu tür araştırmalarda araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir (Turgut, 2011: 239).

Nicel araştırma ise ölçüm ve sayısallaştırmanın esas olduğu, ölçümde doğruluk ve kesinliğin arandığı bir yöntemdir (Robson, 2015: 23).

Ayrıca bu araştırma, deney ve kontrol gruplu deneysel bir çalışma niteliğine de sahiptir. Deneysel araştırma yöntemi, değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerinin araştırılması amacıyla hizmet etmektedir. Robson (2015: 93), bu yöntemin genel özelliklerini; örneklemin bilinen bir evrenden seçilerek farklı deney koşulları için bölünmesi, bir ya da daha fazla değişken üzerindeki planlanmış değişikliğin açıklanması, çok az sayıdaki değişken üzerinde ölçme yapılması ve diğer değişkenlerin kontrol altında tutularak değişmelerin gözlenmesi şeklinde ifade etmiştir. Deneysel araştırmalarda araştırmacı, katılımcıların davranışlarında değişiklik oluşturmak için katılımcıların durumundaki, şartlardaki ya da katılımcı deneyimindeki bazı değişiklik biçimlerini aktif ve kasıtlı olarak sunmakta ve veri toplama süreci başlamadan önce desenin ayrıntılarını belirlemektedir (Robson, 2015: 93).

3. 2. Çalışma Grubu

Bu araştırma, iki aşamalıdır ve araştırmanın ikinci aşamasının evreni Sivas ilinin Suşehri ilçesinde bulunan Atatürk Ortaokulunun 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar dönemi 5. sınıflarında okumakta olan öğrencilerdir. Örneklem ise, yine aynı dönemde aynı okulun tesadüfi olarak seçilmiş 5-B ve 5-D şubelerinde okuyan 53 öğrenciden oluşmaktadır.

Bu okulda yer alan ve öğretmenden alınan bilgiye göre akademik olarak benzer özelliklere sahip olan iki sınıf seçilerek biri deney (5-D), diğeri kontrol (5-B) sınıfı yapılmıştır. Her iki sınıfın Türkçe dersine de aynı öğretmen girmektedir.

Deney grubunda 9 erkek, 17 kız olmak üzere toplam 26 öğrenci; kontrol grubunda ise 13 erkek 14 kız olmak üzere toplam 27 öğrenci bulunmaktadır. Ancak, deney grubunda “Anadolu’nun Cirit Oyunları” ve “Sağlıklı Yaşıyorum” metninin işlenmesi sürecinde sınıf mevcudu tam (26) iken, “Cazgır” metninin işlenmesi sürecinde 1 erkek öğrencinin okula gelmemesi sebebiyle mevcut 25 e düşmüştür. Kontrol grubunda ise sınıf mevcudu uygulama süreci boyunca hiçbir zaman tam (27) olmamıştır. “Anadolu’nun Cirit Oyunları” metninin işlenmesi sürecinde 1 erkek ve 2 kız öğrenci eksiktir, yani mevcut 24 kişidir. “Sağlıklı Yaşıyorum” metninin işlenmesi sürecinde 3 kız öğrenci eksiktir, yani mevcut 24 kişidir. “Cazgır” metninin işlenmesi sürecinde ise 1 kız öğrenci eksiktir yani mevcut 26’dır.

3. 3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın birinci aşamasındaki verilerin toplanmasında Milli Eğitim Bakanlığı’na hazırlanan ve 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren geçerli olan

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı kullanılmıştır. Bu ders kitabında; 8 serbest okuma, 8 dinleme, 24 okuma metni olmak üzere toplam 40 metne ve 193 etkinliğe yer verilmiştir. Okuma metinleri, türleri bakımından; 4 hikâye, 6 şiir, 3 fabl, 3 deneme, 3 söyleşi, 1 tiyatro, 1 biyografi, 1 anı, 1 karikatür ve 1 broşür şeklindedir.

Araştırmanın ikinci aşamasına ilişkin verilerin toplanmasında ise, aynı ders kitabının 7. temasında yer alan “Anadolu’nun Cirit Oyunları”, “Sağlıklı Yaşıyorum” ve “Cazgır” metinlerinin etkinlikleri kullanılmıştır.

3. 4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın ilk aşamasının verileri doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Metinler ve etkinlikler, Aktulum (2011)’un “Merinlerarasılık / Göstergelerarasılık” isimli kitabında ele aldığı göstergelerarası ilişkiler ile yine Aktulum (2007)’un “Metinlerarası İlişkiler” isimli kitabında ‘Metinlerarası Yöntemler’ başlığı altında sıraladığı metinlerarası ilişki türleri ölçüt kabul edilerek incelenmiştir. İncelemede ölçüt kabul edilen bu ilişki türleri aşağıda verilmiştir:

- Ortakbirliktelik İlişkileri
 - Alıntı
 - Gönderge
 - Gizli Alıntı (Aşırma)
 - Anıştırma
- Türev İlişkileri
 - Yansılama
 - Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm
 - Öykünme
- Diğer İlişkiler
 - Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü
 - Çeviri
 - Düzyazılaştırma
 - Koşuklaştırma
 - Vezin Dönüşümü
 - Kipsel Dönüşüm
 - İndirgeme
 - Genişletme
 - Öyküsel Dönüşüm
 - Edimsel Dönüşüm
 - Klişe – Basmakalıp Sözler
 - Anlatı İçinde Anlatı (İç Anlatı)
 - Göstergelerarası İlişkiler

Her bir metin için, söz konusu bu metinlerarası ilişki türlerini gösteren bir tablo oluşturulmuş ve hangi ilişki türünden kaç tane olduğu, tabloların ilgili kısımlarına yazılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise metinlerarası okumanın okuduğunu anlama üzerindeki etkilerini tespit edebilmek için deney ve kontrol gruplu deneysel bir çalışma yürütülmüştür. Bu amaçla, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın 7. temasında yer alan "Anadolu'nun Cirit Oyunları", "Sağlıklı Yaşıyorum" ve "Cazgır" metinlerinin etkinlikleri fotokopi şeklinde çoğaltılarak öğrencilere dağıtılmıştır.

3. 5. İşlem

Araştırmanın ilk aşamasında ilgili ders kitabındaki okuma metinleri ve etkinlikleri Aktulum'un metinlerarasılık üzerine çalışmaları bulunan çeşitli kuramcılarının araştırmaları dâhilinde belirlediği metinlerarası yöntemler bağlamında incelenmiştir. Her okuma metninin incelemesine, ilgili olduğu tema altında yer verilmiş ve bu metinlerde tespit edilen metinlerarası ilişki türleri, Aktulum'un çalışmalarında kategorize etmiş olduğu metinlerarasılık ölçütleri doğrultusunda hazırlanan tablolarda, hangi metnin hangi sayıda ilişki türüne sahip olduğu da dâhil olmak üzere, gösterilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise, erişim ve ulaşım kolaylığı göz önünde bulundurularak belirlenen Atatürk Ortaokulunda uygulama yapılmak üzere, Millî Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alındıktan sonra okula erişim sağlanmış ve uygulama, 03.04.2019 ile 23.04.2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu okulda yer alan ve öğretmenden alınan bilgiye göre akademik olarak benzer özelliklere sahip olan iki sınıf seçilerek biri deney (5-D), diğeri kontrol (5-B) sınıfı yapılmıştır. Her iki sınıfın Türkçe dersine de aynı öğretmen girmektedir. Araştırmacı, uygulamaya gözlemci olarak katılmıştır.

Bu aşamadaki verilerin toplanması için, tesadüfî bir metotla, 7. tema seçilmiş ve uygulama süresince, 7. tema içerisinde yer alan "Anadolu'nun Cirit Oyunları", "Sağlıklı Yaşıyorum" ve "Cazgır" metinleri işlenmiştir.

Bir önceki aşamada tespit edilen metinlerarası unsurlar araştırmacı tarafından ders öncesinde öğretmene aktarılmış ve metinlerin işlenmesi sürecinde ve sonrasında, dersin akışı bozulmadan araştırmacının gözetiminde, öğretmen tarafından deney grubundaki (5-D) öğrencilerle paylaşılmıştır. Kontrol grubunda (5-B) ise bu metinlerarası unsurlara ilişkin olarak öğretmen tarafından herhangi bir paylaşımda bulunulmamış, metinler dersin olağan akışı içerisinde, her zamanki gibi, işlenmiştir. Araştırmacının derse gözlemci olarak katılımı bu grupta da devam etmiştir.

Ders kitabındaki etkinliklerin, işlenen her bir metinden sonra, her iki grupta da, öğrencilerin kendileri tarafından cevaplandırılması sağlanmıştır. Etkinlikler öğrencilerce cevaplandırıldıktan sonra, sınıfta doğru cevaplar verilmeden öğrencilerden toplanmıştır.

Öğrencilerin etkinlik kâğıtları toplandıktan sonra, belirlenmiş olan puanlama sistemine göre değerlendirilmiş ve her bir öğrencinin puanı tespit edilmiştir. Ardından, öğrenci puanları toplanılarak ortalaması alınmış ve iki sınıf arasındaki farklar üzerine değerlendirmeler, bu ortalama puanlar üzerinden yapılmıştır.

3. 6. Verilerin Analizi

Metinlerarası unsurlar açısından incelenen 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda tespit edilen bu unsurların tasnifinde 'doküman analizi' yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizinde yaygın bir yaklaşım, doküman içerisindeki nicel analiz olan içerik analizidir. İçerik analizi için kategoriler oluşturulmaktadır (Robson, 2015: 433). Ders kitabındaki okuma metinlerinin incelenmesiyle toplanan veriler "içerik analizi" yöntemi kullanılarak kategoriler veya temalar hâlinde organize edilip gözden geçirilerek ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Bulgular ders kitabındaki 8 adet tema içerisinde yer alan okuma metinlerinin başlıklarına göre tasnif edilmiştir. Bu tasniflerin içerisinde metinlerarası ilişkilerin kuruluş şekillerine göre, Aktulum'un belirlediği ölçütler dâhilinde, sınıflandırmalar yapılmıştır. İncelenen her bir metnin sonuna; 'ortakbirliktelik ilişkileri (alıntı, gönderge/gönderme/gönderim, gizli alıntı/aşırma, anıştırma)', 'türev ilişkileri (yansılama/parodi, alaycı/gülünç dönüştürüm, öykünme/pastiş)', 'diğer ilişkiler (ana metnin ciddi düzende dönüşümü, klişe-basmakalıp söz, anlatı içinde anlatı, göstergelerarası ilişkiler)' başlıklarını içeren tablolar eklenmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında, ders kitabının 7. temasında yer alan "Anadolu'nun Cirit Oyunları", "Sağlıklı Yaşıyorum" ve "Cazgır" metinlerinin etkinlikleri aracılığıyla toplanan verilerin analizinde ise her bir metnin sonrasında yer verilen etkinlikler uzman görüşü alınarak belirlenen kriterler doğrultusunda puanlanmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında, ders kitabının 7. temasında yer alan "Anadolu'nun Cirit Oyunları", "Sağlıklı Yaşıyorum" ve "Cazgır" metinlerinin etkinlikleri aracılığıyla toplanan verilerin analizinde ise her bir metnin sonrasında yer verilen etkinlikler uzman görüşü alınarak belirlenen kriterler doğrultusunda puanlanmıştır. Puanlamada soruların zorluk dereceleri dikkate alınmış ve üst düzey zihinsel becerileri kullanmayı gerektiren sorulara daha yüksek puanlar verilmiştir. Bu kriterler şu şekildedir:

- Kelime öğretimine ilişkin etkinliklerdeki her bir madde için 1 puan,
- Dil bilgisi öğretimine ilişkin etkinliklerdeki her bir madde için 1 puan,

- Doğru-yanlış etkinliklerindeki her bir madde için 1 puan,
- Metnin içeriği ile ilgili soruların yer aldığı etkinliklerde her bir soru maddesi için için 2 puan,
 - Eğer soru maddesi evet/hayır gibi kısa cevaplı soru ifadelerinin yanı sıra bir durumun sebebini belirtmek için üst düzey zihinsel becerilerin kullanımını gerektiren neden, niçin gibi ifadelerin de kullanıldığı iki bölümden oluşuyorsa;
 - Kısa cevaplı ifadeler için 1 puan,
 - Neden, niçin gibi soru ifadelerine ilişkin cevaplar için 3 puan,
- Öğrencilerin yeni bir metin oluşturma gibi üretim yapmalarını gerektiren etkinlikler için 4 puan belirlenmiştir.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

4. 1. Nitel Bulgular: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metinlerarası Unsurlar

Çalışmanın bu bölümünde, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki okuma metinleri, Aktulum'un bir önceki bölümde ifade edilen çalışmalarında ele aldığı metinlerarası ilişki türleri ölçüt kabul edilerek incelenecek ve metinlerde yer alan metinlerarası unsurlar tespit edilecektir. Tespit edilen metinlerarası unsurların dâhil olduğu metinlerarası ilişki türleri, incelemede belirgin bir renk tonu ile ifade edilecektir.

4. 1. 1. “Çocuk Dünyası” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

4. 1. 1. 1. “Oyuncak” Metni

Kızının ailesiyle birlikte yaşadığı anlaşılın altmış yaşın üzerinde ihtiyar bir adamın, torununun oyuncakları ile oynama hevesini konu edinen bu metin Erdoğan Tokmakçıoğlu'nun *Zurna Çalan Kuş* isimli çocuk kitabından alınmıştır ve bu kitaptaki on çocuk öyküsünden bir tanesidir. Dolayısıyla kurmaca bir metindir.

Kurmaca kavramı, yazarın kendi belirlediği bir süreç içerisine yerleştirdiği uzamsal dünyada yer alan kişilerin her türlü eylemlerini ifade etmektedir. Bu eylemlerin anlatılış sırası, yani kurgusu, verilirken kullanılan anlatım biçimi ‘öyküleme’dir ve yapılan öykülemenin yazıdaki karşılığı ise ‘kurmaca metin’dir (Eziler Kıran ve Kıran, 2003: 57). Kurmaca bir anlatıda öykülemeyi başlatan unsurlar; ‘anlatıcı’ ve anlatıcı ile karakterler arasındaki ilişkinin düzeyini belirleyen ‘bakış açısı’dır. Çünkü metni oluşturan konu, zaman, mekân ve karakterler gibi öğelerin estetik bir düzen içerisinde okura sunulması bu unsurlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir ki bu durum, kendisi de kurmaca bir kişi olan anlatıcıyı yazarın sözcüsü kılmaktadır (Aslan, 2007: 55).

Oyuncaak metninde ‘içöyküsel’ bir anlatıcının varlığı dikkat çekmektedir. “Ben” diye söze giren bu anlatıcı, öykünün başkahramanıdır ve kendi bilinçaltını okura aktarmaktadır. Metnin genelinde ‘iç odaklayım’ bakış açısı hâkimdir. Bu sayede okurun her şeyi anlatıcının gözünden görmesi sağlanmıştır. Ancak yazarın; “Kızım beni yere yatmış trenle oynarken görünce katıla katıla gülmüş; bana, ‘Ne o baba, çocukluğa mı özendin?’ diye takılmıştı.” cümlesinde, ‘Ne o baba, çocukluğa mı özendin?’ ifadesini kullanarak kızın bir konuşmasını dolaysız söylem biçiminde okura sunması, bakış açısını ‘dış odaklayım’a kaydırmıştır. Yani anlatıcıya olayların dışındaymış gibi bir görünüm kazandırarak onu, gördüğü ve duyduğu bir şeyi nesnel bir biçimde betimler bir duruma sokmuştur.

Metinde içöyküsel bir anlatıcının kullanılmış olması metne, anlatan ve anlatılan kişinin aynı olmasından kaynaklanan otobiyografik anlatımlı bir görünüm kazandırmıştır. Ayrıca metnin ilk sayfasının sol tarafında verilen yazarın doğum tarihi bilgisinin bu görünümü destekler nitelikte olması da okura bu metnin otobiyografik bir niteliğe sahip olduğunu düşündürebilir.

Yazarın, yer yer kullandığı iç monologlar ve iç diyaloglar, hem kendisi ile hem de okurla söyleşiye giren bir içöyküsel anlatıcıyı ortaya çıkarmıştır. Bu anlatıcının ağzından iç ve dış odaklayım bakış açıları eşliğinde okura sunulan *Oyuncaak* metninin, hem anlatı yapısı (anlatıcı ve bakış açısı) itibariyle hem de çocukluk dönemlerinden bahseden içeriksel yönü itibariyle **öykünme** ilişkisinden kaynaklanan benzer özelliklere sahip olduğunu düşündüğümüz şu eserlerle metinlerarasılık sergilediğini, eserlerden alınan şu ifadeler neticesinde, söylemek mümkündür:

“İnsanın içinden de şarkı söyleyebildiğini bilmiyor muydu yoksa? Bir şey demedim. Bilmiyorsa bunu ona öğretmeyecektim...”

Yüreğim hızla çarptı.

‘Şimdi sırasıdır, koş!’ dedi ağabeyim.

Hemen soluk almadan atıldım. Geçtiğim yerde biraz bekledim. Sonra bana geri dönme işaretini verdi.” (Vasconcelos, 1993’ten çev. Emeç, 2016: 15).

Portekizli yazar JoseMauro de Vasconcelos’un çocukluk döneminde kendisinde derin izler bırakan bir olayı ‘Zeze’ karakteri üzerinden okura sunduğu *Şeker Portakalı* isimli kitabında geçen bu ifadelerde iç içe geçmiş iç ve dış odaklayım bakış açıları ve içöyküsel bir anlatıcının varlığı göze çarpmaktadır.

“Herkes bu son cümlelerin anlamını kolaylıkla tahmin edebilir! ...Bütün bunlar ne söylemek istediğimi bilmediğim anlamına gelmiyordu, ama nasıl söyleyeceğimi bilmediğim için sorun yaşıyordum. Düşüncelerimi açıkça ve anlaşılabilir bir şekilde ifade etmenin yolunu hâlâ bulamamıştım. Aslında bir cümleyi karmaşık hâlde yazabiliyorsam, basite indirgememekte kararlıydım. Bir düşünceyi ender olarak tek bir cümlede anlatabiliyordum. Anlatmak istediğimi gerçekten ifade ettiğim konusunda tatmin olmak için üç dört cümleye ihtiyaç duyuyordum ve bazen tek bir düşüncemi ifade etmek için bütün bir paragrafı kullanıyordum. Elimde olmadan konudan sapıyor ya da babamın dediği gibi ‘lafı ağzımda geveliyor’dum.” (Brown, 1970’ten çev. Kahraman, 2014: 151).

Yukarıdaki ifadeler engelli bir çocuk olarak dünyaya gelen İrlandalı yazar Christy Brown’un, çocukluk döneminden itibaren hayata tutunma çabalarını kaleme aldığı *Sol Ayağım* isimli kitabında geçmektedir. Otobiyografik bir eser olması dolayısıyla içöyküsel anlatıcının hâkim olduğu bu kitapta, iç odaklayım ve dış odaklayım bakış açıları iç içe geçmiş durumdadır.

“Kızımın iki torunumun evden çıkmasını bekliyorum. Pencereden dışarı bakıyorum, onlar gözden kayboluncaya kadar. Sonra hemen torunlarımın odasına giriyorum, dolabı açıyorum. En sevdiğim, elektrikli tren. Özene bezene rayları yerleştiriyorum; lokomotif, vagonları koyuyorum rayların üstüne; basıyorum düğmeye. ... Trenden sonra taş bebeği alıyorum. Anahtarını kurup yere koyuyorum.

Tıpkı canlıymış gibi tıpış tıpış yürüyor bana doğru. Masmavi gözleri, sapsarı saçları var. Yatağına yatırınca gözleri kapanıyor. Karnına basınca ‘Mama!’ diyor, canlı gibi. Elbiseleri öylesine hoş ki! Başında fiyonklu bembeyaz bir kurdelesi var. Sonra helikopteri çalıştırıyorum. Yüksekten bir bırakıyorum aşağı, hoop! Sahici helikopter gibi ses çıkarıyor. Pervanesini döndüre döndüre süzülüp yere iniyor. ... Leğene su doldurup oyuncak deniz motorunu yüzdürüyorum pat pat pat!” (MEB, 2018: 10).

Yazar, *Oyuncak* metninin başlarında yer alan bu kısımda, kendi faaliyetlerini dışarıdan bakan bir gözle tasvir eder gibi sunarak anlatıma hem olay betimlemesi niteliği kazandırmış hem de anlatıcının psikolojik durumu hakkında ipucu vermiştir. Tasvir edilen bu ifadeler ile metnin bulunduğu sayfalarda yer alan resimler arasında bir uyum söz konusudur ki bu durum görseller ile metin arasında **göstergelerarası** bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir.

Metinde genel itibariyle konuşma dilinin kısa cümleleri kullanılmış ve okurla diyaloglar kurularak doğal bir anlatım sergilenmiştir. Öyle ki yazar, kullandığı bazı ifadelerle, okuyucuyu adeta dinleyici konumuna sokmuştur ve metni bir soru cümlesi ile sona erdirerek okuru açık uçlu bir sonla karşı karşıya bırakmıştır. Metinde oluşan bitmemişlik duygusu, okurun metne katılımını gerekli kılmaktadır. Anlatımında bu şekilde soru cümlelerinden de yararlanarak hem kendisi hem de okurla sohbet eder tarzda bir üslûba girmesi, yazarın deneme üslûbuna yaklaştığını göstermektedir. Bu durum, metinden alınan aşağıdaki ifadelerde açıkça görülmektedir:

“Altmış yaşını çoktan geçmiş birinin oyuncaklarla böyle oynaması garip gelebilir çoğu kişiye. Belki de gerçekten öyle. Oyuncaklarla oynamak aslında çocukların hakkı. Ama ne yapabilirim?”

“Yani öyle bir güzel oynuyorum ki, işte o kadar olur! Çocuklar gibi...”

“Biliyorum, benim yaşında birine aykırı iş, böyle çocuklar gibi oynamak. Ama ne yapayım, elimde değil!”

“İşte bu yüzden efendim, işte bu yüzden.”

“Oynardım tabi çocukken. Ne mi oynardım, neyle mi oynardım?”

“Hani şu koyunların bacaklarından çıkan kemik var ya, işte onunla.”

“Anlamıyorum, niçin o güzelim kurşun askerleri plâstik yaptılar?”

Bu tür bir anlatımın kullanılmış olması, okuyucuya anlatıcının ağzından yazarın sesini duyurmaktadır ve olay aktarımından ziyade, duygu ve düşünce aktarımını ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla *Oyuncak* metni, olaysız hikâye görünümünde bir metindir. Bu tür anlatılar, ‘deneme hikâyeciliği’ olarak bilinir ve birtakım izleklerin eylem bildirilmeden işlenmesi şeklinde oluşturulur (Uyar, 1999: 257).

Metnin tamamı kapalı uzamda geçmektedir. Kapalı uzam, evin içidir ve yaşlı bir adamın evinde yaşadığı gündelik hayatına, hikâyeye başlarken, bir yerden rastgele girilmiştir. Olay, yaşlı adamın kızı ve torunlarının evden çıkmaları ve geri dönmeleri arasında geçtiği tahmin edilen kısa bir kesiti kapsamaktadır. Bu zaman dilimi içerisinde içöyküsel anlatıcı, torununun oyuncaklarından yaptığı çağrışımlar aracılığıyla, kendi çocukluk dönemini hatırlamış ve “Benim çocukluğumda hiç böyle oyuncaklarım olmamıştı.” cümlesiyle metnin akışını kesip devamlılığını bozarak anlatımı şimdiki zamandan geçmiş zamana kaydırmıştır. Öyle ki metinde bu cümle ile başlayan bir kesit değiştirme söz konusudur. Anlatıcı, metindeki zamansal kırılmanın olduğu bu kesitten itibaren, kendi çocukluk döneminde oynadığı oyunlardan ve oyuncaklardan, şu anki yaşının bakış açısıyla, bahsetmiştir. Daha sonra, “Torunumun da var böyle askerleri.” cümlesiyle şimdiki zamana geri gelmiştir. Dolayısıyla anlatıcı, zamanda geri dönüş tekniğini kullanmış ve metni oyuncaklarla ilgili olarak, şimdiki söylemleri ve çocukluk dönemine dair anılarına dayalı söylemleri şeklinde iki kesite ayırmıştır.

Metinde ele alınan konunun okura nasıl aktarıldığına, yani anlatılış/işleniş biçimine, dair yapılan bu çözümler, yazarın Anton Çehov ve Sait Faik Abasıyanık’ın öykülerinden etkilenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Çehov ve Abasıyanık’ın hikâyelerinde sıklıkla rastlanan deneme tarzı anlatım, daha çok kişisel

düşüncelerin anlatıldığı olaysız öykü anlayışı, hikâyede bitmemişlik duygusu bırakan açık uçlu sonların götürdüğü eksilteli anlatım, anlatıcının ruhsal durumunu okurun zihninde resimleyen psikolojik tasvirler, otobiyografik anlatım, çağrışımlar aracılığıyla anlatıcının bakış açısını geriye döndürerek zamandaki kronolojik çizgiyi kıran geriye dönüş teknikleri *Oyuncak* metninde de görülmektedir. Dolayısıyla *Oyuncak* metni ile ‘Sait Faik Abasıyanık’ın *Seçme Hikâyeler*’i ve Anton Çehov’un *Hikâyeler*’i arasında **öykünmeye** dayalı bir metinlerarası ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür.

Metinde sezdirilerek verilen zamansal ve uzamsal kesitte anlatıcının, çocukluk yıllarında oynadığı oyunlar/oyuncaklar üzerine çağrışımlar yoluyla yaptığı **göndermeler** mevcuttur. Yapılan göndermelerin yer aldığı cümleler ve bu cümlelerde isimleri anılarak gönderme yapılan oyunlar şu şekildedir:

“**Aşık** oynardım.”

“**Birdirbir** oynardık, **beştaş** oynardık, **köşe kapmaca** oynardık, **uzuneşek** oynardık.”

“Komşumuzun oğlunun **kurşun askerleri** vardı bir tek.”

Aşık Oyunu: Türk tarihinin en eski dönemlerinden bugüne ulaşan birçok oyundan biridir. Bugün hâlâ Orta Asya’nın muhtelif bölgelerinde benzer adlarla oynanmaya devam eden, Türkiye gibi bazı ülkelerde de değişik şekillere bürünen millî bir oyundur. Kemiğin yüzleri dikkate alınarak, oynama şekillerine ve taş sayısına göre çeşitleri vardır. Bütün oyunlarda aşık kemikleri, oyunu oynayacak kişinin sermayesidir ve oyuncular oyunun sonunda kemiği kaybederler veya yeni kemikler kazanırlar. Oyunun oynanma şekline dair bilgiler metinde verilmiştir.

Birdirbir Oyunu: Oyuncular arasında bir ebe seçilir. Seçilen ebe, gövdesini öne bükerek elleriyle bacak bileklerinden tutar. Oyunu başlatan kişi, ‘birdirbir’ diyerek ebenin sırtına ellerini koyar ve üzerinden atlar. Diğerleri de onun söylediğini tekrarlar ve yapar. Ebe: - İkidir iki, olur tilki. Üçtür üç, yapması güç. Dörttür dört, kuş gibi öt. Beştir beş, aldım bir eş. Altıdır altı, yaptım kahvaltı. Yedidir yedi, el sırtına değdi. Sekizim seksek (Lider atladıktan sonra sekerek gider, oyuncular bunu

izler). Dokuzum durak (Lider ebenin sırtından atlar ve olduğu yerde kalır; diğerleri de atlarken arkadaşlarına değerse ebe ile yer değiştirir). Onum orak, biçmeyen ebe. On birim yağlı çörek. On ikim tuzlu çörek... Oyun bu şekilde devam eder (Onur ve Güney, 2002: 226).

Beştaş Oyunu: Bu oyun için fındık büyüklüğünde beş tane düzgün taş gereklidir. Oyunun ilk bölümünde, oyuncu oturduğu yerden beş taşı havaya atar. Yere düşen taşlardan bir tanesi alınarak ebe yapılır. Ebe taş havaya atılarak yerdeki dört taş tek elle teker teker alınır. Bu arada oyuncu, havaya attığı taşı yakalayamazsa veya attığı taş düşerse yanar. Oyun, taşların ikisi, üçü, dördü alınarak devam eder. Beşinci seferde taşlardan biri işaret parmağı ile başparmağın arasına, diğer taşlar avuç içerisine alınır. Başparmak ile işaret parmağının arasına, alınan taş havaya atılır, avuç içindeki taşlar yere konur ve havadaki taş düşmeden tutulur. Bu taş tekrar havaya atılarak yerdeki taşlar alınır ve tekrar tutulur. Oyuncu ebe taşı düşürmeden veya diğer taşlara değmeden oyunu devam ettirirse diğer bölüm olan köprülere geçilir. Beş taş yere atılır, Oyuncu, işaret parmağını orta parmağının üstüne koyarak başparmağı ile birlikte sol eliyle en uygun yere bir köprü yapar. Karşı oyunculardan sıra kimde ise yerdeki taşlardan birini ebe seçer. Ebe taş ele alınır. Diğer taşlar, aynı ebe taş havaya atılıp tutulurken teker teker köprüden geçirilir. Sonra ikişer, üçer, dörder geçiş yaptırılır. Ebe taş ise en son geçirilir. Ebe taş düşerse oyun bir sonraki kişiye geçer. Düşmezse bir sonraki bölüme geçilir. Taşlar tek elle avuç içinde tutulup havaya atılır. Elin üst kısmında tutulmaya çalışılır. El düz tutulur, el üstünde kalan taş sayısı kadar sayı alınır. Oyunun başında bitiş sayısı belirlenir. Örneğin: Bitiş sayısı elli ise, elli sayıyı ilk yapan oyunu kazanır (Onur ve Güney, 2002: 467).

Köşe Kapmaca Oyunu: Bu oyun bir oda içinde beş çocukla oynanır. Sayışma sonucu belirlenen ebenin dışında kalan dört oyuncu birer köşe kapar. Oyuncuların sürekli yerlerini değiştirmeleri gerekir. Ebe, bu yer değiştirme eylemi sırasında oyunculardan boşalan köşelerden birini çabukluk gösterip kaparsa, açıkta kalan ebe olur ve oyun bu şekilde devam eder (Onur ve Güney, 2002: 92).

Uzuneşek Oyunu: Sadece erkek çocuklar tarafından ve en az beş kişi ile oynanan bir oyundur. Bir çocuk duvara yaslanır ve diğer çocuklardan üç tanesi de

arkaya gelerek, kafalarını aşıya eğerler. Tek kalan çocuk üç kişiden birinin üzerine atlayarak biner. Duvara yaslanan çocuğun hakemliğinde eli ile bir sayı gösterir ve eğer altındaki çocuk gösterilen sayıyı doğru bilirse yer değiştirirler (Onur ve Güney, 2002: 207).

Yazar, metinde anlatıcının kendi çocukluk döneminin oyuncakları (aşık kemiği, tahtadan kılıç, söğüt dalından at, acı kavundan inek, kurşun asker) ile torununun oyuncakları (elektrikli tren, konuşan-yürüyen taş bebek, deniz motoru, helikopter) arasında karşılaştırmalar yaparak bu oyuncaklar vasıtasıyla, kuşakların (dede-torun) çocukluk dönemleri arasındaki farklılıkları teknolojik ilerlemeler, sanayileşme, kentleşme, küreselleşme gibi faktörler açısından gözler önüne sermek istemiştir. Anlaşılan o ki, anlatıcının çocukluk zamanındaki toplumsal şartlar, onun çocukluğunu yeterince yaşayamadan olgunlaşmasını gerekli kılmıştır. Torununun oyuncaklarına karşı duyduğu bu ilgi ve merak, zamanında yaşayamadığı, tatmin edilmemiş, çocukluk duygusunun dışavurumu olabilir. Çocukluk kelimesi, çocuğa yüklenen anlamı ifade eden bir imgedir. Bu imge ile birlikte çocuk oyunları kültürü ve oyuncak kavramı toplumsal gelişmelerden oldukça etkilenen alanlardır. Dolayısıyla, metinde verilen oyun ve oyuncaklardan yola çıkarak, anlatıcının geçirdiği çocukluk yıllarında yaşanan sosyo-politik gelişmelere dair çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

“Sonra tahtadan kılıçlar, söğüt dalından atlar yapıp askercilik oynardık. Şarkılar söyleyerek, ‘Girit bizim canımız, feda olsun kanımız’ diyerekten. ... Kendi oyuncaklarımızı kendimiz yapardık! Acı kavun denen bir bitki vardır. Onlara kibrit çöpü batırıp ayak, burun, kulak, boynuz takardık. Takardık da sözde inek yapardık.” (MEB, 2018: 11).

Yukarıdaki ifadeler metnin bağlamı içerisinde değerlendirildiğinde, anlatıcının çocukluk yıllarını geçirdiği toplumun, o yıllarda ekonomik açıdan sıkıntılar yaşadığı algısı ortaya çıkabilmektedir. Yazarın oluşturduğu bu algı, anlatıcının arkadaşlarıyla askercilik oynarken dillerinde bir şarkı sözü gibi dolaştırdıklarını söylediği “Girit bizim canımız, feda olsun kanımız.” şeklindeki bu

cümle ile adeta destek bulmaktadır. Çünkü bu cümle, metinlerarası ilişkilerden **anıştırma** yoluyla, tarihte “Girit Buhranı/Girit Meselesi” olarak bilinen olayı hatırlatmaktadır.

Doğu Akdeniz’in Kıbrıs’tan sonra en büyük adası olan Girit, Ege Denizi’nde stratejik öneme sahip çok eski bir medeniyet merkezidir. 1699 yılında Osmanlı topraklarına katılan bu ada şehrinde on dokuzuncu yüzyıl başlarından itibaren Yunanistan’ın kışkırtmalarıyla art arda isyanlar çıkmıştır. Ada, ilerleyen süreçlerde Osmanlı hâkimiyetinden çıkmış ve dört Avrupalı devletin (İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya) kontrolüne geçmiştir. 1908’de aldığı ilhak kararıyla Yunanistan’a katıldığını açıklamış ve bu karardan 1913 yılına kadar yaşanan olaylar ise adanın Yunanistan’ın eline geçmesinin son aşamaları olmuştur. Yaşanan bu olaylara tepki olarak o dönemlerde halkın ağzından düşmeyen bu marş kalmıştır geriye; “Girit bizim canımız, feda olsun kanımız.” (Öksüz, 2010: 113).

Bu marşın, anlatıcının çocukluk yıllarında hâlâ dilden dile dolaşıyor olması sebebiyle bu yılların, savaşın soğuk etkisinin sürdüğü yıllar olduğu hissedilmektedir. Ayrıca, metinde anlatıcının tahtadan kılıçlar, söğüt dalından atlar yaparak askercilik oynamalarından ve bir çeşit savaş oyuncuğu olan kurşun askerlerden bahsetmesi de o yolların savaş dönemi psikolojisi içinde geçtiği şeklindeki bu hissiyatı kuvvetlendirmektedir. Çünkü toplumsal değişim ve gelişmelerin oyuncaklar üzerinde bir etkiye sahip olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Kurşun asker oyuncaklarının tarihteki kullanım alanına kısaca değinmek, bu gerçeği daha somut bir şekilde görmemizi sağlayacaktır:

Nişan alan, yürüyen, selam duran kurşun askerler tarih sahnesinde birçok kral, imparator ve komutan tarafından savaş öncesinde stratejik taktikler geliştirmek amacıyla kullanılmışlardır. Plânlanan savaşlar önce kurşun askerlerle masa başında canlandırılmıştır. Bir çeşit, savaş provası araçları olarak işlev gören kurşun askerler zamanla dönemlerinin en önemli erkek oyuncakları olmuşlardır (Turhal, 2012: 131).

Metinde kurşun asker oyuncuğundan bahsedilmiş olması akıllara Hans Christian Andersen’in “Bir zamanlar aynı kutuda yaşayan yirmi beş kurşun asker varmış.” diye başlayan meşhur *Dayanıklı Kurşun Asker* masalını da getirmektedir.

Çünkü bu oyuncak, Andersen'in bu masalı ile adeta özdeşleşmiş durumdadır. O nedenle bu masala da **gönderme** yapılmıştır denebilir.

Yazarın metinde daha önce duyulmuş, okunmuş, kullanılmış izlenimi yaratan ifade ve düşüncelere yer verdiği görülmektedir:

“Altmış yaşını çoktan geçmiş birinin oyuncaklarla böyle oynaması garip gelebilir çoğu kişiye. Belki de gerçekten öyle. Oyuncaklarla oynamak aslında çocukların hakkı. ... Biliyorum benim yaşında birine aykırı iş, böyle çocuklar gibi oynamak.” (MEB, 2018: 11).

Yazar kullandığı bu ifadelerle; yaş aldıkça insan davranışlarında, olgunluk açısından, görülmesi beklenen gelişimsel özelliklere vurgu yaparak, çocuk oyuncaklarıyla oynamanın altmış yaşını geçen bir bireyin yaşından beklenen olgunluğa uygun bir davranış olmadığını düşündürmektedir. Yazarın ifadelerinden anlaşılan bu düşünce, toplumda herkes tarafından bilinen ve genel itibariyle kabul gören, sıradanlaşmış, bir düşüncedir. Dolayısıyla bir **klişedir**.

“Utancımdan kıpkırmızı olmuştum.”

Bu cümlede, insanlarda utanma hissiyle birlikte ortaya çıkan etkilerden biri sayılan ‘yüzde kızarma’ durumu dile getirilirken, ‘kıpkırmızı olmak’ deyimiyle de utanma hissinin şiddetine vurgu yapılmaktadır. Utanma hâli dolayısıyla kızarma durumu, halk arasında bilinen ve yaygın olarak kullanılan bir **klişedir**.

“Çocuklar gibi. ... Bir yanım çocuk kalmış!”

Çocuk, gerek gerçek hayatta gerekse edebî eserlerde dürüstlük, samimiyet, mutluluk, saflık ve masumiyet kavramlarını çağrıştıran bir imge olarak kullanılmaktadır. Yukarıda verilen söylemler, bu kavramların ifade ettiği duyguların aktarımında yazarların sıklıkla başvurdukları, dolayısıyla da **klişeleşmiş**, söylemlerdir.

“Dizlerimdeki o acımasız romatizma ağrılarını bile...”

Anlatıcı, metinde altmış yaşını çoktan geçmiş, romatizma ağrıları çeken yaşlı bir birey olarak yer almaktadır. Bu da okuru yaşlılık ve romatizma kavramlarına dair toplumda yaygın bir kanaat olan “romatizma; eklem, diz, ağrılarına neden olan ve yaşlılıkta görülen bir hastalıktır” şeklindeki **klişeleşmiş** düşünceye yöneltmektedir.

Bir düşüncenin, bir sözün kuşaktan kuşağa aktarımında bahsi geçen sözlü kültür ürünleri arasında yer alan atasözleri ve deyimler, sürekli yinelenerek topluma mal olmaları dolayısıyla kalıplaşan söz ve sözcük öbekleridir. Toplum tarafından sürekli yinelenen bir kullanıma sahip olmaları, atasözleri ve deyimlerin metinlerarası birer unsur olarak değerlendirilip **klişe/basmakalıp sözler** dâhilinde verilmesini gerekli kılmıştır. *Oyuncak* metninde atasözleri ve deyimlerin kullanıldığı cümleler şu şekildedir:

“Pencereden dışarı bakıyorum, onlar **gözden kayboluncaya** kadar. ... Onların evden çıkmalarını bekliyorum, **dört gözle bekliyorum**. ... Kızım beni yere yatmış, trenle oynarken görünce **katıla katıla gülmüş**; bana, ‘Ne o baba, çocukluğa mı özendin?’ diye takılmıştı. Utancımdan **kıpkırmızı olmuşum**.”

Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünde başlığı ve görsel unsurlarına dair bir sorunun verilmiş olması, metnin anlamlandırılması sürecinde öğrencinin metne yönelik ipuçları veren bu unsurlara dikkat etmesini sağlaması açısından bir artıdır. Dolayısıyla, metnin dışında kalan ikincil metinsel unsurlar olan başlık ve görseller vasıtasıyla kurulan bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Ayrıca, metnin ilk sayfasının sol kısmında yazarı Erdoğan Tokmakçioğlu’nun doğum tarihi ve eserlerine ilişkin kısa bilgilerin yer aldığı bir kutucuk verilmiştir. Bu da öğrencinin yazar hakkında verilen bilgilerden de yararlanarak metni yorumlamasına ve çağrışımlar yapmasına olanak tanımaktadır. Bu durum, metinlerarasılık bağlamında değerlendirilebilir.

Oyuncak metni 1. Etkinlikte ‘aşık oyunu’nda kullanılan koyun ve keçi kemiklerini gösteren bir fotoğraf yer alırken, 3. Etkinlikte ‘kurşun asker oyuncağı’ nı resmeden bir görsel bulunmaktadır. 1. ve 3. Etkinliklerde, metinde bahsi geçen oyuncaklara dair görsel unsurlara yer verilmiş olması, bu unsurlar ile Oyuncak metni arasında **göstergelerarası** bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Oyuncak metni 6. Etkinlikte, Abdülkadir Bulut'un *Oyuncakçı Amca* başlıklı şiiri verilerek bu şiirin *Oyuncak* metni ile tür ve biçim bakımından karşılaştırılması istenmiştir. Oyuncak metninin türsel söylem biçiminin belirlenmesi sürecinde, bu iki metnin türleri arasında karşılaştırmalar yapılması şeklinde bir yol gösterilmiş olması, bir metnin diğer metinlerle türsel açıdan kurduğu ilişkiler dâhilinde değerlendirilmelidir. Dolayısıyla bu iki metin arasında, aynı temada yazılmış farklı biçimler olmaları nedeniyle biçimsel dönüşümler kapsamında yer alan **düzyazılaştırma** ve **koşuklaştırma** ilişkisinin varlığı söz konusudur.

Tablo 1: “Oyuncak” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ							TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler					Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma			Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)				
	7		1					4				
DİĞER İLİŞKİLER												
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü										Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Biçimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler					
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm				
	1	1							8		4	

4. 1. 1. 2. “Çocukluk” Şiiri

“Affan Dede’ye para saydım / Sattı bana çocukluğumu.” dizeleri ile başlayan bu şiir, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı’nın önde gelen sanatçılarından Cahit Sıtkı Tarancı’ya aittir.

Şiir metninin yer aldığı sayfada Cahit Sıtkı hakkında yapılan bilgilendirmelerden yola çıkıldığında şairin, yaşadığı dönem itibariyle ‘1940 sanat kuşağı’ içerisinde değerlendirilebileceği görülmektedir. Bu kuşak, Türkiye’yi de derinden etkileyen iki önemli dünya savaşına şahitlik etmiş olmaları dolayısıyla eserlerine yansıttıkları karamsar ve kötümser hava ile dikkat çeken bir nesil olmuştur. O nedenle ki Cahit Sıtkı’nın şiirlerinde hissedilen ‘yalnızlık, karamsarlık, ölüm korkusu’ gibi temaları *Çocukluk* adlı bu şiirinde de hissedebilmekteyiz. Dolayısıyla, metnin yer aldığı sayfada küçük bir kutucuk içerisinde şaire dair kısa bir bilgilendirme yapılmış olması, okura şiiri yorumlarken şairin yaşadığı dönemi ve diğer eserlerini de göz önünde bulundurabilme imkânı vermesi bakımından metinlerarasılık boyutunda değerlendirilebilir.

Bu şiirde, yirminci yüzyılda İstanbul’da yaşamış bir oyuncakçı olan Affan Dede’nin ismi anılarak ona **gönderme** yapılmıştır. Affan Dede’nin oyuncakçı dükkânına dâir bilgilere Ruşen Eşref Ünaydın’ın anı türündeki eseri *Geçmiş Günler*’de ve Reşat Ekrem Koçu’nun *İstanbul Ansiklopedisi* isimli çalışmalarında rastlamaktayız. Bu eserlerde verilen bilgilere göre Affan Dede dinine bağlı bir Mevlevî dervişidir. Oyuncakçı dükkânı, İstanbul’un Selimiye semtindeki evinin altında yer almaktadır. Bu dükkânda oyuncaklar dışında çeşitli baharatlarda satmaktadır. Affan Dede, dinine olan bağlılığından ve insan sûretli oyuncakların günah sayılmasından ötürü dükkânında taş bebek, kurşun asker gibi sûret taşıyan oyuncaklar satmamaktadır. Onlar yerine dini anlamda herhangi bir sakınca görmediği bir gölge oyunu sûreti olan Karagöz’ü bulundurmaktadır. Ayrıca Affan Dede’nin oyuncakçı dükkânının çok küçük bir mekân olduğu da eserlerde yer alan bilgiler arasındadır. Sunay Akın Affan Dede’yi ve dükkânını Ünaydın’ın öyküsünden aktardığı satırlarda şu şekilde dile getirmiştir:

“Yaftalarının yazısı silinmiş beş-on esmer baharat kutusuyla beş-on tane kök kavanozu, yirmi-otuz tane teneke düdükle sekiz-on tane toprak kumbara, tavana asılı dört-beş Eyüp beşiğiyle beş-altı kaynana zırlıtısı, beş-altı da kursak düdükle oyuncakçı Affan Dede'nin bütün sermayesiydi. Öyle taş bebekleri, kurşun askerleri, zilli çengileri, düdüklü lâstik köpekleri falan satmazdı. Gayet Müslümandı. Sûret namına bir Karagöz bulundururdu.” (Akın, 2015).

Cahit Sıtkı'nın şiirinde dile getirdiği çocukluk yıllarına geri dönme arzusu, şairin ölümden uzaklaşma niyetinin bir yansımasıdır. Cahit Sıtkı için Affan Dede; onun yaşama daha fazla tutunmasına, doyusuya nefes almasına, ölümü ötelemesine, hep çocuk kalmasına yardımcı olan ve ona çocukluğunu geri vermeyi başaran bir masal kahramanı gibidir. Şiirinde takındığı bu masalsı üslubuyla şairin Affan Dede'den çocukluğunu satın alması, gerçek dünyadan bihaber, sorumluluktan uzak, kayıtsız bir yaşamın cazibesine kapılan küçük, yaramaz bir çocuk edasıyla kendince kurduğu uçurtmalı, zıpızplı, bahçeli, havuzlu bir düşler âlemine sığınması bize Peter Pan'ı hatırlatmaktadır. Peter Pan, James Matthev Barrie'nin hep çocuk kalmak isteyen ve bitmeyen çocukluğunu 'Varolmayan Ülke' adındaki küçük bir adada maceradan maceraya atılarak yaşayan masal kahramanıdır. Büyümeyi reddederek sonsuza kadar çocuk kalmak istediği için evden kaçıp perilere inanan kayıp çocuklarla birlikte 'Varolmayan Ülke' de yaşayan ve zaman kavramı olmayan Peter Pan'ın gerçek dünyaya karşı takındığı çocuksu umursamaz tavrı ile Cahit Sıtkı'nın *Çocukluk* şiiri dizelerindeki hayalperest, çocukça söylemleri arasında içeriksel bir uyum söz konusudur:

“Peter kurnazca sordu:

-Beni okula da gönderecek misiniz?

-Evet.

-Sonra da çalışmaya mı başlayacağım?

-Sanırım öyle.

-Ondan sonra adam mı olmuş olacağım?

-Evet, kocaman bir adam olacaksın.

-Okula gitmek de, ciddi şeyler öğrenmek de istemiyorum. ... Ben bir sabah uyanıp sakalımın uzadığını da görmek istemiyorum.” (Barrie, 2017: 87).

“Artık ne yaşım var ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu
Hiçbir şey sorulmasın benden
Haberim yok olan bitenden.” (MEB, 2018: 16).

Öyle ki, yaşadığı hayatı şiirleştiren, kendini şiirle ifade etme yolundan giden, Cahit Sıtkı'nın ‘çocuk’ imgesi üzerinden kurduğu hayali dünyanın düz yazıdaki karşılığı Peter Pan’da görülmektedir. Dolayısıyla, *Çocukluk* şiiri ile *Peter Pan* hikâyesi arasında metinlerarası ilişkilerden **düzyazılaştırma-koşuklaştırma** ilişkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca, sürekli çocuk kalmak, hiç büyümek, kendini değişimin kaçınılmaz olduğu gerçek dünyadan soyutlamak gibi temalar üzerine kurgulanmış bir hikâye olan *Peter Pan*’da James Matthev Barrie'nin resimlerle tasvir ettiği ‘Varolmayan Ülke’ ile *Çocukluk* şiirinde Cahit Sıtkı'nın kurduğu düşsel dünya arasında **anıştırma** ilişkisi vardır. Affan Dede’den çocukluğunu para ile satın alan şair bu dünyayı, sadece çocukken hissedilebilen bazı güzel duyguları tekrar yaşamak ve hayalini kurduğu oyuncaklarla rahatça oynayabilmek için kurmuştur. Nihayetinde tamamen çocukça bir hayale dayalı olan bu iki metinde okuyucuya sunulan bu iki dünya, çocukluk dönemindeki hayal gücünün sınırsızlığını ve anlatılanların imkânsızlığını hissettirme noktasında ortak bir işleve sahiptir. Şiirde **gönderme** yapılan oyun ve oyuncaklar:

Zıpzıp: Taştan ya da camdan yapılmış küçük, yuvarlak bilyelerin ismi olan zıpzıp, misket olarak da bilinen bir oyuncaktır. Dört beş çocuğun bir araya gelerek ‘gök meşe’ dedikleri iri bir bilyeyi belli bir kaçış çizgiye doğru atmaları şeklinde başlayan zıpzıp oyunu, çocuklar arasından bilyesi çizgiye en yakın düşenin birinci olması ile devam eder. Daha sonra kel çizginin iki üç metre ötesine ikişer zıpzıp dizilir ve çocuklardan biri bunların başında bekler. Birinci olan çocuk, gök meşeyi kale çizgisinden yuvarlar. Gök meşe zıpzıpları neresinden vurursa sağdan itibaren dizili zıpzıpları atarak oyundan çıkar. Diğer çocuklar da aynı şekilde gök meşeyi atarlar. Eğer zıpzıpları kimse vuramazsa bunlar, zıpzıpların başında bekleyen çocuğa kalır (Onur ve Güney, 2002: 77).

Çember: Kalın bir telden yapılan çemberin, uzun ve ucuna kanca şekli verilmiş başka bir telle düşürülmeden çevrilmesi şeklinde oynanan bir oyundur (Onur ve Güney, 2002: 463).

Uçurtma: Çocukların rüzgârlı havalarda oynadıkları ve çok sevdikleri oyuncaklardan olan uçurtmalar, çıtalı ve çitasız olmak üzere ikiye ayrılır. Çitasız uçurtmalar genellikle kâğıttan yapılır. Kâğıt, köşeleme olarak ortadan ikiye katlanır ve uçları biraz dışarı doğru kıvrılır. Sonra bunlara uçurtmanın başlık ipi bağlanır ve alt ucuna bir delik açılır. Ufak ufak kesilmiş kâğıt parçalarından bir kuyruk yapıp bu deliğe bağlanır. Çıtalı uçurtmalar ise, çıtaların ortalarından bir yerden birbirine bağlanarak uçlarından gerilen bir ipin üzerine kâğıt tabaka kaplanması şeklinde yapılır ve alt uçlarına ‘Y’ şeklinde bir kuyruk takılır. Çıta sayısına ve çıtaların birbirine bağlanma şekillerine göre değişen birkaç çeşidi vardır: altı köşeli, dolap, sallabaş gibi.

Şiir metninde **gönderme** yapılan unsurlardan biri de ‘horoz şekeri’dir. Bir zamanlar çocukların vazgeçilmezi olan ve günümüzde genellikle ramazan aylarında rastladığımız bu saplı şekerler, kaynatılmış şeker kalıbının horoz şeklindeki kalıplara boşaltılması ile yapılır. Horoz şekerlerinin en ilginç özelliği ise başından üfleyince horoz gibi ötmeleridir.

Şiirin ikinci bendinde geçen tüm ifadeler, şiirle aynı sayfada görselleştirilerek sunulmuştur. Dolayısıyla burada **göstergelerarası** bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Ayrıca 1. Etkinlik’te Çocukluk şiirinde geçen Affan Dede hakkında bir açıklamada bulunularak oyuncakçı dükkânının resmedilmesi de **göstergelerarasılık** boyutunda değerlendirilebilir:

“Bu bahar havası, bu bahçe;

Havuzda su şırıl şırıldır,

Uçurtmam bulutlarda yüce

Zıpızıplarım pırıl pırıldır

Ne güzel dönüyor çemberim

Hiç bitmese horoz şekerim.” (MEB, 2018: 16)

4. Etkinlikte Affan Dede’den Affan Efendi olarak bahsedilmiş ve oyuncakçı dükkânına dair bilgilere yer verilmiştir. Bu şekilde bir kullanım, burada **dolaylı alıntılama** süreciyle gerçekleşen bir metinlerarasılığı söz konusu kılmıştır.

Tablo 2: “Çocukluk” Şiiri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ						TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler				Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)					
1	5		1								
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Bıçimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler					
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm	Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
	1	1									2

4. 1. 1. 3. “Ben Bir Çınar Ağacıydım” Metni

Metinde içöyküsel bir anlatıcı olarak sesini duyuran çınar ağacının, başından geçenleri hem iç hem de dış odaklayım bakış açılarının iç içe geçirildiği bir anlatı yapısı içerisinde aktardığı görülmektedir. Olayların bir çınar ağacı tarafından anlatılıyor olması yönüyle fabl türüne özgü bir üslup sergilendiği görülen bu metinde

kullanılan kavramlar arasında metinlerarası bir nitelik taşıması muhtemel olanlar; “çınar ağacı” ve “ak saçlı” ifadeleridir.

Metinde geçen; “O bıçak yaraları yüzünden **dişlerimi sıkıyordum.**” cümlesi **klişe** sözler dâhilinde değerlendirilebilecek bir deyim barındırmaktadır. Metnin, içeriğiyle uyumlu görsel unsurlar ile desteklendiği görülmektedir ki bu durum **göstergelerarasılık** kapsamında yorumlanabilir. Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünde, geleneksel çocuk oyunlarına ismen anılmak suretiyle yapılmış bir **gönderme** söz konusudur.

Bir bulmaca uygulamasının söz konusu olduğu 1. Etkinlikte, metinde geçen bazı kelimeler ile bu kelimelerin sözlükten alıntılanan anlamlarına yer verildiği görülmektedir. Öğrencilerden istenen, kelimeleri sözlük anlamlarından hareketle bulmacaya yerleştirmeleridir. Dolayısıyla bu etkinliği, metinlerarasılığın **alıntı** ögesi dâhilinde değerlendirmek mümkündür.

3. Etkinlikte, metne uygun olarak doldurulması gereken; “şahıs ve varlık kadrosu”, “yer”, “zaman” ve “olay” kutucuklardan oluşturulmuş bir hikâyeye haritası söz konusudur. Bu etkinlik, hikâyeye ile hikâyeye unsurları arasındaki dönüşümsel etkileşimler ve hikâyede anlatılan olayın aktarımı esnasında kullanılacak olan özetleyici ifadeler dolayısıyla kuramın **kipsel dönüşüm** ve **indirgeme** ögeleri içerisinde değerlendirilebilir.

6. Etkinlikte öğrencilerden, *Ben Bir Çınar Ağacıydım* isimli metinde yer alan gerçek ve hayal ürünü olaylara örnekler vermeleri istenmektedir. Bu örneklerin; “Gerçek Olaylar” ve “Hayal Ürünü Olaylar” başlıkları altında verilmiş olan ilgili kutucuklara yazılması istenmektedir ki bu durum, işlenen metne dair istenen örneklerin ilgili kısımlara yazılması sürecinde gerçekleşmesi muhtemel kipsel dönüşümleri gündeme getirmektedir. Dolayısıyla bu etkinlik, metinlerarasılığın **kipsel dönüşümler** ögesi kapsamında değerlendirilmeye uygundur.

Sözcükte anlam konusu üzerine yapılmış bir etkinlik olarak karşımıza çıkan 7. Etkinlikte, her birinin içerisinde, metinden doğrudan **alıntılı** olduğu görülen, bir cümlenin yer aldığı dört ifade söz konusudur. Öğrencilerden istenense bu ifadelerin

başında yer alan ilgili kısımlara ifadelerde verilen bilgiler doğruysa (D), yanlışsa (Y) yazmalarıdır.

11. Etkinlikte ise “Çocuk” temasının ilk metni olan *Oyuncak* metninin özeti verilmiş ve öğrencilerden, verilen bu metni örnek alarak *Ben Bir Çınar Ağacıydım* metninin özetini yazmaları istenmiştir. Özet, son derece yaygın olan bir dönüşüm yöntemidir ve bir metnin izleksel olarak anlamlı hiçbir bölümünü çıkarmadan, onu daha kısa ve özlü bir biçime indirgeyerek yeniden yazılmasını gerektirdiği için, alt metin ile özeti arasında **indirgeme** ilişkisi söz konusudur.

12. Etkinlikte öğrencilerden, giriş bölümü verilen bir hikâyeyi tamamlamaları istenmektedir ki hikâye tamamlama uygulamaları, kuramın **genişletme** ögesi kapsamında değerlendirilmektedir.

Tablo 3: “Ben Bir Çınar Ağacıydım” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ		
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler		
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)
2	1					
DiĞER İLİŞKİLER						
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü						
Biçimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme
					Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm
Klişe/Basmakalıp Sözler						
Anlatı İçinde Anlatı						
Göstergelerarası İlişkiler						

				2	2	1			1		1
--	--	--	--	---	---	---	--	--	---	--	---

4. 1. 2. “Millî Mücadele ve Atatürk” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

4. 1. 2. 1. “Bilmeyen Var Mı?” Metni

Düzyazı şeklinde oluşturulan bu metinde öğretmeni tarafından İstiklâl Marşı'nı ezberlemekle ödevlendirilen Ali isimli öğrencinin ailesi ve çevresi üzerinden, insanların İstiklâl Marşı ile ilgili tutumları ele alınmak istenmiştir. Metinde İstiklâl Marşı'nın kıta ve dize sayısına ilişkin bir **gönderme** mevcuttur.

Yazar, metinde içöyküsel bir anlatıcının sesini kullanmış, ancak olaylara dış odaklayım bakış açısı ile yaklaşmıştır. Metin diyaloglar şeklinde ilerletilmiş gibi gözükse de asıl anlatıcı Ali'dir ve Ali'nin iç sesini kullanarak yaptığı yorumlar ön plândadır.

Diyaloglar içerisine, İstiklal Marşı'nın üç, dört, beş, altı ve yedinci kıtalarının serpiştirilmiş olması İstiklâl Marşı ile bu metin arasında **alıntı** ilişkisine dayalı bir metinlerarasılığı söz konusu kılmıştır. Alıntılanan bu kıtalar daha koyu yazılarak öğrencilerin alıntıları fark edebilmesi sağlanmıştır. Bu alıntıların bir kıtadan birkaç dize ile sınırlı kalmamış olması ayrıca metinde kısmî bir şekilde de olsa **anlatı içinde anlatı** olarak adlandırılan bir metinlerarası ilişkisinin var olduğunu göstermektedir.

Metinde yer verilen kıtalara ait dizeleri de metinlerarasılık açısından incelemek, metnin anlamlandırılmasında ve metne ilişkin soruların cevaplandırılmasında daha olumlu sonuçlar verecektir.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;

Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Mısralarda geçen ‘hür olma’ anlayışı, bu marşın yazıldığı yıllarda pek çok aydın ve sanatçı tarafından benimsenmiş; *Vatan Yahut Silistre*, *Halime Kaptan*, *Domaniç Dağlarının Yolcusu*, *Yalnız Efe*, *Yer Altında Bir Şehir* gibi birçok esere de konu olmuştur. Dolayısıyla, hür olma kavramının vatan sevgisiyle birleşen toplumsal değeri, onu işleyen eserlerin birbirleriyle metinlerarası ilişki sergilemelerine yol açmaktadır. Bu metinlerden biri olarak, İstiklâl Marşı’nda geçen “Ben ezelden beridir hür yaşadım” ifadesi, Türklerin hürriyet düşkünü fitratlarını sıklıkla vurgulayan Orhun Abideleri’ne yapılmış bir **anıştırmadır**. “Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!” ifadesinde de bugüne dek hiçbir devirde devletsiz bulunmamış olan Türk milletinin şanlı tarihine yapılmış bir **gönderme** söz konusudur (Koçyiğit, 2014: 224). Marşın üçüncü kıtasının son iki dizesi bir bütün olarak ele alındığında, tarihte ordu-millet anlayışını benimseyerek yetişmiş bir toplumun esarete karşı hep birlikte verdiği haklı mücadelelerdeki coşkunu ve hırçın tavrı gözler önüne serilmiştir. Sel gibi taşma, bentleri aşma, dağları yırtma derecesinde kuvvetli olan bu hür olma isteğini dile getiren şair, “Yırtarım dağları” şeklinde kullandığı bu ifadesiyle de Ergenekon Destanı’na **anıştırma** yapmıştır.

Garb'ın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar;

Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.

Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,

“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?

Dördüncü kıtanın ilk dizesinde şairin kinayeli bir anlatım kullandığı görülmektedir. Şöyle ki, ‘çelik zırhlı duvar’ ifadesiyle, Garp şeklinde söz edilerek **gönderme** yapılan Batılı devletlerin, savaş yıllarında ülkemizin sınırlarına sıra sıra yerleştirdiği zırhlı savaş gemilerinin hep birlikte oluşturdukları o görüntü zihinde canlanmaktadır. Ancak, şairin bu kullanımı ile ülkemize kast eden düşmanların bu amaç uğrunda güçlerini birleştirerek ülkemize karşı oluşturdukları şer birliğini vurgulamak istemiş olması da muhtemeldir.

Şair, ikinci ve üçüncü dizelerde iman kelimesini kullanarak İslâm dinine **gönderme** yapmıştır. Çünkü iman, İslâm dininin esaslarına inanmaktır. Bu inanç,

tam bir bağıllık ve teslimiyeti gerektirir. Dolayısıyla bu dizede “iman dolu bir göğüs” ifadesi, böyle bir bağıllık ve teslimiyet içerisinde vatanın kurtuluşuna hizmet etmek, kendi canı pahasına serhaddini (vatan sınırını) savunmak anlamını içermektedir. Şairin, göğüste Allah inancıyla, O’nun varlığı hissedilerek girilen bir mücadelenin galibiyetle sonuçlanacağına olan inancı tamdır. Dolayısıyla, elinden gelen mücadeleyi verip takdiri Allah’a bırakan bir kişi için, korkuya yer yoktur. Bu durumla ilgili olarak Bakara Sûresi’nin 25, 62, 82 ve 277. ayetlerinde; iman edip salih amel işleyenlerin ahrette cennet ile mükâfatlandırılacaklarına ilişkin ayetler söz konusudur ve şair bu dizelerde, ahiret inancının dünyalık korkuları sileceği mesajını vererek bu ayetlere **anıştırma** yapmıştır.

Şair bu kıtanın son dizesinde ‘medeniyet’ ifadesini kullanmıştır. Bu ifade, taşıdığı mana itibariyle; bir toplumun sahip olduğu düşünce, sanat, bilim ve teknoloji gibi maddî manevî varlıklarının tamamını belirten bir kullanıma sahiptir. Tanzimat dönemiyle birlikte, bazı kesimlerce, medeniyet açısından daha üstün oldukları kabul edilen Batılı devletlere karşı duyulan özentî, Osmanlı’da batılılaşma hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öğrenim amaçlı olarak veya çeşitli sebeplerle Avrupa’ya giden bazı Osmanlı aydınları, Avrupa’yı daha yakından tanıma fırsatı bulmuş ve Avrupa’nın bilim ve teknolojiye olan güveninin bir göstergesi olan pozitivist düşünce akımlarını benimseyerek ülkeye dönmüşlerdir. Avrupa karşısında teknoloji ve siyasal sistemler alanında geri kalmış olmanın ezikliğini yaşayan aydınlar, bu olumsuz durumu giderme gayretine girişmişlerdir. Ancak, bu kültürün yeterince incelenmeden ve eleştirilip sorgulanmadan benimsenen yöntem ve düşünceleri, taklide dayalı bir batılılaşma anlayışıyla sınırlı kalmıştır (Demirtaş, 2007: 407). Dolayısıyla bu dizede şair, kurtuluşu Batı’da görerek onu medeniyet olarak nitelendiren özentilere **gönderme** yapmış ve Batı’yı ‘tek dişi kalmış canavar’ yakıştırmalarıyla yermiştir.

Ayrıca, dizelerde geçen ‘ulumak’, ‘boğmak’ ve ‘canavar’ kelimeleri arasındaki uyum dikkat çekicidir. Yazar bu kelimelerle, ülkemizi istilâ etmeye çalışan Batılı devletlerin Müslümanlara karşı gösterdikleri vahşi, zalim ve saldırgan tavırları canavarlık olarak nitelendirmiş ve saldırı esnasında çıkardıkları silâh vs.

seslerini de hayvan ulumasına benzetmiştir. Dolayısıyla burada da Batı'nın o yıllarda Müslümanlar üzerindeki zulümlerine **anıştırma** yapılmıştır.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Dördüncü kıtanın üçüncü dizesinde geçen vaat kavramı ile şair, Bakara Sûresi'nin 214. ayetine **gönderme** yapmıştır. Bu ayet şu şekildedir:

“Yoksa sizden önce gelip-geçenlerin hali başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle bir yoksulluk, öyle dayanılmaz bir zorluk çattı ve öylesine sarsıldılar ki, sonunda elçi, beraberindeki mü'minlerle; "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyordu. Dikkat edin. Şüphesiz Allah'ın yardımı pek yakındır.”

Ayrıca, insanlara güven telkin edici bir yönü de olan vaat kavramı şair tarafından, Müslümanların Uhud ve Hendek savaşları ile Medine'ye hicrette yaşadıkları zorluklara yönelik bir hatırlatma yapmak amaçlı olarak kullanılan bir **anıştırma** niteliğine de sahiptir. Öyle ki, o zamanlar işkenceye tabi tutulan sahabelerden bazıları “Neden bizim için dua edip yardım dilemiyorsunuz?” diyerek Hz. Peygamber'den dua istediklerinde O; “Sizden öncekiler testereyle biçilerek iki parçaya bölünüyor, vücutları demir taraklarla taranarak etleri kemiklerinden ayrılıyordu. Bu işkenceler bile onları dinlerinden döndüremiyordu. Allah'a yemin ederim ki, bu iş mutlaka başarıyla sonuçlanacaktır. ... Lâkin siz acele ediyorsunuz.” (Buhârî, “İkrah”, 1; Ahmed b. Hanbel, V, 109'dan akt. Yağcı, 2017: 9) buyurarak sahabeleri teskin etmiş ve güven duygularını tazelemiştir.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
 Şüheda fişkırarak toprağı sıksan, şüheda!
 Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda,
 Etnesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Altı ve yedinci kıtalar birlikte ele alındığında, şairin Tevbe Sûresi'nin 111. âyetine, **gönderme** yaptığı görülür:

“Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da yer almış gerçek bir vaadidir. Kim Allah'tan daha fazla sözüne bağlı olabilir! O halde yaptığınız bu alışverişten ötürü sevinin. İşte büyük bahtiyarlık da budur.”

Müslümanlar, inandıkları hak yolu uğruna, sahip oldukları en değerli şeylerini, canlarını, feda ederek şehit olurlar. En değerli şeyini feda eden şehit, hiç kuşkusuz en kıymetli şey olan cennete ve Rabb'ine kavuşmaktadır. Dolayısıyla Müslümanlar cennet için can verirler. Şairin cennet vatan benzetmesi yapmasının sebebi budur.

Bilmeyen Var Mı? metni göstergelerarasılık açısından ele alındığında, metne ilişkin görsellerin metinle bütünleşik bir kullanım içerisinde sunulduğu göze çarpmaktadır. Görsel unsurlar ile metin parçalarının sıraları karıştırılarak bir bütün hâline getirilmiş ve görseller tam sayfaya taşırılarak yerleştirilmiştir. Görsellerin bu şekilde kullanımı metne ‘neredeyse sessiz resimli kitaplar’ olarak anılan çocuk kitaplarının görsel anlatılı görünümünü kazandırmıştır. Görsellerin metnin okunuşunda belirleyici bir etkiye sahip olduğu aşikârdır. Dolayısıyla bu metin ile görselleri arasında **göstergelerarası** bir ilişki söz konusudur.

Yazarın metinde sosyolojik bir kurum olarak Türk aile yapısına **gönderme** yaptığı görülmektedir. Örgü yapan babaanne, mutfakta yemek hazırlayan anne, musluğu tamir eden baba, verilen görselden anlaşıldığı kadarıyla hat sanatı ile meşgul olan bir dede, kendi odasında vakit geçiren bir abla ve henüz beşikte küçük bir kız kardeş ile aynı evde yaşayan Ali'nin sahip olduğu bu aile ile yazar,

okuyucuya günümüzün modern ve geniş aile tabirine uygun **klişe** bir görünüm sunmuştur.

Metinde, daha önceden duyulmuş izlenimi veriyor olmaları dolayısıyla **klişe** olarak ele alınması gereken bazı ifadeler vardır ve bu ifadelerin geçtiği cümleler şu şekildedir:

“Aliciğim **neyin var?**”

“**Söylemesi kolay, hadi oku da göreyim.**”

“**Olacak iş değil.**”

“**Hayırdır yavrum?**”

“Elbette evladım, **ne var bunda?**”

“Omuzlarım **yer çekimine yenik düşmüş**, doğru dedemin yanına vardım.”

“**Vay be dede! Yıktın beni!** Sen de mi?”

“**Haydi buyurun. Ne yani**, herkes mi biliyor İstiklâl Marşı’nın tüm kıtalarını?”

“Sana **kolay gelsin** baba.”

“Herkesi **aldı bir gülme.**”

Metinde geçen yer çekimi ifadesi coğrafi bir terimdir. Yazar bu terimi kullanarak metinde disiplinlerarası bir görünüm sergilemiş ve coğrafya bilimine yönelik bir **göndermede** bulunmuştur.

Son olarak, metinde yer alan **klişe** unsurlardan bir diğeri olan deyimlerin geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“Bir değil, iki değil, **dile kolay** tam 10 kıta!”

“**Yüzünden düşen bin parça**, diye seslendi bakkalımız Salim Amca.”

“**Göz açıp kapayıncaya kadar** on kıta şiiri **sular seller gibi** okudu.”

“Ah Salim Amca, nasıl da **tıkır tıkır** okudun öyle!”

“Ne de olsa ferah yer, belki **zihnim açılır.**”

“Annem şak diye **yapıştırdı cevabı.**”

“Bakın bu sefer kim **koştı imdadıma.**”

“Hangi çılgın bana **zincir vuracakmış?**”

“Solonu hızla **terk edip** mutfağa doğru **yol aldım.**”

“Pes diyorum!”

“Amma da **hava attınız** canım!”

Bilmeyen Var Mı? metninin 3. Etkinliğinin 7. maddesinde, Mehmet Akif Ersoy’un; “Allah bu millete bir daha İstiklal Marşı yazdırmasın!” sözüne yer verilmiş olması **doğrudan alıntı** şeklinde kurulan bir metinlerarasılığı getirmiştir.

Metnin 6. Etkinliğinde, öğrencilere bir hikâye haritası verilmiş ve bu haritanın metne uygun olarak doldurulması istenmiştir. *Bilmeyen Var Mı?* metni düzyazı ile oluşturulmuş bir metindir. Etkinlikte, metne dair kişiler, yer, olay, zaman gibi anlatı unsurlarının hikâye haritası yapılanışı içerisine sokulmak istenmesi metni **kipsel bir dönüşüme** tabi tutmaktadır.

10. Etkinlikte, öğrencilerden hikâyenin devamını yazmaları istenmiştir ve bu uygulama ile de **genişletme** kapsamında değerlendirilecek bir metinlerarası ilişki görülmektedir.

Tablo 4 : “Bilmeyen Var Mı?” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ		
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler		
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anırtırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)
2	9		5			
DİĞER İLİŞKİLER						
Ana Metnin Ciddi Düzendeki Dönüşümü				Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası İlişkiler
Biçimsel Dönüşümler			İzlekse/Anlamsal Dönüşümler			

Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
				1		1			27	1	1

4. 1. 2. 2. “Mustafa Kemal’in Kağnısı” Şiiri

Türk edebiyatında destan şiirinin temsilcisi konumundaki şair Fazıl Hüsni Dağlarca’ya ait olan bu şiir onun Kurtuluş Savaşı’nı destan formunda kaleme aldığı *Bağımsızlık Savaşı* serisindeki şiirlerinden bir tanesidir (Uluçay, 2014: 1023).

Asker bir babanın oğlu olması, Harp Okulu’nda öğrenim görmesi ve orduda on beş yıl hizmet yapmış olması dolayısıyla asker kökenli bir şair olarak karşımıza çıkan Dağlarca’nın, Türk ulusunun verdiği ölüm kalım mücadelesini dile getirdiği bu şiirinde, askerî kimliğinin yansımalarını bulmak mümkündür. Öyle ki, şairin şiirde kullandığı imgeler vasıtasıyla zihinde yarattığı görüntünün karşılığı olan Anadolu coğrafyasının ve cepheye mermi taşıyan Anadolu kadınının betimlenişindeki gerçekçilik, onun bu kimliğinin şairliğine yansıyan etkilerini göstermektedir. Cepheye ilişkin imgeleriyle yiğitlik, cesaret, kahramanlık gibi olgulara da temasta bulunan şairin, okurda bir tarih bilinci oluşturmak arzusunda olduğu açıktır ve bu şiirde, yaşanan olağanüstü olayları ve ortaya çıkan olağanüstü kahramanlarıyla Türk tarihinde büyük bir öneme sahip olan, Kurtuluş Savaşı’na **göndermede** bulunduğu görülmektedir.

Şair, şiirin başlığından da anlaşılacağı üzere, Kurtuluş Savaşı’nın temel öznesi konumuna Mustafa Kemal’i koymuş ve tarihi bir şahsiyet olarak ismini anmak suretiyle ona **gönderme** yapmıştır. Yardımcı özne konumunda ise, fedakâr Anadolu insanını temsil eden ve millî mücadelenin gerçek kadın kahramanlarından birisi olarak **gönderim**de bulunulan ‘Elif’ vardır.

Şairin şiirde kullandığı; “toprak”, “gök”, “ana”, “kara”, “al”, “iri”, “ulu”, “yüce”, “yol”, “düşman”, “öl-” gibi kelimeler, destan türünde sıklıkla karşılaşılan kelimelerdir. Belirtildiği üzere, destan formunda şiirler yazmayı seven ve “Yurdumuz büyük bir yapıtsa, destanlarımız o büyük yapıtın geleceğini, gelecek kuşakların eline veren büyük imge kurgularıdır.” (akt. Uluçay, 2014: 1025) sözüyle destanlara olan ilgisini açıkça ortaya koyan Fazıl Hüsnu Dağlarca'nın söz konusu şiirde kullandığı destansı üslubunu, metinlerarası ilişkilerden **öykünme** başlığı altında değerlendirmek doğru bir karar olacaktır. Ancak, şairin gerçek birer tarihi kimliğe sahip olan kişileri şiirinde kullanmış olmasının bu şiiri destandan ayıran bir özellik olduğunu da belirtmek gerekir.

Şiirde öyküleyici bir tavır takındığı görülen şair, kendisini adeta dışöyküsel bir gözlemci konumuna sokmuştur ve bu gözlemin odak noktasında, cepheye mermi taşıyan Türk kadını Elif vardır. Şiirin içerisinde bir olay akışı söz konusudur. Baştan sona hızlı ve gerçekçi bir biçimde ilerleyen bu olay akışında iç ve dış odaklayım bakış açıları iç içe geçmiş durumdadır ve şair, ele aldığı olayın, kendisinde yarattığı duygu atmosferini okura aktarma gayesi içerisinde. Dolayısıyla şair için sanat kaygısı değil, aktarmaya çalıştığı olayın kendisi ön plândadır ki verilen şiirin doğrudan fiil türünde bir sözcükle, yani “yed-” eylemiyle, başlıyor olması da bu izlenimi destekler niteliktedir.

Şairin millî mücadele dönemini temsil eden bir fotoğraf gerçekliği içerisinde okura sunduğu Elif karakteri; o dönemin yoksul, fedakâr, cesur ve vatanperver Anadolu insanını şiirin arka plânında hissettirmekte ve şairin ulusal direnişi kavrayışını da gözler önüne sermektedir. Bu direnişte millî mücadelenin kahramanlarına eşlik eden kağnılar ve dolayısıyla da öküzler, savaşın kazanılmasında işlevsel bir güç olarak yer almaktadır. Elif'in öküzleriyle kardeş gibi olmasının, onlar yiyip içmeden içinin rahat etmemesinin altında yatan sebeplerden biri de budur. Ayrıca, yeme içme önceliğinin öküzlere verilmiş olmasıyla, savaş döneminde yiyecek içecek temininde yaşanan güçlüklerle de vurgu yapılmıştır ve bu durum, o dönemin ekonomik sıkıntılarına **gönderme** niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte, şiirde halk arasında büyükbaş hayvanlara verilen Kocabaş, Sarıkız isimleriyle anılan

bu öküzlere durumlarındaki yaşlılık, zayıflık, yarı yolda kalmak gibi olumsuzluklar, verilen mücadelenin çetinliğini temsil eden olgular olarak göze çarpmaktadır.

Her birinde altışar mısranın yer aldığı toplam yedi bölümden oluşan *Mustafa Kemal'in Kağnısı* şiirinde muhtemelen şairin olay akışını ön plânda tutma gayesi içerisinde olmasından kaynaklanan şekilsel bir serbestlik hâkimdir. Mısralar arasında kafiye örgüsü yoktur. Ancak şair mısra sonlarında kullandığı kelimelerin birbirleriyle sessel açıdan uyumsuz bir dizilim sergilemiş olmalarından kaynaklanan ritmik olumsuzluğu gidermek için ikileme ve tekrarlardan yararlanmış ve şiirin iç ses uyumunu başarılı bir şekilde sağlamıştır. Hatta şiirde Dağlarca'nın kendi ürettiği ikilemeler de mevcuttur. Şiirin ilk bölümünün üçüncü dizesinde geçen “elif elif” ikilemesi bunlardan bir tanesidir. Şair bu ikilemeyi onunla aynı dizide yer alan ‘uzuyordu’ ve ‘inceliyordu’ ifadeleriyle birlikte kullanarak, Arap alfabesindeki elif harfinin uzun ve ince şekil yapısına **gönderme**de bulunmuştur.

Fazıl Hüsni Dağlarca, Türkçe tutkunu bir şairdir ve sanat hayatının çoğunda anlatmak istediği her şeyi Türkçe kelimelerle ifade etmek gayretinde olmuştur (Yelok, 2009: 351'den akt. Uluçay, 2014: 1025). Dolayısıyla bu şiirde de zihnindeki imgeleri etkileyici bir biçimde aktarabilmek için Türkçenin ifade imkânlarının gücünden yararlanmış ve anlatımına bu dilin söz dizimi olanaklarıyla yön vermiştir. Verilen şiirde, kağnı gıcırtiları ile dağın ardındaki cephelerde yaşanan ölüm acılarını bağdaştıran şairin, kullandığı kelimelere bu şekilde farklı duygular yükleyip alışlagelmiş bağdaştırmaların dışına çıkarak onları kendine özgü bir kavramlaştırmaya tabi tuttuğu görülmektedir. Şair kelimelere yüklediği bu farklı duygusal değerlerle, savaşın millî mücadele dönemi halkı üzerindeki sosyolojik etkilerini gözler önüne sermekte oldukça başarılıdır. Ayrıca şairin bu etkileri kahraman Türk kadını Elif üzerinden ele almış olması, Rıfat Ilgaz'ın millî mücadele döneminin bir başka kadın kahramanı olan Halime Kaptan'ı konu edinen “Halime Kaptan” isimli eserini zihnimize çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla, vatani için canını ortaya koyarak orduya yiyecek, kıyafet, mermi gibi ihtiyaçları ulaştırmaya çalışan fedakâr Türk kadını konu edinen bu gibi eserlere Elif örneği üzerinden **anıştırma** yapılmış olması da muhtemel bir durumdur. Bu eserlerden biri olan Halime Kaptan'a kısaca değinerek millî mücadelede kadın kahramanların fedakârlıklarına dair

örnekler sunmak, söz konusu şiirde verilmek istenen mesajın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Eli silâh tutan bütün erkeklerin cepheye gönderildiği Kurtuluş Savaşı yıllarında, erkek kılığına girerek İnebolu'ya cephane taşıyan Halime Kaptan, Rıfat Ilgaz'ın aynı adı taşıyan romanında geçen, millî mücadelenin fedakâr kadın kahramanlarından bir tanesidir. Karadeniz'in hırçın dalgalarıyla ve korsanlarla mücadele etmek zorunda kalsa da cesareti, zekâsı ve ümidini asla yitirmeyen kararlı duruşuyla bu zorlukların üstesinden gelerek cephanesini orduya ulaştırmayı başarmıştır. Tıpkı verilen şiirde öküzlere bir tanesi ölünce, yarı yolda kalmaktansa, onun yerine kendisi koşan Elif gibi, ölümün her an nereden geleceğinin belirsiz olduğu o anda dahi mücadelesinden asla vazgeçmeyen fedakâr Türk kadınları, vatanın bağımsızlığının sağlanmasında önemli roller üstlenmişlerdir ve şanlı tarihimizin birer parçası olarak yerlerini almışlardır.

Şiirde metinlerarasılık adı altında değerlendirilebilecek diğer unsurlar ise, şairin muhtemelen 'Türkçe kelimeler kullanmak suretiyle Türkçenin söz varlığını zenginleştirmek' konusundaki titizliğinden kaynaklı olarak şiirinde yer verdiğini düşündüğümüz, Eski Anadolu ağız özelliklerine dair söylemler, yöresel sözcükler, vermek istediği duyguyu yeterince ifade edebilmek amacıyla ufak değişimlere tabi tuttuğu deyimler ve bugün yaşayan Türkiye Türkçesi ağızlarından kelimelerdir. Ayrıca konuşma diline ait ifadelerin varlığı da dikkat çekmektedir ki bu durum, şairin duygularını okura aktarmadaki doğallık ve içtenliğinin de bir göstergesidir. Bununla birlikte şairin, içerisinde millî mücadele dönemindeki Anadolu coğrafyasının ve Anadolu insanının maddi ve manevi kültürünü de yansıtan canlı bir sahneyi barındıran bu şiiri halk ağzı yansımalarından örneklerle süslemiş olması, onu daha gerçekçi, daha çarpıcı ve daha etkileyici kılmıştır. Dolayısıyla, halk ağzına ait yerel ve geleneksel nitelikler taşıyan ve herkesçe bilinen bir kullanıma sahip olan bu kalıplaşmış söylemleri, metinlerarası ilişkilerin **klişe/basmakalıp sözler** ögesi bağlamında değerlendirmek mümkündür. Anlatımı sıradanlaştırarak daha önce tasarlanmış, duyulmuş, okunmuş izlenimi veren imgeleri oluşturan sözcükleri, sözcük öbeklerini ve konuşma dilinin ağız özelliklerine dair bu söylemleri koyu bir şekilde yazarak belirttiğimiz dizeler şu şekildedir:

“**Yediyordu** Elif kağnısını”
 “**Sankim** elif elif uzuyordu, inceliyordu”
 “Mermi taşırdı öteye, **dağ taş aşardı**”
 “**Nam salmıştı** asker içinde”
 “**Doğrulmuştu yola** önceden önceden”
 “**Kocabaş**, çok ihtiyardı, çok zayıftı”
 “Mahzundu bütün bütün **Sarıkız**, yanı sıra”
 “**Elma elmaydı yanakları, üzüm üzümdü gözleri**”
 “**Kınalı** ellerinden rüzgâr geçerdı, daim”
 “Toprak gülümserdi **çarıklı ayaklarına**”
 “**Nazar mı değdi** göklerden, ne?”
 “**Dah** etti, yok. **Dahha** dedi, gitmez”
 “**Aman Kocabaş**, **ayağını öpeyim** Kocabaş”
 “**Vur beni, öldür beni, koma yollarda beni**”
 “**Koma yollarda beni, kulun köpeğin olayım**”
 “**Bak hele üzerinden ses seda uzaklaşır**”
 “Düşerim gerilere, **iyceden iyceden**”
 “Büyüdü **gözleri, büyüdü yürek kadar**”
 “**Örtüldü gözleri örtüldü hep**”
 “Kocabaşın **yerine koştı** kendini Elifçik”
Yürüdü düşman üstüne, yüceden yüceden”

Metnin ‘Gelecek Derse Hazırlık’ bölümünde öğrencilerden millî mücadelenin kadın kahramanlarıyla ilgili bir araştırma yapmaları, ‘Hazırlık Çalışmaları’ bölümünde de yaptıkları bu araştırmaların sonuçlarını paylaşmaları istenmiştir. Dolayısıyla bu durum öğrencilerin, yaptıkları araştırma ile ulaştıkları metinlerden de faydalanmak suretiyle, şiiri anlamlandırmalarını sağlayarak onların metinlerarası ilişkilendirmeler yapmalarına ortam hazırlamaktadır. Ayrıca ‘Hazırlık Çalışmaları’nın ikinci maddesinde şiirin görselleri ve başlığından hareketle öğrencilerin şiirin konusunu tahmin etmelerinin isteniyor olması da metinlerarasılık kuramının **göstergelerarası ilişkiler** ögesi içerisinde değerlendirilebilir.

Bu şiirde, **göstergelerarasılık** boyutunda ele alınabilecek birkaç unsur daha vardır. Şiir metni ile aynı sayfada yer alan kağıt görseli bu unsurlardan bir tanesidir. Kağıt görselinin hemen altında kağıtla dair kısa bir açıklama mevcuttur ve bu açıklamanın bir kaynaktan **alıntılı** olduğu aşikârdır. Görsel sanat dalına ait bir unsurun sözel verilerle ilişkilendirilmesinden kaynaklanan bir başka **göstergelerarası** unsur da metnin 4. Etkinliğinde karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, etkinlikte öğrencilere Halil Dikmen tarafından 1933'te yapılan “İstiklal Savaşında Mermi Taşıyan Kadınlar” tablosu verilmiş ve öğrencilerden sırasıyla: Tabloda gördüklerini açıklamaları; Atatürk'ün; “Türkiye Cumhuriyeti'nin esas düşüncesi, kadınları değil, erkekleri dahi savaş meydanına götürmemektir. Fakat Türk ulusunun yüksek varlığına, hangi taraftan olursa olsun, ilişildiği zaman, işte o zaman Türk kadınları Türk erkeklerinin bulunduğu yerde hazır ve uyanık ve etkin olacaklardır...” sözü ile bu tablo arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirtmeleri; tabloda ve Mustafa Kemal'in Kağıt şiirinden hareketle Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında kadınların rolünü açıklamaları istenmiştir. Ayrıca, etkinlikte Atatürk'ün millî mücadele sürecinde kadınlar üzerine söylediği bir sözün kullanılmış olması, **doğrudan alıntı** kapsamında değerlendirilmesi gereken bir metinlerarası ilişki örneğidir.

Göstergelerarası bir ilişkinin varlığından söz edebileceğimiz unsurların sonuncusu da Kocabaş'ın ölümü üzerine Elif'in yüz ifadesinin aldığı şekle ilişkin görselin öğrenciler tarafından bulunmasının istendiği 6. Etkinlikte yer almaktadır.

Metnin 5. ve 9. Etkinlikleri incelendiğinde, şiiri biçimsel olarak dönüşüme tabi tutacak uygulamaların yer aldığı görülmektedir. 5. Etkinlikte, öğrencilerden birinin tahtaya kaldırılarak, kendisini şiirde geçen, millî mücadelenin kadın kahramanı Elif'in yerine koymasının ve arkadaşları tarafından bu kahramanın hayatına dair sorulan sorulara Elif gibi cevaplar vermesinin isteniyor olması, şiiri kısmen de olsa dramatik hâle getirmekte ve bu durum metinlerarası ilişkilerin **kipsel dönüşümler** ögesi kapsamına girmektedir. 9. Etkinlikte ise şiirin devamının hikâye şeklinde kurgulanması istenmiştir. Dolayısıyla bu etkinlikte de metinlerarası ilişkilerin **genişletme** ve **düzyazılaştırma** öğeleri söz konusudur.

Tablo 5: “Mustafa Kemal’in Kağnısı” Şiiri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ						TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler				Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansıma	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)					
2	5		1			1					
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Bicimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası İlişkiler	
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm				Edimsel Dönüşüm
	1			1		1			26		3

4. 1. 2. 3. “15 Temmuz” Metni

Deneme türüne özgü bir üslup ile yazılmış bir metin olarak karşımıza çıkan “15 Temmuz”, tarihsel bir gerçekliğe sahip olan kişilere ve olaylara ilişkin göndermeleri ile dikkat çeken bir metindir. Metni içerisinde barındırdığı metinlerarasılık nitelikleri üzerine değerlendirmeye öncelikle; “19 Mayıs 1919”, “Mustafa Kemal” ve “Samsun” ifadeleri kullanılarak **göndermede** bulunan Kurtuluş Savaşı ve milli mücadele yıllarından kısaca bahsederek başlamak doğru olacaktır.

Milli Mücadele; Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptıkları gizli antlaşmalarla Osmanlı topraklarını paylaşan İtilaf devletlerinin, savaş sonunda bu emellerini gerçekleştirecek hukuki bir dayanak oluşturmak için hazırladıkları Mondros Ateşkes Antlaşması'nı Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmelerinin ardından, başlattıkları işgalci hareketlere karşı Türk milletinin askerî, siyasî, toplumsal, ekonomik ve diğer bütün alanlarda varını yoğunu ortaya koyarak verdiği mücadelenin adıdır. Önceleri kişisel veya bölgesel direnişler şeklinde gerçekleştirilen bu mücadele hareketleri, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı 19 Mayıs 1919 tarihi itibarıyla, ulusal bir nitelik kazanmış ve bu tarih, milletin istiklâli için topyekûn bir mücadelenin örgütlenmesinin başlangıcı olarak önem arz etmiştir. Doğu ve Güney cephelerinde kazanılan başarılar ile İnönü Savaşları, Sakarya Meydan Savaşı ve Büyük Taarruz'un gerçekleştiği Batı cephesinde alınan galibiyetlerin de ardından Kurtuluş Savaşı ve millî mücadele başarıyla sonuçlanmış ve Türk ulusu tüm dünyaya, bağımsızlığı uğrunda her şeyini feda edebileceğini birçok kez göstermiştir.

Türk milletinin sahip olduğu bu millî mücadele ruhu, 15 Temmuz gecesi de aynı şekilde hissedilmiş ve verilen metinde yazarın, o gece yaşanan darbe girişimine karşı aynı ruh ile mücadele veren halkı anlatmak için Kurtuluş Savaşı yıllarında kahramanlık gösteren isimlere yönelik **göndermelere** başvurması da kaçınılmaz olmuştur. Öyle ki Maraş'ta düşmana ilk kurşunu sıkan Sütçü İmam ve İzmir'de işgalcilere ilk kurşunu sıkan Hasan Tahsin, 15 Temmuz gecesi darbecilere ilk kurşunu sıkan Ömer Halis Demir ile özdeşleştirilmiş ve metinde isimleri anılmak suretiyle yer almıştır.

İsimleri anılarak **göndermede** bulunan kişiler arasında; Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş, Hacı Bayram-ı Veli, Pir Sultan Abdal ve Koca Sinan da vardır. Anılan bu isimler arasında, çoğunlukla, tasavvuf dünyasının önderleri olarak bilinen önemli düşünürler ve âlimler yer almaktadır ve bu kişiler genel olarak Anadolu'da Türkleşme ve İslâmlaşmanın gerçekleştiği dönemlerde yaşamış olmaları itibarıyla Anadolu'nun Türk ve İslâm yurdu haline gelmesi sürecinde önemli etkenlerden biri olan tasavvufi zümrelere mensup sûfiler, mutasavvıf şairlerdir. Bu şairler; şiirlerinde aşk, sevgi, hoşgörü, birlik alçak gönüllülük, sabır, şükür, kanaat, cömertlik, doğruluk, ilim, irfan gibi tüm insanlığı ilgilendiren konuları, insanların

anlayacağı bir çıplaklıkla işleyerek onlara öncelikle sevgiyi ve hoşgörölü olmayı öğütlemişler ve böylelikle sosyal barışın sağlanmasında da önemli roller üstlenmişlerdir (Özköse, 2003: 249).

Metinde ismi geçen kişilerden Koca Sinan ise, Anadolu'da ve şu an Türkiye sınırları dışında kalan birçok yerde; mescit, medrese, cami, su kemeri, köprü, hamam, kervansaray, çeşme gibi birçok esere hayat vererek yurdumuzun mimari olarak şekillenmesinde payı büyük olan usta bir mimardır.

Metinde kullanılan; "şehadet şerbetini içmek" deyimini, bu deyimini ortaya çıkışı ile ilgili olarak anlatılan şu hikâyeyi çağrıştırmakta ve dolayısıyla bu durum metinlerarası ilişkilerden **anıştırmayı** söz konusu kılmaktadır. Deyimin kökeni Osmanlı dönemine dayanıyor olmakla birlikte, anlatılagelen hikâyeye göre; tıbbi imkânların her yarayı iyileştirmeye yetmediği o zamanlarda, özellikle bir uzvun kopması ölüm anlamını taşımaktadır ve yaralanan askerler eğer tedavi ile kurtarılamayacak durumda ise, doktorlar yaralı hastaya yanlarında taşıdıkları "hekim matarası" denilen bir mataradan şerbet vermektedirler. Ancak bu şerbeti diğer şerbetlerden farklı kılan, içerisinde zenzem suyu olması ve hastaların ölmeden önce ağızları tatlansın diye içirilmesidir. Dolayısıyla o zamanlar bu şerbetten içenler, öleceklerini bu şekilde anlamakta ve o şerbete de şehâdet (ölüm) şerbeti demektedirler. Günümüzde şehit olmak manasına gelen şehâdet şerbeti içmek deyimininin, o zamanki Osmanlı tıp uygulamasına dayandığı, bu hikâyeden anlaşılmaktadır.

Metinlerarasılık kapsamında değerlendirilebilecek bir başka unsur ise, Onat Kutlar'ın *Turgut'a* isimli şiirinin "Ne kadar çok öldük yaşamak için" ifadesinden oluşan son dizesine metinde **alıntılama** yolu ile yer verilmiş olmasıdır.

Metinde; daha önce okunmuş, duyulmuş, kullanılmış, izlenimi yaratan söz öbeklerinin, deyimlerin, varlığı söz konusudur. **Klişe** unsurlar kapsamında değerlendirilmesi gereken bu deyimlerin yer aldığı cümleler aşağıda verilmiştir:

19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Samsun'da başlattığı mücadele ile özgürlüğümüzü **elde ettik**. ... Kurtuluş Savaşı'nda Maraşlı Sütçü

İmam'ı, İzmir'i işgal edenlere ilk **kurşunu sıkın** gazeteci Hasan Tahsin'i çıkararak bereketli bu topraklar, 15 Temmuz gecesi de darbecilere karşı ilk kurşunu sıkın Ömer Halis Demir gibi kahramanları tanıdı. 15 Temmuz'da umutlarımız, hayallerimiz, özgürlüğümüz **elimizden alınmak** istendi. ... Bütün dünya, bir milletin yurduna nasıl **sahip çıktığına** o gece bir kere daha şahit oldu. ... Kimimiz ise kardeşiyle birlikte **şehâdet şerbetini içti**. ...**Ruhları şad olsun.**

Metnin yer aldığı sayfada kullanılan görsel unsurların metnin içeriği ile uyumu dikkat çekmektedir 15 Temmuz 2016 gecesi ile özdeşleşen kahramanların resimleri kullanılarak oluşturulan bu görsel unsurlar, başlık ve içerik ile kurdukları iletişim açısından **göstergelerarasılık** boyutunda değerlendirilebilir.

Metnin 1. Etkinliğinde harfleri karıştırılarak verilen kelimeler ile bu kelimelerin sözlük anlamları mevcuttur ve öğrencilerden bu kelimeleri, sözlük anlamlarından yola çıkarak düzenlemeleri ve eşleştirmeleri istenmektedir. Harfleri karıştırılarak sıralanmış bir şekilde verilen kelimelerin metinden doğrudan alıntılanmış görünüyor olmakla birlikte, bu kelimelerin anlamlarının etkinlikte sözlükten alıntılanarak yer aldığı da aşikârdır. Dolayısıyla bu etkinlik, metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

3. Etkinlikte metinden hareketle cevaplanması gereken sorulardan oluşan maddeler yer almaktadır. 4. ve 5. madde, metinden doğrudan alıntılanan “*Ne çok öldük yaşamak için.*” ve “*Gecenin karanlığının ardında güneşli bir gün gizlidir.*” ifadelerine yer verilerek öğrencilere bu ifadelerden ne anladıklarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Soruların metinden **alıntılanan** ifadeler üzerine kurulu olması da bu etkinliğin metinlerarasılık kapsamında değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır.

5. Etkinliğin a maddesinde, bir Türk bayrağı görseli verilerek öğrencilerden, bayrak etrafında yer alan noktalı bölümlere, bayrağın kendilerinde yarattığı zihinsel çağrışımlar olarak akıllarına gelen kelime ve kavramları yazmaları istenmiştir. Bu etkinlik, görsel bir unsurdan hareketle çağrıştırılan sözel unsurların tespit edilmesine yönelik bir etkinlik olması dolayısıyla metinlerarasılığın **göstergelerarasılık** ögesi kapsamına dâhil edilmelidir. Aynı etkinliğin b maddesinde ise, Türk bayrağının öğrenciler üzerinde meydana getirdiği bu çağrışımlardan yola çıkılarak öğrencilere

bağımsızlık konulu bir konuşma yaptırılmak isteniyor olması, dağınık bir şekilde yazılan zihinsel çağrışımlardan oluşan kelime ve kavramların önce muhtemelen yazılı bir konuşma metnine aktarılması itibariyle **düzyazılaştırma** kapsamında değerlendirilebilir.

6. Etkinlikte, metinde ismi anılmak suretiyle göndermede bulunan; Yunus Emre, Mevlânâ, Hacı Bektaş Veli ve Pir Sultan Abdal gibi şairlerin şu sözlerinden: “Bir olalım, iri olalım, diri olalım.”, “ Gelin tanış olalım. İşi kolay tutalım. Sevelim sevilelim. Dünya kimseye kalmaz.”, “Sevgide güneş gibi ol. Dostluk ve kardeşlikte akarsu gibi ol.”, Âlem çiçek olsa arı ben olsam, dost dilinden tatlı bal bulamadım.” **alıntılar** yapılmıştır. Bu etkinliğin c maddesinde ise öğrencilerden, şairlerin bu sözlerinden hareketle bir şiir metni yazmaları istenmektedir ve dolayısıyla da bu madde metinlerarası ilişkilerin **koşuklaştırma** ögesi kapsamında değerlendirilebilir.

7. Etkinlikte öğrencilerden yurt dışında yaşayan ve Türkçe bilen birine 15 Temmuz'da yaşadıklarını anlatan bir elektronik posta yazmaları istenmiştir. Ancak, öğrencilerin yazacakları bu elektronik postada, 6. Etkinlikte yer alan özdeyişlerden en az birini kullanmaları gerektiği de belirtilmiştir ki bu durum, metinlerarasılığın **alıntı** ögesi kapsamına girmektedir.

Tablo 6: “15 Temmuz” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ		
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler		
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)
9	10		1			
DİĞER İLİŞKİLER						
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü				Klişe/Basmakalı P Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası İlişkiler
Biçimsel Dönüşümler			İzlekse/Anlamsal			

							Dönüşümler				
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
	1	1							6		2

4. 1. 3. “Erdemler” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

4. 1. 3. 1. “Güvercin” Metni

Dış öyküsel bir anlatıcının sesinden sıfır odaklayım bakış açısıyla kaleme alındığı görülen bu metin Hint kültürü ile yetişmiş bir yazar olan Beydeba'nın *Kelile ve Dimne* isimli eserindeki hayvan öykülerinden bir tanesidir. *Kelile ve Dimne* çeviri bir eserdir. Dolayısıyla *Güvercin* isimli bu metin de kuramın, öncelikle, **çeviri** ögesi dâhilinde değerlendirilmelidir.

Tür açısından “fabl” olarak isimlendirilen bu hayvan öyküleri sosyal temalı, alegorik öykülerdir. Kahramanları oluşturan hayvanlardan her biri bir insan karakterini temsil etmektedir ve hikâyelerde, gerçek hayatın yansıtılarak insanlara öğütlerde bulunulması durumu söz konusudur ki bu yolla, insana kendisini dışarıdan gözlemlene fırsatı sunulmaktadır.

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, hayvan masalları ile ahlâk ve ibret dersi vermek doğu kültüründe oldukça yaygın bir terbiye yöntemidir. Hatta fablın kökenine ilişkin şu veri hayli dikkat çekicidir: Söylenene göre, Hindistan'da öldükten sonra hayvan olarak doğma inancı vardır. Şöyle ki; her insanın öldükten sonra karakteri ile ilgili bir hayvana dönüşeceği ve dünyaya bu şekilde geri döneceğine inanılmaktadır. Bazı araştırmacılara göre ilk fabl yazarı olarak bilinen Beydeba'nın Hint kültüründen gelmesi, fablın ortaya çıkışının bu inanca bağlanmasını kuvvetlendirmektedir (Boyacıoğlu ve Erdağ, 2013: 331).

Kelile ve Dimne'nin konu itibariyle bir ahlâk ve siyaset kitabı olduğu, Beydeba'nın bu eser içerisinde yer alan hayvan öyküleri aracılığıyla hükümdara, devlet yöneticilerine ve devlet idaresine gerekli olan bilgileri öğretmeyi amaçladığı ve aynı zamanda ahlâklı, adil, akıllı ve güçlü bir birey olmanın yollarını gösterdiği bilinmektedir. Dolayısıyla, insanlığa yol gösterici bir yönü de bulunan bu hikâyelerde aklın önemi, güçlü olmanın ve güçlü kalmanın yolları, dostluk, arkadaşlık yardımlaşma, birlik ve beraberliğin önemi vurgulanmaktadır.

Yazarın önemini vurguladığı bu temalar içerisinde dostluk, arkadaşlık, birlik ve beraberlik temaları kapsamında yer alan *Güvercin* metninde olaylar, Hindistan'daki büyük bir ormanda yaşayan karganın, güvercinlere tuzak hazırlayan bir avcuyu uzaktan izlemesi ile başlamaktadır. Avcı, yere bir ağ sererek üzerine yem atmış ve bu yemleri yemeye gelen güvercinler ağa yakalanmıştır. Güvercinlerin ağdan kurtulmak için çırpınmaya başlamaları üzerine başkanları, hep birlikte hareket ederlerse kurtulabilecekleri fikrini ortaya atmış ve güvercinler onun sözünü dinleyerek hep birlikte kanat çırpmışlardır. Bu sayede ağı havalandırıp uçmayı başaran güvercinleri avcı da yerden takip etmeye başlayınca, şehre doğru uçarak izlerini kaybettirmiş ve başkan güvercinin arkadaşı olan farenin yanına konmuşlardır. Başkan güvercin, fareden ağları kemirip kendilerini kurtarmasını istemiş ve farenin ilk önce onu kurtarmaya çalıştığını görünce de ona önce arkadaşlarını, en son kendisini kurtarmasını söylemiştir. Nihayet hep birlikte kurtulmuşlardır.

Fabln ders kitabında yer alan kısmının özeti yukarıdaki şekildedir. Ancak, hikâyenin devamında güvercinlerin yaşadıkları olayı izleyen karganın fare ile muhabbete girmesi, dost olmaları ve sonrasında kaplumbağanın yanına gitmeleri şeklinde gelişen olaylar mevcuttur. Dolayısıyla verilen metni kuramın **indirgeme** ögesi kapsamında ele almak mümkündür.

Fabln en önemli yönü, eğitsel iletilere sahip olan hayvan hikâyelerinden ders çıkarmaya yönelik metinler oluştur ve *Güvercin* isimli bu metin verdiği mesajlar açısından ele alındığında şu iletilere sahip olduğu görülmektedir: Başarıya ulaşmak için birlikte hareket etmek, olası tehlikelere karşı akıllı ve tedbirli olmak, gücünün

sınırlarını zorlayarak başarıya motive olmak ve kendisine yapılan iyilik karşılığında teşekkür etmek.

Metinde söz konusu bu iletilerin hayali sözler ve sembolik unsurlar aracılığıyla verilmiş olması, muhatabın seviyesinin göz önünde bulundurulduğunda da bir göstergesidir. İnsanların kapasitelerine ve anlayış seviyelerine uygun bir anlatım tarzını ilke edinen İslâm dinine yönelik olarak yazdığı eserler ile ün salan Mevlâna'nın, Mesnevî isimli eseriyle bu metin arasında; ahlâki mesaj kaygısı ve hayvanlar ile öyküleme şeklindeki yazın tekniği bakımından metinlerarası ilişkilerin var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Mesnevî, eserlerinde İslâm dininin emrettiği güzel ahlâki öğütleyen Mevlâna'nın kısa hikâyeler, Kuran-ı Kerim'den âyetler ve hadislerden oluşan başyapıtıdır. Eserde yer alan kısa hikâyeler, kıssadan hisse tarzında ve düz yazı şeklinde verilmiştir. Bu hikâyelerde hayvanlar âlemi, insanları temsilen bulunmaktadır (Boyacıoğlu ve Erdağ, 2013: 334).

Mevlâna'nın *Mesnevî*'sinde yer alan bazı hikâyeleri, *Kelile ve Dimne*'deki fabllardan esinlenerek kaleme aldığı, bilinen bir gerçektir. Ancak, Mevlâna, *Mesnevî*'de sembolik karakterler olarak kullandığı hayvanlara sürekli yeni anlamlar yükleme ve onları İslâm dininin düşünce ve değer yargıları doğrultusunda görevlendirme yolunu seçerek fablları Bu doğrultuda yorumlamıştır. Dolayısıyla, *Güvercin* metninin, *Mesnevî*'den derlenerek oluşturulan hikâyelerin yer aldığı çocuklara yönelik bir eser olan *Mesnevî'den Hikâyeler* ile arasında kuramın **öykünme** ögesi kapsamında değerlendirilebilecek bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür.

Kelile ve Dimne'den esinlenilerek, ders verme amacı güden kıssadan hisse tarzında kaleme alınmış hayvan hikâyeleri olmaları dolayısıyla bu metin ile biçim ve üslup özellikleri bakımından kuramın **öykünme** ögesi kapsamında ilişkilendirilebilecek eserler arasında Ezop ve La Fontaine'in fablları da vardır. Şöyle ki, Ezop ahlâk ve davranış dersi vermek amaçlı olarak kurguladığı hikâyelerinin kaynağını *Kelile ve Dimne*'den almıştır. La Fontaine ise Ezop'un masallarını manzum olarak yeniden yazmıştır. Dolayısıyla Ezop'un eserlerinde açıkça dile

getirdiği didaktik unsurlar La Fontaine’de, onun şairlik yeteneğinin bir sonucu olarak, örtük bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Metinde anlatılan olayları birebir yansıtan ve bu nedenle **göstergelerarasılık** kapsamında ele alınması gereken görsel unsurlar mevcuttur.

Son olarak **klişe** unsurlar dâhinde değerlendirilen deyimlerin yer aldığı cümleler, deyimler koyu bir tonla yazılarak aşağıda verilmiştir:

“**Hep bir ağızdan** bağırmayın.”

“Başkan bu duruma **karşı çıkararak**: Fare kardeş! Önce arkadaşlarımı kurtarmanı rica ediyorum... demiş.”

Metnin “Hazırlık alışmaları” bölümünde öğrencilere *Kelile Dimne*, *Ezop Masalları* ve *La Fontaine Masalları* kitaplarından hangilerini okudukları sorulmuş ve böylece bu kitaplara isimlerini anmak sûretiyle **gönderim**de bulunulmuştur.

Metnin 1. Etkinliğinde, metinden alıntılanan ancak birkaç harfi eksik bırakılan sözcükler ve bu sözcüklerin sözlükten **alıntılanan** anlamları yer almaktadır. Öğrencilerden istenen, anlamları verilen bu kelimeleri ipuçlarından hareketle bulmalarıdır. Öğrenciler, buldukları kelimelerin doğruluğunu kontrol etmeleri için sözlüklere yönlendirilmiştir.

2. Etkinlikte metinden alıntılanan üç cümle söz konusudur ve bu cümlelerdeki bazı kelimelerin koyu bir tonla ve altı çizili olarak yazıldıkları görölmektedir. Öğrencilerden istenen; bu kelimelerin eş anlamlılarını bularak, cümleleri eş anlamlı kelimelerle tekrar yazmalarıdır. Metinden alıntılanan cümleler ve bu cümlelerde yer alan kelimelerdeki dönüşümler itibariyle bu etkinliği, metinlerarası ilişkilerden **alıntı** ve **edimsel dönüşümler** kapsamında değerlendirmek doğru olacaktır.

3. Etkinlikte, metinden hareketle cevaplanması gereken sorular sıralanmıştır ve bu sorular arasından 3, 4 ve 5. soruları metinlerarasılık kapsamında değerlendirmek mümkündür. Şöyle ki; “Güvercinlerin başkanı ağdan kurtulmak için diğer güvercinlere nasıl bir çözüm önerisi sunuyor? Siz olsaydınız nasıl bir çözüm yolu bulurdunuz?” şeklinde ifade edilen 3. soru ile “Güvercinlerin başkanı, fareden

nasıl yardım istiyor? Eğer fare güvercinlere yardım etmeseydi olay nasıl gelişirdi?” şeklinde ifade edilen 4. soru, öğrencileri verilen metni anlamsal açıdan değiştirerek yeni bir metin oluşturmaya yönlüyor olmasından dolayı metinlerarasılığın **yansılama** ögesi içerisinde anlam kazanmaktadır. “Okuduğunuz metin, konusu bakımından yaşamış olduğunuz bir olayla benzerlik gösteriyor mu? Anlatınız” şeklinde ifade edilen 5. soru ise öğrencileri çağrışımlar yapmaya yönelterek **anıştırma** ögesi kapsamında değerlendirilebilecek cevaplara ortam hazırlamaktadır. Ayrıca metinle aynı sayfada verilen, güvercin görseli ile *Kelile ve Dimne*’den alınan minyatürü metnin anlamlandırılması sürecinde metinle kurdukları iletişim açısından **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirmek mümkündür.

4. Etkinliğin a maddesinde öğrencilerden; metnin konusunu ve ana fikrini yazmaları istenmiş, b maddesinde ise dört tane atasözü verilerek hangilerinin metnin ana fikri ile aynı anlamda olduğu sorulmuştur. Bu etkinlik, metnin ana fikrinin, az sözle çok şey anlatan, atasözleri ile ifade edilmesini gerekli kılıyor olmasından dolayı metinlerarasılığın **indirgeme** ögesi kapsamı içerisinde değerlendirilmelidir.

5. Etkinlikte, “Güvercin” metninin türü ile ilgili bilgiler verilerek öğrencilerden metne uygun olan bilgileri yuvarlak içine almaları ve bu bilgilerin başlarında yer alan harfleri birleştirerek anahtar kelimeyi bulmaları istenmektedir. Etkinliğin anahtar kelimesi “fabl”dır ve bu türün öncülerinden biri olan Ezop’un fabllarının yer aldığı *Ezop Masalları* kitabının kapak resmine etkinlikte yer verilmiş olması **göstergelerarasılık** boyutunda anlam kazanmaktadır.

8. Etkinlikte, *La Fontaine Masalları* (çev. Orhan Veli) kitabından alıntılanan *Karga ile Tilki* fablının giriş bölümü yer almakta ve öğrencilerin bu bölümden hareketle fablı tamamlamaları istenmektedir. Dolayısıyla bu etkinlik metinlerarasılığın hem alıntı hem de **genişletme** öğeleri kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca etkinliğin yanında fablın giriş bölümünün alıntılı olduğu kitabın kapak resmine de yer verilmiş olması, kuramın **göstergelerarasılık** boyutunda değer kazanabilir.

Tablo 7: “Güvercin” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ						TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler			Kapalı İlişkiler			Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge		Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma		Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)			
2	1			1		1					2
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
1					1	1		1	2		4

4. 1. 3. 2. “Karagöz Hacivat - İncelik” Metni

Geleneksel Türk tiyatrosu türlerinden “Karagöz Oyunu”nun sergilendiği bir tiyatro metni olarak karşımıza çıkan bu metinde, Karagöz oyunu tipleri tarafından hemen hemen her oyunda kullanılan bazı kalıplaşmış söylemlere yer verilmiş olması itibariyle kuramın **alıntı** ve **klişe** sözler ögeleri kapsamında değerlendirilebilecek unsurların varlığı söz konusudur: “Yar bana bir eğlence” gibi. Esasında bir gölge tiyatrosu olan Karagöz oyunu; ana figür olarak Karagöz ve Hacivat'ın deri, karton, mukavva, sert kâğıt gibi malzemelerden üretilen temsillerinin arkadan verilmiş bir ışık (mum ışığı) eşliğinde perdeye yansıtılarak Karagözcü (hayalci) tarafından hareket ettirilip seslendirilmesi şeklinde gerçekleştirilir ve irticalen, yani doğaçlama olarak, geliştirilen bir kurguya sahiptir. Oyunların içeriği, genel olarak toplumsal sorunları yansıtan ve günlük yaşamdan alınmış güncel konulardan oluşur. İçeriğin,

doğaçlama bir şekilde geliştirilebilen esnek bir kurgu düzeni ile sunulabilmesine karşın, her Karagöz oyunu için geçerli olan ve değişmeyen bazı hususların var olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Karagöz oyunlarının genel özellikleri olarak da nitelendirilen bu hususlara kısaca değindikten sonra *Karagöz ile Hacivat – İncelik* isimli tiyatro metni üzerinde kuramın yansılama ögesi dâhilinde anlam kazanması muhtemel bir değerlendirmede bulunmak mümkün olacaktır:

Karagöz oyunu dört kısımdan oluşur. Giriş kısmında, Hacivat bir semaî veya güzelleme okuyarak sahneye girer ve “Yar bana bir eğlence” diyerek eğlenmek istediğini dile getirir. Karagöz, bu gürültüden rahatsız olur ve bir hışımla dışarı çıkar. Aralarında bir tartışma başlar. Bu tartışma ile birlikte oyunun ikinci kısmına geçilir. İkinci kısımda, iki ana karakterin özellikleri sergilenir: Gölge oyununda Karagöz bir halk tipidir. Düz mantıklıdır, doğrucudur ve kimi zaman da saftır. Hacivat karakterinin tam karşısı bir karakteri temsil eder. Fakir, kavgacı, kaba ve boşboğazdır, düşündüğünü açıkça söyler. Hacivat ise her olaya, her lafa burnunu sokan bir tiptir ve tam anlamıyla aydın sayılmasa da okumuş yazmış kesimi temsil etmektedir. Karagöz’e daima nasihat eder, onu kendince doğru yola davet eder ve bunu yaparken süslü sözler kullanır. Bu durum, Karagöz’ü öfkelenendirir. Çünkü Karagöz, onun söylediklerini genellikle yanlış anlar. Oyunun üçüncü kısmında, sahnelenecek olay ve olayda rol alan kişiler meydana çıkar. Dördüncü kısımda ise ele alınan hikâye sonuca bağlanır ve Hacivat’ın, “Yıktın perdeyi eyledin viran, varalım sahibine haber verelim heman” cümlesi ile oyun sona erer (Aydın, 2009: 7).

Karagöz oyununa ilişkin olarak verilen ve oyunun içeriği değişse de biçimsel olarak aynı kaldığı bilinen bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda söz konusu bu metinde genel itibarıyla, diğer Karagöz oyunlarının ana kurguları kullanılarak bir başka kurgu oluşturulmuş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla “*Karagöz ile Hacivat – İncelik*” metnini kuramın **yansılama** basamağında değerlendirmek doğru olacaktır. Ayrıca metnin sonunda yer alan “kısaltılmıştır” ibaresi dolayısıyla bu metin kuramın **indirgeme** basamağında da anlam kazanabilir.

Metnin yer aldığı sayfalarda Hacivat ve Karagöz tiplerinin temsillerinin kullanıldığı ve gölge oyununun sergilendiği perdenin resmedildiği görseller

kullanılmıştır. Söz konusu tiyatro metni ile uyumlu bir bütünlük sergileyen bu görsellerin metindeki varlığı **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilir.

Metinde **klîşe** sözler dâhilinde ele alınabilecek ifadeler mevcuttur ve aşağıda bu ifadelerin koyu bir tonla yazarak yer aldığı cümleler verilmiştir:

“Vay benim **iki gözüm, can dostum, şekerden tatlım!**”

“Karagöz'üm insan önce bir **selam verir**, sende hiç incelik yok!”

“Neyse efendim, **günaydın!**”

“**Hoş geldiniz, safa geldiniz**, keyifler nasıl? derler.”

“Dönerken **yorgunluk çıkarmak** üzere Karagöz'üme uğrayayım dedim.”

“**Güle güle kullan, başında paralansın**, demek yok mu?”

“Az kaldı **gözünü çıkarıyordu.**”

Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünün “Daha önce Karagöz oyunu izlediniz mi? Karagöz oyunu hakkında neler biliyorsunuz?” şeklinde ifade edilen 2. sorusu daha önce karşılaşılan metinlerin öğrencilere hatırlatılmasına yönelik bir soru olması itibariyle **anıştırma** ögesi kapsamında anlam kazanabilir.

Metnin üst kısmında yer alan iki maddede öğrencilerden; metnin öğretmen tarafından okunması esnasında yapılan vurgu ve tonlamalara dikkat etmeleri, daha sonra metni ikinci kez canlandırarak okumaları ve canlandırma yaparken de noktalama işaretlerine uymaları istenmektedir. Metnin seyirciler önünde canlandırılması sürecinde metin üzerinde gerçekleşmesi muhtemel dönüşümleri metinlerarasılığın **kipsel dönüşümler** ögesi içerisinde değerlendirmek mümkündür.

1. Etkinlikte, içlerinde altı çizili deyimlerin yer aldığı cümleler verilerek öğrencilerden deyimlerin anlamını yazmaları istenmektedir ki bu durum, deyimlerin anlamlarının deyimler sözlüğünden doğrudan alıntılanması sürecini de kapsıyor olmasından dolayı metinlerarasılığın **alıntı** ögesi içerisinde değerlendirilmelidir.

4. Etkinlikte, metinde geçen durumların; “Hacivat”, “Öyle Denmez Karagöz!” ve “Nasıl Denir?” başlıkları altında karışık olarak verildiği ifadeler söz konusudur ve amaç; Karagöz'ün, Hacivat'ın karşılaştığı durumlara ilişkin olarak verdiği cevaplar ile nezaket ve görgü kuralları çerçevesinde verilebilecek

cevaplardan oluşan bu ifadelerin öğrenciler tarafından eşleştirilmesini sağlamaktır. Etkinlikte verilen söz konusu durumların anlatıldığı ifadeler, metinden doğrudan alıntılanan parçalardan oluşuyor olması dolayısıyla kuramın **alıntı** ögesi içerisinde yer almalıdır.

5. Etkinliğin a maddesinde; beş adet tiyatro terimi verilerek, bu terimlerin hem sözlük anlamlarına hem de terim anlamlarına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Sözlük anlamlarına ilişkin açıklamaların doğrudan alıntı şeklinde gerçekleştirildiği bu etkinlikte öğrencilerden istenen, her terimin karşısında yer alan anlamlardan tiyatro ile ilgili olanlarını bulup işaretlemeleridir. Aynı etkinliğin c maddesinde ise kaynağı belirtilmeden alıntılanmış görülen bir paragraf söz konusudur ve öğrencilerden, bu paragrafta yer alan terim anlamlı kelimeleri bulmaları istenmiştir. Dolayısıyla bu maddeler için metinlerarasılığın **alıntı** ögesi içerisinde değerlendirilmelidir demek doğru olacaktır.

6. Etkinlikte, “Karagöz” başlığı altında sunulan bilgilendirici bir metin yer almaktadır ve bu metnin, Kültür Bakanlığı ana sayfasında düzenlenmiş olduğuna ilişkin ibareler mevcuttur. Öğrencilerden istenense, bu metin ile Karagöz ile Hacivat-İncelik metnini biçim ve tür bakımından karşılaştırmalarıdır. O hâlde bu etkinliği metinlerarasılığın **alıntı** ögesi kapsamında değerlendirmek mümkündür. Ayrıca etkinliğin yanında verilen, Karagöz oyunu tiplerinin yer aldığı posta pullarına ait görsellerin de **göstergelerarasılık** boyutunda anlam kazandığı aşikârdır.

8. Etkinliğin a maddesinde, metinden alıntılanan ünlem cümleleri söz konusudur ve öğrencilerden bu cümlelerde kullanılan ünlem işaretinin kullanım amaçlarına ilişkin olarak etkinlikte verilen soruları cevaplamaları istenmektedir. Aynı etkinliğin b maddesinde ise metinde ünlem işaretinin kullanıldığı cümleleri belirleyerek altını çizmeleri istenmektedir. Nitekim bu etkinlik, metinlerarasılık kuramının **alıntı** ögesi içerisine dâhil edilmesi gereken bir etkinliktir.

9. Etkinlikte, *Bilgi Dağarcığı* başlıklı bir Karagöz oyunu yer almaktadır ve bu oyunun, Kültür Bakanlığı tarafından çocuklar için düzenlenen internet sitesinden alındığına ilişkin ibareler mevcuttur. Öğrencilerden, metinde boş bırakılan yerleri oyunun içeriğine göre tamamlamaları istenmektedir ki bu durum metinlerarasılığın

genişletme ögesi kapsamında değerlendirilmelidir. Ayrıca etkinlikte verilen bu oyun metninde, Karagöz oyununun içeriksel olarak günümüze uyarlanması söz konusu olduğu için bu metni kuramın **yansılama** ögesi dâhilinde değerlendirmek de mümkündür.

Tablo 8: “Karagöz Hacivat - İncelik” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ							TÜREV İLİŞKİLERİ				
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler					Açık İlişkiler				
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma			Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)			
6			1			2					
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözcükler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
				1	1	1			8		2

4. 1. 3. 3. “Püf Noktası” Metni

Tarihten dilimize miras olarak kalan “püf noktası” deyimini ortaya çıkışına ilişkin muhtemel bir hikâyenin aktarıldığı bu metinde olaylar bir cam ustası ve çırağı arasında geçmektedir. Metinde anlatılanlara göre; zeki cana yakın ve çalışkan bir çirak, yanında çalıştığı cam ustasından işi tam anlamıyla öğrendiğini, artık usta

olduğunu düşünmeye başlamış ve bu düşüncesini ustasına söylemiştir. Bunun üzerine, ustası o günkü tabakları fırından çırağının çıkarmasını isteyince, çırak kendinden emin bir şekilde demir mengeneyle kızgın fırının içine uzatarak pişen tabaklardan birini tutup kaldırmıştır. Ancak tabağı fırından çıkarıp mermerin üzerine koyduğu anda tabak çatlayınca, ustası başka bir tabağı fırından kendisi çıkarmış ve ağız hizasına getirip tabağa doğru üflemiştir. Ardından da bu zanaatın püf noktasının bu olduğunu söylemiştir.

Cam ustası ile çırağı arasında gerçekleşen söz konusu bu hikâyede geçen olayların, İskender Pala tarafından çömlek ustası ile çırağı arasında kurgulanarak oluşturulan bir varyantı daha mevcuttur ki bu durumda bu iki hikâyeye metni arasında **yansılama**ya dayalı bir metinlerarası ilişki türü olduğundan söz etmek mümkündür. Ayrıca her iki metinde de dış öyküsel bir anlatıcının sesi duyulmakta, olaylar sıfır odalcıyım bakış açısı ile aktarılmakta ve kapalı uzamda geçmektedir.

Türk halk edebiyatının kalıplaşmış türleri arasında yer alan deyimlerden bazıları siyasi, sosyal ve kültürel olaylarla bağlantılıdır ve “püf noktası” deyimini de kaynağını Türk esnaf teşkilâtı ahîlik geleneğinden olan deyimlerden bir tanesidir. Dolayısıyla bu metinde ahîlik geleneğine ilişkin izlere rastlamak olasıdır ki bu durumda, yazarın **anıştırma** yoluyla bu geleneğe çağrışım yaptığını söylemek mümkündür. Bu izlere değinmeden önce ahîlik geleneğinden kısaca değinmekte fayda vardır.

Ahîlik, 13. ve 14. yüzyıllar arasında Anadolu’da yaşayan halkın sanat ve meslek alanında yetişmelerini sağlayan sosyal bir örgütlenmedir (Sancaklı, 2010: 2). Çalışma hayatını uyguladığı ahlâki ve insan ilkeler doğrultusunda şekillendiren bu örgütlenmenin, esnaf ve sanatkârlar üzerindeki bu eğitici yönünün yanı sıra dini ve toplumsal değerleri koruyup yaşatarak ahîler ve halk arasındaki dayanışmayı arttırıcı bir yönü de mevcuttur (Ayva, 2017: 164). Ahîliğin önem verdiği noktalardan biri de Hz. Peygamber ahlâkını esas alan bir meslek ahlâkıyla donanmış erdemli bireyler yetiştirmektir ki bu bireylerin öncelikle kötü ahlâki sıfatlardan arınarak güzel ahlâki sıfatlarla bezenmesi şarttır. Bu durum toplum üzerinde olumlu yönde bir etki yapmıştır. Ayrıca, usta ve çırak arasındaki ilişkilerde sevgi ve saygı gözetilmiş,

ilişkiler ahlâki ve mesleki bir temele oturtulmuştur. Çıraklıktan ustalığa geçmenin şartları arasında, ustalar karşısında ciddi bir sınavdan geçmek de vardır.

Püf Noktası metninde çırağın; kızgın fırının içindeki cam tabağı mengeneyle tutup mermerin üzerine koyması, cam ustası karşısında verdiği bir sınavdır. Ancak metinde çırak bu sınavda başarılı olamamıştır. Çünkü cam tabak çatlamış ve çırak dolayısıyla da çırak bu zanaatın püf noktasını yeterince öğrenememiştir.

Metinde geçen **klişe** unsurlar dâhilinde değerlendirilebilecek ifadelerin koyultularak yazıldığı cümleler aşağıda verilmiştir:

“Zeki, **cana yakın**, çalışkandı çırak.”

“Ustası gelince onu saygıyla dinler, bilgisini arttırmak için bütün **dikkatini ona verirdi.**”

“Cam ustası da işini **ciddiye alan** çırağını çok sever.”

“Bilmiş **tavırlar takınarak** cam ustası olduğunu göstermeye çalıştı.”

“Küçük çırak **zamanını kollayıp** bir kere daha açmaya çalıştı.”

“**Kaşları çatıldı** ustanın.”

“**Gözleri parladı** küçük çırağın, **kalp atışları hızlandı.**”

Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünün ilk sorusunda sonu eksik bir şekilde verilen ve bu eksik kısmın öğrenciler tarafından tamamlanması istenen bir atasözü yer almaktadır ki bu atasözüne ilişkin olarak verilen kısımların atasözünün tamamını çağrıştırmaya potansiyelinin muhtemel olması bakımından bu soru, kuramın **anıştırma** ögesi içerisinde değerlendirilmelidir.

2. Etkinliğin a maddesinde, metinden alıntılanan kelimeler mevcuttur ve öğrencilerden bu kelimelerin anlamlarını metinde geçtikleri yerlerden hareketle önce tahmin etmeleri, sonra da tahminlerinin doğruluğunu sözlükten bakıp kontrol etmeleri istenmektedir. Metinden alınan kelimeler ve kelime tahminlerinin sözlük kullanılarak kontrol edilmesi süreci metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ögesi kapsamında anlam kazanmaktadır.

Metinden hareketle cevaplanması gereken sorulardan oluşan 3. Etkinliğin “Sizce çırak, ustasının sözünü dinleyip sabretseydi olaylar nasıl gelişirdi?” şeklinde

ifade edilen 3. sorusunu kuramın **genişletme** ögesi içerisinde yorumlamak mümkündür.

4. Etkinlikte öğrencilerden işlenen metni özetlemeleri istenmektedir. Bu özetleme çalışması, kuramın **indirgeme** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

6. Etkinliğin a maddesinde, *Püf Noktası* isimli metinden ve Sait Faik Abasıyanık'ın *Hişt Hişt* isimli hikâyesinden **alıntı**lanan paragraflar verilmiş ve öğrencilere, bu paragrafları okuyarak cevaplamaları gereken bir soru yöneltilmiştir. Aynı etkinliğin b maddesinde ise *Püf Noktası* metnine göre doldurulması gerektiği ifade edilen; “olay örgüsü”, “anlatıcı”, “yer”, “zaman” ve “kişiler” başlıklı kutucuklar söz konusudur ki burada amaç verilen metnin hikâye haritasını ortaya çıkarmaktır ve bu uygulama, kuramın **indirgeme** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

8. Etkinliğin a maddesinde, Mehmet Önder'in *Aldı Sözü Anadolu* isimli kitabı içerisindeki yazılarından biri olan *Anadolu Atasözlerinde Özleşir* başlıklı metni yer almaktadır. Kısaltılarak verildiği anlaşılan bu metin içerisinde geçen deyim ve atasözlerinin koyu bir tonla yazıldığı görülmektedir ve öğrencilerden metni deyim ve atasözlerine dikkat ederek okumaları istenmektedir. Yazarın söz konusu kitabından **alıntı**landığı aşikâr olan bu metinde Kargarlı Mahmut'a ve onun *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserine ismen anılmak suretiyle **göndermede** bulunulmuştur. Aynı etkinliğin b maddesinde ise öğrencilerin; sabır, dürüstlük, sevgi, saygı, dayanışma, iyilikseverlik, paylaşma, yardımlaşma” konularından biriyle ilgili bir hikâye yazmaları söz konusudur. Ancak hikâyelerini yazarken, daha önce öğrendikleri atasözü ve deyimleri de kullanmaya özen göstermeleri ve yazıya başlamadan önce hikâyeye ait unsurları kutucuklara (kısaca olay örgüsü, konu, kişiler, yer, zaman) yazmaları gerekmektedir. Yeni bir metin oluşturulması sürecinde, önceden öğrenilen atasözü ve deyimlerin kullanılacak olması ve olay örgüsü ile hikâye arasında bir dönüşüm sürecinin gerçekleşecek olması, kuramın **kipsel dönüşümler** ögesi içerisinde değerlendirilebilir.

Tablo 9: “Püf Noktası” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ						TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler			Kapalı İlişkiler			Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge		Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma		Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)			
3	1			2		1					
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
					2	1					6

4. 1. 4. “Bilim ve Teknoloji” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

4. 1. 4. 1. “Uzayda Bir Gün” Metni

Astronotların uzaydaki bir gününün nasıl geçtiğini, okurla söyleşiye giren bir üslup içerisinde, aktardığı görülen yazarın metinde kullandığı terimler ve bilimsel deneylere ilişkin bazı açıklamaları dolayısıyla fizik, astronomi, biyoloji gibi bilimsel alanlara **göndermelerde** bulunduğunu söylemek mümkündür. Yörünge, astronot, deney, uzay istasyonu, kas, ağırlıksız ortam gibi ifadeler vasıtası ile gerçekleştirilen bu göndermeleri tek tek ele almadan önce, metni görsel unsurları açısından değerlendirmekte fayda vardır.

Başlıkla uyumlu ve metinle bütünleşik bir kullanım içerisinde sunulmuş olan bu görsellerde, astronotların uzaydaki yaşantısının gösterildiği gerçek fotoğraflar kullanılmıştır. Öğrenciler açısından da dikkat çekici olması muhtemel olan bu görsellerin metnin içeriğini destekleyici bu yönü, kuramın **göstergelerarasılık** ögesi kapsamında anlam kazanabilir. Her görselin altında ilgili olduğu metin parçaları yer almaktadır ve bu metin parçaları içerisinde geçen söz konusu terimsel ifadeler aracılığı ile gönderimde bulunulan bilimsel açıklamaları şu şekilde ele almak mümkündür:

Yörünge kavramı, bir gök cisminin başka bir gök cismi etrafında dolarken izlediği yol manasına gelmektedir ve metinde de belirtildiği üzere uzay istasyonları, dünyanın yörüngesinde, yani etrafında, dolaşan büyük uzay araçlarıdır. İlk kez Ruslar tarafından kurulduğu bilinen bu istasyonlar, deneylerin ve araştırmaların uzayda yapılmasına imkân sağlarlar.

Uzay istasyonlarında yapılan deneyler, astronotlar tarafından gerçekleştirilir. Rusçada kozmonot ifadesi ile karşılanan astronot kelimesi, uzay çalışmalarına katılmak üzere eğitilen kişi manasına gelmektedir. Yazarın metinde geçen; ağırlıksız ortamın insan bedenine etkileri arasında zikredilen “kasların zayıflaması durumu” ve bu durumu önlemek adına gerçekleştirilen “egzersizler, ağırlık kaldırma çalışmaları” gibi ifadeler yoluyla gönderimde bulunduğu bilimsel veri, yerçekimi kanunudur.

Yerçekimi, dünyanın kütle çekimini ifade etmektedir. Dünya, yüzeyindeki veya yakınındaki nesnelere etkileyerek ona yerçekimi ivmesi kazandırmakta ve dünya yüzeyindeki tüm cisimler bu ivme ile düşmektedir. O hâlde yerçekimi kuvveti, yeryüzündeki cisimleri yere doğru çeken kuvvettir ve boşluğa bırakılan her cisim bu kuvvetin etkisi altında kalarak düşmektedir.

Yerçekimi kuvvetinin cismin üzerine etki ettiği nokta, ağırlık merkezidir. Ağırlık merkezinin bilinmesi, cisimlerin dengede durabilmelerine ve devrilmemelerine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla bir cismin ağırlığı o cisme uygulanan yer çekimi kuvvetidir, denebilir. Yüksekçe çıkıldıkça ağırlık azalmaktadır ve ağırlıksız ortamda yerçekimi kuvveti yoktur, yani ağırlıksız ortam temassızlığı da

beraberinde getirir. Cismin kütlesi ne olursa olsun ona etki eden bir yer çekimi kuvveti olmadığı için cisim sürekli havada kalır.

Metinde ifade edilen kasların zayıflaması durumunun sebebi ağırlıksız ortamdır. Kaslar, kasılıp gevşeme özellikleri sayesinde iskeletin hareketini sağlayan ona destek olan dokulardır. İskeletin dikliği ve organizmanın şekil alması kaslar sayesinde olur.

Son olarak metinde gönderimde bulunulan bir diğer unsur, yiyeceklerin uzun süre dayanması için sularının alınması durumudur ki burada kurutulmuş gıdalar kastedilmektedir. Bir gıda maddesinin bozulmasına neden olan faktör, içerisindeki aktif su miktarıdır. Bu miktarı; mantar, küf gibi mikroorganizmaların yaşayamayacağı ve üremeyeceği bir değere indirgemek için yapılan işleme kurutma işlemi denmektedir. Bu işlem güneş enerjisi gibi doğal yollarla gerçekleştirilebileceği gibi makineler vasıtasıyla sağlanan ısı yardımı ile gerçekleştirilebilir (Düzer, 2003: 2).

Farklı türlerde kaleme alınmış metinler olmalarına karşın, söyleşi türünde yazılmış bilimsel içerikli bir metin olan *Uzayda Bir Gün* ile *Küçük Prens* arasında; astronot, uzay, gezegen gibi bazı unsurlar aracılığı ile çağrışım yapılabilecek öğelerin varlığı söz konusudur ve bu unsurlar dolayısıyla kurulabilecek **anıştırma** tarzında bir metinlerarası bağlantıdan söz etmek mümkündür. Şöyle ki, insanlar ilk çağlardan itibaren gökyüzüne, yıldızlara, gezegenlere karşı büyük bir hayranlık ve merak duymuş ve bu unsurlara çeşitli hikâyelerde yer vererek dikkat çekici kurgular oluşturmuşlardır ki bu eserlerden biri de Antoine de Saint Exupery tarafından kaleme alınan *Küçük Prens*'tir. Esasında dostluk ana teması üzerine yazılmış bir eser olan *Küçük Prens*, yirmi yedi bölümden oluşmaktadır ve bu bölümler genel olarak eserin başkahramanı *Küçük Prens*'in uğradığı gezegenleri konu almaktadır.

Metinde, kuramın **klişe sözler** basamağında değerlendirilebilecek ifadelerin varlığı söz konusudur ve bu ifadelerin kullanıldığı cümleler aşağıda verilmiştir:

“Uluslararası Uzay İstasyonu’na hepiniz **hoş geldiniz!**”

“Bu toplantıda o gün yapılacak işler ve genel iş planı **gözden geçirilir.**”

Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünde öğrencilere yöneltilen üç soru arasında -verilen erişim linki üzerinden izletilen- “Uluslararası Uzay İstasyonunda Günlük Yaşam” başlıklı dinleme/ izleme metnine ilişkin bir soru yer almaktadır. İşlenecek olan “Uzayda Bir Gün” metninden önce bu metnin konusu ile doğrudan bağlantılı bir dinleme/izleme metninin öğrencilere sunulmuş olması, metinlerarası ilişkilerin **kipsel dönüşümler** ögesi kapsamında değerlendirilebilir.

Metnin 1. Etkinliğinde, metinde geçen kelimelerin sözlükten alıntılanan anlamlarının yer aldığı görülmektedir ve öğrencilerden istenen, kelimeleri verilen sözlük anlamlarından yola çıkarak bulmaları ve bulmacada ilgili yerlere yazmalarıdır. O hâlde bu etkinliği, metinlerarasılığın **alıntı** ögesi dâhilinde değerlendirmek mümkündür.

3. Etkinlikte, metne ait görseller ve bu görsellere ait ifadeler yer almaktadır ve öğrencilerden, görsellerle ifadeleri eşleştirmeleri istenmektedir. Verilen bu görseller ile ifadeler arasındaki iletişim, **göstergelerarasılık** kapsamında anlam kazanmaktadır.

4. Etkinlikte, metinden **alıntılanan** cümleler söz konusudur ve öğrencilerden istenen, bu cümleleri amaç-sonuç, neden-sonuç ve koşul-sonuç ilişkisine göre değerlendirmeleridir.

5. Etkinlikte, öğrencilerden “Gelecek Derse Hazırlık” bölümünde istenen uzay ve uzay çalışmaları konusunda yaptıkları araştırmalardan hareketle bir sunum yapılması söz konusudur ve etkinlik, öğrencilerin yapacakları sunumlarda cevaplarından yararlanabilecekleri beş sorudan oluşmaktadır. Bu soruların cevaplanmasına yönelik olarak yapılan araştırma ve kaynak taraması sonuçlarının yazılı metne aktarılması sürecinde gerçekleşmesi muhtemel metinlerarası unsurları; **alıntı, gönderme, öykünme, kipsel dönüşüm, düzyazılaştırma, çeviri ve göstergelerarasılık** şeklinde sıralamak mümkündür.

6. Etkinlikte öğrencilerden, kendilerini Uluslararası Uzay İstasyonu’ndaki astronotlardan birinin yerine koyarak burada yaşadıkları bir olayı hikâye şeklinde kurgulamaları istenmektedir ve etkinlik, öğrencilerin bu hikâyeleri kurgulamaları

sürecinde, verecekleri cevaplardan yararlanabilecekleri altı sorudan oluşmaktadır. Dolayısıyla, bilgilendirici bir metinden hareketle hikâye şeklinde kurgulanan bir metin oluşturulması sürecine dayalı bir uygulama olarak bu etkinlik metinlerarası ilişkilerin **kipsel dönüşümler** ögesi içerisinde değerlendirilebilir.

7. Etkinlikte dilekçe örneği verilmiş ve öğrencilerden bu örneği inceleyerek, öğretmenlerinin yönlendirmeleri doğrultusunda, kendilerinin de birer dilekçe yazmaları istenmiştir. Verilen dilekçe metninden hareketle yeni bir dilekçe metni oluşturulması, metinlerarasılık kuramının **öykünme** ögesi altında anlam kazanabilir.

Tablo 10: “Uzayda Bir Gün” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ							
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler							
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)					
3	6		1			2					
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler					
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm	Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
1	1			3							

4. 1. 4. 2. “Sarımsak Soslu Makarna” Metni

Söyleşi tarzında bir üslûp ile kaleme alındığı görülen ve başlığından da anlaşılacağı üzere soslu bir makarna tarifini konu edinen bu metnin sonunda yazarının çevirmen ibaresi kullanılarak belirtilmiş olması *Sarımsak Soslu Makarna* metnini, çeviri bir metin olarak ele almayı ve kuramın **çeviri** ögesi kapsamında değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

Metinde; “insula”, “tat tomurcukları” gibi terimler kullanılarak, Fen Bilimleri’nin inceleme alanına giren “duyularımız” konusuna ve bazı bilimsel verilere ilişkin **göndermeler** mevcuttur.

Metinde **gönderme** kapsamında değerlendirilebilecek unsurlardan bir diğeri de ismi anılmak ve çalışmalarına kısaca değinilmek sûretiyle yer verilen Japon bilim adamı Kikunae Ikeda’dır.

Metinle birebir uyum sergileyen görsel unsurların metin üzerindeki konumlandırılış şekli ve metnin anlamlandırılması üzerindeki olumlu etkisi metinde, **göstergelerarasılık** boyutunda değerlendirilecek bir durum oluşturmaktadır.

Ayrıca metinde, deyim olması dolayısıyla bu araştırmada **klişe** bir unsur olarak kabul edilen, “ağzı sulanmak” deyiminin kaynağına ilişkin bir açıklama da söz konusudur.

Metnin 1. Etkinliğinde metinden alıntılanan kelimeler mevcuttur ve öğrencilerden, bu kelimelerin anlamlarını önce tahmin etmeleri, sonra da tahminlerinin doğruluğunu sözlükten bakıp kontrol etmeleri ve kelimeleri cümle içinde kullanmaları istenmektedir. Metinden alınan kelimeler ve kelime tahminlerinin sözlük kullanılarak kontrol edilmesi süreci metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ögesi kapsamında yorumlanabilir.

2. Etkinlikte, metinden hareketle cevaplanması istenen sorular yer almaktadır. Bu sorular arasından, “Bir kokunun size bir anınızı hatırlattığı oldu mu? Olduysa bu durumun sebebi ne olabilir?” şeklinde ifade edilen 2. sorunun, çağrışıma yaslanan yönü dolayısıyla kuramın **anıştırma** ögesi içerisinde değerlendirilmesi muhtemeldir.

3. Etkinlikte, bir domates salçası kavanozu görseli üzerinde yer alan bilgiler yer almaktadır ve bu bilgilerden hareketle, öğrenciler tarafından cevaplanması gereken kısa cevaplı sorular söz konusudur. Bu soruların cevaplanması süreci, kavanoz üzerinde yer alan bilgilerden doğrudan alıntılar yapılmasını gerekli kılıyor olması dolayısıyla bu etkinlik, kuramın **alıntı** ögesi kapsamında değerlendirilmesi gereken bir etkinliktir.

4. Etkinliğin a maddesinde, öğrencilerden okudukları metinde geçen bir karşılaştırma cümlesi, c maddesinde ise okudukları metinde geçen bir örneklendirme cümlesi yazmaları istenmiştir. Metinden doğrudan alıntı yapılmasını gerekli kılan bu maddeler, kuramın **alıntı** ögesi dâhilinde değerlendirilmelidir.

5. Etkinlikte öğrencilerin, ailelerindeki ya da çevrelerindeki yetişkinlerden öğrendikleri bir yemeğin malzemelerini sıralamaları, ardından yemeğin yapılışını yazmaları, daha sonra da hazırladıkları metni arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmiştir ki bu süreç metinlerarası ilişkilerin **düzyazılaştırma** ögesi içerisinde değerlendirilebilir. Ayrıca, malzemeler ile yemeğin yapılışının yazılacağı sayfanın, bir yemek tarifi defteri şeklinde tasarlanmış olması ve etrafına peçete, tahta kaşık ve merdane görselleri yerleştirilmiş olması da kuramın **göstergelerarasılık** ögesi içerisinde değerlendirilebilecek unsurlardır.

7. Etkinlikte öğrencilerden *Sarımsak Soslu Makarna* metninde yer alan; görme, duyma, koku alma, tatma ve dokunma duyularına ait verilerden yararlanarak bilgilendirici bir metin yazmaları istenmiştir. İşlenen okuma metninden hareketle, aynı türde yeni bir metnin oluşturulmasına yönelik olan bu etkinlik metinlerarası ilişkilerin **öykünme** ögesi kapsamında değerlendirilebilir.

Tablo 11: “Sarımsak Soslu Makarna” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ		TÜREV İLİŞKİLERİ
Açık İlişkiler	Kapalı İlişkiler	Açık İlişkiler

Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)					
3	2		1			1					
DiĞER İLişKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler					
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin DönüŐütmü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm	Klişe/Basmakalıp Sözüler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergearası İlişkiler
1	1								1		2

4. 1. 4. 3. “Bir Dâhiyle Konuşmak” Metni

Profesör Oktay Sinanoğlu hakkında yazılmış biyografi türünde bir metin olarak Sinanoğlu'nun sözlerinden **alıntılanan** ifadelerin varlığı ile dikkat çeken bu metinde, tırnak işareti içerisinde verilen söz konusu bu alıntılar Şu şekildedir:

“Türkçe eğitimi yapılmazsa bilim olmaz.”

“Kaç kere Nobel'e aday gösterildik. Belgelerini yolla diyorlar, iki sandık dolusu belge, üşeniyorum, yollamıyorum.”

“Benim çalışma alanım bir üçgendir; bu üçgenin köŐelerinde fizik, kimya ve matematik vardır. Bazen de son çalıŐmalarımda olduğu gibi biyolojiye giriyorum.”

Metinde, kuramın alıntı ögesi kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer unsur da Descartes'e ait; “DüŐünüyorum, öyleyse varım.” sözüdür ki bu sözün metinde Sinanoğlu tarafından; “Varım, öyleyse düŐünüyorum.” olarak okunduğu belirtilmektedir.

Sinanoğlu'na ilişkin bilgileri okuyucuya aktarırken; *Yale de Bir Harika Türk, Altın Çocuk, Bilimin Harika Çocuğu* gibi çeşitli gazete manşetleri ve bilim dünyasına kazandırdığı teoriler üzerinden, Sinanoğlu'nun söz konusu bilimsel faaliyetlerine ilişkin **gönderim**lerde bulunduğu göze çarpan yazarın, yaptığı bu göndermeleri şu şekilde ele almak mümkündür:

Başarılı bir kimyager ve moleküler biyofizikçi olan Oktay Sinanoğlu, aynı zamanda moleküler biyoloji dalının ilk profesörlerinden biri olarak; DNA Sarmalı'nın çözelti içinde o biçimde nasıl durduğuna ilişkin açıklamaları kabul gören ilk bilim insanıdır. Yaşamı boyunca kuantum mekaniğine birçok katkıda bulunmuştur. Kimya biliminin basit bir şekilde üretilmesine yönelik kuramsal çerçeveler oluşturmuş ve bu bilim dalını yaptığı topolojik incelemelerle sağlam bir temele oturtmuştur.

Metinde yazarın, Türkiye'de bulunduğu dönemlerde çalışmalarını daha çok toplumda bir Türkçe bilinci oluşturmaya adanmış ve Türkçede bulunan bazı yabancı kökenli sözcüklere çeşitli karşılıklar öneren Sinanoğlu'nun, Türkçe'nin korunmasına yönelik çalışmalarından da bahsederek şu iki eserine **gönderim**de bulmuş olması muhtemeldir ki bu eserler: *By By Türkçe* ve *Hedef Türkiye*'dir.

Yazar, metinde Sinanoğlu'nun kendi çalışmaları dâhil her sözünde “ben” yerine “biz” demeyi tercih ettiğinden bahsetmektedir ki onun bu mütevazî duruşu Mevlâna'nın; “Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol.” öğüdüne yapılmış bir **anıştırmadır**.

Son olarak, metinde bahsi geçen “Nobel” ifadesi üzerinden, Alfred Nobel'e ve Nobel ödüllerinin çıkış noktasına dâir şu verilere **anıştırma** yapılmış olması mümkündür:

Alfred Nobel, dinamiti bulan İsveçli bir kimyacıdır. Sıvı bir patlayıcı olan nitrogliserinin kazara patlamasını önlemek için, içerisine katı maddeler katmak gerektiğini düşünmüş ve kizelgur adı ile bilinen katı bir minareli toz haline getirip nitrogliserin ile karıştırarak dinamiti bulmuş, patentini almıştır. Dinamitin kırıcı ve delici makinelerle birlikte kullanılması işleri kolaylaştırarak inşaat sektörünün

gelişimine büyük katkıda bulunmuş ve bu durum Nobel'in, dünyanın pek çok yerinde dinamit fabrikaları kurarak ürünlerini dünyaya pazarlayan zengin bir girişimci olmasını sağlamıştır. Ancak, Nobel'in dinamiti bulması sürecinde gerçekleştirdiği denemelerde birtakım kazaların yaşanması da kaçınılmaz olmuş, birçok kişi hayatını kaybetmiştir. O nedenle ki Nobel, servetinin büyük bir kısmını insanlığa hizmet edenlerin ödüllendirilmesi amacı doğrultusunda dağıtılması üzere bir vakfa bağışlamıştır.

Metinde geçen; “Merkezini ABD’den Türkiye’ye taşımaktaki asıl amacını, ülkemizin gittikçe **kangrenleşen sorunları** konusunda insanları aydınlatmak ve mümkün olduğunca yardımcı olmak olarak özetliyor.” cümlesi, **klişe** bir ifadeye yer veren tek cümledir.

Metnin yer aldığı sayfada Oktay Sinanoğlu’na ait biri laboratuvarında çekilmiş iki fotoğrafın da yer alıyor olması, metnin anlamlandırılması sürecinde görsellerle kurulacak iletişim açısından **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilir.

Metnin 1. Etkinliğinde metinden alıntılanan kelimeler verilmiştir ve öğrencilerden, bu kelimelerin anlamlarını metinden hareketle önce tahmin etmeleri, sonra da sözlük anlamlarına bakarak tahmin ettikleri anlamlarla karşılaştırmaları istenmektedir. Kelimelerin anlamlarına ilişkin tahminlerin sözlük kullanılarak kontrol edilmesi süreci metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ögesi kapsamında yorumlanabilir

Metinden hareketle cevaplanması gereken sorulardan oluşan 2. Etkinlikte, metinlerarası ilişkilerin doğrudan **alıntı** ögesine dâhil edilebilecek sorular olduğu görülmektedir. Şöyle ki; “Oktay Sinanoğlu niçin *Yale’de Bir Harika Türk, Altın Çocuk, Bilimin Harika Çocuğu* gibi isimlerle dünyaya tanıtılıyor olabilir?” Şeklinde ifade edilen 2. soruda ve “Metne göre Oktay Sinanoğlu pek çok bilim insanını Nobel’e aday göstererek onların ödül almalarını sağlamıştır. Ancak kendisi ‘Kaç kere Nobel’e aday gösterildik, belgelerini yolla diyorlar, iki sandık dolusu belge, üşeniyorum, yollamıyorum!’ diyerek ödül almayı önemsemiyor. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?” şeklinde ifade edilen 4. soruda tırnak içinde verilen ifadelerin doğrudan metinden alıntılı olduğu aşikârdır.

3 Etkinlikte, öğrencilerden “Gelecek Derse Hazırlık” bölümünde istenen; Türk bilim insanları: Vecihi Hürkuş, Jale İnan, Safiye Ali, Halil İncelik, Cahit Arf, Fuat Sezgin, Halet Çambel ve Aziz Sancar arasından birini seçmeleri ve onu tanıtan bir sunum hazırlamalarına ilişkin olarak yaptıkları araştırma ve kaynak taraması sonuçlarını sunmaları istenmektedir. Bu sonuçların yazılı metne aktarılması sürecinde gerçekleşmesi muhtemel metinlerarası unsurları; **alıntı**, **gönderme**, **öykünme**, **kipsel dönüşüm**, **düzyazılaştırma**, **çeviri** ve **göstergelerarasılık** şeklinde sıralamak mümkündür. Etkinlikte, söz konusu bilim insanlarının resimlerine yer verilmiş olması da **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilir.

4. Etkinlikte Oktay Sinanoğlu'nun sözlerinin doğrudan **alıntı**landığı bir paragraf verilmiş ve öğrencilerden, bu paragraftan hareketle bir bilim adamının kendi dilini geliştirmek için neler yapabileceği ile ilgili görüşlerini yazmaları istenmiştir. Verilen bir metinden hareketle aynı konu ve aynı türde yeni bir metin yazılacak olması, metinlerarasılığın **öykünme** ögesi altında ele alınabilir.

Metinlerarası ilişkilerin **çeviri** ögesi içerisinde değerlendirebileceğimiz 5. Etkinliğin a maddesinde, bilgisayar terimlerinin yabancı dildeki karşılıkları ile Türkçeleri verilmiş ve öğrencilerden bu terimlerin Türkçe karşılıklarının nasıl türetildiğini arkadaşları ile tartışmaları istenmiştir.

6. Etkinlikte öğrencilerden, Oktay Sinanoğlu'nun Türkçeye verdiği önemi araştırdıklarını varsaymaları ve internet üzerinden yaptıkları araştırmada karşılıklarına etkinlikteki gibi bir forum çıktığını düşünmeleri istenmektedir. Öğrencilerin etkinlikte verilen bu forumda yer alan yorumları okuyarak boş bırakılan yorum kısmını kendilerine göre doldurmaları söz konusudur ve bu süreci metinlerarası ilişkilerin **genişletme** ögesine dâhil etmek yanlış olmayacaktır. Ayrıca bu etkinlikte, Oktay Sinanoğlu'nun *Bye Bye Türkçe* isimli kitabına ismi anılmak sûretiyle **gönderim**de bulunulduğunu da belirtmek gerekir.

Tablo 12: “Bir Dâhiyle Konuşmak” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ	TÜREV İLİŞKİLERİ
-----------------------------	------------------

Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler			Açık İlişkiler						
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)					
8	3		2			2					
DIĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler					İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözüler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergearası İliőikiler		
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koőukılaőtırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme				Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm
2	1			1		1			1		3

4. 1. 5. “Millî Kültür” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

4. 1. 5. 1. “Anadolu Sevgisi” Şiiri

Halk edebiyatı geleneğinin son temsilcilerinden biri olarak adlandırılan ve heceye hâkimiyetiyle Türk edebiyatında ayrı bir yere sahip olduğu bilinen usta şair Abdürrahim Karakoç'un kaleminden dökülen bu şiir onun, Anadolu'yu ele aldığı toplumcu temalı şiirlerinden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şiirin *Anadolu Sevgisi* şeklindeki başlığından ötürü Mehmet Önder'in *Aldı Sözü Anadolu* isimli eserinde yer verdiği, Anadolu kelimesinin ortaya çıkışına ilişkin şu efsaneye çağrışım yapmak mümkündür ki bu durumda, bu efsane ile mâlum şiir arasında **anıştırma** ilişkisi söz konusu olacaktır:

“Türk beyi, kim bilir kaçınıcı kez sefere çıkar ordusuyla, dağ taş, dere tepe demez, aşar da aşar. Ağustos sıcağı, dudakları çatlatır, damarları kurutur. Bu sırada, boz bulanık tepelerden, ak saçlı bir ana, omzunda ayran bakracıyla görünür. Yanık bağırların, susuz dudakların umudu olur yaşlı ana. Yaklaşır askerlere:

-Yavrularım, gazilerim! Alın, ananızın ak sütü gibi için ayranımdan.

Omzundan bakracını indirir, önündeki taş oluğa döker. Asker oluğa üşüşür, taslarını doldur.

-Doldur oğlum!

-Dolu ana.

-Doldur yiğitlerim.

-Ana dolu.

Yaşlı ana: “Doldur” dedikçe, askerler: “Ana dolu” diyerek, buz gibi ayranı doldururlar kalaylı taslara. Bir bakraç ayran, bir orduya yeter, artar bile. O günden sonra bu kutsal topraklara “Anadolu” deyiverir herkes.” (Önder, 2008: 12).

Anadolu'nun güzelliklerinin ve Anadolu insanının samimiyetinin, misafirperverliğinin irdelendiği bir içeriğe sahip olması itibariyle zihnimize Şukûfe Nihal'in, çıktığı yurt gezilerinden birini roman kurgusu ile şekillendirdiği, *Domanıç Dağlarının Yolcusu* isimli kitabını da çağrıştıran *Anadolu Sevgisi* şiiri, âdeta bu eserin manzum şekilde kaleme alınmış bir örneği gibidir. Dolayısıyla bu iki eser arasındaki ilişkiyi kuramın **koşuklaştırma** ögesi dâhilinde değerlendirmek mümkündür.

Şair şiirin birinci, ikinci ve üçüncü dörtlüklerinde; boz dumanların çekilmesi, yaylalara çıkılması, ekinlerin ekilmesi, yoncaların büyümesi ve karların erimesi gibi imgeler kullanarak Anadolu'da bahar mevsiminin gelişine vurgu yapmıştır. Bununla birlikte söz konusu bu dörtlüklerde, aynı zamanda, Anadolu insanının sahip olduğu; yaylacılık faaliyetleri ve baharın gelişiyile birlikte düzenlenen eğlenceler gibi kültürel öğelere ilişkin **göndermeler** de dikkat çekmektedir. Şairin gönderme yaptığı kültürel unsurlara kısaca değinmek gerekirse bu öğeler hakkında şunları söylemek mümkündür:

Havaların ısınmaya başlamasıyla beraber, insanların hayvanlarını da yanlarına alarak yüksek ve serin konaklama yerleri olan yaylalara çıkmaları ve orada bir süre kalarak birtakım sosyal kültürel ve ekonomik faaliyetlerde bulunmalarını kapsayan mevsimsel bir hareketlilik olarak bilinen yaylacılık, eski Türk kültüründeki göçebe hayatın bir uzantısıdır. Dolayısıyla geleneksel bir faaliyettir (Şişman, 2006: 550).

Baharın gelişini temsilen kullandığı bir imgenin ardından şiire; “Her haftası bayram, her günü düğün” şeklinde bir dize ile devam eden şairin, bu dizede millî kültürü oluşturan unsurlar arasında yer alan bayramlardan biri olarak, “Nevruz Bayramı”na **gönderme**de bulunmuş olması muhtemeldir. Nevruz Bayramı tarihi dönemlerden bu yana Türk boyları arasında kutlanan millî bir bayramdır. Türkler ile coğrafi yakınlığa sahip diğer topluluklarda kutlandığı bilinen bu bayram ile ilgili olarak günümüze kadar ulaşan çeşitli söylenceler, inanışlar, törenler ve gelenekler mevcuttur. Türk dünyasının farklı bölgelerinde farklı adlandırmalarına da rastlamak mümkün olmakla birlikte Nevruz Bayramı, her yıl gece ile gündüzün eşit olduğu 21 Mart’ta kutlanmaktadır ve Türklerin Ergenekon’dan çıkış gününün 21 Mart’a rastlıyor olması dolayısıyla da Türk toplulukları arasında daha çok bir tabiat bayramı, bir kurtuluş bayramı olarak kabul edilmektedir (Durbilmez, 2003: 29).

Şair, dördüncü dörtlükte yer alan; “Yolları toz, çamur, evleri kerpiç” dizesi ile okurun zihnine Orta ve Doğu Anadolu köy yerleşimlerinin karakteristik görüntülerini çizmektedir. Şiirin son dörtlüğünde ise Anadolu insanının içtenliğine ve samimiyetine vurgu yapılmıştır. Ayrıca bu dörtlüğün; “Gönül perdeleri sökülsün de gör” şeklindeki dördüncü dizisinde geçen “gönül perdeleri sökülsün” ifadesi ile Mevlâna’nın *Mesnevi*’de kalp-gönül konusunu işlediği beyitlerine **anıştırma** yapılmış gibidir. *Mesnevi*’de insanın manevi varlığının simgesi olarak karşımıza çıkan gönül, kalpte oluşan tüm duyguların kaynağıdır. Dolayısıyla şiirde kullanılan bu ifade ile insanların, Anadolu’ya ve Anadolu halkına karşı sahip oldukları önyargılardan sıyrılıp onlara kalp gözüyle yaklaşmaları gerektiği kastedilmektedir.

Şiirde, **klîşe** sözler dâhilinde değerlendirilebilecek unsurlar mevcuttur ve bu unsurların koyu bir tonla yazılarak yer aldığı dizeler aşağıda verilmiştir:

“Saydıklarım **damla değil denizde**”

“Karlar eriyince **kırar yuları**”

Son olarak; şiirin ikinci dördlüğünde yer alan; “Kağnılar yollarda, yoncalar dizde” dizesinde geçen ‘kağnı’ sözcüğünün, ders kitabının ikinci temasında işlenen *Mustafa Kemal’in Kağnısı* şiirinde de geçmesi ve *Mustafa Kemal’in Kağnısı* şiirinin bulunduğu sayfada ‘kağnı’ sözcüğünün anlamına ilişkin bir açıklama ifadesine yer verilmiş olması, farklı temalarda yer alan bu iki metin arasında metinlerarasılık bağlamında değerlendirilebilecek birtakım unsurların var olduğunu göstermektedir.

Metnin 1. Etkinliğinde öğrencilerden şiirde anlamını bilmedikleri kelimeleri belirlemeleri, bu kelimelerin anlamını metinde geçtikleri yerlerden hareketle tahmin etmeleri ve tahminlerinin doğruluğunu kontrol etmek için kelimelerin sözlük anlamlarına bakmaları istenmiştir. Etkinlikte kelimelerin sözlük anlamlarının sözlükten alıntılanarak ilgili sütuna yazılacak olması, metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ögesi içerisinde değerlendirilmelidir.

2. Etkinlikte yer alan metne dair sorular arasından 1. ve 4. sorularda geçen turnak içerisindeki ifadelerin, şiirden **alıntı**landığı görülmektedir.

6. Etkinlikte şiirden alıntılanan; “Anadolu, sevgi, dağlar, yayla, ova, deniz, köy ve halk” kelimeleri verilmiş ve öğrencilerden bu kelimelerin en az üçünü kullanarak bir şiir yazmaları ve şiirlerine uygun bir başlık koymaları istenmiştir. Dolayısıyla bu etkinliği kuramın **alıntı** ve **koşuklaştırma** ögeleri kapsamında değerlendirmek mümkündür.

7. Etkinliğin a maddesinde, Türkiye’nin tanıtımıyla ilgili bir video izletilmesi söz konusudur ve öğrencilerden kendilerini Türkiye’yi yurt dışında tanıtan biri olarak hayal etmeleri ve kendilerine yöneltilen 3 soruyu cevaplamaları istenmektedir. Etkinliğin bu maddesi, görsel- işitsel bağlama yaslanan videodan yazılı bağlama yaslanan bir metne geçişin söz konusu olması nedeniyle kuramın **göstergelerarasılık** ögesi kapsamında, izletilen videodan ve yöneltilen 3 sorudan hareketle yeni bir metin oluşturulması itibariyle de kuramın **kipsel dönüşüm** ve **düzyazılaştırma** ögeleri kapsamında değerlendirilmelidir. Aynı etkinliğin b maddesinde ise, öğrencilerden

Türkiye'nin tanıtımında görevli biri olarak bu yılki tanıtım afişini düzenlediklerini hayal etmeleri, izlediklerinden ve hayal güçlerinden hareketle defterlerine tanıtım afişi çizmeleri istenmiştir. Etkinliğin bu maddesinde geçen “izlediklerinden hareketle” ibaresi onu **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirmemize sebebiyet vermiştir.

Tablo 13: “Anadolu Sevgisi” Şiiri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ							TÜREV İLİŞKİLERİ				
Açık İlişkiler			Kapalı İlişkiler				Açık İlişkiler				
Alıntı	Gönderge		Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma			Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)		
3	2			2							
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Bıçimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası İlişkiler
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
	1	2		1					2		2

4. 1. 5. 2. “Forsa” Metni

Türk hikâyeciliğinin önemli isimlerinden Ömer Seyfettin'in, toplumda kahramanlık duygusunu canlandırmak amacıyla kaleme aldığı hikâyelerinden biri olarak karşımıza çıkan bu metinde, Birinci Dünya Savaşı'nın yazar üzerindeki yansımalarına rastlamak mümkündür. Çünkü yazarın bu savaş yıllarında yazdığı

hikâyelerde topluma vatansever bir sanatçı kimliğiyle seslenerek vatanın kurtuluşuna dair umutları diri tutmak ve cephede savaşan askerlere moral vermek gayesinde olduğu bilinen bir gerçektir. Yeni Mecmua'da bu amaç doğrultusunda yayınladığı *Eski Kahramanlar* başlığı altındaki hikâyelerinde yazar, eski zamanlardaki kahramanlıkları işleyerek Türk milletinin özündeki kahramanlık duygusunu yeniden canlandırmaya ve okuyucuya milli tarih bilinci aşlamaya çalışmıştır (Erzen, 2014: 281). O hâlde bu gaye ile kaleme alınan hikâyelerden biri olan *Forsa* metni, metinlerarasılık bağlamında değerlendirildiğinde, yazarın kurgusal kişilikler üzerinden geçmişte yaşanan kahramanlıklara **gönderme** yaptığı bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Metnin sonunda “kısaltılmıştır” şeklinde bir ibare yer almakta ve dolayısıyla hikâyenin tamamının verilmediği anlaşılmaktadır. Bu durum, metni kuramın **indirgeme** basamağında değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

Hikâyenin ders kitabında yer alan kısmında anlatılanlara göre, Kara Memiş ünlü bir Türk kaptanıdır, esir düşerek kırk yıl boyunca forsa olarak çalıştırılmıştır ve bu süre zarfında vatanına geri dönmenin hayali ile ayakta kalmıştır. Bir gün Türk askerlerinin, esir tutulduğu yeri fethetmeye geldiklerini görünce çok mutlu olmuş ve fethi gerçekleştiren ordunun başındaki Bey'in kendi oğlu olduğunu öğrenince de sevinçten bayılmıştır. Görülen o ki, esaretin zorluklarına karşı sabır göstererek yılmayan bu yaşlı ihtiyar, rüyalarında gördüğü, hayallerini kurduğu şekilde Türk denizcileri tarafından kurtarılmış ve hatta onu kurtaran Türk denizcisinin de kendi oğlu çıkmasıyla ödüllendirilmiştir. Kara Memiş kendine geldiğinde ise oğlu onu gemide bırakarak cenge devam etmek istediğini söylemiş, ancak o bunu kabul etmeyerek cenge kendisinin de katılmak istediğini belirtmiştir. Oğlu, babasının vurularak vatana hasret gitmesinden korktuğunu dile getirince de Kara Memiş gemide sallanan bayrağı göstererek; “Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan, al bayrağın dalgalandığı yer değil midir?” demiş ve al bayrağın dalgalandığı her yeri vatan kabul ederek vatan için cenge girmek istemiştir.

Hikâyenin bu iletisi, kaleme alındığı dönemin siyasi ve sosyal hadiselerine ve yazarın milliyetçilik algısına yönelik bir **gönderme** niteliği taşımaktadır ki

edebiyatımızda bu metinle aynı iletilere sahip olmaları açısından metinlerarası bağlantılar kurulması muhtemel eserler de mevcuttur. Namık Kemal tarafından kaleme alınan *Vatan Yahut Silistre* ve Kemalettin Tuğcu tarafından yazılan *Yer Altında Bir Şehir* bu eserlerden bazılarıdır. *Yer Altında Bir Şehir* isimli romanın başkahramanı Osman; yaşlı, fakat dinç, becerikli, dayanıklı, sabırlı ve dini bilgileri yeterli bir insan olması yönüyle Kara Memiş'e benzerken, *Vatan Yahut Silistre*'nin başkahramanlarından İslam, vatanını her şeyden önce düşünmesi ve vatani için canını feda edebilecek bir zihniyete sahip olması yönüyle yine Kara Memiş'in sergilediği karakteristik özellikleri taşımaktadır.

Vatan sevgisi temasının işlendiği bu metin anlatı yapısı itibariyle ele alındığında ise; dışöyküsel bir anlatıcının bazen gördüklerini sıfır odaklı bakış açısı ile bazen de kahramanın bilinçaltına girerek hissettiklerini iç odaklı bakış açısı ile aktardığı görülmektedir.

Metinde dini ve coğrafi göndermeler de söz konusudur. Örneğin; Kara Memiş'in pazısında haç şeklinde bir yara izinin bulunması, Hristiyanlığın sembolü olan haça yönelik bir **gönderme** olarak değerlendirilebilir. Kara Memiş bu yara izini gecesi altı ay süren bir adada savaşırken almıştır ve söz konusu adada altı ay gece yaşandığına ilişkin bu ifade ile dünyanın eksen eğikliğine **gönderme** yapılmıştır. Kara Memiş'in 'şehit olmak' ifadesini kullanmasını da İslâm dinine yönelik bir **gönderme** olarak ele almak mümkündür.

Metinde dikkat çeken bir başka unsur ise hikâyenin başkahramanı olan ünlü Türk denizcinin "kara" unvanını taşınmasıdır ki kara kelimesi anlam olarak, öncelikle, kötülük ve karanlık düşünceleri akla getiriyor olmakla birlikte Türk kültüründe, genel itibariyle, yas-matem rengi olarak görülmüştür. Ancak, bir unvan olarak sadakat, sebat, dayanıklılık, ihtiyat, bilgelik ve güvenilirliğin simgesi olarak da kullandığına dair veriler mevcuttur (Küçük, 2010: 190). Örneğin, *Dede Korkut Oğuznameleri*'nde kara kelimesi; "Kara Göne", "Kara Budak", "Karacuk Çoban", "Karaca Çoban", "Karate Tekür", "Kara Arslan" ve "Kara Çekür" şeklinde altı farklı kişinin ünvanı olarak kullanılmış ve bunlardan beşi yücelik bildiren olumlu manalar

içerirken, yalnız bir tanesinde kötü, acımasız gibi olumsuz bir anlam söz konusudur (Memiş ve Kara, 2018: 805).

Metinde, esir düşüp kırk yıl boyunca forsa olarak çalıştırıldığı hâlde yılmadan ayakta kalan ve vatanperverliğinden hiçbir koşulda ödün vermeyen Kara Memiş'in karakteristik özelliklerinden yola çıkıldığında yazarın, “kara” ünvanını yücelik bildiren olumlu manalarda kullandığı ve dolayısıyla zihnimize *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde bu ünvanı taşıyan kahramanları çağrıştırdığı görülmektedir. O hâlde bu durum kuramın **anıştırma** ögesi dâhilinde ele alınabilir.

Son olarak, metinde Kara Memiş'in esaretinin kırk yıl sürdüğünün ifade edilmesi, Türk mitolojisinde bu sayının önemine ilişkin bir **gönderme** olarak kabul edilebilir. Şöyle ki Türkler ilk çağlardan itibaren kırk sayısının kutsallığına inanmışlardır ve Türk destanlarında, halk edebiyatında, İslâm kültüründe kırk sayısına oldukça sık rastlanmaktadır. Bu kaynaklarda geçen verilere göre kırk sayısı olgunluk, tamlık, güç ve kuvveti ifade etmektedir ki bu durum hikâyenin başkahramanı Kara Memiş'in karakteristik özelliklerini birebir yansıtmaktadır.

Metinde kuramın klişe sözler basamağı altında değerlendirilebilecek ifadelerin yer aldığı cümleler mevcuttur ve bu cümleler, **klişe** unsurlar koyu bir tonla yazılarak aşağıda verilmiştir:

“**Gözlerine inanamadı.**”

“Sevinçten, hayretten **dizlerinin bağı çözüldü.**”

“**Bir çılgıktır koptu.**”

“Bu **yarayı** gecesi altı ay süren bir adada savaşırken **almıştı.**”

“Vurulursun, **vatana hasret gidersin**, diyerek onu gemide bırakmak istedi.”

Metnin görsel unsurları, içeriği birebir yansıtmaktadır ve bu unsurların metinle kurduğu etkileşim, metni anlamlandırma aşamasına yardımcı bir etmendir. Dolayısıyla bu durum **göstergelerarasılık** kapsamında anlam kazanmaktadır.

Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünde öğrencilerden Ömer Seyfettin'e ait bir hikâyeyi kısaca anlatmaları istenmektedir ki “kısaca” ibaresinin kullanılmış

olması, ilgili bölümün bu sorusunu metinlerarasılığın **indirgeme** ögesi içinde ele almamıza neden olmaktadır.

Metnin yer aldığı sayfada, “forsa” sözcüğünün sözlükten alıntılanan anlamına yer verilmiş ve ilgili bir görsel ile desteklenmiştir ki bu durum, forsa kelimesinin görsel unsuru ile sözlük anlamı arasındaki iletişim itibariyle, **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilmelidir.

Metnin 1. Etkinliğinde öğrencilerden şiirde anlamını bilmedikleri kelimeleri belirlemeleri, bu kelimelerin anlamını metinde geçtikleri yerlerden hareketle tahmin etmeleri ve tahminlerinin doğruluğunu kontrol etmek için kelimelerin sözlük anlamlarına bakmaları istenmiştir. Etkinlikte kelimelerin sözlük anlamlarının sözlükten alıntılanarak ilgili sütuna yazılacak olması, metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ögesi içerisinde değerlendirilmelidir.

2. Etkinlikte, öğrencilere metinden hareketle cevaplamaları için yöneltilen sorular arasından 5. soruda kuramın alıntı ögesi dâhilinde ele alınabilecek bir durum söz konusudur. Öyle ki burada metinden alıntılanan “Vatan, al bayrağın dalgalandığı yer değil midir?” sözünden ne anladıkları sorulmuştur.

3. Etkinlikte öğrencilerden metnin özetini ilgili bölüme yazmaları istenmiştir. Bu özetleme uygulaması, kuramın **indirgeme** ögesi içerisinde değerlendirilmelidir.

4. Etkinlikte öğrencilerden metinden hareketle Kara Memiş ve Turgut Bey’in kişilik ve fiziksel özelliklerini ilgili kutucuklara yazmaları istenmektedir. İstenen özelliklerin metinden seçilip yeniden kısaca yazılması süreci metinden yapılabilecek muhtemel alıntıları da söz konusu kıldığından kuramın hem **indirgeme** hem de **alıntı** öğeleri içerisinde anlam bulmaktadır.

5. Etkinlikte, kendilerini, -oğlu Turgut Bey ile beraber cenk ettikten sonra deniz yoluyla Malta Adası’ndan memleketi Edremit’e dönecek olan- Kara Memiş’in yerine koymaları istenen öğrencilerin, verilen yönergelerden hareketle ve hayal güçlerini kullanarak bir konuşma planı hazırlamaları söz konusudur. Konuşma planını öğrencilerin cevaplarına göre şekillendirecek oldukları bu yönergeler 4 sorudan oluşmaktadır ve etkinlik öğrencilerin, üzerine memlekete dönebilecekleri

rotayı çizmeleri istenen bir harita ile de desteklenmiştir. O hâlde bu etkinlik, verilen yönergeler doğrultusunda yazılı bir bağlama yaslanan bir metinden hareketle onun devamı niteliğinde ancak sözlü bir bağlama yaslanan bir metin oluşturma sürecinin söz konusu olması dolayısıyla kuramın hem **genişletme** hem de **göstergelerarasılık** öğeleri kapsamında değerlendirilebilecek bir uygulama olarak karşımıza çıkmıştır.

6. Etkinlikte *Forsa* hikâyesinin son kısmı verilmiş ve öğrencilerden hayal güçlerini kullanarak hikâyeyi tamamlamaları istenmiştir. Hikâye tamamlamaya dayalı bir uygulama olması itibariyle bu etkinlik, kuramın **genişletme** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

Tablo 14: “Forsa” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ							TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler			Kapalı İlişkiler				Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge		Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma			Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)			
2	6			1								
DİĞER İLİŞKİLER												
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü										Klişe/Basmakalıp Sözcükler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Bicimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler					
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüştürümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm				
					4	2				5		3

4. 1. 5. 3. “Tanburi Cemil Bey Enstrümanları Anlatıyor” Metni

Görsel unsurların tasarımı ve metin üzerindeki konumlandırılışı ile dikkat çeken bu metinde, metin parçalarının sıraları karıştırılarak müzik enstrümanlarının tanıtımı yapılmıştır.

Metinde; görsellerin tam sayfaya taşırılarak yerleştirildiği, başlıklarda kaligrafik yazı tiplerinin kullanıldığı ve öğrencilerin noktaları birleştirerek tamamlayabilecekleri kemeçe ile ney çizimlerine yer verildiği görülmektedir. Ayrıca söz konusu bu enstrümanlara ilişkin terimsel ifadeler kullanılmış ve onları icra eden; Neşet Ertaş, Kemeçeci Kaşif, Neyzen Emin Dede ve Niyâzi Sayın gibi sanatçılara, isimleri anılmak sûretiyle, **göndermelerde** bulunulmuştur.

Metinle bütünleşik bir kullanım içerisinde sunulan; bağlama, tezene, kemeçe, kamaş, ney ve Tanburi Cemil Bey görselleri ile Neşet Ertaş, Kemeçeci Kaşif, Neyzen Emin Dede ve Niyâzi Sayın’a ait fotoğrafların metinle kurduğu ilişkiyi **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünde yer alan sorular arasından öğrencilere “Müzik ruhun gıdasıdır.” sözünden ne anladıklarının sorulduğu 2. soruda, tırnak işareti içerisinde verilen ifadeyle gerçekleştirilen bir doğrudan alıntı süreci söz konusudur. O hâlde bu soru kuramın **alıntı** ögesi dâhilinde anlam kazanmaktadır.

1. Etkinlikte, metinden doğrudan alıntılanarak verilen kelimeler ve bu kelimelerin sözlükten doğrudan alıntılanarak verilen anlamları yer almaktadır ve öğrencilerden istenen, bu kelimeleri anlamları ile eşleştirmeleridir. Alıntılama süreci söz konusu olduğu için bu etkinlik, metinlerarasılığın **alıntı** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

5. Etkinliğin a maddesinde öğrencilerden bağlama ile ilgili olarak verilen bir karikatürden hareketle bir slogan yazmaları istenmektedir ve aynı etkinliğin b maddesinde ise öğrencilerin, seçtikleri enstrümanla ilgili bir karikatür çizimleri ve bu karikatürün mesajını içeren bir slogan yazmaları söz konusudur ki bu durum etkinliğin, görsel bir bağlama yaslanan karikatürler ile yazılı bir bağlama yaslanan

sloganlar arasındaki iletişimsel yönü itibariyle **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilmesini gerekli kılmıştır.

6. Etkinlikte, metnin “Gelecek Derse Hazırlık” bölümünde öğrencilerden planlamaları istenen konuşma metnini sunmalarına yönelik bir uygulama söz konusudur. Öğrencilerin, sevdikleri bir enstrümanı tanıtmak amacıyla hazırladıkları bu konuşma metinleri, kaynak taraması sonucu erişilen yazılı metinlerin yeniden organize edilerek sözlü bağlama taşınması şeklinde gelişen bir sürecin ürünü olarak düşünüldüğünde bu etkinliğin **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilmesi uygun olacaktır.

7. Etkinlikte davul, zurna ve tokmak görselleri verilerek öğrencilerden, bu müzik enstrümanları hakkında, tıpkı “Tanburi Cemil Bey Enstrümanları Anlatıyor” metninde olduğu gibi, ilgili kutucuklara bilgilendirici bir metin yazmaları istenmiştir. İşlenen bilgilendirici metinden hareketle yeni bir bilgilendirici metnin oluşturulması esnasında öğrencilerin başka kaynaklardan alıntılar yapmaları muhtemeldir ki bu durum 7. Etkinliğin, kuramın **alıntı** ögesi içerisinde anlam kazandığını göstermektedir.

Tablo 15: “Tanburi Cemil Bey Enstrümanları Anlatıyor” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ		
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler		
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)
3	4					
DİĞER İLİŞKİLER						
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü				Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Biçimsel Dönüşümler			İzlekse/Anlamsal Dönüşümler			

Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşulaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
											3

4. 1. 6. “Okuma Kültürü” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

4. 1. 6. 1. “Okuma Kitaplarım” Metni

Ziya Osman Saba'nın, "okuma kitapları" imgesi üzerinden çocukluk yıllarına ilişkin özlemini dile getirdiği hissedilen bu metinde, anı türünü yansıtan bir üslup kullandığı görülmekte ve sağlam bir gözlem yeteneğine sahip olduğu göze çarpmaktadır. Eski dönemlerde okullarda ders işleme sürecinde kullanılan okuma kitapları içerisindeki metinlere ilişkin **göndermeleri** ile dikkat çeken yazarın, bu okuma kitaplarında yer alan görseller üzerine değerlendirmelerini paylaştığı ifadelerinden yola çıkıldığında metinlerarası bir okurun zihnine; *Cin Ali*, *Ayşegül*, *Bıdık Ali*, *Tonton Ali* gibi mevsimler doğrultusunda şekillendirilen kitapların çağrışması muhtemeldir. Yazarın, okuma kitaplarının içeriğinde dair metinde vurgulamaya çalıştığı mevsimsel geçiş, metnin görsel unsurlarına da yansıtılmış ve bu durum, **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilecek bir unsur teşkil etmiştir.

Metnin 1. Etkinliğinde, öğrencilerden metinde anlamını bilmedikleri sözcükleri belirlemeleri, bu sözcüklerin geçtiği cümleleri metinden alıntılararak etkinliğin ilgili satırına yazmaları; bağlamdan hareketle sözcük anlamını tahmin etmeleri, sözcüklerin anlamını sözlükten alıntılarları ve sözcüğü bir cümlede kullanarak etkinliğin ilgili satırına yazmaları istenmektedir. Dolayısıyla bu etkinlik, kuramın **alıntı** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

Metinle aynı sayfada yer alan görsel unsurların kullanıldığı 5. Etkinlikte öğrencilerin bu görsellerden ve metinden hareketle, yazarın okuma kitaplarında neler

bulduğunu yorumlamaları söz konusudur ve bu yorumların etkinlikte yer alan ilgili bölüme yazılı olarak yapılması istenmektedir. Bu etkinlik, görsellere yaslanan yönü ile **göstergearasılık** kapsamında değerlendirilebilir.

Çocuk ve kitap görselleriyle desteklenen 7. Etkinlikte öğrencilerin, kaligrafik bir yazı tipi ile yazılmış; “Kitap okumayı sevmeyen yoktur. Aradığı kitabı henüz bulamamış olan vardır.” sözünü açıklamaya ilişkin bir konuşma planlamaları söz konusudur. Etkinlik görsellere yaslanan yönüyle ve yazılı bağlama ait olarak verilen bir sözden hareketle sözlü bağlama ait bir konuşma metninin oluşturulacak olması itibariyle **göstergearasılık** kapsamında değerlendirilebilir.

8. Etkinlikte, yazarın metinde okuma kitaplarına duyduğu özlemi dile getirdiği belirtilmiş ve öğrencilerden, verilen kavram havuzundan (yazar, dost, kitaplar, imtihan, öğretmen, öğrenci, hayal, okuma, bahar, özlem, okul, sınıf) sözcükler seçerek okuma yazma öğrendikleri kitaplar ile ilgili duygu ve düşüncelerini anlatan bir yazı yazmaları istenmiştir. O hâlde bu etkinlikte “öğrencilerin okuma yazma öğrendikleri kitaplara” yapılmış bir **göndermenin** var olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 16: “Okuma Kitaplarım” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ		
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler		
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)
1	2					
DİĞER İLİŞKİLER						
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü				Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergearası İlişkiler
Biçimsel Dönüşümler			İzlekse/Anlamsal Dönüşümler			

Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
											3

4. 1. 6. 2. “Kitabın Serüveni” Şiiri

“Bir dere boyunda ben

Upuzun bir kavaktım.

Ta dipten doruğa dek

Işıl ışıl yapraktım.” (MEB, 2018: 172).

Şeklinde bir dörtlük ile başlıyor olmasına karşın, ikili ve üçlü kümelenişler sergileyen dizelere de sahip olan bu şiirin ilk dizisinde geçen ‘dere boyu’ ifadesi, sıkça kullanılan bir söylem olması dolayısıyla, kuramın **klişeleşmiş sözler** ögesi dâhilinde değerlendirilebilir.

Şiirde, başlıktan da anlaşılacağı üzere, bir kitabın oluşturulma aşamalarına ilişkin bilgiler söz konusudur. Ancak bu bilgiler bir kavak ağacının ağzından, iç odaklayım bakış açısı ile okura aktarılmaktadır ve kavak ağacı burada iç öyküsel bir anlatıcı konumundadır. Dolayısıyla şairin, bu şiiri manzum hikâye tarzında kaleme almış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Anlatıcıyı insan dışında bir varlıktan seçmesi ve metni manzum bir tarzda kaleme almış olması, şairin Ezop ve La Fontaine masallarından etkilenmiş olabileceği düşüncesini muhtemel kılmaktadır ki bu durumda burada metinlerarası ilişkilerin **öykünme** ögesinin varlığından bahsetmek mümkün olacaktır. Ayrıca söz konusu bu şiirin kitap hâline dönüşen bir kavak ağacının dilinden aktarılmışçasına bir üslûp ile kaleme alınmış olması bu yönüyle İskender Pala'nın, olayları bir parşömen kâğıdının dilinden aktararak kurguladığı *Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk* isimli romanını anımsatmaktadır. Dolayısıyla bu durum kuramın **anıştırma** ögesi dâhilinde anlam kazanabilir.

Şairin, kavak ağacının testere ile kesilip makinelerde birtakım işlemlerden geçirildiğini aktardığı dörtlüğün ardından “çok şey geçti başımdan / bembeyaz kâğıt oldum” dizeleri ile örtük bir şekilde **gönderim**de bulunduğu kâğıt üretim aşamalarına kısaca değinmek gerekirse, bu aşamaların sırasıyla; ağaç tomruklarının işlenmesiyle elde edilen selülozun suda eritilerek kâğıt hamura dönüşmesi, içerisine eklenen maddelerle hamura istenen beyaz rengin verilmesi ve elde edilen bu beyaz hamurun içerisindeki suların makineler yardımıyla süzülüp yine makineler yardımıyla kurutulması şeklinde gerçekleştirildiği söylenebilir.

Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünde öğrencilerin, daha önce “Gelecek Derse Hazırlık” basamağında yöneltilen “Kâğıt ne zaman ve kimler tarafından icat edilmiştir? Araştırınız” ve “Kâğıt nasıl üretilir? Araştırınız” soruları üzerine yaptıkları araştırmalar ile kaynak taramasından hareketle konuşmaları söz konusudur. Dolayısıyla, yazılı kaynaklardan hareketle elde edilen verilerin yeniden düzenlenerek sözlü bağlama taşındığı bu bölüm, **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilir.

Metne yönelik sorulardan oluşan 2. Etkinliğin 3 ve 4. sorularında, kuramın alıntı ögesi kapsamında değerlendirilebilecek unsurlar mevcuttur. Şöyle ki, etkinliğin 3. sorusunda şiirin son bölümünde geçen şu üç dizenin; “Sıkıntılı da olsa,/ Benimle tatlı geçer/ En uzun yolculuklar.” **alıntılı** olduğu görülmektedir ve öğrencilerden bu dizeleri yorumlamaları istenmektedir. Etkinliğin 4. sorusunda ise öğrencilere “Sizce, ağaç kitaba dönüşmekten memnun mudur? Bunu şiirdeki hangi ifadelerden çıkarıyorsunuz?” soruları yöneltilerek onlardan görüşlerini destekleyen metin bölümlerini belirtmelerinin istenmiş olması öğrencileri metin üzerinden doğrudan **alıntılar** yapmaya yöneltmektedir.

4. Etkinlikte, “Kâğıt nasıl üretilir?” isimli bir videonun öğrencilere izletilmesi ve bu videodan alınan fotoğrafların altında yer alan cümlelerde boş bırakılan yerlerin öğrenciler tarafından doldurulması söz konusudur. Temel dil becerileri arasındaki geçiş ile de göze çarpan bu etkinlik, görsel işitsel dinleme/ izleme metni ile boşluk doldurma cümleleri arasındaki etkileşim açısından **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilmelidir.

Kuramın hem **alıntı** hem de **göstergearasılık** ögeleri kapsamında değerlendirilebilecek noktalara sahip olan 6. Etkinlikte, “Kitapsız yaşamak; kör, sağır, dilsiz yaşamaktır” sözü doğrudan alıntılanarak verilmiş ve öğrencilerin bu sözden hareketle bir konuşma planlamaları istenmiştir ki burada alıntılanarak verilen bir sözden hareketle bir konuşma metninin planlanması söz konusudur.

7. Etkinlikte öğrencilerden, kendilerini şiirdeki kavak ağacının yerine koyarak duygu düşüncelerini anlatan bir şiir yazmaları ve şiirlerine uygun bir başlık belirlemeleri istenmektedir. Verilen şiir metninden hareketle aynı türde yeni bir şiir metni oluşturulacak olması, kuramın **öykünme** ve **koşuklaştırma** ögesi içerisine dâhil edilebilir.

8. Etkinlikte öğrencilere yer, zaman, kişiler ve olay örgüsü hakkında kısa kısa bilgilendirmelerin yer aldığı bir yönerge verilmiş ve öğrencilerden, yönergede verilen bilgilerden hareketle bir hikâye yazmaları istenmiştir ki bu durum kuramın **genişletme** ögesi içerisinde değerlendirilmelidir.

Tablo 17: “Kitabın Serüverni” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ		
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler		
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)
3	1		1			2
DİĞER İLİŞKİLER						
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü				Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergearası İlişkiler
Biçimsel Dönüşümler			İzlekse/Anlamsal Dönüşümler			

Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşulaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
		1				1			1		3

4. 1. 6. 3. “Karikatür” Metni

Sayfa üzerinde alt alta konumlandırılmış üç karikatürden oluşan bu metni, görsel ve yazılı bağlama yaslanan yönü dolayısıyla kuramın **göstergelerarasılık** ögesi içerisine dâhil etmek gerekmektedir.

Metnin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünün ilk sorusunda öğrencilerden getirdikleri karikatürü anlatmaları istenmiştir. Görsel bir bağlama sahip olan karikatür ile sözlü bir bağlamın ürünü olan konuşmalar arasındaki etkileşimi **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Metnin 1, 2, 3 ve 4. etkinlikleri; görsel, sözlü ve yazılı bağlama yaslanan etkileşimsel yönleri ile **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilecek uygulamalardır. Şöyle ki, metnin 1. Etkinliğinde, öğrencilere metinde yer alan karikatürler ayrı ayrı verilmiş, onlardan bu karikatürlerde verilmek istenen mesajı yazmaları ve bu mesajı kendilerince karikatürize ederek ilgili bölümlere çizmeleri istenmiştir. 2. Etkinlikte, verilen bir karikatürden hareketle konuşma planı yapılması söz konusudur. 3. Etkinlik, verilen karikatürlerin konularından hareketle uygun sözler yazarak kahramanları konuşturmaya yönelik bir etkinliktir. 4. Etkinlikte ise *Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür* isimli bir metin verilmiştir ve bu metinden hareketle cevaplanması gereken sorular mevcuttur.

İçerisinde kuramın **alıntı** ögesi içerisinde değerlendirilebilecek unsurlar barındıran 5. Etkinliğin a maddesinde, Reşat Nuri Güntekin’in *Çocuklar Kitaplar Arasında Oynasın* isimli eserinden doğrudan alıntılanmış bir paragraf söz konusudur ve öğrencilerden, bu paragrafta boş bırakılan yerleri uygun noktalama işaretleri ile doldurmaları istenmektedir. Aynı etkinliğin b maddesinde, bu paragraftan doğrudan

alıntılanmış bir cümle söz konusudur ve öğrencilerden; bu cümlede geçen deyimini bularak anlamını tahmin etmeleri ve deyimini sözlük anlamını doğrudan alıntılı olarak ilgili kısımlara yazmaları istenmiştir. Etkinliğin c maddesinde ise öğrencilere paragraftan doğrudan alıntılanan bir cümle verilmiş ve onlardan bu cümle ile yazarın anlatmak istediklerini yazmaları istenmiştir.

Kısa çizginin ve konuşma çizgisinin kullanım amaçlarını belirlemeye yönelik bir etkinlik olan 6. Etkinlikte, bu amaçla verilen cümleler söz konusudur. Ancak bu cümlelerden bazılarının daha önce işlenen; *Okuma Kitaplarım* (Ziya Osman Saba) ve *Forsa* (Ömer Seyfettin) isimli okuma metinlerinden doğrudan **alıntılı** olduğu göze çarpmaktadır ki bu durum işlenen okuma metinleri arasında da metinlerarası etkileşimler bulunabileceğini örnekler niteliktedir.

Tablo 18: “Karikatür” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ							
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler							
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)					
2											
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Bicimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler					
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm	Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
							m	m			3

4. 1. 7. “Sağlık, Spor” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

4. 1. 7. 1. “Anadolu’nun Cirit Oyunları” Metni

Söyleşi türünde yazılmış folklorik içerikli bir metin olan *Anadolu’nun Cirit Oyunları*, ders kitabında dil öğretiminin yanı sıra kültürel öğelerin aktarımında da işlevsel bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. “Oyun ve Spor” teması içerisinde cirit oyunu hakkında bilgiler veren bu metinde; cirit oyununun ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi ve oynanış şekli anlatılırken, metnin arka planında Eski Türk Devletleri’ne ait somut veya soyut kültür öğelerine dair izler bulmak mümkündür. Bu izleri metinlerarası bir bağlamda değerlendirmeye başlamadan önce, metinde anlatılanları kısaca özetlemekte fayda vardır.

Metnin ilk paragrafında, cirit oyunlarının binlerce yıl önce Türkler tarafından Orta Asya’da başlatıldığından, Anadolu’ya Selçuklular ile birlikte getirildiğinden ve Anadolu’nun geleneksel seyirlik oyunları arasında yer alan atlı bir millî spor olduğundan bahsedilmiştir.

İkinci paragrafta, bu oyunun ortaya çıkışına dair bir halk anlatısına yer verilmiştir. Bu anlatıya göre; kız isteme meselesi yüzünden araları bozulan ve savaşın eşiğine gelen soydaş iki komşu obanın savaşı önlemek isteyen yaşlı bireylerinin toplanıp, cirit oyununa benzer bir müsabaka düzenlenmesi fikrini öne sürmeleri üzerine ortaya çıkmıştır.

Sonraki paragraflarda cirit oyununun kuralları ve oynanış şekli anlatılarak, onun bir savaş oyunu/savaş gösterisi olduğuna, oyuncularının iyi birer binici ve güçlü birer atıcı olmaları gerektiğine ve savaş öncesi talimlerde işlevsel açıdan önem arz eden yönüne vurgu yapılmış, günümüzde Kars, Erzurum ve Konya’daki şenliklerde önemli bir yer tuttuğu belirtilmiştir.

Son paragrafta ise Türklerin ata sporu olan cirit oyunlarının başka uluslarda da başka isimlerle var olduğundan bahsedilerek, ‘atlı polo’ oyununun bunlar arasında yer aldığı söz konusu edilmiş ve cirit sporunun yaşatılmasının önemine değinilmiştir.

Belirtildiği üzere, metnin içeriğinde folklorik unsurlara değinilmiş olması bu unsurların; kültür aktarımı yapmak, hoşça vakit geçirtmek, değerler ve ahlâk eğitimi vermek gibi birtakım işlevlerini metin aracılığıyla gerçekleştirmelerini sağlamıştır (Okur, 2013: 877). Öyle ki, halk kültürünün ilgi alanına giren konulardan birisi olarak geleneksel seyirlik oyunları içerisinde yer alan cirit oyununun anlatıldığı bu metinde, eski Türk toplumunun düşünce yapısı ve davranış özelliklerine ilişkin izler mevcuttur.

Metnin ilk paragrafında geçen, “Türk gibi kuvvetli” sözü, ardında tarihi bir olayı **anıştırmaktadır**. Bu sözün kaynağı, “Uyvar önündeki bir Türk gibi güçlü” ifadesine dayanmaktadır ki bu ifadenin ortaya çıkışı da 1663-1664 Osmanlı-Avusturya savaşı sırasında Köprülü Fazıl Ahmet Paşa’nın Avusturya İmparatorluğu’na bağlı Uyvar Kalesi’ni fethetmesi üzerine olmuştur. Kaleyi kuşatma altına alan Osmanlı ordusu, kazdıkları tünelleri ateşleyerek kale duvarlarını patlatmış ve kalenin teslim olmasını sağlamıştır. Uyvar’ın kaybedilişi, bunun imkânsız olduğunu düşünen Avrupa’da büyük yankılar uyandırmış ve onlara Türklerin olmazı oldurduğunu düşündürmüştür. Onun için, herhangi bir konuda kararlılık göstererek gücünü ortaya kayan birine “Uyvar önünde bir Türk gibi kuvvetli” demişlerdir ve bu söz Avrupa’da zamanla bir atasözü hâline gelerek nesilden nesile aktarılmıştır (Tülek, 2005: 1)

O nedenledir ki, güreş müsabakalarındaki başarıları ile efsane olan Koca Yusuf, Koca Halil gibi pehlivanların Avrupa ve ABD’de devrin en ünlü güreşçilerine karşı elde ettikleri büyük başarıların da etkisiyle bu atasözü tekrar canlanmış ve tüm dünyada duyulmuştur. Dolayısıyla, metinde Avrupalılar tarafından da kullanılan bir atasözü hâline gelmiş bulunan bu söze yer verilmiş olması, onu **klişe/basmakalıp sözler** ögesi altında değerlendirmemizi gerekli kılmıştır.

Yazarın yine metnin ilk paragrafında kullandığı “Anadolu’nun geleneksel seyirlik oyunları” ve “ata sporu” ifadeleriyle; ok atma, mızrak atma, menzil ciridi, gülle atma, çevgen, at yarışı, güreş gibi sporlara **gönderim**de bulunduğu söylenebilir. Cirit oyunu da dâhil olmak üzere, millî ve geleneksel niteliklere sahip olan bu sporların, Türkler tarafından savunma ve korunma amaçlı olarak geliştirildiği ve

bedensel faaliyetlerin belirli kurallar çerçevesinde oyunlaştırılması şeklinde doğduğu bilinmektedir (Karahüseyinoğlu, 2007: 63).

Metinde oyun ve spor kavramlarının hemen hemen eşdeğer bir şekilde kullanıldığı göze çarpmaktadır ve bu durumu, oyun ile spor alanları arasında bulunan bazı tanımsal ve işlevsel benzerliklere yapılmış bir **gönderme** olarak algılamak mümkündür. Bu benzerlikler, sporun oyun ve yarışmayı birleştiren bir yapıya sahip olmasıyla ilintilidir. Her iki alan da daha çok eğlence amaçlı birer serbest zaman aktivitesi olmaları ve belirli kurallar dâhilinde gerçekleştirilen faaliyetleri kapsamaları sebebiyle, metinde de görüldüğü üzere, çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılabilirlerdir.

Metinde cirit oyunlarının at ile yapılan bir yiğitlik ve çeviklik gösterisi olduğundan, iyi binicilik, güçlü atıcılık, cesurluk gibi hünerler gerektirdiğinden ve bu oyunu bir savaş manevrası sayanların varlığından bahsediliyor olması, cirit sporunun ve dolayısıyla da geleneksel sporların Türklerin yaşama biçimlerine ve yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerine göre şekillendiğini göstermektedir. Öyle ki, önceleri göçebe bir yaşamı benimseyen ve hayatta kalmak için doğal koşullara uyum sağlamak zorunda kalan Türkler, savaşın beden gücüne dayandığı çağlarda korunma, barınma ve savaşa hazırlık gibi amaçlara yönelik bazı bedensel aktivitelerde bulunmuşlardır. Yapılan bu düzensiz bedensel aktivitelerin sonraları sistematik bir yarışmaya dönüştüğü ve halk tarafından kabul görüp kuşaktan kuşağa iletilerek gelenekselleştiği varsayılmaktadır (Karahüseyinoğlu, 2007: 63). Gelenekselleşme sürecinde millî vasıflar kazanarak içerisinde Türk toplumunun kültürel özelliklerini barındıran bu aktiviteler, günümüzde "geleneksel sporlar" adı altında kültürel birer miras olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sporlardan biri olan cirit oyunu, metinde de bahsedildiği üzere, kaynağı Orta Asya Türk Devletleri'ne dayanan atlı bir spordur. Orta Asya'nın bozkır yaşamıyla şekillenen bir coğrafya olması, bu coğrafyada hayatta kalabilmek için bölgenin doğal şartlarına uyum sağlamak zorunda kalan Türklerin güçlü ve savaşçı bir karaktere sahip olmalarını gerekli kılmıştır (Alsaç, 2018: 30). Dolayısıyla bu metinde, Orta Asya Türk Devletleri'nin sahip olduğu bozkır kültürüne ilişkin verilere, cirit oyununun ortaya çıkışı üzerinden, **anıştırma** yolu ile kurulan bir metinlerarası ilişki söz konusudur.

Bozkır şartlarıyla mücadele eden Türk devletlerinin yaşadıkları coğrafyanın özellikleri ile birleştirerek oluşturdukları, güce ve çevikliğe dayalı spor kültürünün bir parçası olan cirit oyunları, at üzerinde yapılan bir faaliyet olması itibarıyla, atın eski Türk devletlerindeki işlevselliğini de gözler önüne sermektedir. Eski Türk devletlerinin ata paha biçilmez derecede değer verdikleri, sosyal yapı ve yaşayışlarının hemen her safhasında atlı sporların önemli bir yere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Öyle ki, ok atmada ve at binmede hünerli olan, kılıç kuşanan, güreş tutan, cesur, yiğit ve güzel ahlâklı örnek insanları “alp” olarak nitelemişlerdir (Gül, Uzun ve Çebi, 2018: 659). Yazarın metinde cirit oyununun köklü geçmişinden bahsederken kullandığı; binicilik, güçlü atıcılık, yiğitlik, çeviklik, cesurluk, zırh kuşanmak, kılıç sallamak gibi ifadelerde “alp” tipine **gönderme** yaptığı aşikârdır.

Atı sosyal hayatlarının bir parçası haline getirerek onunla bütünleşen Türk milletinin tarihine bakıldığında, sportif faaliyetlerine atlarını da dâhil ettiklerini görmek elbette kaçınılmazdır. Türklerin at ile bu kadar yakın olmasının, atı yeryüzünde ilk keşfeden, onu evcilleştiren, onu eğiterek insanoğlunun hizmetine sunan ilk millet olmalarından ötürü at ile kurdukları bağdan ileri gelmiş olması muhtemeldir. Öyle ki at ve Türk tarih boyunca iki kardeş, iki arkadaş gibi olmuşlardır. Bu durum, Türk milletinin değerlerini, duygu ve düşünce dünyasını yapısal bir bütünlük içerisinde destansı bir şekilde anlatan *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde sıkça tekrar edilen, “Yayan erin umudu olmaz.” sözü ile de aynı hassasiyetle ifade bulunmaktadır (Ünver, 2017: 8).

At Türkler için bir yaşam biçimidir. Türklerin hem bozkır şartları hem de yaşadıkları göçebe hayat tarzı içerisinde at; gücü, hızı, çevresi ile uyumu, sükûnetli yapısı ve sadakati ile avcılık taşımacılık ulaşım gibi birçok alanda kullanılmış ve savaşlarda bir harp vasıtası olarak işlev görmüştür. Yani o dönemin koşullarında atın insanoğluna sağladığı yarar, günümüzde motorlu araçların kullanımının getirdiği pratiklik ile eşdeğerdir. Tarihte ordu-millet/ordu devlet şeklinde oluşturdukları idarî sistemlerinde Türklerin ata askerî özellikler yükleyerek onu bir harp vasıtası olarak kullanmaları, savaşlarda üstün başarılar elde etmelerini sağlamış ve bir harp vasıtası olarak kullanılan at, savaşların kaderini belirlemede önemli rol oynayarak insanlığın dönüm noktası olmuştur (Karcıoğlu, 2017: 172). Görüldüğü üzere, Türkler atı gerek

bir savaş aracı olarak gerek göç etmede gerekse ticarete bir taşıma aracı olarak kullanmışlardır. Gerek ekonomik bir varlık olarak at pazarlarında satmışlar gerekse gıda aracı olarak etinden ve sütünden yararlanmak suretiyle mümkün olan her alanda değerlendirmişlerdir. Göçebe bir toplum olmalarının avantajını kullanarak, daha çok otluk bölgelere yakın yerleri mesken tutmuşlar ve atlarına iyi bakmışlardır. Hatta Türklerin günlük hayatta en büyük destekçisi olan atları sahibi öldüğünde, öteki dünyada da hizmetlerini sürdürmeleri amacıyla, sahibi ile birlikte gömülmüştür (Ceylan, 2015: 23).

Cirit oyununun at ile yapılan bir spor olduğundan yola çıkarak, Türklerin atlı kültürüne yaptığımız anıştırmanın bir devamı olarak Türklerin at ile kurduğu yakınlığın bir benzerini dile getiren bir hikâyeyi konu alan *Beyaz Yele* isimli esere de çağrışım yapmak mümkündür. Rene Guillot tarafından kaleme alınan *Beyaz Yele*, on iki yaşındaki Falco ile beyaz bir tay arasındaki dostluğu anlatmaktadır. Dolayısıyla, at ile insan arasındaki büyüleyici iletişime tanık olunması açısından bir **anıştırmanın** muhtemelliğinden bahsetmek mümkündür.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda atın, savaşçı bir yapıya sahip olan Türkler için vazgeçilmez bir can yoldaşı olduğunu ve kahramanlık duygularını pekiştiren manevî bir sembol olarak büyük önem taşıdığını belirtmek gerekir ki bu durum Türklerin yaşadıkları coğrafyalarda ata bağlı bir kültür oluşturmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla, ata bağlı bir kültürün, ata dayalı sportif aktiviteleri de beraberinde getirmesi, daha önce de belirtildiği üzere, olağandır.

Metinde bu aktivitelerden biri olan cirit oyununun ortaya çıkışına dair bir halk anlatısına yer verilmiştir ki bu durum metinlerarasılığın **anlatı içinde anlatı** ögesini söz konusu kılmıştır. Bu anlatının kaynağının Türk kültürünün merkezi olan Orta Asya'ya dayandığına ilişkin bilgiler mevcuttur. Aynı soydan gelen iki komşu oba arasında yaşanan bir anlaşmazlık ile başlayan bu halk hikâyesinde geçen oba kelimesi ile Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarının göçebe yaşam kültürüne **gönderme** yapılmıştır. Öyle ki oba, insanoğlunun ilk mimari eseri olarak bilinen çadırlarda yaşayan göçebe ailelerin meydana getirdiği topluluktur. Türkler savaşçı yapıları gereği sık sık yer değiştirmek zorunda kalmış, güvenilir ve verimli topraklar

bulmak için göçebe bir şekilde yaşamışlardır. Dolayısıyla kurulup sökülebilen ve kolayca taşınabilen meskenler olan çadırlarda oturmuşlardır. Ayrıca oba kelimesinin Divanı Lügati-t Türk'te kabile anlamında kullanıldığını da belirtmek gerekir (Deveci, 2017: 433).

Verilen halk anlatısında dikkati çeken bir başka unsur da 'kız isteme-vermeme' davası üzerine çıkan anlaşmazlıktan ötürü karşı karşıya gelen iki obanın yiğit-alp tipleri arasında kan dökülmesini engellemeye çalışan yaşlılarının bir araya gelerek karşı obanın yaşlıları ile konuşup anlaşmalarıdır. Sorunların çözümünde bu şekilde yaşlı insanların fikrine itimad edilmesi durumu *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde rastlanan ak sakallı/saçlı geleneğini çağrıştırmakta ve dolayısıyla da burada metinlerarası ilişkilerden **anıştırmanın** varlığını göstermektedir.

Türk geleneklerinin millî kültür ile şekillenip yaşam tarzı ile kodlaştığı Dede Korkut Hikâyeleri'nde halk kültürünü canlı bir sahne olarak gösteren geleneklerden biri olan ak sakallı/saçlı geleneğine göre, ak sakallı/saçlı kişi, Korkut Ata/Dede Korkut, sorunları aklı ile çözen, yol gösterici, bilge ve erdemli bir ihtiyardır. Kahramanın başarıya ulaşmasında ona rehberlik etmektedir (Alsaç, 2018: 19). Dolayısıyla metinde verilen halk anlatısında da iki oba arasında yaşanan anlaşmazlığın obanın ileri gelen yaşlı bireyleri tarafından kan dökülmeden mantıklı bir şekilde çözüme ulaştırılması, ak sakallı/saçlı geleneğinin yaşlılık ve bilgelik özelliklerini anlatıda çağrıştıran unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca kaynağı kız isteme-vermeme davası olan bir problemin, obaların yaşlı bireyleri tarafından cirite benzer bir yarışma ile çözüme kavuşturulması, yine Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki "erkek kahramanın evlenebilmek için imtihandan geçmesi" geleneğini hatırlatmaktadır. Öyle ki, metinde verilen halk anlatısında karşı karşıya gelen iki obanın yiğitlerinden, düzenlenen bu yarışmada yiğitliklerini ve savaş hünerlerini göstermeleri istenmekte ve problemin, yarışmayı kazanan taraf lehine, kan dökülmeden, çözüme kavuşacağı sezdirilmektedir. Dolayısıyla bu anlatıda; düzenlenen yarışma yiğitlik ve hüner gösterisi açısından *Dede Korkut Hikâyeleri*'nde rastlanan imtihan kavramı ile eşdeğerdir ve bu durum yine burada da metinlerarası ilişkilerin **anıştırma** ögesini söz konusu kılmaktadır.

Metnin ilerleyen paragraflarında cirit oyununun kurallarına, oynanış şekline, oyun hünelerine ve günümüzdeki durumuna ilişkin bilgiler mevcuttur. Verilen bilgilerden de yola çıkarak, cirit oyununun geleneksel bir seyirlik oyunu olmasından ötürü, içerisinde barındırdığı kültürel öğeleri, metinlerarası ilişkilerin **gönderme** ögesi altında şu şekilde ele almak doğru olacaktır.

Eskiden bir Türk genci toplum içerisinde saygın bir konuma gelmek için, halk tarafından da topluca kabul görmüş bir kahramanlık becerisi göstermek zorundaydı. Gençler bu becerilerini sergileme şansını, düzenlenen şenlikler ve benzeri yarışmalar ile elde ederlerdi ve bu yarışmalardan birisi de cirit oyunuydu. İsmi, oyunda kullanılan sopalardan alan ve kelime manası itibariyle soyulmuş ağaç anlamını taşıyan cirit, tüm hayatı at üzerinde geçen bir toplum olan Türklerin at biniciliğindeki hünelerini sergiledikleri, davul zurna eşliğinde oynanan bir meydanı sporudur (Bozbıyık, 2017: 503). İki takım halinde oynanan bir spor, elindeki ciridi rakibine isabet ettirmeye dayanmakta ve ata hâkimiyeti gerektiren bir mücadeleden oluşmaktadır. Dolayısıyla cirit atlarının, sporcunun verdiği komutlara duyarlı, hızlı koşan, aniden çıkış yapabilen, ani dönü ve duruşlara alışkın atlar olması gerekmektedir (Yıldırım ve Yıldız, 2013: 36). Düğünlerde, özel günlerde, törenlerde, şenlik ve festivallerde, özellikle de Anadolu'da cuma namazlarından sonra, atlı cirit oynamak eski Türk toplumunun gelenekleri arasındadır (Karahüseyinoğlu, 2007: 82). Görüldüğü üzere Türk toplumu sporu eğlenceye dönüştürerek önemli gün ve törenlerde gelenek hâline getirmiştir.

Ancak cirit sporu sadece gösteri amaçlı bir oyun değildir. Aynı zamanda savaş kurallarının da uygulandığı çok yönlü bir spordur. Şöyle ki, Orta Asya'da yaşayan Türkler savaş dışı zamanlarda da atların zinde kalması ve askerlerin ruhsal ve fiziksel olarak eğitilmeleri için cirit sporuna oldukça önem vermişlerdir. Kısacası yiğitlik, çeviklik, zekâ, beceri, bağışlama gibi erdemleri bir araya toplayan cirit sporu, Türk askerlerinin savaş talimi yaparak; kahramanlık, savaçılık, sporculuk vasıflarını geliştirmek gibi amaçlara da hizmet etmiştir (Yıldırım ve Yıldız, 2013: 35).

Cirit oyununun, Türk toplumunun davranışlarını yansıtan özelliklerden birkaçı da, sporcunun rakibine yaklaşması ya da onu sıkıştırması durumunda elindeki ciridi atmayarak rakibini bağışlaması ve ciridi ata isabet eden oyuncunun oyun dışı edilmesi davranışlardır.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte yaşanan kültürel değişimin bir gereği olarak yaşama biçiminin de değişmesi, atlı kültürün yok olmaya yüz tutmasına ve cirit oyununun da işlevsel olarak değişimlere uğramasına neden olmuştur. Bu durum onu Türk folklorunun turizm amaçlı olarak değerlendirilebilecek etkinliklerinden biri haline getirmiştir. Günümüzde, “Geleneksel Türkiye Cirit Oyunları Yarışması” adı altında düzenlenen atlı cirit müsabakalarında derece alanlara ödüller verilmesinin de Osmanlı döneminde, özellikle yabancı elçilerin önünde oynanmasından gurur duyan Osmanlı padişahlarının cirit oyunu bitince oyunculara bahşiş vermeleri geleneğinin bir devamı olduğu söylenebilir.

Metinde ismi almak suretiyle **gönderme** yapılan bazı tarihi ve coğrafi unsurlar mevcuttur. Orta Asya, Anadolu, Avrupa, Asya, Kars Erzurum ve Konya bölge, kıta ve şehir isimleri olarak göze çarparken; Selçuklular ifadesi de bizi doğrudan tarihte kurulan önemli bir Türk devleti olan Selçuklu Devleti’ne götürmektedir.

Son olarak, metinde **gönderme** yapılan bir diğer unsur ise “atlı polo” oyunudur. Atlı cirit ile oynayış bakımından benzerlik gösteren bu oyun, Türklerin millî oyunu “çevgen”den ilham alınarak geliştirilmiştir. Elma büyüklüğünde bir top ve roket büyüklüğünde sopalar ile at üzerinde takım halinde oynanmaktadır. Amaç, at üzerindeki sporcuların değneklerle rakip kaleye gol atmaktır ve en çok gol atan takım, oyunu kazanır (Bozbıyık, 2017: 164).

Metinde, toplum tarafından sürekli yinelenen bir kullanıma sahip olmaları dolayısıyla, **klişe/basmakalıp sözler** içerisinde değerlendirilecek metinlerarası unsurlar mevcuttur ve koyu bir tonla belirtilen bu unsurların geçtiği cümleler şu şekildedir:

“Bir oba ötekinden **kız ister**, vermezler. Derken iş **kavgaya, savaşa dökülür**. ... Neredeyse **kan dökülecek**, yiğitler **birbirine girecek**. ... Aramızda bir anlaşmazlık oldu, yiğitlerimiz bunu onur meselesi yaptılar. ... Buna öteki diziden başka bir atlı **karşı çıkar**. ...Böylece cirit bir düzen içinde **sürer gider**. ...Ciridin ata isabet etmesi, savuranın **oyun dışı kalmasını** gerektirir. ...**Dörtnal giden** atın üzerinde türlü hünerler gösterirler. ...Yarışlarda **derece alanlara** ödülleri verilir. ...Cirit oyunları, **Anadolu'nun kükrek sesi**, yiğitlik, mertlik heyecanı, geleneksel seyirliğidir (MEB, 2018: 194-195).

Metin görsel unsurları ile arasındaki uyum açısından ele alındığında, görsellerin metin içerisinde yer alan halk anlatısında geçen olayları temsil ettiği göze çarpmaktadır. Öyle ki, anlatıda bahsi geçen oba kavramı, obanın zırh kuşanmış yiğitleri, yaşlıları, ellerinde sopalarla ile at üzerinde hünerlerini sergileyen yiğitler ve meydanda onları seyreden halk Orta Asya Türk toplumuna uygun bir şekilde; başlarında börtükleri, üzerlerinde bozkır tarzı giyim kuşamları ve kayışlarına taktıkları hançerlerine kadar en ince ayrıntısı ile resmedilmiştir. Dolayısıyla metin ile görseller arasında kurulabilen **göstergelerarası** bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür.

Metninin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünün ikinci sorusunda öğrencilerden “Spor yapmalıyız çünkü...” şeklinde yarım bırakılan bir cümleyi kendi düşüncelerine göre tamamlamaları istenmiştir. Dolayısıyla bu madde, eksik bırakılan kısmın öğrencilere tamamlanması yönüyle metinlerarasılığın **genişletme** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

Metni sol tarafında, yazarı Mehmet Önder'e ilişkin kısa bilgilerin yer aldığı kutucuk verilmiş ve bu kutucuk içerisindeki bilgilerde söz konusu metnin **alıntılı** olduğu “Aldı Sözü Anadolu” adlı eserine, yalnız isim vermek suretiyle, değinilmiştir.

1. Etkinliğin “a” maddesinde, metinde geçen bazı sözcükler harfleri eksik bir şekilde verilmiş, bu sözcüklerin sözlük anlamları ise doğrudan **alıntılanarak** verilmiştir. Öğrencilerden, etkinlikte kendilerine verilen anlamlarından hareketle

sözcülerdeki eksik harfleri örnekteki gibi tamamlamaları istenmiştir. Etkinlik, eksik harflerin tamamlanması yönüyle **genişletme** ögesi altında değerlendirilmelidir.

2. Etkinlikte, öğrencilere sekiz adet soru verilmiş ve bu soruları metinden hareketle cevaplandırmaları istenmiştir. Bunlardan “Siz olsaydınız iki oba arasında çıkan anlaşmazlığı nasıl çözerdiniz?” şeklindeki üçüncü soru ve “Cirit oyununa hangi kuralları eklemek istersiniz?” şeklindeki beşinci soru, metne yeni unsurlar eklenmesi ile şekillendirilebilecek yeniden yazma süreçlerini gerekli kıldığından metinlerarasılığın **genişletme** ögesi içerisinde değerlendirilmelidir.

3. Etkinlikte öğrencilerden doğruluğuna veya yanlışlığına karar vermeleri istenen sekiz cümle verilmiştir ki bu cümleler metinden doğrudan **alıntı**lanmış olmaları itibarıyla metinlerarası bir bağlantıya sahiptir.

4. Etkinlikte, Dünya Etnospor Konfederasyonu’nun geleneksel sporlarımızın günümüzde yaşatılması amacıyla Etnospor Festivali düzenlediği belirtilerek festival alanı için hazırlanan bir harita verilmiştir. Öğrencilerden bu haritayı incelemeleri ve kendilerine yöneltilen altı soruyu cevaplamaları istenmiştir. Etkinlik, öğrencilerin görsel ve yazılı unsurları barındıran bir haritadan yola çıkarak verdikleri yazılı ve sözlü cevaplar arasında, bir etkileşimi zorunlu kıldığı için **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilmelidir.

5. Etkinlikte, öğrencilerden sınıf arkadaşlarının cirit oyunu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve geleneksel oyunlarımızı beğenmediklerini varsaymaları ve onlara cirit oyununu tanıtan bir konuşma yapmaları istenmiştir. Cirit oyununun kaynağı, oynanış şekli ve günümüzdeki durumu hakkında yazılmış olan bu metni işledikten sonra yalnızca cirit oyununun tanıtılmasına yönelik bir konuşma metninin oluşturulmasının isteniyor olmasından ötürü karşımıza çıkan bu sınırlılık nedeniyle bu etkinlik, metinlerarasılığın **indirgeme** basamağına dâhil edilmelidir.

6. Etkinlikte, öğrencilere yazım yanlışları içerisinde altı cümle verilmiştir ve bu cümlelerdeki yazım yanlışlarının düzeltilmesi istenmektedir. Cümlelerin metinden doğrudan **alıntı**lanarak verilmiş olması, metinlerarasılığı söz konusu kılmıştır.

Verilen cümlelerdeki ses değişimlerinin bulunmasını kapsayan 8. Etkinlik de, metinden doğrudan **alıntı**lanan cümlelere yaslanmış olması yönüyle, kuramın metinlerarasılık boyutunda okunabilir.

Tablo 19: “Anadolu’nun Cirit Oyunları” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ						TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler				Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma		Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)				
5	7		5								
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
					1	3			11	1	2

4. 1. 7. 2. “Sağlıklı Yaşıyorum” Metni

Görsel unsurların ve metin parçalarının konumlandırılması itibariyle dikkat çeken bir sayfa tasarımına sahip olan bu metin, esasında sağlıklı yaşıyorum sloganını taşıyan bir broşür olarak karşımıza çıkmaktadır. O hâlde öncelikle, görsel unsurlar ve metin parçaları arasındaki iletişimin **göstergelerarası** bir ilişkiye yaslandığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Broşür, verilmek istenen mesajı ayrıntılı bir biçimde ve resimlerle etkileyici olarak sunmak için özenle hazırlanan bir basılı yayın materyalidir (Şentürk, 2014: 15). Bir ürün veya hizmetin tanıtılmasında etkili bir araç olarak işlev gören broşürler; reklam broşürleri, kültürel broşürler ve sosyal broşürler şeklinde sınıflandırılmaktadır ve bunlar arasından sosyal broşürler; sağlık, çevre, ulaşım, sivil savunma, trafik gibi konularda eğitici ve uyarıcı nitelikteki etkinliklerin sunulduğu broşür türleridir (Şentürk, 2014: 17).

Sağlıklı Yaşıyorum metni; temizlik, uyku düzeni, dengeli beslenme, kişisel bakım ve oyun/spor kavramlarına ilişkin öneriler üzerine kuruludur. Dolayısıyla, içeriğinde bahsi geçen bu kavramlara bağlı olarak, metni “sosyal broşürler” dâhilinde değerlendirmek mümkündür.

Metinde Fen Bilimleri dersi konularının temellerinden birini oluşturan biyoloji biliminin kapsamı içerisinde yer alan yağ, mikrop gibi kavramlara yer verilmiş olması ve bilimsel içerikli ifadeler kullanılmış olması dolayısıyla, fen disiplinlerine yapılmış göndermelerin varlığı söz konusudur diyebiliriz:

Öncelikle metinde geçen, “Teneffüslerde ellerimizi yıkamak bizi mikroplara karşı korur.” cümlesi ile **gönderim**de bulunan “mikrop” kavramı; çıplak gözle görülemeyecek kadar küçük, tek hücreli canlılar olarak bilinen virüs, mantar, bakteri gibi mikroorganizmaların, daha çok zararlı olanlarını, karşılamaktadır. Öyle ki, bu canlılar vücuda yerleşerek çeşitli hastalıklara sebebiyet verirler.

Yine metinde yer alan, “Gün içinde çok yemek yemiş ama az hareket etmişsek yediklerimiz vücudumuzda yağa dönüşür.” cümlesinin **gönderim**de bulunduğu “yağ” kavramı, esasında insanların ve hayvanların enerji deposudur ve vücudumuz için hayati bir öneme sahiptir. Vücudumuzun tamamında, deri altında, kalın bir tabaka olarak yer alan yağ hücreleri vücut için bir çeşit koruma kalkanı gibidir. Ancak, besinlerle alınan enerjinin harcanan enerjiden fazla olması ve fazla enerjinin vücutta yağ olarak depolanması, verilen metinde de “birçok hastalığa yol açar” ifadesi ile **gönderim**de bulunan hastalıklardan biri olan, “obezite”ye sebep olabilmektedir.

Metinde son olarak **gönderimde** bulunulan bir diğer unsur da, çocuklar ve yetişkinler için verilen uyku sürelerine ilişkin bilimsel verilerdir ki bu verilere geçmeden önce uyku kavramına kısaca değinmekte fayda vardır: Uyku canlılar için hâlâ net olarak açıklanamamış fizyolojik bir süreçtir, bir ihtiyaçtır ve bu süreç durgun değildir. Sürecin kapsadığı beş farklı uyku dönemi mevcuttur. Genellikle kısa bir uyanıklık döneminin hemen ardından 1. 2. 3. ve 4. dönemde uykuya girilmektedir. Bunlar arasında; uykunun ilk bölümlerinde hızlı göz hareketi olmayan (NREM) dönemi ve son bölümlerinde de hızlı göz hareketi olan dönem (REM) uykusu daha fazla yer almaktadır. NREM, kendi içinde “yüzeysel uyku” ve “derin uyku” olmak üzere ikiye ayrılır. Yüzeysel uyku, uyku ile uyanıklık arasındaki dönemi oluşturmaktadır ve bu dönemdeki insanlar kolayca uyandırılabilir. Dolayısıyla 1. ve 2. dönemi kapsamaktadır. Derin uyku ise, 3. ve 4. dönemi kapsar ve bu dönemdeki insanların uyandırılması için daha güçlü bir uyarıcıya ihtiyaç vardır. Bu dönemde büyüme hormonunun salgılanmasında bir artış görülür ve metabolizma yavaşlayarak fizyolojik aktivitelerde azalma olur. Vücut tam manasıyla dinlenir. O hâlde, derin uyku döneminin yetersiz olduğu zamanlarda insanların sabahları yorgun kalkması muhtemeldir. Metinde verilen bilgilere göre, yetişkinler için ortalama uyku süresi 6-8 saat iken, bu süre çocuklar için 10-12 saattir. Esasında uyku süresi, çevreye ve genetik faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Ancak bununla birlikte, bebeklerde uyku süresinin uzun ve REM uyku yapısı fazla olduğu ve yaş ilerledikçe uyku süresinin ve derin uyku yapısının kısaldığı bilimsel olarak kabul edilen bir gerçektir (Gezmen Karadağ ve Aksoy, 2009: 10).

Metnin okunması esnasında doldurulması gerektiğine dair bir yönergenin yer aldığı 1. Etkinlikte, öğrencilerin sağlıklı bir yaşam için yapması ve yapmaması gerekenleri, kitaptaki ilgili kutulara yazmaları istenmiştir. Yapılması ve yapılmaması gerekenlerin, metin içerisinden alınması dolayısıyla doğrudan **alıntı**lama şeklinde gerçekleşecek olan bir metinlerarası ilişkiden söz etmek mümkündür.

2. Etkinlikte metinden hareketle cevaplanması istenen sorular söz konusudur ki bu sorular arasından: “Tüketmekten kaçınılması gereken gıdalar hangileridir?” şeklinde ifade edilen 3. Soru ve “Metinde eksik bulduğunuz, sağlıkla ilgili verilmesi gereken başka bilgiler var mı? Açıklayınız” şeklinde ifade edilen 8. soruda yanıtları

itibariyle metinlerarasılık kapsamında değerlendirilebilecek unsurlar mevcuttur. Şöyle ki, 3. soru, metinden yapılacak bir **doğrudan alıntılama** ile yanıt bulabilen bir soru iken 8. soru, metinde eksik bulunan hususların tamamlanmasına yönelik bir yeniden yazma sürecini gerektirdiğinden, metinlerarasılığın **genişletme** ögesine dâhil edilebilecek yanıtı bir sorudur.

3. Etkinlikte öğrencilere verilen görsellerden hangilerinin okunan broşür ile ilgili olduğuna karar vermeleri istenmiştir. Yazılı bağlama dayalı bir broşür metni ile görsel bağlama dayalı fotoğraflar arasındaki etkileşimin sorgulanmış olması, bu etkinliğin **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilmesini mümkün kılmıştır.

4. Etkinlikte bazı görsel unsurlar verilmiş ve öğrencilerden, bu görsel unsurlardan hareketle sınıf arkadaşlarına “sağlıklı yaşam” hakkında bir konuşma yapmaları, sorular sorarak arkadaşlarını da konuşmaya dâhil etmeleri istenmiştir. Verilen görseller üzerinden sözlü bağlama yaslanan bir konuşma metninin oluşturulması, **göstergelerarasılık** kapsamında yer almaktadır.

5. Etkinliğin a ve b maddelerinde iki adet görsel yer almakta ve öğrencilerin bu görsellerden hareketle “teknoloji bağımlılığının insanlara verebileceği zararları” söylemeleri ve “teknolojinin hayatımıza getirdiği yeniliklerin en faydalı şekilde nasıl kullanabileceğini arkadaşlarıyla tartışmaları” istenmektedir. Dolayısıyla bu etkinlik, verilen görseller üzerinden sözlü bağlama yaslanan yanıtlara dayalı bir etkinlik olması itibariyle **göstergelerarasılık** kapsamında yer almaktadır.

6. Etkinlikte, yapraklarında “et”, “sebze”, “tahıl” ve “süt” yazan dört yapraklı bir yonca görseli verilerek, öğrencilerin bu görselden hareketle çevrelerindeki insanların beslenme alışkanlıklarını değerlendirmeleri ve kitaptaki ilgili kutuya yazmaları istenmiştir. Verilen yonca görseli ile öğrencilerin yazılı bağlama dayanan değerlendirmeleri arasındaki etkileşim, **göstergelerarası** bir ilişkinin varlığını göstermektedir.

7. Etkinlikte Dr. Ayşe Hanım ve Dr. Mehmet Bey’e ait olduğu belirtilen iki konuşma balonu verilmiştir. Mehmet Bey’in kullandığı; “semptom, stetoskop, spazm kardiyoloji, toksikoz” gibi tıbbi terimlerin Ayşe Hanım tarafından, “belirti, dinleme

aygıtı, ani kasılma, kalp hastalıkları, zehirlenme” şeklindeki Türkçe karşılıklarıyla kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Ayşe Hanım’ın konuşma balonundaki metin, Mehmet Bey’in konuşma balonundaki terimlerin Türkçeleştirilmiş biçimlerinin kullanılarak yeniden yazılması şeklinde oluşturulmuştur. O hâlde bu iki konuşma balonu arasındaki etkileşimi metinlerarasılığın biçimsel dönüşümler başlığı altında yer alan **çeviri** ögesi içerisinde değerlendirmek mümkündür.

9. Etkinlik, “Mideniz mektup yazabilseydi size neler söylerdi?” sorusu üzerinden mideleri ile empati kurlmaları amaçlanan öğrencilerin, broşür arzında oluşturulan “Sağlıklı Yaşıyorum” isimli bu metinden hareketle mektup tarzında yeni bir metin oluşturmalarına yönelik bir etkinlik olası itibariyle **düzyazılaştırma** kapsamında değerlendirilebilir.

Tablo 20: “Sağlıklı Yaşıyorum” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ							TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler					Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)						
2	4											
DİĞER İLİŞKİLER												
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü										Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Biçimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler					
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm				
1	1					1						5

4. 1. 7. 3. “Cazgır” Şiiri

Atilla İlhan'ın, dünyanın bilinen ilk ve en eski sporlarından birisi olan güreş ile ilgili olarak serbest ölçüyle kaleme aldığı bu şiirinde olimpiyatlarda, Avrupa ve dünya şampiyonalarında gösterdikleri başarılarla efsaneleşerek güreş sporunun gelişmesinde ve tanıtılmasında önemli katkıları olan Türk pehlivanlara duyduğu hayranlığı, coşkulu bir üslupla dile getirdiği görülmektedir. Öyle ki şair; Bekir, Osman, Mestanoğlu, Dülger Ahmet, Koca Yusuf ve Kel Aliço'ya şiirinde isimlerini anmak suretiyle yer vererek, aynı zamanda tarihsel bir gerçekliğe de sahip olan bu pehlivanlara, **göndermede** bulunmuştur. İsmi anılan pehlivanlar arasında tarihi Kırkpınar Güreşleri'nde başpehlivanlık yapan güreşçilerin yer alıyor olması dolayısıyla, şiirde Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nden bahsedildiğini söylemek doğru olacaktır. Bununla birlikte, Kırkpınar geleneğinin kültürel bileşenlerini oluşturan cazgır, pehlivanlar, peşrev, davul, zurna, başpehlivan havası, er meydanı, seyirciler (cümle âlem), kıspet gibi unsurların şiirdeki ve şiirin görsellerindeki varlığı da bu görüşü destekler niteliktedir. O halde Kırkpınar Yağlı Güreşleri'nin ismi doğrudan anılmadan, verilen kültürel unsurları üzerinden çağrışım yoluyla hatırlatılmış olması, burada metinlerarası ilişkilerden **anıştırmanın** varlığını göstermektedir. Bu kültürel unsurların çağrıştırdığı anıştırmaları tek tek ele almadan önce şiirin esas konusunu oluşturan ve en son dizede “Ha deyince kaldırıp kaldırıp yere vurmali” ifadesiyle yapılaş şekline dair bir ipucu verilen güreş sporuna değinmekte fayda vardır.

Esasında iki kişinin bedenî ve zihnî kuvvetini ortaya koyarak hiçbir vasıtaya muhtaç olmadan yaptıkları mücadeleye dayanan ve belirtildiği üzere dünyanın bilinen ilk ve en eski sporlarından biri olan güreş, her fiziksel hareketin kökeninde tabiatın taklidi yatmaktadır anlayışı doğrultusunda; koç, boğa, at, deve, aslan gibi hayvanların içgüdüsel olarak gerçekleştirdikleri boğuşmaların insanlar tarafından taklit ve tahlil edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Dervişoğlu, 2012: 18-21).

Tarihsel süreç içerisinde çeşitli uygarlıklarca, çeşitli kültürel ve geleneksel formlar içerisinde sokularak günümüze ulaşan güreş sporu; Japonya'da “Sumo güreşi”, Rusya'da “Sambo ve Çabaoba güreşleri”, İsviçre'de “Pantolon güreşi”, Türkiye'de

“Yağlı güreş” gibi isimler altında gelenekselliğini hâlâ korumaktadır (Özdemir ve Çalışkan, 2018: 502). Hayatta kalmak için bedenî güç ve azmin daha ön planda olduğu devirlerde, göçebe hayat ve bozkır şartlarının ani baskınlara ve savaşlara her zaman mecbur kıldığı eski Türk toplulukları için, bu şartlarda savaşçılık vasıflarını korumalarına yardımcı bir uğraş olmuştur. Türklerin bu şartlar neticesinde oluşturdukları savunma, saldırı ve korunma becerilerine dayalı spor yapılarının altında, askerlerin bedensel ve zihinsel olarak sürekli hazır ve yetenekleri keskinleşmiş bir hâlde bulunmalarını sağlamak anlayışı egemendir. Dolayısıyla bir yakın dövüş sanatı olan güreş de Türk spor yapısının önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Dervişoğlu, 2012: 5).

O hâlde denebilir ki, yaşadıkları dönemin gerektirdiği şartlar, fetihçi bir toplum ideolojisine sahip olan Türklerde sporun savaşa hazırlık unsuru olarak doğmasına neden olmuştur ve dolayısıyla da güreş sporunun savaşa hazırlık unsuru olarak işlev kazanması kaçınılmaz olmuştur. Öyle ki, çocuklarını küçük yaştan itibaren spora teşvik eden Türkler, güreş sporunu aynı zamanda bir kahramanlık ve yiğitlik ölçütü olarak kabul etmişlerdir. Kahramanlık olgusu, Türklerin sosyal statülerinde büyük önem teşkil eden bir olgudur ve bu olguyu ortaya çıkarmada haklı bir payı olan güreş sporunda yetenekli olmak, toplumda iyi bir statüye sahip olmak isteyen kişi için bir gerekliliktir (Dervişoğlu, 2012: 8).

O nedenle ki, toplumun her kesiminde ilgi gören güreş, bir savaş sporu olması itibariyle de devlet tarafından desteklenerek hem gelenekselleşen hem de kurumsallaşan bir spor dalı hâline gelmiştir (Dervişoğlu, 2012: 331). Türklerin birçok geleneğini bünyesinde barındıran bu kurumsallaşma ile birlikte yüzlerce yıldır düzenlenen yağlı güreş organizasyonlarından bir tanesi olarak 2010 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası'nın 'Temsil Listesi' ne kaydedilen Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali'nin, kültürel mirasımız olan bu sporu tanıtmadaki başarısı büyük önem arz etmektedir (Özdemir ve Çalışkan, 2018: 518).

Verilen şiir metninde anıştırma yolu ile bağlantı kurulan Kırkpınar Güreşleri üzerinden yine **anıştırma** yoluyla kurulabilecek bir diğer unsur, Edirne'nin fethi zamanında yaşandığı varsayılan tarihi bir efsaneye konu olan kırk yiğidin hikâyesidir

ki Kırkpınar isminin de bu olaya dayandığı düşünülmektedir. Anlatıya göre; Süleyman Paşa komutasındaki Türk askerleri Sırp işgaline son vermek için Selanik'e doğru yol alırken, bir Hıdrellez günü Edirne yakınlarındaki bir köyde konaklamışlardır. Pehlivanlık, Türklerde hem bir gelenek hem de savaş hazırlığı olduğundan, kırk yiğit o gün bu amaçla güneş batana kadar saatlerce güreşmişlerdir. Gün batımı dolayısıyla güreşe son verildiğinde ise buldukları yere düşerek son nefeslerini vermişler ve şehit oldukları yere gömülmüşlerdir. Ertesi gün her yiğidin can verdiği yerde bir pınar fışkırdığını görenler, oraya Kırkpınar adını vermişler ve o günden sonra her yıl Hıdrellez'de burada toplanarak güreşmeyi âdet hâline getirmişler ve kültürel bir miras olarak geleneklerimize yerleşmesine vesile olmuşlardır (Şahin, 2004: 40).

Görüldüğü üzere, günümüze ulaşan bütün kültürel öğeler, ardında bu ve benzeri birtakım maddi ve manevi dayanaklar barındırmaktadır ki yağlı güreşlerin günümüzde Türkiye ile özdeşleşmiş bir güreş türü olması, içerisinde barındırdığı Türk kültürünün maddi ve manevi değerlerinin birer parçası olan töresel ve törensel uygulamalar ile ilintilidir. Bu bağlamda, yağlı güreşi konu alan *Cazgır* isimli şiirde bu görüşe dair göndermede bulunulan kültürel unsurları ve bu unsurların çağrıştırdığı verileri şu şekilde ele almak mümkündür:

Öncelikle, şiirin başlığının *Cazgır* olması, bu kelimenin güreş terminolojisindeki karşılığı ile tam olarak örtüşmekte ve şiire, cazgırın ağzından dökülen sözlerden oluşuyormuş gibi bir görünüm kazandırmaktadır. Dolayısıyla burada hem cazgırlık geleneğine dair bir **göndermenin** hem de cazgırların güreş öncesi yapılan salâvatlamalarda söyledikleri manzum, övgü ve ikaz dolu sözlerden oluşan ve "pehlivan okşaması" olarak da bilinen şiirlerine yönelik bir **öykünmenin** varlığı söz konusudur. Öyle ki, duacı ya da salâvatçı da denilen cazgır, güreş öncesinde pehlivanların adlarını, ünlerini, güreş sporundaki hünelerini dualar ve şiirler ile tanıtan ve pehlivanları boylarına, kuvvetlerine göre birbiriyle eşleştirerek dizdiği maniler eşliğinde seyirciye takdim eden kişidir. O hâlde cazgır, bütün güreşçileri yakından tanımak, Kırkpınar'a gelmeden önce yaptığı güreşleri bilmek ve dizdiği manilerde eşleştirdiği pehlivanların kuvvetli yönlerini söyleyerek rakiplerini uyarmak, nasihat etmek gibi görevlere sahiptir. Ayrıca cazgırların onur kırıcı, şeref

zedeleyci maniler söylemesi yasaktır. Çünkü dizdikleri maniler, pehlivanlarda motive edici, heyecan verici ve uyarıcı bir etki yaparak onların güreşe psikolojik olarak hazır hale gelmelerini sağlamaktadır (Dervişoğlu, 2012: 231-232). Cazgırların gür sesleriyle dizdikleri bu maniler sayesinde pehlivanlar beden gücüyle mağrurlanmamayı, sonuç ne olursa olsun dost kalmayı ve akıl gücünü daha ön planda tutmayı öğrenirler (Dervişoğlu, 2012: 237). Ayrıca cazgırların söyledikleri manzum sözler, onları aynı zamanda sözlü kültür mirasının da canlı birer taşıyıcısı yapmaktadır.

Şiirde **gönderme** yapılan bir diğer unsur ise pehlivan kavramıdır. Pehlivan, Farsça'dan Türkçe'ye geçen bir kelimedir ve esasen, “şehirde bekçilik yapan kimse” manasında kullanılmıştır. Sonraları anlam genişlemesi yoluyla, “şehri koruyan, savaşı” gibi manaları da üstlenmiş ve bu gibi görevlerde bulunanların çok güçlü gelişmiş, iri yarı kimseler olmaları itibariyle de “güçlü, kuvvetli” gibi anlamlarda kullanılmaya başlanmıştır. Güreş sporunun dolaysız bir şekilde güç ve kuvvet ile ilintili bir spor olmasından ötürü de güreş yapan kişinin, güreşçiden ziyade “pehlivan” kelimesi ile anılması kaçınılmaz olmuştur. Pehlivanlık, eski Türklerde ise İslamiyet'in kabulünden sonra, alplik kavramının yerine kullanılan bir tabir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bozkır usulü savaş sanatlarına (ata binmek, ok atmak, kılıç kullanmak, güreşmek) hâkim olan, yiğit, savaşçı erler için kullanılan alp unvanı, İslamiyet'in kabulü ile birlikte yerini güç ve kuvvet kavramları ile özdeşleşerek alp kavramıyla birebir örtüşen pehlivana bırakmıştır (Kalaycı, 2018: 30). Öyle ki, genel olarak Türklerde pehlivanlık; güç, yüreklilik, centilmenlik, yiğitlik gibi birtakım özelliklerin genel adı olmuş ve bu nedenle pehlivanlar toplum tarafından hayli değer görmüştür. Ancak, modern savaş teknikleriyle birlikte pehlivanlık/alplik gibi savaşçılık unsurlarını bünyesinde barındıran geleneksel uygulamalar, eski işlevlerini yitirmiş ve günümüzde yalnızca bir savaş oyunu, bir eğlence unsuru olarak varlıklarını korumuşlardır. Dolayısıyla artık pehlivan kavramı da eski bir savaş sporu olan güreşi icra eden kişilere verilen isim olarak anılmakla kalmıştır (Kalaycı, 2018: 44).

Şiirde geçen başpehlivan kavramı ise, tüm rakiplerini tek tek yenerek şampiyon olan pehlivanlar için kullanılan bir tabirdir ve şiirin dokuzuncu dizesindeki

“Dile gelsin Yusuf’un, Aliço'nun hatırası” ifadesiyle, Kırkpınar Güreşleri'nde başpehlivanlık için gürleşen ve tarihte Koca Yusuf ve Kel Aliço olarak tanınan pehlivanların yaşadıkları şu ilginç gürleş hikâyesine **anıştırma** yapılmıştır. şöyle ki, Kırkpınar'da 1884 yılına kadar uzunca bir süre başpehlivanlık unvanını kimseye kaptırmayan Aliço, bir gün kendisinden yaşça küçük bir pehlivan olmasına rağmen Kırkpınar'da ona meydan okuyan Koca Yusuf ile tam altı saat boyunca aralıksız bir şekilde gürleşirler. Bu gürleşte yenme yenişme durumunun bir türlü gerçekteşmemesi nedeniyle, cazgır ve hakem araya girerek gürleşini berabere bitirme kararı alacaklarını söylerler. Ancak Aliço bunu kabul etmez ve: “Bunun burasına er meydanı derler. Güreş bitene dek devam eder. Hem bu kızan da beni yenecekse yener.” der. Bu sözlerden çok etkilenen Koca Yusuf, Aliço'nun elini öperek: “Ustam, sen böyle dedin, vücudumda derman kalmadı. Getir elini, sırtımı yere vur.” der. Bunun üzerine Aliço, Yusuf'un başpehlivan olmayı hak ettiğini anlar ve onu 1885 yılının Kırkpınar Başpehlivanı ilân eder. Nitekim Aliço yirmi altı yıl üst üste başpehlivan olmuş ve o gün Kırkpınar'a ilk kez katılan bir gürleşçi olan Koca Yusuf ile berabere kaldıktan sonra pehlivanlığı ona bırakmıştır. şiirde geçen “çığlar devirip yenmek” ifadesiyle de esasında bu duruma vurgu yapılmak istenmiştir.

Ayrıca, Aliço'nun “Bunun burasına er meydanı derler.” sözü, şiirin on birinci dizisinde geçen “Er meydanı bu meydandır” ifadesi ile çağrıştırılmış ve yine gürleşin kültürel unsurlarından biri olarak “yağlı gürleşlerin yapıldığı, çimlerle kaplı saha” manasına gelen “er meydanı”na **gönderim**de bulunulmuştur. Er meydanı çimlerle kaplı olmak zorundadır (Uslu, 2016: 55).

şairin şiirde sürekli tekrar ettiği “Vur ha vur davul” ifadesinin geçtiği dizeler ve “Cümle âlem birikmiş işte davullu zurnalı” dizesi ile **gönderim**de bulunduğu kültürel unsurları ele almaya, yağlı gürleşler esnasında davul ve zurna ile icra edilen müziğin pehlivanlar ve seyirciler üzerindeki etkilerinden de bahsederek devam etmek doğru olacaktır.

Öncelikle en eski vurmalı çalgılardan biri olan davul; ahşap, maden ya da pişmiş topraktan silindirik bir gövdeye gerilen deriden oluşmaktadır. Eski Türklerde savaş ve akın haberlerini vermek amaçlı olarak kullanılan davul, Selçuklu ve

Osmanlı'da da sefere çıkma ya da gazaya davet alâmeti olarak işlev görmüştür. Dede Korkut Hikâyeleri'nde de saldırıya geçmeden önce salâvat getirilmesi ve davul çalınması geleneği söz konusudur. İşte bu gelenek, Türk güreşinin en gelişmiş ve en sistemli türü olarak günümüze kadar gelen Kırkpınar Güreşleri'nde de aynen devam etmektedir. Atalarımızın yüzyıllar önce etkisini fark ettiği davul ve zurna sesi, hem pehlivanlar hem de seyirciler üzerinde coşturucu, anlatılması güç bir etkiye sahiptir. Bu etki; saldırıya geçen bir pehlivanın başarısını arttırmak, yenilmek üzere olanı gayrete getirmek gibi farklı şekillerde cereyan edebilmektedir. Öyle ki, davulcunun tokmakla vurduğu tempolar ve zurnacının üflediği perdeler, müsabakanın gidişatına göre şekillenmekte, seyirciler yenme veya yenişme durumunu müziğin gidişatıyla hissedebilmektedirler (Dervişoğlu, 2012: 303-307).

Cazgır şiiri, güreş sporunun ritüellerinden peşreve ve yönelik bir **gönderme** ile son bulmaktadır. Dolayısıyla şair bu şiirde esasen, yağlı güreşin salâvatlama ve peşrev sahnelerine ağırlık vermiştir diyebiliriz.

Peşrev, cazgırın güreş başlamadan önce eşleştirdiği pehlivanları el işaretiyle er meydanının ortasına çağırarak yönlerini kibleye çevirip salâvatlar okuduktan sonra davul zurna eşliğinde meydana salması ile başlar. Meydana çıkan pehlivanlar, güreş öncesinde kol ve bacaklarını harekete geçirmek suretiyle, ısınma hareketlerinde bulunurlar. Pehlivanların yaptıkları her hareketin ardında bazı motif ve inanışlar gizli olmakla birlikte, seyircilerin göz zevkini de okşayan bu ısınma hareketlerine, genel itibariyle, peşrev adı verilmektedir (Dervişoğlu, 2012: 292).

Şairin, şiirde rüzgar, bulut, deli fişek, karayel fırtınası, şahan gibi benzetmelerle anlatmaya çalıştığı şey, aslında peşrevin ardında saklanan motif ve inanışlar ile ilgilidir. Öyle ki, güreş esnasında olduğu gibi peşrevde de yapılan hareketlerin, hayvan hareketleri ve nesnelere ile özdeşleştirilmiş olması muhtemeldir. Yay gibi gerilmek, ok gibi fırlamak, at gibi şaha kalkmak, kurt gibi atılmak, kartal gibi kanatlarını açarak uçmak bu motifler arasındadır ki şiirde verilen benzetmeler de motiflerin bir karşılığı gibidir (Dervişoğlu, 2012: 296).

Peşrev, bir merasim şeklinde gerçekleşir ve uygulanan ritüeller arasında cazgırın pehlivanları öncelikle kibleye çevirmesi söz konusudur ki bu uygulama,

İslam inancı ile ilgilidir. Çünkü güreşin Türklerde savaşa hazırlık işlevi vardır ve savaşlar da Allah'ın adını yüceltmek, vatani savunmak maksatlı olarak yapıldığı için kutsaldır. Dolayısıyla peşreve; kibleye yönelip dualar okunarak ve ardından peygamber yolunda olmanın bir göstergesi olan salâvatlar getirilerek başlanması, Türklerin inanç sistemleri ile alâkalı bir gelenektir. Pehlivanlar, cazgırın duasını beklerken kol bağlarlar. Bu hareketin manası, kardeşlik ve yoldaşıktır. Ardından, gözleri rakipte olacak şekilde üç adım ileri, üç adım geri atarak sağ dizleri üzerine çökerler ve sağ ellerini toprağa daldırıp üçer defa dizlerini dudaklarına ve başlarına götürürler. Burada adımlar hak, adalet, aşk, şehitlik gibi manalar içerirken, toprağa üç kez dokunarak yaptıkları harekette de pehlivanların teyemmüm abdesti almaları söz konusudur. Sonra ellerini, kollarını sallayarak naralar eşliğinde çayırdan dolanan pehlivanlar, birbirlerine yaklaşır tokalaşırlar ve ardından sırasıyla birbirlerinin paçalarını yoklarlar, sırtlarını sıvazlarlar ve son olarak da ellerini birbirlerinin enselerine koyarak güreşe başlarlar. Bu hareketler de; “Benden sana bilinçli olarak zarar gelmez, güreşimiz mertlik ve pehlivanlık kuralları içerisinde olacaktır.” mesajını vermek, helalleşmek gibi manalar taşımaktadır (Dervişoğlu, 2012: 299).

Dolayısıyla peşrev, yağlı güreşin ritüellerinin gerçekleştirildiği hareketler ve bu hareketlerin taşıdığı manalar itibariyle folklorik ve geleneksel özelliklere sahip önemli bir parçasıdır. Verilen şiirin son dizesi hariç tüm dizeleri peşrev safhası ile ilintilidir.

Ancak son dizede "kaldırıp kaldırıp yere vurmali" ifadesi ile peşrevin ardından güreşe başlayan pehlivanların, güreşi kazanmak için yaptıkları taktiklerden biri olan "açık düşürmek" taktiğine yapılmış bir **gönderme** söz konusudur. Güreşi kazanma kurallarına yönelik bir göndermenin varlığı, diğer taktikleri de çağrıştırmaktadır. O halde yağlı güreşi kazanma kurallarına değinmekte fayda vardır. Bu kurallar; sırt üstü getirmek, açık düşürmek, çivi yukarı yapmak, pes etmek, kıspet çıkartmak ve tartarak yenmek şeklindedir. Kurallara göre: Rakibinin sırtını yere getirebilen; onu düşürerek, sırtüstü gelmemiş olsa bile göbeği meydana çıkaracak kadar, arka üstü veya yan yan düşürebilen; rakibini ayaklarından yakalayıp baş üstü dikerek sırtını yere getirebilen; pes ettirebilen veya rakibini kucaklayarak ayaklarını

yerden tamamen kesip bu şekilde üç adım yürüyebilen pehlivan, bu hareketlere göre puan olarak, güreşi kazanmaktadır (Dervişoğlu, 2012: 55).

Görüldüğü üzere kitapta verilen *Cazgır* isimli bu şiir, Türklerde kültürel bir miras olan pehlivanlık kavramına değinmiş olması itibariyle; milli, kültürel ve ahlaki değerlere uygun, öğrencilerin dikkatini çekebilecek nitelikte bir metin olarak karşımıza çıkmıştır. Bu çekicilik, şiirin konusunun yanı sıra, şairin; “vur ha vur davul”, “davran bre pehlivan”, “ha ömrüne bereket”, “dağları, taşları titret”, “hey mübarek”, “hoy”, “hodri meydan”, “ha deyince” gibi coşturucu söylemlerden oluşan **klişe** sözler vasıtası ile kurduğu coşkulu anlatım ile de ilintilidir. Öyle ki, bu üslup okuyucuya kendini güreş müsabakası izleyen bir seyirci gibi hissettirmektedir.

Şiirde coşturucu bir üslupla tasvir edilen güreş sporunun peşrev, pehlivan gibi kültürel unsurlarına Türk tarihinin ünlü destanlarında da sıkça rastlanmaktadır. Örneğin; Dede Korkut Hikâyeleri'nde, Kam Püre'nin oğlu Bamsı Beyrek'in Banu Çiçek ile güreşi ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Dolayısıyla *Cazgır* şiiri ile Dede Korkut Hikâyeleri'nden *Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek* hikâyesi arasında ortak bir kültürel unsurdan, güreşten, bahsedilmiş olması itibariyle metinlerarası bir ilişkinin varlığı söz konusudur diyebiliriz.

Şirin görsel unsurlarına bakıldığında; cazgır ve davulcunun yöresel kıyafetler, pehlivanlarınsa kısıpet giydikleri görülmektedir. Zaten Kırkpınar Güreşleri'nde cazgırın yörenin geleneğine uygun, folklorik bir kıyafet giymesi ve pehlivanlarınsa kısıpet giymeleri bir zorunluluktur. Pehlivanların üzerindeki kısıpet, güreş terminolojisinde, vücudun belden aşağısıyla baldırın üstüne kadar olan kısmını kaplayan kuşaksız, düğmesiz, iliksiz olarak deriden dikilen giysi mânâsına gelmektedir. İslâm hükümlerine göre, erkeklerde görünmesi haram sayılan yerler olan diz kapağı ile göbek deliği arasını kapatan bir giysi olan kısıpetin, bu yönüyle İslâm inancının göz önünde bulundurularak tasarlandığı görülmektedir. (Dervişoğlu 308). Yine görsel unsurlarda arka planda seyircilerin olması ve pehlivanların çim saha üzerinde resmedilmiş olmaları da er meydanına uygundur. Görsellere ilişkin tüm bu veriler göz önünde bulundurulduğunda, şiir metni ile görsel unsurlar arasında **göstergelerarası** bir ilişkinin varlığı açıkça hissedilebilmektedir.

Şiirin “Hazırlık Çalışmaları” bölümünün ilk sorusunda Atatürk’ün; “Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim” sözü, **doğrudan alıntılanmış** ve öğrencilere bu sözden ne anladıkları sorulmuştur

Şiir metninin sağ tarafında,“cazgrı” sözcüğünün sözlük anlamının **doğrudan alıntılanarak** verildiği bir kutucuk yer almaktadır.

1. Etkinlikte metin içerisinde seçilmiş sekiz sözcük ve bu sözcüklerin sözlükten **doğrudan alıntılanan** anlamları verilmiş ve öğrencilerden bu sözcükleri metinde geçtikleri bağlamdan hareketle sözlük anlamları ile eşleştirmeleri istenmiştir.

3. Etkinlikte, Deyimler Sözlüğü’nden **alıntılanmış** anlaşılabilir on iki adet kelime grubu yer almaktadır ve etkinliğin a maddesinde, bu kelime grupları arasından güreş sporundan dilimize geçmiş olanların işaretlenmesi istenmektedir. Etkinliğin b maddesinde ise işaretlenen kelime gruplarından biriyle cümle kurulması istenmekte ve etkinlik, bu yönüyle de metinlerarasılığın **genişletme** ögesini kapsamaktadır.

4. Etkinlikte öğrencilere bir önceki okuma metninin “Gelecek Ders Hazırlık” bölümünde ödev olarak verilen “Sevdiğiniz bir sporcunun hayatı ve başarıları” konulu sunumlarını yapmaları istenmiştir. Yazılı kaynakların taranarak elde edilen araştırma sonuçlarının yeniden düzenlenip sözlü bağlama aktarılmasına dayanan bu etkinlik **göstergelerarasılık** ögesi altında değerlendirilebilir.

5. Etkinlikte, “17 yaşındayken ülkemiz adına 2016 Rio Olimpiyat Oyunları’na katıldı. Genç yaşına rağmen okçuluk müsabakalarında gösterdiği başarıyla dikkat çekti.” şeklindeki açıklama cümleleri ile birlikte fotoğrafına da yer verilen Mete Gazoz üzerinden öğrencilere “Siz, ülkemizi olimpiyat oyunlarında temsil edecek olsanız hangi alanda yarışmak isterdiniz, niçin?” sorusu yöneltmiştir. Etkinlikte yapılan açıklamanın uyumlu bir görsel ile desteklenmiş olması, **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilirken; verilen açıklama cümlelerini dayanak göstererek yeniden yazma süreçlerinin söz konusu olması itibarıyla de ile de metinlerarasılığın **öykünme** ögesi kapsamına dâhil etmek mümkündür.

6. Etkinlikte, öğrencilerden Türk kültürünün en eski spor etkinliklerinden biri olan Kırkpınar Güreşleri'ne yurt dışında yaşayan bir arkadaşlarını davet etmek için, elinde cep telefonu olan bir çocuk görseli ile de desteklenerek, kısa mesaj yazmaları istenmiştir. Etkinlikte Osmanlı dönemini temsil eden bir yağlı güreş karikatürü, “Devler Karşı Karşıya” adı altında bir başpehlivanlar müsabakası afişi, Kırkpınar güreşlerinin 650. yılı için basılmış demir para görseli ve 655. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali afişi yer almaktadır. Verilen şiir metninden hareketle kısa mesaj yazılmasının istendiği bu etkinlik, içerikle uyumlu görsellerle desteklenmiş olması yönüyle **göstergelerarasılık**; şiir metninden hareketle şiirsel olmayan bir metin oluşturulması yönüyle **düzyazılaştırma** ve Kırkpınar'a davette kullanılan iletişim araçlarının teknolojiye bağlı olarak değişimi neticesinde de **edimsel dönüşüm** kapsamında değerlendirilebilir.

7. Etkinlikte, öğrencilere bir hikâyenin düğüm (gelişme) bölümü verilmiştir. Öğrencilerden sınıf olarak “serim grubu” ve “çözüm grubu” olmak üzere ikiye ayrılmaları, serim grubundaki öğrencilerin hikâyenin giriş bölümünü, çözüm grubundaki öğrencilerin de hikâyenin sonuç bölümünü Türkçe defterlerine yazmaları istenmiştir. Etkinlik, verilen metin bölümüne yeni bölümlerin eklenmesinin istenmesi yönüyle metinlerarasılığın **genişletme** ögesi kapsamında yer almaktadır.

8. Etkinlikte, Türkçe öğretmeni ve öğrencileri arasında sınıfta geçen bir diyalog ile şekillenen ve ses olaylarını konu alan bir metin verilmiştir. Metinde ses düşmesi ve ses türemesi olayları, öğretmen tarafından gösterme yoluyla açıklanmıştır. Etkinliğin devamında, *Cazgır* metninden **alıntı**lanan dizeler verilmiş ve öğrencilerden, bu dizelerdeki ses olaylarını verilen metindeki gibi bularak kitapta gösterilen kutucuğa yazılmaları istenmiştir.

Tablo 21: “Cazgır” Şiiri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ		
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler		
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç)	Öykünme

		(Aşırma)				Dönüştürüm	(Pastiş)			
5	7		3				2			
DiĞER İLİŞKİLER										
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü										
Biçimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergearası İlişkiler
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm			
	1					2		1	8	4

4. 1. 8. “Doğa ve Evren” Temasında Yer Alan Okuma Metinleri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

4. 1. 8. 1. “Yüksek Evde Oturanın Türküsü” Şiiri

SanayileŐmenin de etkisi ile Őehirlerin gittikçe büyümesi gelişmesi ve nüfus yoğunluğundaki artış gibi çeşitli sosyal ve ekonomik faktörler yüksek binaların hızla çoğalmasına yol açmıŐtır ve kentlerin silüeti artık yüksek binaların silüetiyle fark kazanıp tanınır hale gelmiştir (IŞık, 2008: 6).

Konusu itibariyle modern zamanın kent yapılanmasına getirilmiş sosyolojik bir eleştiri niteliğine sahip olan bu Şiirde, çocuk yaŐta memleketi Yozgat'tan Ankara'ya göç eden Gülten Akın'ın taŐra ile kent yaşamı arasında kıyaslamalar yaptığı ve günümüzde silüetini yüksek binaların oluşturduğu kentlere karşı olumsuz bir tavır takındığı hissedilmektedir. Şair yaptığı bu kıyaslamaları okurun dikkatine sunarken sanayileşme, kentleşme ve göç olgularına yönelik **göndermeleri** ile de dikkat çekmektedir. Şairin, muhtemelen kendisinin de kente yerleŐmiŐ daimi bir göçmen olması itibariyle, göçmenlerin yaşadıkları kent hayatının onların ruhsal

durumları üzerindeki etkilerini iyi analiz ettiği aşikârdır. Ayrıca şiirde kent kavramını toplumcu bir bakış açısıyla ele aldığı görülen şair, suların ve ağaçların aşağılarda; bakışların, dostlukların, toprakların ve toprağa bağlı olanların ise uzaklarda kaldığını ifade ettiği dizelerinde kentin, insanları izole eden bu yönü dolayısıyla duymuş olduğu üzüntü ve rahatsızlığı açıkça dile getirmiştir. Dolayısıyla şairin, ‘yüksek evde oturan’ ifadesi ile kentlerde yaşayan göçmen kesime de **gönderme** yaparak bu kesimin adeta sözcüsü olma rolünü üstlendiğini söylemek mümkündür. O hâlde burada göçmen kavramı ile de ilintili olan göç olgusuna kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Göç, insanların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel sebeplerle doğdukları toprakları terk ederek bu imkânların daha iyi olduğu yerlere, kentlere, taşınmaları durumunu ifade eden bir kavramdır. İnsanlar göç ederken yalnız topraklarını değil, geçmişlerini ve anılarını da terk etmekte ve hayatlarını, kendilerine yabancı olan bu yeni mekânlara adapte olmaya çalışarak sürdürmektedirler. Bu uyum sağlama süreci, insanları sahip oldukları değerlerden uzaklaştırarak aynileşmek mecburiyetinde kılmaktadır ki bu durum göç olgusunun toplumun yeniden yapılanmasındaki rolünü gözler önüne sermektedir (İlhan, 2012: 98). Söz konusu şiirin bulunduğu sayfanın alt kısmında yer alan kutucukta şair hakkında verilen bilgilerden de yola çıkıldığında Gülten Akın’ın, Türkiye’de sanayileşme ile birlikte yaşanan göçe vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Sanayileşme, kentleşme ve göç olgularının birbirinden bağımsız olgular olmadıkları durumu da göz önünde bulundurulduğunda, şairin **gönderme** yaptığını söyleyebileceğimiz bir diğer unsur olarak kentleşme kavramını ele almakta fayda vardır:

Şair, kentleşme olgusuna yönelik göndermelerini şehirdeki evlerin mimarisine getirdiği eleştiriler üzerinden gerçekleştirmiştir. Şiirde geçen, ‘cama balkona boğulmuş yüksek kurulan evler’ ibaresinin altında yatan apartman ve gökdelen kavramları, panoramik olarak kentlerin manzarasını yansıtan unsurlardır ve şair bu unsurların doğal hayatı tahrip ettiği, insanları hem birbirinden hem de doğal hayattan uzaklaştırdığı kanısındadır. Kent hayatının burada yaşayan insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamak istediği aşikâr olan şair, söz konusu bu etkileri her bölümün son iki dizesinde vermiştir. Dolayısıyla bu dizelerde şairin, kent

yaşamı ve kırsal yaşam arasında yaptığı karşılaştırmalar yoluyla kente yüklediği olumsuz anlam dikkat çekicidir. Örneğin; “Bakışlar uzakta kaldı / Uzakta kaldı dostluklar” dizelerinde, kent yaşamının insanları fiziksel olarak birbirine yaklaştırsa da zihinsel olarak birbirinden uzaklaştırdığı gerçeğine yapılmış bir vurgu söz konusudur.

Şairin gözünde kent; sahip olduğu kalabalık nüfus yoğunluğuna karşın insanların birbirlerini tanımadığı, kültürel değerlerini kaybederek yozlaştığı, yalnız ekonomik ve ticari amaçlar dâhilinde bir araya geldiği, ilişkilerin resmiyete döküldüğü, samimiyetin azaldığı, her şeyin yapaylaştığı ve silüetini doğayı tahrip eden beton yığınlarının oluşturduğu bir yerdir. Bu beton yığınları çoğunlukla apartman ve gökdelen gibi yüksek katlı yapılardır.

Apartmanlar insanları, tabiri caizse, dört duvar arasında bırakarak onların kalabalıklar içerisinde yalnızlaşmalarına neden olan mekânlardır ki bu mekânların dış dünyaya dair tek parçası balkonlarıdır. Şiirde ‘yüksek evler’ olarak ifade edilen bu binalar ekseninde, kent insanının kendi kültüründen uzaklaşmaya, yabancılaşmaya, yalnızlaşmaya, duyarsızlaşmaya ve robotlaşmaya doğru giden bu vaziyetini gözler önüne sermeyi amaçlayan şairin, *her şeyde dakiklik, kesinlik, hesap bilirlilik arayan bir makine gibi hareket ederek zamanın içerisinde erimeye başlayan* (Simmel, 2009/1: 90’dan akt. İlhan, 2012: 87) kent insanını eleştiren bu tutumuna benzer bir eleştiriye Michael Ende’nin *Momo* isimli kitabından bir bölümde rastlamaktayız:

Aslında konusu itibariyle günümüz insanların zaman algısı üzerine yazılmış bir masal olarak karşımıza çıkan Momo'nun on dördüncü bölümünde, eserin aynı ismi taşıyan kahramanı Momo, daha önce bulunduğu bir mekândan bir süreliğine ayrılmak zorunda kalmış fakat geri döndüğünde karşılaştığı manzara karşısında donup kalmıştır. Yazarın kitapta bu manzarayı betimlerken kullandığı şu ifadeler ile “Yüksek Evde Oturanın Türküsü” isimli şiirde şairin eleştiride bulundu kent olgusu arasında çağrışımlar yapmak mümkündür ki bu durum metinlerarası ilişkilerin **anıştırma** ögesi dâhilinde değerlendirilebilir.

“Momo önce yolu şaşırıldığını sandı. Karşısında, yağmurdan lekelenmiş tentesi ve kapı önündeki çardağıyla eski evin yerinde, şimdi geniş pencereleriyle boydan boya caddeyi kaplayan kocaman bir beton yığını duruyordu. Cadde asfaltlanmıştı ve üzerinden otomobiller gidip geliyordu. Karşı kaldırımında büyük bir benzin istasyonu, yanı başında da dev gibi bir iş hanı yükseliyordu.” (Ende, 2017: 214).

Şiirde **anıştırma** kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer unsur da her bölümün başında tekrar edilen “Evleri yüksek kurdular” dizesi ile ikinci bölümün ikinci dizesinde geçen “on bin basamak merdiven” ifadesinin çağrışım yaptığı “Babil Kulesi Efsanesi”dir. Bu efsane aslen tarihi dönemlerde dil olgusunun kökenine ve ulusların çeşitliliğine yönelik sorulara cevap veren bir inanış olarak bilinmektedir. Yedi katlı bir ziggurat olduğu söylenen Babil Kulesi, antik dönemin yedi harikasından biri sayılan Babil’in Asma Bahçeleri içerisinde bulunmaktadır. Kulenin ilk katı taşı, ikinci katı ateşi, üçüncü katı bitkileri, dördüncü katı hayvanları, beşinci katı insanları, altıncı katı gökyüzünü ve yedinci katı ise melekleri sembolize etmektedir. Yani her kat tanrıya ulaşılan yolda bir basamak niteliğindedir. İnançları gereği yükseklerle tapan Sümerlilerin, yer ile göğü bağlayan kutsal bir ağacın varlığına inanmaları dolayısıyla bu ağacın bir temsili olarak inşa ettikleri düşünülen Babil Kulesi, Tevrat’a göre Hz Nuh’un torunları tarafından gökyüzüne ulaşarak tanrının oturduğu yere varmak amacıyla yapılmıştır. O nedenle bu kule Tevrat’ta insan gururunu utanç kaynağı olarak gösterilmektedir. Babil Kulesi Efsanesi’ne göre tanrı bir kule yaparak kendisine ulaşmak isteyen insanların kendini beğenmişliğine ve küstahlığına kızar ve o zamana kadar aynı dili konuşan insanları, sahip oldukları dil ortaklığını kaybetmekle cezalandırır. Dolayısıyla birbirleriyle iletişim kurma yetilerini kaybeden insanlar, anlaşılmadıkları için kulenin yapımını durdurmak zorunda kalırlar ve bu şekilde birbirini anlamaları engellenen bu insanların dünyanın farklı köşelerine dağılmasının bir sonucu olarak da çok sayıda ulus ve bu uluslara ait çok sayıda dil türer (İlhan, 2012: 96).

Efsanede yüksek bir yapı inşa etme girişimleri neticesinde tanrı tarafından cezalandırılarak birbirlerine yabancılaşan insanların durumu; *Yüksek Evde Oturanın Türküsü* şiirinde şairin yakındığı, apartmanlarda yaşayan, fakat birbirlerinden

habersiz olan, olaylar karşısında kayıtsız kalan umursamaz insanların durumu ile benzerlik göstermektedir

Son olarak, şairin söz konusu bu şiirde yüksek evlerde, yani apartmanlarda, yaşayan kentlilerin özlemini duydukları doğal yaşamdan uzak olmaları sebebiyle, yaşayış tarzlarında ve ruhsal durumlarında gözlemediği problemlerden ötürü yüzlerine yansıyan kayıtsız ve bıkkın ifadelerin, şiirle aynı sayfada yer alan görseller ile birebir yansıtılmış olması **göstergelerarasılık** boyutunda değerlendirilebilir.

Metnin 1. Etkinliğinin a maddesinde, metinden alıntılanarak karışık bir şekilde verilen yedi kelime ve bu kelimelerin öğrenciler tarafından, gruplandırılıp yerleştirmeleri için verilen iki sütun söz konusudur. Aynı etkinliğin b maddesinde ise, kelimelerin gruplandırılmasında dikkat edilen ölçütün ne olduğu sorgulanmak istenmiştir. Etkinlikte verilen kelimelerin metinden **alıntılanmış** olması bu etkinliğin metinlerarasılık kapsamında değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır.

Metinden hareketle cevaplanması gereken soruların yer aldığı 2. Etkinliğin; “Siz olsaydınız, şiirinizde nelerden bahsederdiniz?” şeklindeki üçüncü sorusu, şiir metnine eklemeler yapılmasına yönelik bir soru olması dolayısıyla metinlerarasılığın **genişletme** ögesi kapsamına girmektedir.

3. Etkinlikte, “Metnin görsellerini inceleyiniz. Görseller, metnin anlaşılmasına katkı sağlıyor mu? Yorumlayınız” sorusu verilerek öğrencileri, metnin içeriği ile görselleri arasındaki etkileşime yönlendirmektedir ki bu etkileşim, metinlerarası ilişkilerin **göstergelerarasılık** ögesi içerisinde anlam kazanmaktadır.

5. Etkinliğin a maddesinde, öğrencilere incelemeleri için, çevre kirliliğini konu alan bir broşür verilmiş ve onlardan bu broşürden hareketle, “atık” konulu bir broşür hazırlamaları istenmiştir. Broşürlerin görsel ve yazılı unsurlara dayalı birer iletişim araçları olmaları göz önünde bulundurulduğunda, verilen bir broşürden yola çıkılarak başka bir broşür oluşturulması itibariyle, etkinliğin a maddesinin **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilmesi gerektiği açıkça görülmektedir. Aynı etkinliğin b maddesinde ise öğrencilerden “Çevreyi temiz tutmak” konusunda bir konuşma hazırlamaları ve bu konuşmayı arkadaşlarına sunmaları istenmiştir.

Öğrencilerin hazırladıkları konuşma metninin yazılı bağlama yaslanıyor olması ve sözlü bir bağlama aktarılma durumunun söz konusu olması itibariyle etkinliğin bu maddesi, **göstergelerarasılık** kapsamında ele alınmalıdır.

Köşeli ayraçın kullanımına dikkat çekmeye yönelik bir etkinlik olan 6. Etkinlikte verilen iki cümleden birinde, Cevat Şakir Kabaağaçlı'ya ve onun Halikarnas Balıkcısı olarak bilinen takma adına ismen anılmak suretiyle yer verilmiştir. Diğer cümlede ise, Peyami Safa ve eserlerinde kullandığı takma adı olan Server Bedi, yine sadece isimleri anılarak yer almış olmakla birlikte, onun ünlü polisiye kitabı Cingöz Recai'ye de **gönderme** yapılmıştır.

7. Etkinlikte, “Yüksek Evlerde Oturanın Türküsü” isimli şiirin ana duygusu göz önünde bulundurularak ve etkinlikte verilen görsellerden de faydalanılarak yeni bir şiir yazılması istenmektedir. Etkinlik, görsellerden yararlanılması yönüyle **göstergelerarasılık** boyutunda değerlendirilebilirken, yeni bir şiir metninin oluşturulması sürecini söz konusu kılması itibariyle de **koşuklaştırma** ögesi altında ele alınmalıdır.

8. Etkinlikte; “Farklı bir şehirde yaşayan arkadaşınızın size aşağıdaki e-postayı gönderdiğini hayal ediniz. Metindeki soruna bir çözüm üreterek arkadaşınıza bir e-posta gönderiniz. E-posta üzerindeki kime ve konu kısımlarını doldurmayı unutmayınız.” şeklinde bir yönerge yer almakta ve öğrencilerden, bu yönergede verilen elektronik postada ifade edilen hava kirliliği ile ilgili soruna çözüm üretilerek yeni bir elektronik posta yazılması istenmektedir. Etkinlik bu yönüyle, metinlerarasılığın **genişletme** ögesi kapsamı içerisine dâhil edilebilir.

Tablo 22: “Yüksek Evde Oturanın Türküsü” Şiiri ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTEKİ İLİŞKİLERİ				TÜREV İLİŞKİLERİ		
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler		Açık İlişkiler		
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)

1	4		2							
DIĞER İLİŞKİLER										
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü							Klişe/Basmakalıp Sözel	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergeleterası İlişkiler	
Biçimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler				
Çeviri	Düz yazılaŐtırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme				Öyküsel Dönüşüm
		1				2				5

4. 1. 8. 2. “Reçete” Metni

Modern Türk edebiyatının önde gelen hikâye yazarları arasında yer alan Mustafa Kutlu'nun deneme türünde kaleme aldığı bir metin olarak karşımıza çıkan *Reçete* metninde, yazarın; kuzukulağı, madımak, yemlik, ebegümece, papatya, ıhlamur, kır lalesi, iğde çiçeğı, hatmi, kızılıcık, kuŐburnu gibi doğada kendiliğinden yetişen şifalı bitki isimlerine yer verdiği ve bu bitkilerden yapılan yiyecek ve içeceklere ilişkin ifadeler kullandığı görülmektedir. Söz konusu şifalı bitkiler, yetiştikleri bölgelerin kültürüne yerleşerek geçmişten günümüze ulaşan yöresel lezzetlerin oluşumuna ve halk hekimliğine çanak tutmuş olmaları yönüyle muhtemelen halk biliminin de inceleme alanına girmektedir. Dolayısıyla, bu metinde yazarın şifalı otların kullanıldığı yemeklere ilişkin ifadelerini halkbilimine yönelik **göndermeler** olarak ele almak mümkündür.

Kutlu'nun eserlerindeki dini ve tasavvufi derinlik, metinde geçen; şükür, biat, dua, zikir halkası, dua makamı, abdest almak, her nefeste Allah demek gibi tasavvufi ifadelerle burada da kendini göstermiş ve dolayısıyla İslâm dinine yönelik **göndermelerin** varlığını söz konusu kılmıştır. Bunun yanı sıra, yazarın bahar mevsimini tasavvufi unsurlarla süsleyerek ele almış olması ve okurla söyleşiye girer

tarzdaki üslubu dolayısıyla hem konu hem de konunun ele alınış şekli bakımından benzer yönleri olduğunu düşündüğümüz Cahit Zarifoğlu'nun *Serçe Kuş* isimli hikâyesi arasında **öykünme** ve **anıştırma** kapsamında değerlendirilebilecek metinlerarası ilişkilerin varlığından da söz edilebilir.

Yazarın metinde kullandığı gökkubbe ve ufuk turu ifadeleri ile gökkubbe paradoksuna yönelik bir **gönderim**de bulunmuş olması muhtemeldir.

Metinde ayrıca, su arıtımında veya mikroptan arındırma işlemlerinde kullanılan zehirli bir gaz olan klorun ismi anılarak insan üzerindeki olumsuz etkilerine yönelik bir **gönderim**de bulunulması da söz konusudur. Şöyle ki, ilk kez Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya tarafından kullanılan bu gaz, su ile temas ettiğinde girdiği tepkime sonucu ortaya çıkan asit türü sebebiyle; akciğer, göz gibi vücudun nemli bölgelerini tahriş ederek solunum güçlüğü, akciğer ödemi, mide ağrısı gibi rahatsızlıklara sebep olabilmektedir.

Son olarak, yazarın “karabasan” ifadesini kullanarak **gönderim**de bulunduğu uyku bozukluğu türü, “uyku felci”dir. Uyku felci, uyumanın başlangıç safhalarında veya uyanma dönemine girildiğinde meydana gelir ve istemli kas hareketlerinin gerçekleştirilmemesi durumu olarak tanımlanabilir. İnsan beyni uyuma, uyanık olma ve uykuya dalma anına göre farklı şekillerde çalışmaktadır. O nedenledir ki beyinde görme, koklama, tat alma gibi hislerin kontrol edildiği bölümler uyku esnasında devre dışı kalır ve rüya görülmesini sağlayan bölümler aktifleşir. Ancak uyku felcinde, bu bölümlerin görevleri karışır. Yani kişinin bilinci yerindedir ancak hiçbir kasını hareket ettiremez. Bu durum dolayısıyla yaşanan korku ve şaşkınlık ile birlikte panikleyen insan, nefes almakta zorlanır ve etrafındaki her şeyi kötüye yorar (Akkuş, 2013: 46).

Metinde geçen **klişe** kullanımların söz konusu olduğu cümleler, klişe unsurlar koyu bir tonla yazılarak aşağıda verilmiştir:

“**Tabiat yenilendi**, yeşerdi.”

“O sırada serin bir yel esmekte, yeşil buğday tarlaları **bir oyana, bir buyana sallanmaktadır.**”

“Safralarınızdan, balgamlarınızdan, **içinizin düğümlerinden**, karabasanlarınızdan kurtulacaksınız.”

“Kışın karlı günlerinde **buğusu tüte tüte** pencere kenarına oturup bunlardan yapılan çayı içersiniz.”

“**Şifa niyetine** içilir, bir kenara not ediniz.

“Baharda bunu iyicene coşturuyor, pek canlı biçimde **gözler önüne seriyor**, insanoğluna da **yol gösteriyor**.”

Metnin yer aldığı sayfanın sol üst kısmında, metinde geçen kuzukulağı ve yemlik sözcüklerinin sözlük anlamlarına ilişkin bilgiler mevcuttur ki bu bilgiler, sözlükten alıntılanmış olmaları itibariyle metinlerarasılığın **alıntı** ögesi dâhilinde değerlendirilmelidir.

Metin, içeriğini yansıtan görsel unsurlar ile arasındaki iletişim açısından ele alındığında **göstergelerarası** bir ilişkinin varlığı hissedilebilmektedir.

Metnin 1. Etkinliğinde, öğrencilerden metinde geçen anlamını bilmedikleri kelimeleri belirlemeleri, bu kelimelerin anlamlarını metinden hareketle tahmin etmeleri ve daha sonra bu kelimelerin anlamlarını sözlükten bularak yazmaları istenmektedir. Kelimelerin anlamlarının sözlükten alıntılanarak yazılması süreci söz konusu olduğundan dolayı bu etkinlik, metinlerarasılığın **alıntı** ögesi kapsamına girmektedir.

2. Etkinlikte metinden hareketle cevaplanması gereken sorular mevcuttur. Bu sorular arasından 2, 4 ve 5. sorularda metinlerarası ilişkilerin alıntı ve indirgeme ögelerine yönelik unsurlar olduğu göze çarpmaktadır. Öyle ki 2. soruda, “Şöyle ufka doğru bir bakınız, ‘ufuk turu’ denilen şey ne imiş anlayınız.” cümlesi **alıntılanarak** “ufuk turu” ifadesinin ne anlama geldiği sorulmuştur. 4. soru, “Yazarın, insanın kendisini yenilemesi için verdiği reçeteyi kısaca anlatınız.” şeklinde ifade edilmiştir ve sorudaki ‘kısaca anlatınız’ ibaresi, öğrencileri metinde verilen reçeteyi özetlemeye yöneltmiştir. Özetleme metinlerarası ilişkilerin **indirgeme** ögesi kapsamına girmektedir. 5. soruda ise, “maneviyat gıdaları” ifadesi metinden doğrudan **alıntılanmış** ve öğrencilerden bu ifadeyi yorumlamaları istenmiştir.

3. Etkinlikte metinden alıntılanan eş ve zıt anlamlı sözcükler yer almakta ve öğrencilerden bu sözcükleri karşılardaki anlamlar ile eşleştirmeleri istenmektedir. Kelimelerin eşleştirilmesi sürecinde, eş ve zıt anlamları bağlamında, bir dönüşümün söz konusu olmasından dolayı, bu etkinliğin metinlerarası ilişkilerin biçimsel dönüşümler başlığı içerisinde yer alan **kipsel dönüşüm** ögesi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

4. Etkinlikte öğrencilerden Barış Manço'nun "Nane Limon Kabuğu" şarkısını dinlemeleri istenmekte ve ardından verilen maddelerin ilkinde; "Nane Limon Kabuğu şarkısında geçen tarifte neler bulunduğunu yazınız." sorusu yer almaktadır. Bu soru sözlü bir bağlama yaslanan "Nane Limon Kabuğu" şarkısı ile yazılı bir bağlama yaslanacak olan öğrenci cevapları arasında bir iletişimi zorunlu kıldığından **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilir. İkinci maddede ise; "Nane Limon Kabuğu şarkısıyla Reçete metni arasında nasıl bir benzerlik vardır?" sorusu verilmiştir. Yine bu soruda da söz konusu şarkı ile metin arasındaki iletişimin sözlü ve yazılı bağlamlara yaslanan unsurlar arasında gerçekleşiyor olması, metinlerarası ilişkilerin **göstergelerarasılık** ögesi içerisine alınması gereken bir durumdur.

5. Etkinlikte öğrencilerden, tabiatın baharda kendini yenilemesi gibi insanın da yenilenmek için bir reçeteye ihtiyacı olduğu düşüncesinde olan yazarın bu görüşüne katılıp katılmadıklarını önce sözlü sonra da yazılı olarak yorumlamaları istenmektedir. Ancak bu yorumlarını ifade ederken, metinden alıntılar yapmaları ve örnekler vermeleri gerektiği de belirtilmektedir. Dolayısıyla bu etkinlik metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

6. Etkinlikte metinden **alıntılanan** dört adet cümle yer almakta ve öğrencilerden bu cümlelerde koyu yazılan kelimelerdeki ses olaylarını bularak ilgili yerlere yazmaları istenmektedir.

7. Etkinlikte, bir hikâyenin serim (giriş) bölümü verilmiştir. Öğrencilerden, giriş bölümü verilen bu hikâyeyi tamamlamaları ve ona uygun bir başlık koymaları istenmektedir. Hikâyenin düğüm(gelişme) ve çözüm(sonuç) bölümlerinin tamamlanması yönüyle bu etkinlik, metinlerarasılığın **genişletme** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

Tablo 23: “Reçete” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ						TÜREV İLİŞKİLERİ					
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler				Açık İlişkiler					
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)	Anıştırma		Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)				
6	5		1				1				
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler						İzlekse/Anlamsal Dönüşümler					
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm	Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergearası ilişkiler
				1	1	1			6		3

4. 1. 8. 3. “Kar Tanesinin Serüveni” Metni

Bir çocuğun, bir kış günü evinin penceresinden elini uzatarak bir kar tanesini avucuna almasıyla başlayan bu metin, çocuk ile kar tanesi arasında yaşanan bir diyalog ile birlikte kar tanesinin başından geçenleri çocuğa anlatması şeklinde geliştirilen bir olay örgüsüne sahiptir. Metinde anlatılanlara göre kar tanesi, önceleri Hazar Denizi’nde bir su damlasıdır. Sıcak bir günde buharlaşıp gökyüzüne yükselmiş ve aynı şekilde gökyüzüne yükselen diğer buhar olmuş damlacıklarla birleşerek bir bulut oluşturmuşlardır. Oluşturdukları bu bulutla bir süre gökyüzünde gezmiş ve soğuk bir bölgenin üzerinden geçerken de katılıp kar olarak yeryüzüne, Tebriz’e, düşmüştür.

Esasında İranlı yazar Samed Behrengi tarafından Farsça olarak kaleme alınan bir hikâye olduğu bilinen ve bu hikâyenin Mayıs Alizade tarafından yapılmış Türkçe çevirisi olarak ders kitabında yer verildiği görülen *Kar Tanesinin Serüveni* isimli bu metni, kuramın **çeviri** ögesi kapsamında değerlendirmek doğru olacaktır.

İç içe geçmiş bir anlatı şeklinde kurgulandığı göze çarpan bu metinde, yazarın birden fazla anlatıcı kullandığı görülmektedir. Öyle ki, metnin giriş kısmında dışöyküsel bir anlatıcının sesini duyurarak olaya dış odaklayım bakış açısıyla yaklaşan yazar, kar tanesinin metne dâhil edildiği düğüm bölümü itibariyle olayın aktarımında kar tanesine içöyküsel bir anlatıcı olma görevi yükleyerek iç ve dış odaklayım bakış açılarını bir arada kullanmıştır. Yazarın oluşturduğu bu anlatı düzleminde, doğadaki varlıkların diliyle insanı bilinçlendirme çabasının hâkim olduğu bir metin olan *Kar Tanesinin Serüveni* ile hem konusu hem de anlatı unsurları bakımından benzer yönleri bulunması itibariyle Nazım Hikmet'in *Sevda Bulut* isimli masalı arasında kuramın **öykünme** ögesi kapsamında kurulabilecek bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Hikâye edici bir üslûpla kaleme alındığı görülen ve insan dışındaki varlıkların konuşTURULMASI yönüyle fabl türüne ilişkin özellikler sergileyen bu metin, başlığından da anlaşılacağı üzere, kar tanesinin oluşum süreci hakkında bilgiler içermektedir. Yazar, söz konusu bu süreci ele alırken, Fen Bilimleri ve Coğrafya dersleri kapsamına girmesi muhtemel bazı bilimsel verilere de **gönderim**lerde bulunularak masalsı bir kurgu oluşturmuştur. Yazarın gönderimde bulunduğu bu verilerden birkaçı, Fen Bilimleri dersinde “Maddenin Hâl Değişimi” ünitesinde işlenen; erime, donma, kaynama, yoğunlaşma, buharlaşma gibi olaylara yöneliktir. Diğerlerini ise şu şekilde belirtmek mümkündür: “Yükseldikçe aşağıda kalan her şey küçülüyordu.” ifadesi ile perspektif kavramına, “Yükseldikçe hava soğuyordu.” ifadesi ile basınç kavramına ve “Dünyanın kuzey yarım küresinde yaz olunca, güney yarım küresinde kış olur.” ifadesi ile de dünyanın geoit şekli dolayısıyla sahip olduğu eksen eğikliğine **gönderme** yapılmıştır. Ayrıca metinde Hazar Denizi, Tebriz gibi coğrafi yer belirten kelimelerin varlığı da gözden kaçmamaktadır. Dolayısıyla metnin oluşturulması sürecinde yazarın disiplinlerarası bir yaklaşım sergilediği aşikârdır.

Metnin yer aldığı sayfalarda, metinde anlatılan olayları kısmen karşılayan üç adet resim söz konusudur ki bu durum **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirilebilir.

Metinde **klişe** sözler kapsamında değerlendirilebilecek ifadelerin yer aldığı cümleler aşağıda verilmiştir ve bu cümlelerde geçen klişe sözler koyu bir ton ile yazılmıştır:

“Ağaçların üstü, çatılar, avludaki tuvaletin kapısındaki su ibriği **kar tutmuştu.**”

“**Ucu bucağı belirsizdi** uzunluğumuzun.”

“Siz dersiniz ya, üşüyünce dişleriniz birbirine vurduğunda, **soğuktan dişlerimiz keman çalıyor** diye...”

“Beni **üfleseniz uçarım.**”

Metnin 1. Etkinliğinde, metinden doğrudan alıntılanan kelimeler ile bu kelimelerin sözlükten doğrudan alıntılanan anlamları yer almaktadır ve öğrencilerden, verilen kelimeleri sözlük anlamları ile eşleştirmeleri istenmektedir. Dolayısıyla bu etkinlik, metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ögesi kapsamında değerlendirilebilir.

Metinlerarası ilişkilerin **alıntı** ve **kipsel dönüşümler** ögeleri kapsamında değerlendirilebilecek bir uygulama olan 2. Etkinlikte, metinden alıntılanarak verilen altı adet cümle yer almakta ve öğrencilerden, bu cümlelerde koyu yazılan eş sesli (sesteş) sözcükleri (ay, ben, yaz, gür, kar, el) farklı anlama gelecek şekilde birer cümlede kullanmaları istenmektedir.

3. Etkinlikte, metinden hareketle cevaplanması istenen sorular mevcuttur ve bu sorular arasından; “Metinde anlatılan kar tanesinin oluşum aşamaları ile kar tanesinin gerçek oluşum aşamaları arasında benzerlik var mıdır? Anlatınız” şeklinde ifade edilen 5. soruda, öğrencilerin metinde anlatılan konuya ilişkin bilimsel verilere dayalı kaynaklar ile edebî içerikli kaynaklar arasında, konunun ele alınış şekli açısından, bir inceleme sürecine yöneltilmeleri söz konusudur. Dolayısıyla, bir edebî kaynaktan alınan bu metin ile bilimsel verilere dayalı kaynaklar arasında **edimsel dönüşümler** ögesi kapsamında değerlendirilebilecek bir metinlerarası ilişki

olduğunu söylemek mümkündür ve öğrencileri bu incelemeye yönelten bir uygulama olarak 3. Etkinliğin bu kapsamda değerlendirilmesi uygun olacaktır.

4. Etkinlikte, kar tanesinin başına gelenleri anlatan, sıraları karışık olarak verilmiş beş adet görsel mevcuttur ve öğrencilerden bu görselleri metinden yararlanarak sıraya dizmeleri istenmektedir. Görsellerin metinden hareketle sıraya dizilmesi, yazılı bir metin ve görsel unsurlar arasında bir iletişim sürecini gerekli kıldığından, bu etkinliği **göstergelerarasılık** kapsamında değerlendirmek mümkündür.

5. Etkinlik, Kar Tanesinin Serüveni metninin özetinin yazılmasının isteniyor olması dolayısıyla kuramın **indirgeme** ögesi kapsamında değerlendirilmektedir.

6. Etkinlikte, “Gerçek hayatta karşılaşılabilecek durumlar” ve “Gerçek hayatta karşılaşılamayacak durumlar” başlıklarından oluşan bir tablo verilmiştir ve öğrencilerden bu tabloyu metinden yararlanarak doldurmaları istenmiştir. Metinden yararlanılması, doğrudan alıntı ögesi kapsamına girebilecek unsurlar barındırdığından bu etkinliği **alıntı** ögesi kapsamında değerlendirmek mümkündür.

7. Etkinlikte, Ankara iline ait 5 günlük hava tahmin raporunun olduğu bir tablo yer almaktadır ve tablonun hemen altında ise içindeki görsel unsurlara ve anlamlarına (az bulutlu, parçalı bulutlu ve yağışlı) yer verilmiştir. Etkinliğin a maddesinde öğrencilere, inceledikleri bu tabloya göre cevaplamaları istenen sorular yöneltilmiştir ki bu soruların cevaplarının tablodaki verilere göre şekillenecek olması **göstergelerarasılık** kapsamına giren bir durumdur. Aynı etkinliğin b maddesinde ise örnek bir tablo yorumundan hareketle, öğrencilerden bir konuşma metni hazırlayarak verilen tabloyu yorumlamaları istenmektedir. Görsel ve yazılı unsurlar üzerine kurulu bir tablo ile konuşma metni arasında bir iletişim kurulacak olması dolayısıyla bu maddenin de **göstergelerarasılık** kapsamında ele alınması gerektiği aşikârdır.

8. Etkinlikte, sınıfta üçerli gruplar oluşturulması ve oluşturulan her grubun, kar tanesine yeni bir serüven yazarak bunu sınıfta okuması şeklinde gerçekleştirilen yeniden yazma süreçlerine dayalı bir uygulama söz konusudur. Ancak bu etkinlikte; hikâyenin başlangıcının gruptaki 1. kişi tarafından, hikâyenin gelişiminin gruptaki 2.

kişi tarafından, hikâyenin sonucunun ise gruptaki 3. kişi tarafından yazılması istenmektedir. Birbirine eklenen bölümlerle geliştirilerek yeni metinler oluşturulması süreçlerine dayanan etkinlik bu yönüyle metinlerarasılığın **genişletme** ögesi kapsamında değerlendirilmelidir.

Tablo 24: “Kar Tanesinin Serüveni” Metni ve Etkinliklerindeki Metinlerarası Unsurlar

ORTAKBİRLİKTELİK İLİŞKİLERİ							TÜREV İLİŞKİLERİ				
Açık İlişkiler		Kapalı İlişkiler					Açık İlişkiler				
Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı (Aşırma)				Anıştırma	Yansılama	Alaycı (Gülünç) Dönüştürüm	Öykünme (Pastiş)		
3	8								1		
DİĞER İLİŞKİLER											
Ana Metnin Ciddi Düzende Dönüşümü											
Biçimsel Dönüşümler							İzlekse/Anlamsal Dönüşümler		Klişe/Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı	Göstergelerarası ilişkiler
Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşuklaştırma	Vezin Dönüşümü	Kipsel Dönüşüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüşüm	Edimsel Dönüşüm			
1				1	1	1		1	4		4

4. 2. Nitel Bulgulara Dair Genel Bir Değerlendirme

Bu bölümde 24 okuma metni ve etkinlikleri üzerinde tespit edilmiş olan nitel verilerin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Tablo 25: İncelenen Okuma Metinlerinde Tespit Edilen Metinlerarası Unsurların Genel Görünümü

Metnin Adı	Türü	Alıntı	Gönderge	Gizli Alıntı	Anımsırma	Yansıtlama	Alaycı (Güllünc) Dönüştürüm	Öykünme	Çeviri	Düzyazılaştırma	Koşulaştırma	Vezin Dönüştürümü	Kıpsel Dönüştürüm	İndirgeme	Genişletme	Öyküsel Dönüştürüm	Edimsel Dönüştürüm	Klişe – Basmakalıp Sözler	Anlatı İçinde Anlatı (İç Anlatı)	Göstergelelerarası İlişkiler	Toplam
Oyuncak	Hikâye	-	7	-	1	-	-	4	-	1	1	-	-	-	-	-	-	8	-	4	26
Çocukluk	Şiir	1	5	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	11
Ben Bir Çınar Ağacıydım	Fabl	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	1	-	-	1	-	1	10
Bilmeyen Var mı?	Hikâye	2	9	-	5	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	27	1	1	47
Mustafa Kemal'in Kağmısı	Şiir	2	5	-	1	-	-	1	-	1	-	-	1	1	1	-	-	26	-	3	42
15 Temmuz	Deneme	9	10	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	6	-	2	30
Güvercin	Fabl	2	1	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-	1	1	-	-	2	-	4	16
Karagöz ile Hacivat İncelik	Tiyatro	6	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	8	-	2	22
Püf Noktası	Hikâye	3	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	6	16
Uzayda Bir Gün	Söyleşi	3	6	-	1	-	-	2	1	1	-	-	3	-	-	-	-	2	-	3	22
Sarımsak Soslu Makarna	Söyleşi	3	2	-	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	23
Bir Dahi ile Konuşmak	Biyografi	8	3	-	2	-	-	2	2	1	-	-	1	-	1	-	-	1	-	3	24
Anadolu Sevgisi	Şiir	3	2	-	2	-	-	-	-	1	2	-	1	-	-	-	-	2	-	2	15
Forsa	Hikâye	2	6	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	-	-	5	-	3	23
Tamburi Cemil Bey Enstrümanları Anlatıyor	Söyleşi	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	10
Okuma Kitaplarım	Anı	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	8
Kitabın Serüveni	Şiir	3	1	-	1	-	-	2	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	3	13
Karikatür	Karikatür	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5
Anadolu'nun Cirit Oyunları	Söyleşi	5	7	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	-	-	11	1	2	35
Sağlıklı Yaşıyorum	Broşür	2	4	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5	14
Cazgır	Şiir	5	7	-	3	-	-	2	-	1	-	-	-	-	2	-	-	8	-	4	32
Yüksek Evde Oturmanın Türküsü	Şiir	1	4	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	5	15
Reçete	Deneme	6	5	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	3	22
Kar Tanesinin Serüveni	Fabl	3	8	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	1	-	1	4	-	4	25

Toplam	77	100	0	32	4	0	18	7	10	7	0	11	13	19	0	1	119	2	75
--------	----	-----	---	----	---	---	----	---	----	---	---	----	----	----	---	---	-----	---	----

Tablo 25’te de görüldüğü üzere bu bölümde incelenen okuma metinlerinde en çok rastlanan metinlerarası unsur klişe/basmakalıp sözlerdir ve onu sırasıyla; gönderge, alıntı, göstergelerarası ilişkiler ve anıştırma izlemektedir. En az rastlanan metinlerarası unsurlar; edimsel dönüşüm, anlatı içinde anlatı ve yansımadır. İncelenen metinlerde hiç rastlanmayan metinlerarası unsurlar ise; gizli alıntı, alaycı dönüştürüm, vezin dönüşümü ve öyküsel dönüşümdür.

Okuma metinleri içerdikleri metinlerarası unsurlar bakımından kendi aralarında karşılaştırıldığında, en fazla metinlerarası unsurun tespit edildiği metnin; *Bilmeyen Var Mi?* isimli hikâye metni olduğu görülmektedir ki bu durum *Bilmeyen Var Mi?* metninin, kurmaca bir metin olmasından kaynaklanıyor olabilir. En az metinlerarası unsur ise *Karikatür* isimli metinde tespit edilmiştir. Bu metnin yalnızca görsel unsurlara dayalı olması, diğer metinlerarası unsurlar açısından eksik kalmasına ve yalnızca etkinlikleri üzerinde yapılan incelemeler sonucu tespit edilen unsurlarının tabloda verilmesine sebep olmuştur.

Ayrıca, ‘metinlerarası’ unsurların, incelenen okuma metinleri ve etkinliklerinde belirli bir düzen çerçevesinde bulunmadığı ve metin türlerine göre belirli bir dağılım göstermediği görülmektedir. Bununla birlikte, metinler birbirleri arasında da metinlerarası bağlamda bir etkileşime sahip değildir.

Bu çalışmanın amaçlarından biri de metinlerarasılığın okuduğunu anlamaya etkisinin olup olmadığını tespit etmektir. Buna yönelik olarak yürütülen çalışmada metinlerin incelenmesi sürecinde tespit edilen metinlerarası unsurlar öğrencilerle paylaşılmıştır ve buna dair bulgular aşağıdaki gibidir.

4. 3. Nicel Bulgular: Metinlerarasılığın Okuduğunu Anlamaya Etkisi

Çalışmanın bu bölümünde, metinlerarası okumanın okuduğunu anlamaya etki edip etmediği ve ediyorsa bu etkinin olumluluk, olumsuzluk durumu paylaşılacaktır.

Aşağıdaki tabloda ders kitabının 7. temasındaki okuma metni etkinliklerinin deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerce cevaplandırılmasının ardından, etkinliklerin daha önce belirlenmiş olan puanlama sistemine göre değerlendirilmesi sonucu elde edilen öğrenci puanlarının ortalamalarına ve bu ortalamaların yüzdelerine yer verilmiştir.

Tablo 26: Öğrencilerin Etkinliklerden Aldığı Ortalama Puanlar ve Yüzdeleri

Metinler	Deney Grubu			Kontrol Grubu		
	Ortalama Puan	Toplam Puan	%	Ortalama Puan	Toplam Puan	%
Anadolu'nun Cirit Oyunları	62.19	71	87.59	47.87	71	67.42
Sağlıklı Yaşıyorum	39.84	63	63.23	30.70	63	48.73
Cazgır	39.4	58	67.93	36.65	58	63.18

Tablo 26'da görüldüğü üzere deney grubunda yer alan öğrencilerin ortalama puanının, her üç metinde de, kontrol grubunda yer alan öğrencilerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Deney grubundaki öğrencilerin ortalama puanının kontrol grubundaki öğrencilerden yüksek olmasına rağmen *Cazgır* isimli şiir metninde bu puanın, diğer iki metinle karşılaştırıldığında, daha düşük olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasındaki en büyük fark ise, *Anadolu'nun Cirit Oyunları* metninde ortaya çıkmıştır.

Ayrıca, araştırmanın nitel bulgular bölümünde bu üç metin arasında en fazla metinlerarası unsur tespit edilen metnin, ortalama puanı en yüksek olan *Anadolu'nun Cirit Oyunları* metni olması, bu bulguyu daha ilginç hâle getirmektedir. Bu durum, dersin işleniş sürecinde öğretmenin daha fazla bilgi vermesini sağlamıştır ve bu da öğrencilerin bu metnin etkinliklerinde daha yüksek puan almalarına neden olmuş olabileceği kanısına götürmektedir.

Çalışmaya dair nicel bulgular cinsiyet değişkenine göre de hesaplanmıştır. Aşağıdaki tabloda da buna dair bir bulgu söz konusudur.

Tablo 27: Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrencilerin Ortalama Puanları ve Yüzdeleri

Metinler	Toplam Puan	Deney Grubu				Kontrol Grubu			
		Kızlar		Erkekler		Kızlar		Erkekler	
		Ortalama Puan	%	Ortalama Puan	%	Ortalama Puan	%	Ortalama Puan	%
Anadolu'nun Cirit Oyunları	71	64.35	90.63	58.11	81.84	50.33	70.88	45.41	63.95

Sağlıklı Yaşıyorum	63	42.82	67.96	34.22	54.31	34	53.96	27.92	44.31
Cazgır	58	39.70	68.44	38.75	66.81	39.30	67.75	34	58.62

Tablo 27’de görüldüğü üzere her iki grupta da kızlar, erkeklere göre daha başarılıdır. Bunun yanı sıra, deney grubunun kızları, kontrol grubunun kızlarından ve deney grubunun erkekleri de kontrol grubunun erkeklerinden daha başarılıdır.

Deney grubundaki erkeklerin kontrol grubundaki kızlara göre, yine deney grubundaki kızların da kontrol grubundaki kızlara göre ortalama puanının yüksek olması, araştırmanın bir önceki tabloda belirtilen sonuçlarıyla örtüşmektedir. Bu durum, her iki grubun puanları karşılaştırıldığında, genel ortalamanın yüksekliğinin belli bir cinsiyet grubundan kaynaklanmadığını göstermektedir. Ayrıca ders işleme sürecindeki veri toplama aşamasında kız öğrencilerin, metin işleme süreci öncesi, sırası ve sonrasında öğretmenlerini daha ilgili ve dikkatle dinledikleri gözlemlenmiştir. Bu bölümdeki bulgular da bu gözlemleri desteklemektedir.

Her bir metin sonrası etkinliklerden metnin içeriğiyle ilgili olan soruların bulunduğu etkinlikler ayrı olarak hesaplanmıştır. Çünkü metinlerarasılığın okuduğunu anlama üzerindeki etkilerini incelerken, etkinlikler arasında metnin içeriğiyle birebir ilişkili olan etkinliklerin ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Aşağıdaki tabloda, her bir metnin sonrasında verilen etkinlikler arasından metnin içeriğiyle ilişkili olan soruların yer aldığı etkinliklerden alınan puanların, deney ve kontrol grupları arasındaki karşılaştırmalarına yer verilmiştir.

Tablo 28: Metnin İçeriğine İlişkin Etkinlikten Alınan Ortalama Puanlar ve Yüzdeler

Etkinlikler	Deney Grubu			Kontrol Grubu		
	Ortalama Puan	Toplam Puan	%	Ortalama Puan	Toplam Puan	%
“Anadolu’nun Cirit Oyunları” Metninin 2. Etkinliği	13.84	16	86.5	8.85	16	55.31
“Sağlıklı Yaşıyorum” Metninin 2. Etkinliği	13.15	18	73.05	11	18	61.11
“Cazgır” Metninin 2. Etkinliği	18.56	28	66.28	13.65	28	48.75

Tablo 27’de, deney grubunun metnin içeriğiyle ilişkili olan soruların yer aldığı etkinlikten alınan ortalama puanının, her üç metinde de, kontrol grubunun ortalama puanından yüksek olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol gruplarının ortalamaları arasındaki en büyük fark, *Anadolu’nun Cirit Oyunları* metninde ortaya çıkmıştır ve bu farkın en az olduğu metin ise *Sağlıklı Yaşıyorum* isimli broşür şeklindeki metindir. Bu sonuç bu etkinlikten alınan ortalama puanlarla ilgili sonuç Tablo 26’da verilen bulgularla örtüşmektedir.

V. BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmada, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (2018-2019) içerisindeki okuma metinleri ve etkinliklerinde yer alan metinlerarası unsurlar tespit edilmiş ve bu unsurlar dâhilinde, metinlerarasılığın okuduğunu anlamaya etkisi incelenmiştir. İki aşamalı olarak gerçekleştirilen araştırmanın bu bölümünde, nitel ve nicel veri toplama teknikleriyle elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesine ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında elde edilen nitel bulgulara göre, incelenen okuma metinlerinde en çok rastlanan metinlerarası unsur klişe/basmakalıp sözlerdir ve onu sırasıyla; gönderge, alıntı, göstergelerarası ilişkiler ve anıştırma izlemektedir. En az rastlanan metinlerarası unsurlar; edimsel dönüşüm, anlatı içinde anlatı ve yansımadır. İncelenen metinlerde hiç rastlanmayan metinlerarası unsurlar ise; gizli alıntı, alaycı dönüştürüm, vezin dönüşümü ve öyküsel dönüşümdür.

Türkçe deyim ve atasözü bakımından oldukça zengin bir dildir. Ders kitabında yer alan bu metinlerde, klişe/basmakalıp sözler kapsamında değerlendirilen deyimlerin bu kadar fazla geçmesi metinler adına olumlu bir durum olarak ifade edilebilir. Ancak, tespit edilen unsurlar arasında öğrencinin çağrışım yoluyla bağlantı kurabileceği metinlerarası unsurların sayıca azlığı da dikkat çekmektedir.

Uzayda Bir Gün, Sarımsak Soslu Makarna, Kar Tanesinin Serüveni gibi bazı metinlerde, daha çok diğer derslerle ilişkili olan konulara yönelik göndermelerin varlığı söz konusudur. Disiplinlerarası bir yaklaşım gösteren Türkçe dersinin, diğer dersler için öncü olması buna bir delildir. Ders kitabındaki bu göndermelerin varlığı, Türkçe dersinin, ilişkili olduğu derslerdeki başarıyı arttırıcı bir niteliğe sahip olduğu düşünüldüğünde, incelenen metinlerde diğer derslerle ilişkili unsurların tespit edilmiş olması, bu ders kitabı adına olumlu bir gelişmedir.

Okuma metinleri içerdikleri metinlerarası unsurlar bakımından kendi aralarında karşılaştırıldığında, en fazla metinlerarası unsurun tespit edildiği metnin; *Bilmeyen Var Mı?* isimli hikâye metni olduğu görülmektedir ki bu durumun, *Bilmeyen Var Mı?* metninin kurmaca bir metin olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. En az metinlerarası unsur ise *Karikatür* isimli metinde tespit edilmiştir. Bu metnin yalnızca görsel unsurlara dayalı olması, diğer metinlerarası unsurlar açısından eksik kalmasına sebep olmuştur.

İncelenen Türkçe ders kitabında, metinlerarası unsurların, okuma metinleri ve etkinliklerinde belirli bir düzen çerçevesinde bulunmadığı ve metin türlerine göre

belirli bir dağılım göstermediği görülmüştür. Bununla birlikte, metinler birbirleri arasında da metinlerarası bağlamda bir etkileşime sahip değildir.

Araştırmanın ikinci aşamasında elde edilen nicel bulgularda ise deney grubunda yer alan öğrencilerin ortalama puanının, her üç metinde de, kontrol grubunda yer alan öğrencilerden yüksek çıkmıştır. Bu yüzden, genel olarak, deney grubunda yer alan öğrencilerin okuduklarını daha iyi anladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kız öğrenciler hem kendi sınıflarında erkek öğrencilere göre okuduklarını daha iyi anlamakta hem de, deney grubunda yer alan kız öğrenciler kontrol grubunda yer alan kız öğrencilere göre okuduğunu anlamada daha başarılıdır.

Metinlerarası okumanın okuduğunu anlamaya olumlu bir etkisi olduğunun saptandığı bu çalışma neticesinde ders kitaplarında yer alacak olan bütün metinlerin metinlerarasılık bağlamında incelenerek ders anlatım sürecine dâhil edilmesinin, öğrencilerin işleyecekleri metinleri daha iyi anlamalarını sağlayacağı kanısına varılmıştır.

Metinlerarası unsurları tespit edebilmek için iyi bir okuma alışkanlığına sahip olmak gerekmektedir. Bir metnin daha iyi anlaşılabilmesi için metinlerarası unsurları bilmekte fayda vardır. Bu çalışma da bu görüşü desteklemektedir.

Bu çalışma, metinlerin metinlerarası okumayla işlendiğinde; hem okuduğunu anlamının hem de bilgiyi kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında anlamının üst düzeyde gerçekleştiği sonucuna ulaşan Ünal ve Köksal (2008)'in çalışma sonuçlarıyla benzer bulgulara ulaşmıştır. Araştırmanın bulguları, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan metinlerarası ilişkilerin, daha çok, "açık" metinlerarası ilişki olduğu ve her metinde aynı düzeyde olmadığı sonucuna ulaşan Aydın ve Çinpolat (2018)'in araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Ayrıca araştırma sonuçları metinlerarası unsurların Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde belirli bir düzen çerçevesinde bulunmadığını ve metin türlerine göre belirli bir dağılım göstermediğini tespit eden Kolcu (2017)'nin sonuçlarıyla da paralel nitelikler sergilemektedir.

Metinlerarası unsurların işlevini yerine getirmesi okuyucuya bağlıdır. Bir metnin metinlerarası nitelik taşıması okuyucu tarafından her zaman fark edildiği anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla iyi bir metinlerarası okur yetiştirmek için Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinin metinlerarası bir yaklaşım gözetilerek seçilmesinin ve öğrencilere, ders işleme sürecinde kullanılan bu kitaplarda işlenen metinlerin ilişkili olduğu ek kitaplar önerilebilmesinin yanı sıra öğretmenlerin 'metinlerarasılık ve metinlerarası okuma' kavramları hakkında bilinçlendirilmesi de gerekmektedir. O nedenle, öğretmenler öğrencilerin metinlerarası anlam

kurabilmelerini sağlamaya y6nelik etkinlikler geliştirebilmeleri amaçlı olarak d6zenlenecek olan konferanslar ve hizmet içi eğitim uygulamalarına tabi tutulabilir.

KAYNAKÇA

ABASIYANIK, S. F. (2017). *Seçme Hikâyeler*. (12. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ADIGÜZEL, S. (2009). *Modern Azerbaycan edebiyatında Dede Korkut: Metinlerarası Çözümler*. Ankara: Fenomen Yayınları.

AKBULUT, U. (t.y.). *Nobel Kimdir? Nobel Ödülü Nedir?*. Web: <http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2009/11/NOBEL-K%C4%B0MD%C4%B0R-NOBEL-%C3%96D%C3%9CL%C3%9C-NED%C4%B01.doc30ARALIK.pdf> adresinden 02 Mayıs 2019'da alınmıştır.

AKIN, S. (2015). Affan Dede'ye para saydım... *Cumhuriyet Gazetesi*. Web: https://www.google.com.tr/amp/www.cumhuriyet.com.tr/amp/haber/turkiye/260405/Affan_Dede_ye_para_saydim....html adresinden 13 Nisan 2018'de alınmıştır.

AKKOYUN, T. (2004). Metinlerarası Bir Yazar: İki Yeşil Susamuru Metinlerarası Bir Yazar: Buket Uzuner. <http://izinsizgosteri.net/new/?writer=17> adresinden 03 Nisan 2018'de alınmıştır.

AKSAN, M. ve AKSAN, Y. (1991). Metin Kavramı ve Tanımları. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 90-104.

AKSOY, M. ve KARADAĞ, M. G. (2009). Uyku Regülasyonu ve Beslenme. *Göztepe Tıp Dergisi*, 24(1), 9-15.

AKTULUM, K. (2004). *Parçalılık Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yayınevi.

AKTULUM, K. (2007). *Metinlerarası İlişkiler*. İstanbul: Öteki Yayınevi.

AKTULUM, K. (2011). *Metinlerarasılık & Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.

AKTULUM, K. (2013). *Metinlerarasılık*. Rıza FİLİZOK ve Eylem SALTİK(Ed.). *Eleştiri Kuramları içinde (s. 138-146)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

AKYOL, H. (2003). Metinlerden Anlam Kurma. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 13(13), 49-58.

ALSAC, F. (2018). Dede Korkut Hikâyelerinde Kültürel Bellek Bağlamında Gelenekler. *Littera Turca*, 4(1), 17-35.

ASLAN, C. (2007). *Sait Faik Abasıyanık'ın Öykülerinde Kurgu ve Anlatım Teknikleri*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara.

ATEŞ, M. (1996). *Mitolojiler Semboller ve Halılar*. İstanbul: Symbol Yayıncılık.

AYDIN YARDIM, Z. (2005). *Metinlerarası Evrensel Ögeler Bağlamında Çocuk Edebiyatında Çocukluk Felsefesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

AYDIN, İ. ve ÇİNPOLAT, E. (2018). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Anlatı Metinlerinde Metinlerarası İlişkiler. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 161-177.

AYDIN, S. (2009). *Halk Bilimi Gösteri Sanatları Halk Tiyatrosu*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi.

AYTAÇ, G. (2003). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.

AYVA, A. (2017). Türk Kültürü ve Halk Edebiyatında Ahilik. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 163-174.

BARRIE, J. M. (2017). *Peter Pan*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

BARS, M. E. (2013). Kerem ile Aslı Hikâyesinde Metinlerarası İlişkiler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(24), 68-82.

BOYACIOĞLU, F. ve ERDAĞ, S. (2013). Mevlâna Celaleddin Rumi ve La Fontaine'de Hoşgörü Algısı. *Turkish Studies*, 8(8), 325-340.

BOZBIYIK, İ. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Cirit. *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(36), 502-508.

BROWN, C. (2014). *Sol Ayağım*. (çev. Kahraman, F.) İstanbul: Nemesis Kitap. (Eserin orijinali 1970'te yayımlandı).

CAHAN, N. (t.y.). *Türk Kültüründe 40 Sayısının Önemi*. Web: https://www.academia.edu/19306857/T%C3%9CRK_K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9CNDE_40_SAYISININ_%C3%96NEM%C4%B0 adresinden 14 Nisan 2019'da alınmıştır.

CEYLAN, A. (2015). Taştaki Türkleri Okumak. *Düşünce Hayatında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 6(34), 9-52.

CİLASUN, B. (2016). *Dede Korkut Hikâyeleri -İlköğretim için Uyarlama*.(9.Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

CRESSWELL, J. W. (2014). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (çev. BÜTÜN, M. ve DEMİR, S. B.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

ÇAKIR, S. (2009). Toplumsal Tarih Ekseninde Metinlerarasılık: Yılanların Öcü. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6(2), 31-52.

ÇALIŞKAN, G. ve ÖZDEMİR, V. (2018). Geleneksel Bir Sporun Coğrafyası: Türkiye’de Yağlı Güreşler (Kırkpınar-Edirne ve Çardak-Çanakkale Güreşleri). *CAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, (s. 501-518). Ankara.

ÇEÇEN, M. A. ve DOĞAN, B. (2014). Türkçe Ders Kitaplarında (6-8. Sınıflar) Yer Alan Okuma Kültürü Teması Metinlerinin Metinler Arasılık Bakımından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(3), 122-134.

ÇELEBİOĞLU, E. (2007). *Metinlerarasılık Kavramı ve Bu Kavramın Türk Edebiyatı Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Dokuzuncu ve Onuncu Sınıf Türk Edebiyatı Kitaplarında Okutulan Şiir Metinlerinde Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

DEMİRTAŞ, B. (2007). Jön Türkler Bağlamında Osmanlı'da Batılılaşma Hareketleri. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 407.

DERVİŞOĞLU, M. (2012). *Kırkpınar Güreşleri'nin Halkbilimsel Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Edirne.

DEVECİ, A. (2017). Türkmen Kültüründe Çadır. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 433-452.

DİKİCİ, İ. Z. (2007). *Çeviri ve Dilbilim İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, Muğla.

DURBİLMEZ, B. (2003). Türk Kültüründe Yenigün/Nevruz Bayramı. *TÜRKSOY / Türk Dünyası-Kültür-Sanat-Bilim-Haber ve Araştırma Dergisi*, 2, 29-34.

DURMUŞ, G. (2017). *Metinsel Aşkınlık İlişkileri Kuramına Göre Düzenlenen Metin İşleme Süreçlerinin Okuduğunu Anlama Becerisine ve Okuma Tutumuna Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Malatya.

DURMUŞ, G. (2018). Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki (2017) Okuma Etkinliklerinin Metinlerarasılık Açısından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 13(11), 505-542.

DÜZER, İ. (2003). *Güneş Enerjisi İle Kurutma*. Yüksek Lisans Tezi. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Enerji Sistemleri Anabilim Dalı, Gebze.

EKİZ, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (Genişletilmiş 2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık. .

EKİZ, T. (2002). *Almanca Yazan Türklerde Metinlerarasılık*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.

EKİZ, T. (2007). Alımlama Estetiği Mi Metinlerarasılık Mı? *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47(2), 119-127.

ENDE, M. (2017). *Momo*. (çev. ÇALIŞKAN, L.) İstanbul: Pegasus Yayıncılık. (Eserin orijinali 1972’de yayımlandı).

ERCAN, M. G. (2009). *Alice Harikalar Ülkesinde Kitaplarının Görsel Sanatlara Etkileri (İllüstrasyon, Film, Animasyon)*. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Grafik Anabilim Dalı, Konya.

ERGİN, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

ERZEN, M. (2014). Cihan Harbinin Karanlığında Aydınlığı Hatırla(t)mak: Ömer Seyfettin’in Kaleminden Kahramanlara Dair. *Akademik Bakış*, 7(14), 281-298.

EZİLER KIRAN, A. ve KIRAN, Z. (2003). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

GÖKALP ALPASLAN, G. (2007). *Metinlerarası İlişkiler ve Gilgames Destanının Çağdaş Yorumları*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

GÖKALP ALPASLAN, G. (2009). Metinlerarası İlişkiler Işığında Cemal Süreya Şiirinin Bileşenleri. *Turkish Studies*, 4(1-I), 435-463.

GÖRMEZ, A. (2006). Hacivat ve Karagöz Neden Öldürüldü? Filmi ile Rosencrantz ve Guildenstern Öldüler Oyunu Arasında Metinlerarasılık İzleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 47-63.

GUILLOT, R. (2017). *Beyaz Yele*. (çev.ÖZEN, S.) İstanbul: Can Çocuk Yayınları. (Eserin orijinali 1981’de yayımlandı).

GÜL, M., UZUN, R. N. ve ÇEBİ, M. (2018). Türk Kültüründeki Geleneksel Oyunlar ve Sportlara Yüzeysel Bir Bakış. *Turkish Studies*, 13(26), 655-671.

GÜNDÜZ, O. ve ŞİMŞEK, T. (2011). *Anlama Teknikleri 1 Uygulamalı Okuma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

GÜR, M. (2013). *Metinlerarası İlişkilerde Çoksesli Bir Peyami Safa Romanı:Yalnızız*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir.

HİKMET, N. (2017). *Sevdalı Bulut*. (40. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İŞİK, M. (2008). *Çok Katlı Betonarme Yapılarda Taşıyıcı Sistem Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.

İLHAN, N. (2012). Gülten Akın Şiirinde Kent, Göç Ve Gecekondu Algısı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4), 85-106 .

İŞERİ, K. (2014). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Özellikleri*. Hakan Ülper (Ed.).Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri içinde (s.91-112). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

KALAYCI, E. (2018). *Kültürel Süreklilik Bağlamında Kurkpınar'ın Yansıttığı Dünya Görüşü Üzerine*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı, Ankara.

KARAHÜSEYİNOĞLU, M. F. (2007). *Küreselleşme ve Geleneksel Türk Sporları*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.

KARATAY, H. (2010). Türkçe Dersi Öğretim Araçlarında Yapılandırıcılık: Metinlerarasılık. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14,) 155-178.

KARCIOĞLU, U. (2017). Türk Kültüründe Atın Önemi ve Ata Sporlarımızdan Atlı Cirit Oyunu. *Anasay*, 1(2), 167-198.

KAYA, A. (2012). *İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler*. Alim KAYA (Ed.).Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim içinde (s. 2-29). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Kel Aliço. Web: https://www.yeniakit.com.tr/kimdir/Kel_Ali%C3%A7o adresinden 20 Mart 2019'de alınmıştır.

KEMAL, N. (2016). *Vatan Yahut Silistre*. (5. Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

KIRAN, Z. (1999). Sözceme ve Göstergebilim . *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 10, 93-99.

KIVRAK, G. (2010). *İlköğretim 2. Kademe Türkçe Derslerinde Hayvan Masallarının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Konya.

KOÇAK, M. (2015). Mustafa Kutlu'nun Anadolu Yakası Adlı Eseri Üzerine Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Bir İnceleme. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 5, 361-379.

KOÇYİĞİT, D. (2014). Kavramların Çağırdıkları/Çağrıştırdıkları: Metinlerarasılık Bağlamında İstiklâl Marşı. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3, 213-229.

KOLCU, S. (2017). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Metinlerarasılık Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

KRİSTEVA, J. (1996). *Interviews*. Columbia University Press.

Kroket Nedir? Kroket Oyunu Nasıl Oynanır?. (2010, 28 Aralık). Web: <http://www.bilx.net/form/diger-spor-dallari/kroket-nedir-kroket-oyunu-nasil-oynanir/> adresinden 20 Aralık 2018'de alınmıştır.

KUŞ, M. A. (2013). Karabasan Fenomeni: İzole Uyku Paralizi. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 1, 46.

KUTLU, O. (t.y.) *Aşık Oyunu: Tarihi Türk Eğlencesi*. Web: <https://www.cokbilgi.com/yazi/asik-oyunu-tarihi-turk-eglencesi> adresinden 20 Aralık 2018'de alınmıştır.

KÜÇÜK, S. (2010). Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 54, 185-210.

LA FONTAINE. (2005). *La Fontaine'den Seçmeler*. (haz. ÇİL, F.) İstanbul: Güven Yayınları.

MEMİŞ, M. R. ve KARA, M. (2018). Kara Kelimesinin Dede Korkut Oğuznameleri'ndeki Kullanımı Üzerine. *Muş Alparslan Üniversitesi Anemon Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 799-807.

MERT, E. L. (2011). 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Uygunlukları. *Dil Dergisi*, 153, 7-23.

Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Özgün Matbaacılık.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.

NİHAL, Ş. (2013). *Domaniç Dağlarının Yolcusu*. (14. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Oktay Sinanoğlu Kimdir? Eserleri Nelerdir?. (2017, 25 Nisan). Web: <https://bilimseansi.blogspot.com/2017/04/oktay-sinanoglu-kimdir-eserleri-nelerdir.html> adresinden 5 Mayıs 2019'da alınmıştır.

OKUR, A. (2013). Millî Kültür ve Folklorun Türkçe Ders Kitapları Aracılığıyla Aktarımı. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı, 6(11), 877-904.

ONUR, B. ve GÜNEY, N. (2002). *Türkiye'de Çocuk Oyunları: Derlemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

ÖGEYİK, M. C. (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

ÖKSÜZ, M. (2010). Girit Meselesi'nin Belirsizlik Yılları (1908-1913). *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 25, 93-114.

ÖNDER, M. (2008). *Aldı Sözü Anadolu*. Ankara: Elips Yayınları.

ÖZBAY, M. Ve BAHAR, M. A. (2012). İleri Okur ve Üstbiliş Eğitimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(1), 158-177.

ÖZDEMİR, S. (2011). *Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Alt Metinler*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul.

ÖZDENÖREN, R. (2002). *Yazı, İmge ve Gerçeklik*. İstanbul: İz Yayıncılık.

ÖZKÖSE, K. (2003). Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü . *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 249-279.

RIZVANOĞLU, E. (2007). *Söyleşimcilik, Metinlerarasılık: Bakhtin, Kristeva, Barthes*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Ankara.

RİFAT, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.

RİFAT, M. (2014). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 2 Temel Metinler*. (5. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ROBSON, C. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırması*. (çev. ÇINKIR, Ş. ve DEMİRKASIMOĞLU, N.) Ankara: Anı Yayıncılık.

SAINT-EXUPERY, A. (2017). *Küçük Prenses*. (çev. DÜMLUBİNAR, N. K.) Ankara: Kırmızı Çatı Yayınları.

SANCAKLI, S. (2010). Ahilik Ahlâkının Oluşumunda Hadislerin Etkisi. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-28.

SARAÇ, M. A. (2007). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. (6. Baskı). İstanbul: 3F Yayınları.

SAUSSURE, F. (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*. (çev. VARDAR B.) İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları. (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı)

SEZER, S. (2005). *Masal Çevirilerinde Karşılaşılan Sorunlar: Türkçede'de Andersen Masalları*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, Muğla.

SOMUNCU, S. (2016). Metinlerarasılık ve Şiirde Gelenek Açısından Fuzûli ile Şükûfe Nihal Üzerine Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 59-73.

SÜREYA, C. (2013). *Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ŞAHİN, H. (2004). *Geleneksel Karakucak Güreşlerinin Tarihsel Kökenleri, Yayılma Alanları ile Organizasyon Biçimlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Niğde.

Şehadet Şerbeti İçmek Deyimi Nereden Gelir?. (2019, 19 Ocak). Web: <https://imzaosman.com/2019/01/sehadet-serbeti-icmek-deyimi-nereden-gelir.html> adresinden 20 Mart 2019'da alınmıştır.

ŞENTÜRK, G. (2014). *Broşür Tasarımı ve Basımı Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Anasanat Dalı, İstanbul.

ŞEREF, İ. (2013). *Nazan Bekiroğlu'nun Kurmca Eserlerinde Metinlerarası İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum.

ŞİŞMAN, B. (2010). Kültürel, Yapısal ve İşlevsel Açından Doğu Karadeniz'de Yaylacılık ve Yayla Şenlikleri (Hıdırnebi ve Kadirga Yaylaları Örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 549-559.

TUĞCU, K. (2017). *Yeraltında Bir Şehir*. (6. Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

TURGUT, Y. (2011). *Verilerin Kaydedilmesi, Analizi, Yorumlanması: Nicel ve Nitel*. Abdurrahman Tanrıöğen (Ed.). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde* (s. 191-248). Ankara: Anı Yayıncılık.

TURHAL, A. (2012). Antik Mısır'dan Günümüze Kurşun Askerler. *Atlas Tarih*, 17, 130-137.

TÜLEK, V. (2005). Uyvar önünde Türk gibi güçlü. *Türkiye Gazetesi*. Web: <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/vehbi-tulek/249023.aspx> adresinden 08 Mart 2019'da alınmıştır.

TÜRKDOĞAN, M. (2007). Rasim Özdenören'in "Kuyu" Öyküsünde Metinlerarası İlişkiler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(35), 167-189.

ULUÇAY, M. (2014). Destan Şairi Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Söz Varlığı. *Turkish Studies*, 9(9), 1023-1034.

USLU, F. (2016). Türk Yağlı Güreşleri İle İsviçre Schwingen Güreşleri Arasındaki Benzeşen Kültür Dokuları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1, 44-59.

UYANIK, G. (2011). *Peter Stamm'ın Agnes Adlı Romanında Üstkurmaca ve Metinlerarası İlişkiler*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

UYAR, T. (1999). *Hikâyede Yoğunluk, Öykücünün Kitabı*, (Haz. Feridun Andıç). İstanbul: Varlık Yayınları.

ÜNAL, E. (2007). Metinler Arasılık ve Metinler Arası Okuma. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 7(2), 1-13

ÜNAL, E. ve KÖKSAL, K. (2008). Metinler Arası Okumanın Okuduğunu Anlamaya Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 154-169

VASCONCELOS, J. M. (2016). *Şeker Portakalı*.(122. Baskı) (çev. EMEÇ,A.) İstanbul: Can Sanat Yayınları. (Eserin orijinali 1993'te yayımlandı).

YAĞCI, H. (2017). Hz. Peygamber'in İnsanları Etkileyen Davranış Modelleri . *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-24.

YILDIRIM, F. ve YILDIZ, A. (2013). Cirit Atları: Anket Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi*, 8(1), 35-41.

YILDIRIM, S. (2010). *Türk Resminde Metinlerarası İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Anasanat Dalı, İstanbul.

ZARİFOĞLU, C. (2005). *Serçe Kuş*. İstanbul: Beyan Yayınları.

EKLER

Ek 1. Resmî İzin Yazısı

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297-604.01.01-E.7478679
Konu : Araştırma İzni (Merve DEMİRCİ)

12.04.2019

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Giresun Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 04/04/2019 tarihli ve 56021829-100-E.18680 sayılı yazısı.
b) Valilik Makamının 10/04/2019 tarihli ve 92255297-604.01.01-E.7334629 sayılı onayı.
c) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 sayılı 2017/25 no'lu genelgesi.

Giresun Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi Merve DEMİRCİ, "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Metinleriyle 100 Temel Eser Arasındaki Metinlerarası Bağlantıların Tespiti" konulu tez çalışması için, onaylı bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen veri toplama araçlarının, gönüllülük esas olmak kaydıyla Suşehri İlçesindeki Atatürk Ortaokulunda uygulanması valilik makamının ilgi (b) onayı ile uygun görülmüş olup onay örneği yazımız ekinde gönderilmiştir.

Söz konusu araştırma çalışmasının bitiminde, araştırma yapan kişi tarafından sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında müdürlüğümüze gönderilmesi hususunda; Bilgilerinizi ve gereğini arz ve rica ederim.

Ebubekir Sıddık SAVAŞCI
Millî Eğitim Müdürü

Ek: İlgi (b) Onay Sureti (1 sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
-Merve DEMİRCİ
Giresun Üniversitesi Rektörlüğü
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı
Merkez /GİRESUN

Bilgi:
- Suşehri İlçe MEM

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
12/04/2019
KELDA
Şef

Adres: Muhsin Yazıcıoğlu Bulvarı Merkez/ SİVAS
Elektronik Ağ: <http://sivas.meb.gov.tr/>
e-posta: butce58@gmeb.gov.tr

Bilgi için: Leyla SÖZEN
Tel: 0 (346) 280 58 00
Faks: 0 (346) 280 59 48

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden. 3a26-94b2-398d-9a94-c0ba koda ile teyit edilebilir.

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297-604.01.01-E.7334629
Konu : Araştırma İzni (Merve DEMİRCİ)

10.04.2019

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Giresun Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 04/04/2019 tarihli ve 56021829-100-E.18680 sayılı yazısı.
b) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 sayılı 2017/25 no'lu genelgesi.
c) Valilik Makamının 30/08/2018 tarihli ve 92255297-605.99-E.15131201 sayılı onayı.

Giresun Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi Merve DEMİRCİ, "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Metinleriyle 100 Temel Eser Arasındaki Metinlerarası Bağlantıların Tespiti " konulu tez çalışması kapsamında, Suşehri İlçesindeki Atatürk Ortaokulunda çalışma yapmak istemektedir.

İlgi (a) dilekçe ekindeki çalışma; Valilik Makamının ilgi (c) onayı ile oluşturulan araştırma değerlendirme komisyonu tarafından incelenmiş olup çalışmanın, eğitim öğretimin aksatılmaması ve katılımcıların izni olmadan resim, video ve ses kayıtlarının alınmaması kaydıyla, ilimiz merkezinde bulunan Suşehri İlçesindeki Atatürk Ortaokulunda uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir.

Onaylarınıza arz ederim.

Ayhan BÜLBÜL
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Ek : Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)

OLUR
10.04.2019

Ebubekir Siddik SAVAŞCI
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
10/04/2019
Lutfi KELDAL
Şef

Ek 2. "Anadolu'nun Cirit Oyunları" Metninin Etkinlikleri

7. Tarih

1. ETKİNLİK a) Okuduğunuz metinde geçen bazı kelimeler, harfleri eksik olarak verilmiştir. Sözlük anlamlarından hareketle eksik harfleri örnekteki gibi tamamlayınız.

1. T A L İ M	6. G _ R _	Sözlük Anlamları
2. _ B _	7. D _ Z _ L _	
3. P _ L _	8. S _ V _ _ İ	
4. _ _ Z R _ K	9. Z _ _ H	
5. Ç _ _ İ _	10. Ş _ _ L İ _	

Sözlük Anlamları

1. Uygulamalı olarak yapılan askerlik eğitimi.
2. Göçebelerin konak yeri.
3. At üzerinde sopa ile oynanan bir tür top oyunu.
4. Uzun saplı, sivri demir uçlu silah.
5. Kolaylık ve çabuklukla davranan, atik.
6. Silah olarak kullanılan ağır topuz.
7. Binek hayvanları yöneltmeye yarayan kayış.
8. Atlı asker.
9. Silahlardan korunmak için giyilen giysi.
10. Belli günlerde yapılan, coşku veren, eğlendirici gösterilerin tümü.

b) Yukarıdaki kelimelerden üçünü seçerek bu kelimelerle birer cümle kurunuz.

.....

.....

.....

2. ETKİNLİK Aşağıdaki soruları metinden hareketle cevaplayınız.

1. Metnin konusu nedir?
2. Cirit oyununun ortaya çıkışı hakkında bilgi veriniz.
3. Siz olsaydınız iki oba arasında çıkan anlaşmazlığı nasıl çözerdiniz?
4. Obanın yaşlıları araya girip sorunu çözmelerdi neler yaşanabilirdi?
5. Cirit oyununa hangi kuralları eklemek istersiniz?
6. Rakibe atılacak ciritler hangi ağaç türlerinden yapılmaktadır?
7. İyi bir cirit oyuncusu hangi özelliklere sahip olmalıdır?
8. Cirit oyunu ile Türklerin askerî başarıları arasında nasıl bir ilişki olabilir?

3. ETKİNLİK Ciritle ilgili aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların yanına (D), yanlış olanların yanına (Y) harfi koyunuz.

- Oyuncular, iki metre uzunluğunda sopalar kullanır. (/)
- Rakip grupların atları arasında 100-200 metre mesafe bulunur. (D)
- Rakibin atını vuran oyuncu puan kazanır. ()
- Cirit oyununun amacı rakibin ciritini ele geçirmektir. (Y)
- Oyuncular, atları ciritten kaçmak için at üzerinde çeşitli hareketler yaparlar. (D)
- Rakibe en fazla ciriti isabet ettiren taraf oyunu kazanır. ()
- Cirit, atlar olmadan da oynanabilen bir oyundur. ()
- Bugün, yurdumuzun çeşitli bölgelerinde cirit oyunları oynanır. (D)

4. ETKİNLİK

Dünya Etnospor Konfederasyonu, geleneksel sporlarımızın günümüzde yaşatılması amacıyla Etnospor Festivali düzenlemektedir. Aşağıda festival alanı için hazırlanan harita yer almaktadır. Haritayı inceleyerek soruları cevaplayınız.

1. Siz, bu festivale katılıyor olsaydınız ziyaret edeceğiniz ilk bölüm neresi olurdu? Niçin?

.....

.....

.....

2. Haritada uçak resminin kullanılmasının sebebi ne olabilir?

.....

3. Festival alanında eksik olduğunu düşündüğünüz bir bölüm var mı? Alana hangi bölümü eklemek isterdiniz? Niçin?

.....

4. Menzil Okçuluğu bölümünden Çarşı Meydanı'na giden en kısa yolu harita üzerinde işaretleyiniz.

5. Giriş kapısından en kısa yolu tercih ederek Çarşı Meydanı'na giden birisi aşağıdakilerden hangisini görmüş olamaz?

A) At Meydanı B) Han Çadırı C) Talimhane D) Konser Alanı

6. Festivali ziyaret eden bir kişi aşağıdaki spor faaliyetlerinden hangisini görmüş olamaz?

A) okçuluk B) gülle atma C) güreş D) binicilik

5. ETKİNLİK

Sınıf arkadaşlarınızın cirit oyunu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve geleneksel oyunlarımızı beğenmediklerini varsayınız. Onlara cirit oyununu tanıtan bir konuşma yapınız.

7. TEMA

6.ETKİNLİK

Cümlelerdeki yazım yanlışlarını düzelterek verilen boşluklara cümlenin doğru biçimlerini yazınız.

1. Ciritde millî ve geleneksel bir "ata sporu" sayılır.

2. Türkler, bu sporu binlerce yıl önce orta asya da başlatmışlar.

3. Kars'ta, erzurum da düzenlenen Şenlik ve Yarışmalarda cirit oyunları başta gelir.

4. Cirit Oyununu eski türklerde bir savaş manevrası sayanlarda vardır.

5. Türklerin ata sporu olan Cirit Oyunları, Asyada ve avrupada, başka milletleri de etkilemiş.

6. bugünde yurdumuzun çeşitli bölgelerin de cirit oyunları oynanır.

7.ETKİNLİK

Kutucuklarda verilen eklerden uygun olanları aşağıdaki boşluklara yazınız.

-dan -den -tan -ten
-da -de -ta -te

- Cirit, Selçuklularla birlik Anadolu'ya gelmiştir.
- Biz, aynı soydan, aynı kök gelmiş, iki kardeş obayız.
- Buna öteki dizi başka bir atlı karşı çıkar.
- Sopalar; meşe, şimşir, hurma gibi ağaçların dalların kesilir.
- Cirit oyununun Anadolu' en azından 900 yıllık bir tarihi vardır.
- Kars'..... ,Erzurum'da düzenlenen şenlik ve yarışmalarda cirit oyunları başta gelir.
- Cirit oyununu, eski Türkler..... bir savaş manevrası sayanlar da vardır.
- Anadolu'nun geleneksel sporu cirit unutulmak kurtarılmalıdır.

8.ETKİNLİK

"Cirit oyununun kaynağı ve çıkışı üzerine çeşitli söylentiler vardır."

a) Altı çizili kelime ek aldığı anda nasıl bir ses değişikliği olmuştur?

b) "kaynak" kelimesinde yaşanan ses değişikliğinde kelimenin aldığı ekin bir etkisi olmuş mudur?

c) Aşağıdaki cümlelerde, aldığı ekten dolayı ses değişimi olan kelimelerin altını çiziniz.

- Değneğini en çok isabet ettiren taraf galip sayılır.
- Güreş, bir zamanlar "Türk gibi kuvvetli" sözyle Türk gücünü dünyaya yaymış.
- Cirit oyunu çevikliğin, cesurluğun sembolü olmuştur.
- Cirit sopasının bir ucu kalıncadır.

9.ETKİNLİK

Aşağıdaki bölümleri doldurarak sevdiğiniz bir oyunu tanıtırız.

Oyunun Adı :

Oyuncu Sayısı :

Oyun Alanı :

Oyunun Kuralları :

Nasıl Oynanır? :

ÖZGEÇMİŞ

Adı - Soyadı	Merve DEMİRCİ
Doğum Yeri	Suşehri
Doğum Tarihi	19. 01. 1992

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlkokul	Hürriyet İ.Ö.O		Sivas/Suşehri	1998 - 2002
Ortaokul	Cumhuriyet İ.Ö.O.		Sivas/Suşehri	2002 - 2006
Lise	Kazım Ayan A. L		Sivas/Suşehri	2006 - 2010
Lisans	Giresun Üniversitesi	Türkçe Öğretmenliği	Giresun/Merkez	2011 - 2015
Yüksek Lisans	Giresun Üniversitesi	Türkçe Eğitimi	Giresun/Merkez	2016 – 2019
İlgi Alanları	Yabancılara Türkçe Öğretimi, Çocuk Edebiyatı, İllüstrasyon			
İş Deneyimi	Türkçe Öğretmeni			2015 - ...
Bilgisayar Bilgisi	Ofis Programları			
Yabancı Dil	İngilizce (İntermadiate)			
İletişim	mervedmc.03@gmail.com			